Lei 8,35

DINU MOROIANU

JULES VERNE

COLECȚIA

OAMENI

DE SEAMĂ

COPERTA DE *BARBU TEODORESCU*

DINU MOROIANU

JULES VERNE

și

„călătoriile sale extraordinare"

EDITURA TINERETULUI

PRIMA CĂLĂTORIE „EXTRAORDINARĂ" A LUI JULES VERNE

Avocatul Pâqueteau din Nantes își pregătea retragerea din afaceri. Era cunoscut nu numai aici, ci și în alte părți ale Franței, unde susținuse procese grele și repurtase însemnate victorii la bară prin pledoarii grandilocvente și convingătoare. Dar îmbătrînise. Nu mai putea urmări cu perseverența și entuziasmul din tinerețe cauzele pe care le apăra.

Iată așadar cum s-a făcut că „monsieur" Pâqueteau, omul care o viață întreagă se ocupase de afacerile altora, trebuia să se îngrijească acum și de propriile-i afaceri.

Căci nu e lucru ușor pentru un avocat cu reputație să se retragă din profesie. Mai avea o mulțime de procese în curs de judecată, pe care trebuia să le ducă la bun sfîrșit. Oamenii veniseră la el cu încredere, își puseseră toată nădejdea în abilitatea sa de interpret al legilor. Se putea oare să-i lase în drum?

De aceea venerabilul maestru s-a gîndit la un secretar. Sub directa și permanenta sa supraveghere și îndrumare, acest ajutor urma să preia clientela și să lichideze în decurs de cîțiva ani procesele existente.

Sorții au căzut asupra unui notar originar din Provins, pe nume Pierre Verne. Ceruse relații și primise recomandări bune în privința tînărului

acesta înalt, zvelt, cu fruntea lată și buzele subțiri care stătea acum în fața lui. Se trăgea dintr-o familie de magistrați. Tatăl său, Gabriel Verne, fusese judecător, tot în Provins. Tînărul continuase deci — într-un fel — meseria bătrînului. Acest fapt putea fi considerat — cu bunăvoință — desigur, drept un început de garanție!

Ce l-o fi determinat însă să accepte o muncă nu tocmai ușoară — aceea de anonim secund într-o acțiune fără perspectivă?

— Sînt ferm decis să nu mai angajez alte procese! declară avocatul pentru a preveni eventualele iluzii pe care și le-ar fi putut face interlocutorul său.

— Prea bine, maestre! se înclină ușor notarul.

— Și cu toate astea îți vei da osteneala să faci treabă bună, tinere Verne?

— Desigur!

— N-ar fi mai avantajos pentru dumneata să cauți la Paris un loc de secretar pe lîngă un avocat cu vază, care cu timpul ți-ar trece procesele mai puțin importante, astfel încît să-ți faci o clientelă măruntă, care...

— Nu! Sînt hotărît să rămîn aici, în Nantes!

Pâqueteau nu mai insistă. Dar chiar dacă ar fi stăruit, tot n-ar fi primit alt răspuns, căci omul din fața sa n-ar fi mărturisit în ruptul capului visele pe care le nutrea. Erau atît de tainic ascunse în sufletul său, încît se și temea să le scoată la lumină.

— Atunci, să semnăm contractul, domnul meu! se ridică avocatul întinzîndu-i mîna. Și — adăugă el zîmbind șiret — prima dumitale misiune în noua funcție va fi de a redacta contractul dintre noi, adică propriu-ți contract.

Pierre Verne strînse cu efuziune mîna bătrînului maestru. Așadar a avut noroc!

* * *

Cînd a ieșit de la Pâqueteau, Pierre nici măcar nu și-a strîns pelerina la gît, într-atît era de străin de tot ce se afla în jur.

Îl preocupa un singur gînd : s-ajungă cît mai repede în strada Olivier de Clisson nr. 4, ca să comunice Sophiei vestea cea mare. De aceea o luă grăbit de-a lungul cheiului Loarei, cu pădurea de catarge săltînd pe valurile mînate de vînt...

Acum, în sfîrșit, șansele sînt de partea sa și poate începe să spere. Cum i-ar fi mărturisit unui om străin, ca Pâqueteau, că dorește să intre în serviciul său pentru... Pâqueteau o cunoaște oare pe Sophie ? În definitiv, n-are nici o importanță dacă o cunoaște sau nu. Va munci cu sîrg un an, doi, trei, va mulțumi clientela maestrului și dacă într-adevăr acesta nu va mai dori să angajeze nici un proces în viitor... atunci, ei bine, atunci se va oferi el... Oamenii îl vor cunoaște oarecum... Cei cărora le-a dus la bun sfîrșit cauzele îl vor recomanda și altora... Se poate face și la Nantes carieră, nu numai la Paris... acolo nu este Sophie. Ea-i aici, la Nantes.

Cum să o ducă de pe acum la Paris ? Cu ce s-o întrețină ? E fiică de armatori, burghezi cu vază și pretenții. Trăiește în fieful armatorilor din Nantes : în Isle Feydeau. El nu i-ar putea oferi decît o cămăruță de mansardă la Paris...

Să plece singur ? Să muncească vreo cîțiva ani pînă își face situație și apoi să vină să-și ia logodnica ? Imposibil ! Să stea atîta amar de vreme departe de Sophie este o nebunie ! Cea mai mare nebunie. Nici nu poate fi vorba de așa ceva. Ea, desigur, l-ar aștepta. E atît de drăguță. Dar el n-ar putea răbda să stea despărțit. O zi dacă n-o vede și n-are pace, dar cîțiva ani !

Ce fericire că a găsit această slujbă ! Acum poate să mai aștepte puțin. Rămîne dar aici, la Nantes. O va vedea în fiecare zi pe Sophie, îi va vorbi mereu de dragostea lui și-și vor duce amîndoi la capăt proiectele de fericire. Numai să nu se răzgîndească „monsieur" Pâqueteau.

La acest din urmă gînd, Pierre iuți pasul, promițîndu-și să se prezinte cu contractul redactat, spre semnare, chiar a doua zi dis-de-dimineață.

* * *

Cea mai bună dovadă că lucrurile s-au petrecut cum și le-a dorit Pierre este că peste nici trei ani, la oficiul stării civile din Nantes se înregistra un nou născut : Jules Gabriel Verne.

În actul de naștere, funcționarul completa una după alta rubricile, întrebînd cu glas tare și uitîndu-se cu coada ochiului la persoana de la ghișeu :

— Cînd s-a născut copilul ?

— Ieri.

— Adică 8 februarie anul una mie opt sute douăzeci și opt — completă funcționarul. La domiciliul părinților, nu ? reveni el.

— Desigur, în strada Olivier de Clisson colț cu strada Kervagan...

— Dar actul de căsătorie l-ați adus ?

Pierre Verne scoase o hîrtie pe care o despături și o prezentă funcționarului. Acesta o parcurse liniștit prin ochelari, își notă niște date, apoi se ridică și înmînîndu-i-o, adause ceremonios :

— Felicitările mele, domnule ! Să vă trăiască primul născut ! Și... să dea domnul cît de curînd altul ! Copiii sînt singura mîngîiere în aceste vremuri tulburi...

* * *

Urarea de la starea civilă, deși protocolară, se pare că a fost totuși de „bun augur"...

Pierre Verne s-a prezentat peste un timp la ghișeu și a declarat funcționarului numele „altui moștenitor" : Paul.

Apoi, rînd pe rînd, i-a făcut cunoscute și alte nume : Annie, Mathilde și, în sfîrșit, Marie — primind de fiecare dată și felicitările de rigoare.

Salonul din casa socrilor — vechea clădire din strada Olivier de Clisson — devenise de mult neîncăpător pentru cei doi băieți și cele trei fetițe ale familiei Verne. Cel puțin cea mai mică, Marie („Creața") cum o alintau frățiorii ei mai mari din cauza părului ei cîrlionțat — n-avea loc nici de mers de-a bușilea în jurul mesei.

Mai ales cînd veneau în vizită „cele trei roze din Provins" tante Miny, tante Alphonsine și tante Amelie, cu rochiile lor malacov avînd fustele umflate ca o umbrelă, nici unde să pui piciorul nu găseai. Și asta n-ar fi fost încă nimic, dar dacă se nimerea și unchiul Tronson cu Caroline și Marie, verișoarele lor, copiii trebuiau să iasă pe balcon, sau mai bine în curte, dacă voiau să se joace în largul lor.

Dar și pe chei era bine de joacă. De-a lungul parapetului de lemn acostau bărcile și corăbiile, iar punțile de scîndură ce le legau cu malul săltau atît de plăcut, încît era o adevărată desfătare să te legeni pe ele. Numai că atunci cînd una dintre „cele trei roze" îi zărea din balcon, frumosul joc se termina brusc la țipătul ei desperat. Atunci mama lor alerga într-un suflet după ei și-i aducea iar în casă, în vreme ce Caroline și Marie Tronson — verișoarele lor îmbufnate — își luau repede tălpășița.

Jules primea întotdeauna porția cea mai mare de dojeni :

— Tu ești cel mai mare și tocmai tu n-ai pic de minte ! Vreți să vă înecați ? Prin ce spaimă am trecut ! Te rog, altă dată să fii mai cuminte. Doar ești școlar acum. (Învești carte, ce Dumnezeu !)

Într-adevăr, Jules lua primele lecții de scris-citit. Învățătoarea sa era văduva Sambain. Soțul ei, căpitan de cursă lungă, a plecat într-o bună zi cu un velier spre Capul Horn și nu s-a mai întors. De atunci trecuseră treizeci de ani. Într-adevăr... lungă cursă !

Doamna Sambain îl aștepta, însă mereu. I l-a arătat lui Jules din prima zi cînd a intrat în casa ei. Portretul lui mare — i se vedeau galoanele pe mî-

necă şi cozorocul chipiului sclipea grozav — atîrna deasupra şemineului, la loc de cinste, aşa cum şi în salonul familiei Verne, deasupra căminului, tronau două tablouri. Unul din ele înfăţişa, de asemenea, un căpitan.

— Străbunicii voştri — François de Laperrière, navigator în mările boreale şi Alexandre Allotte de la Fuye, mare armator — i-a prezentat mama lor cînd Jules şi Paul, măricei, întrebară într-o bună zi cine sînt cei doi.

Asupra copiilor însă, numai bărbile şi favoriţii celor din portrete făcură impresie. Este drept că doamna Sambain le împuia capul cîtu-i ziulica de mare cu poveşti şi amintiri despre mult aşteptatul ei soţ, dar copiii începură curînd să cunoască pe de rost aceste istorisiri, şi cum la chinul de a le tot auzi se adăugau şi micile torturi ale învăţăturii scrisului şi cititului, cei doi fraţiori luară la un moment dat o hotărîre „eroică" : să „tragă la fit". Prea deveniseră plicticoase lecţiile doamnei Sambain.

Băieţii găsiră un dascăl mai pe placul lor. Era unchiul dinspre mamă, Chateaubourg, care de altfel nici nu locuia departe : pe strada Santeuil.

Ce minunat era la el ! Improvizase un atelier de pictură şi era o plăcere să-l priveşti cum întinde vopselile pe pînză.

Chateaubourg picta în tăcere. Nu scotea un cuvînt. Fuma numai. Şi fuma tutun prost, ieftin, fiindcă era un zgîrcit de-i mersese vestea şapte poşte împrejur. Dar după ce se sătura de pictat, punea paleta şi şevaletul deoparte, lua copiii pe cîte un genunchi şi începea poveştile !

Ce poveşti ! Nu ca ale văduvei Sambain, mereu aceleaşi. Chateaubourg scotea din mahorca lui un fum cu miros greţos, dar dacă fumul era îngrozitor, cuvintele ce le rostea erau sorbite cu nesaţ de copii. Nu-i vorbă că şi lui îi plăcea să istorisească. Şi avea ce povesti : despre tărîmuri îndepărtate, despre deşerturile de gheaţă din America de Nord, din Alaska şi despre marile lacuri de acolo.

Unchiașul acesta avea nu numai darul picturii, ci și pe acel al povestirii. De altfel el pretindea că fiind văr cu Chateaubriand talentul acestuia ar fi trebuit, de fapt, să-i revină lui...

În orice caz, cînd istorisea despre pieile roșii, despre viața aspră a curajoșilor călători de pe întinderile fără sfîrșit de dincolo de Cercul Polar, despre splendidele văpăi ale aurorelor boreale și despre stoica moarte a bătrînilor eschimoși părăsiți în epocile de foamete — conform obiceiului tribului — în colibele de zăpadă, fără foc și mîncare, cînd evoca agonia acestor resemnați fii ai sălbaticelor frumuseți încremenite ale Nordului, ochii lui Jules și ai lui Paul se aprindeau și scăpărau, reflectînd jocul imaginației lor copilărești.

Cînd Chateaubourg sfîrșea astfel de povestiri, Paul Verne își jura în gînd ca atunci cînd va fi mare să devină căpitan de cursă lungă și să debarce personal pe meleagurile minunat evocate de unchiul său.

Iar Jules, el n-avea deocamdată nici un ideal. Era slăbuț și palid, mai slăbuț și mai puțin dezvoltat decît fratele său, deși cu cîțiva ani mai mare. Cel puțin așa ni i-a pictat Chateaubourg, într-un tablou : îmbrăcați în haine de catifea cu pantaloni lungi, vestă și guler de dantelă (Jules avînd un cerc în mînă), unul lîngă altul privind senini și încrezători din umbra unei păduri.

Poveștile lui Chateaubourg plăceau atît de mult celor doi frați Verne încît în curînd au abandonat cu totul lecțiile doamnei Sambain, cu plicticoasele dictări și exerciții de pronunție și-și făceau toată ziua de lucru prin atelierul de pictură.

E drept că dulciuri nu prea le împărțea moșul, în schimb cu cîtă dărnicie le împărtășea el din isprăvile sale sub steagul „împăratului" [1]. Ochii i se aprindeau strălucind straniu sub fruntea zbîrcită înconjurată de păr alb, evocînd vremea cînd armatele napoleoniene cuceriseră toată Europa, ba chiar ajunseseră în Africa, pînă la Piramide.

[1] E vorba de Napoleon Bonaparte.

Bătrînul se străduia mereu să le arate copiilor că pe timpul său tineretul era dornic să cunoască lumea, să cutreiere țări și mări, să lupte și să înfăptuiască acte de vitejie.

— Dar azi ? Ce face lumea de azi ? Ce o să faceți voi ? N-ați văzut măcar un lup ! Nu știți bine cum arată o cioară. Nu știți cum ies puii din ouă și cum suge vițelul lapte din ugerul vacii. Voi cunoașteți calul și oaia din abecedarul doamnei Sambain ! Puah ! — făcea el scîrbit și împrăștia cu mîna norii de tutun — părinții voștri vor să vă crească pentru ca să ajungeți avocați, ori cine știe ce funcționari țintuiți de un birou. Asta-i viață ?

Și bătrînul îi întreba de fiecare dată cînd încheia discuția, luîndu-i peste picior :

— Mergem mîine la muzeu ca să vedeți un car cu boi ?

Cine să mai acorde vreo atenție văduvei Sambain ?

Părinții nu găsiră altă soluție decît să-i dea pe amîndoi la seminarul Saint-Donatien. De aici nu se mai putea „trage la fit". Disciplina domnea cu strășnicie ca în orice școală condusă de ordinele monahale.

*

* *

Clasa unde se adunau copiii nu era prea mare, tocmai atît însă cît să încapă cinci-șase șiruri de bănci, în care stătea o duzină de copilași cu șorțulețe negre și gulere albe, cu ochișori vioi și obraji trandafirii.

Primăvara din acel an — 1838 — își luase repede în primire văzduhul și pămîntul. Prin ferestrele larg deschise, adierile molcome și parfumate ale vîntului pornit dinspre cîmpie pătrundeau în valuri în sala de clasă a seminarului Saint-Donatien, întorcînd filele caietelor și aducînd cu sine ciripit de păsărele și bondari speriați care se izbeau buimaci de geamul ferestrelor, încercînd să iasă iar la lumina și prospețimea de afară.

Îndreptînd vîrful nuielei spre o planșă, învățătorul spuse :

— Iată o moară de vînt țărănească...

Dar observînd că Edouard Bonamy nu era atent, bătu cu vergeaua în catedră. Apoi fu și el distras de un bondar care se căznea să iasă pe fereastră. Făcu doi pași, dădu cu vîrful nuielii perdeaua la o parte, ca insecta să poată ieși, și se reîntoarse continuînd :

— Așadar aceasta este o moară de vînt, o moară țărănească. Aripile pe care le vedeți aici, ele sînt inima morii. Da, dragii mei, căci iată, dacă iau această foaie de hîrtie pe care colegul vostru Lelarge mîzgălește nu știu ce cu creionul, o îndoi la colțuri în felul acesta și suflu în aripile ei... ea se învîrtește !

Copiii zîmbeau bucuroși.

— Ei bine, continuă învățătorul, tot așa suflă și vîntul în aripile morii și le învîrtește măcinînd astfel grîul și porumbul, făina și mălaiul nostru.

Copiii nu se mai uitau la moara de pe tablou. Privirile lor erau ațintite spre morișca de hîrtie înfiptă de învățător cu acul în pervazul ferestrei — și pe care adierile vînticelului de afară o puneau din cînd în cînd în mișcare...

— Moara, copilași, mai poate fi învîrtită și de apă, nu numai de vînt, dar la cîmpie, unde nu sînt rîuri atît de multe ca la munte, este folosită mai ales moara de vînt. Ce frumos se învîrtesc aripile morii cînd bate vîntul !... Ce forță are vîntul încît face să se miște aripile morii !... Cred că o sută de oameni, sau o mie — dar ce vorbesc eu ? — toți locuitorii de aici, din Nantes, dacă s-ar aduna și ar sufla asupra unei mori, n-ar fi în stare să-i clintească aripile nici măcar cu un milimetru, pe cînd vîntul, cu o simplă adiere mișcă brațele morii, iar ele, la rîndul lor, cum vedeți pe figură, pun în mișcare pietrele de moară, între care se macină grăunțele... Ce vrei, Lelarge ? De ce ridici degetul ? Abia adineauri ți-am dat voie afară...

— Nu, domnule, voiam numai să vă spun că și eu am văzut pietre de moară... Sînt mari și grele. Așa de mari — făcu Lelarge cu mîna pe sus.

— Păi sigur! Pietrele de moară sînt foarte grele. Nu degeaba se spune «sînt obosit de parcă am cărat toată ziua pietre de moară». Și cu toate astea, copii, oricît de grele ar fi ele, vîntul le mișcă... Vedeți voi ce putere uriașă are vîntul? Ei bine, morile de vînt, dragii mei, sînt o bogăție a țării noastre. Pîinea cea de toate zilele, moara ne-o macină. Cînd bate vîntul, moara lucrează ziua și noaptea. Fiindcă, vedeți voi, uneori vîntul nu bate zile și săptămîni în șir și atunci moara nu poate măcina iar morarul stă cu brațele încrucișate... Morile și corăbiile sînt la bunul plac al vîntului... Vîntul bate cînd vrea și din partea de unde vrea el... Cînd suflă din direcția trebuitoare, morile și corăbiile se mișcă, de nu... și unele și altele stau pe loc. Corăbierii au născocit însă un sistem de manevrat pînzele în așa fel încît indiferent din ce parte bate vîntul — numai să bată — ei tot fac să înainteze corabia. Chiar dacă vîntul suflă din față... Cu moara însă e mai greu. Ca s-o miște, vîntul trebuie să sufle direct din față. Dacă bate din spate, nu se învîrtesc aripile...

— Ia du-te, dragă Verne, la fereastră și suflă cu putere în spatele moriștii!... Vezi, se-nvîrte?

Unul din cei doi frați Verne — Jules — n-așteptă să fie invitat a doua oară, sări sprinten din bancă și suflă îndîrjit. Dar morișca nici nu se clinti.

Paul Verne ridică și el două degete, cerînd să probeze același lucru. Învățătorul îi permise. Ceilalți copii încercară apoi pe rînd, suflînd care mai de care — ce plăcută joacă! — să urnească morișca, dar nimeni nu reuși.

Supărat, Jules desprinse morișca de pe pervaz și o înfipse apoi din nou cu acul, dar de data asta cu fața spre el. Apoi suflă. În sfîrșit, morișca se-nvîrti. Se-ntoarse îmbujorat și triumfător spre clasă.

— Ce ușor ai rezolvat tu lucrurile! surîse învățătorul.

— Tata mi-a spus că în Olanda sînt mori care se întorc încotro bate vîntul ! nu-l răbdă inima pe micul Bonamy să nu se amestece în vorbă.

— Da, ai dreptate... Aici am vrut să ajung şi eu, îl aprobă dascălul. Oamenii nu au stat cu braţele încrucişate, ci s-au gîndit în fel şi chip cum să stăpînească totuşi puterea vîntului. Şi ingeniozitatea minţii omeneşti a fost la înălţime ! Dacă omul nu poate schimba direcţia vîntului, în schimb i-a fost mult mai uşor să construiască mori care să se poată întoarce cu faţa dincotro bate vîntul... Ele stau pe un ax, un fel de buturugă mare şi însuşi vîntul le întoarce în jur. Nu-i nevoie să le împingă nimeni, ele singure sînt întoarse de vînt, cînd începe să sufle. Numai, vedeţi, că tot n-a fost rezolvată o problemă : cînd vîntul nu bate, moara tot nu merge... Uneori sînt zile cînd bate aprig, alteori nu clinteşte o frunză... Citeodată ţi-e mai mare ciuda : într-un sat suflă, într-altul nu...

Jules ridică degetul. Învăţătorul încuviinţă din priviri să vorbească.

— Domnule, vă rog, de ce nu se încarcă morile pe şlepurile de pe Loara şi să le tragă repede în sus şi în jos, acolo unde bate vîntul ?

Învăţătorul rîse din toată inima.

— Ce idee năstruşnică, băiete !

Clopoţelul sună de recreaţie, iar învăţătorul desprinse morişca de pe pervaz :

— Uite, ţi-o dau ţie, Jules.

Însă cînd ajunse în dreptul elevului şi i-o puse pe bancă, atenţia îi fu atrasă de nişte mîzgăleli făcute de Jules pe caiet.

— Vezi, nu eşti atent, băieţaş ! îl dojeni dascălul. De ce te ocupi cu altceva în timpul orei ? Ştii bine că nu-mi place...

— Nu mîzgăleam, domnule.

— Dar ce făceai ?

— Desenam o moară.

Învăţătorul luă foaia cu mîzgălituri şi o privi mai de aproape, apoi mai de departe şi, în sfîrşit, iar de aproape.

— Nu prea seamănă desenul ăsta a moară. Uite ce cioc i-ai făcut! Şi ce, astea-s aripi? Parcă e mai degrabă un elefant... Şi de ce scoate fum? I-ai croit nişte coşuri!...

— I-am pus maşini cu foc ca cele de pe vase! Să macine şi cînd nu bate vîntul! răspunse senin copilul.

— Ai imaginaţie, n-am ce zice! Acum ieşiţi, copii, să vă jucaţi în curte!

* * *

Frère Jacques, pedagogul clasei unde urmau Jules şi Paul Verne — căci amîndoi frecventau aceeaşi clasă — nota oră de oră şi zi de zi într-un caiet negru, gros, răspunsurile bune şi rele ale elevilor, „faptele lor bune" şi „faptele rele" şi la sfîrşitul săptămînii începea o complicată operaţie contabilă. Cine ieşea în urma acestui bilanţ cu un plus de cel puţin trei „răspunsuri şi fapte bune" primea un „bileţel de silinţă" — o hîrtiuţă galbenă cît o etichetă pe care sta scris „pour le mérite"[1]. Mai existau şi alte „metode" pentru a stimula silinţa elevilor.

Cînd suna de plecare acasă şi copiii se încolonau doi cîte doi în curtea şcolii, Frère Jacques îi punea întîi să recite în cor... tabla înmulţirii. De cîte ori greşea cineva, urechea lui experimentată sesiza imediat discordanţa şi copiii trebuiau s-o ia de la început. Toţi pentru unul, unul pentru toţi... Şi pînă nu spuneau tabla înmulţirii fără greşeală, nu puteau pleca acasă...

În împrejurările acestea strașnice, nu-i de mirare că fraţii Verne jinduiau şi regretau vremurile cînd ascultau pe genunchii lui moş Chateaubourg poveştile despre Nordul îngheţat şi tainic... Dar cine lua seama la „năzuinţele" lor?

În consecinţă Jules hotărî să-şi facă singur dreptate. Prea erau atrăgătoare poveştile lui Chateaubourg ca să reziste ispitei.

[1] Pentru silinţă.

Ocazia — ca orice ocazie — se prezentă într-o bună zi pe neașteptate.

Jules și Paul se jucau ca de obicei pe chei dînd drumul unor vaporașe de hîrtie pe care curentul apei le ducea în jos. După un timp, Jules o luă de-a lungul cheiului, după un vaporaș lansat de fratele său. Jucărioara prinsă de curent fu repede tîrîtă la vale. Jules urmărind vaporașul trecu prin dreptul cîtorva poduri de piatră vechi și monumentale ce legau un mal de celălalt, dar cu toată silința ce și-o dădea pierdu curînd din vedere jucărioara ; în schimb fu atras de alte aspecte interesante de pe mal și de aceea fără să stea mult pe gînduri se avîntă hotărît în josul Loarei.

Grămezi mari de cărbuni așteptau să fie încărcate în vase. De multe ori era nevoit să se oprească brusc, fiindcă umblînd așa, gură-cască, se pomenea cu drumul barat de cîte o movilă de huilă pe care apoi trebuia s-o înconjoare. Corăbiile legate de chei cu otgoane groase cît brațul primeau și scoteau din pîntecele lor tot soiul de baloturi și lăzi pe care hamalii le cărau anevoie în spinare pe schelele înguste și le depozitau pe mal.

Erau multe vase, din toate colțurile lumii, și mai mici și mai mari, cu două sau trei catarge, unele vopsite frumos și lucînd în soare, altele înnegrite de catran și mirosind a pătregai... Din cînd în cînd, vedea și cîte o corabie cu catargul rupt, la care lucrau tîmplarii și atunci știa că vasul înfruntase o furtună în ultima sa călătorie.

Printre atîtea corăbii cu pînze, existau și cîteva cu coș : acelea aveau „motor" și erau sub pavilion englez. Se spunea despre ele că sînt grozave. Cînd vîntul înceta să bată, intra „motorul" în funcțiune și vasul tot înainta. Încet, ce-i drept, abia cîteva noduri [1] pe oră, dar tot era mai bine decît să stea pe loc. Hamalii au refuzat de multe ori să le încarce

[1] Unitate de măsură pentru distanțe marine, numită astfel pentru că se folosea la măsurătoare o frînghie cu noduri. Un nod = 1852 m.

pe motivul unor superstiții... Vasele acestea făceau curse între Nantes și Londra.

Deodată Jules se auzi strigat.

Era verișoara sa, Caroline Tronson.

— Bună ziua, Caroline ! o salută el îndreptîndu-se spre ea. Verișoara avea vreo șapte-opt anișori. Jules o necăjise mult cînd fusese mai mică, o trăsese de cozi, îi luase cercul și adesea o făcuse să plîngă.

De la o vreme încoace o înconjura însă cu toate atențiile. Îi povestea istorioarele pe care Frère Jacques i le spunea la Saint-Donatien și-i dăruia de multe ori „pozele sfinte" primite de Paul, în schimbul meritelor la învățătură și purtare. Adesea puteau fi văzuți plimbîndu-se împreună duminica în parc în vreme ce părinții întîlnindu-se schimbau saluturi cordiale și-și relatau apoi despre ultimele performanțe gospodărești.

Într-un timp, cînd verișoara se-mbolnăvise de scarlatină și doctorii o izolaseră în casă, Jules se ducea în fiecare zi să o vadă. Caroline apărea la fereastră, palidă, cu buclișoarele ei castanii și fundița roz, făcîndu-i semne prietenoase cu mînuța și turtindu-și năsucul de geam. Afecțiunea aceasta timpurie pentru Caroline avea să-l coste și acum, dar mai ales mai tîrziu, destul de mult.

— Ce cauți aici, Caroline ? o întrebă el luînd-o de mînă.

— I-am adus mîncarea lui tăticu. Lucrează colo ! arată ea spre o corabie.

Era *La Coralie,* un velier cu trei catarge căruia i se punea lemnăria la punct înainte de a pleca mai departe cu încărcătura de animale sălbatice pentru o grădină zoologică. Tronson lucra pe acest vas dulgherie.

— Dar tu unde te duci ? îl întrebă Caroline.

— Eu ? făcu Jules numai ca să cîștige timp, fiindcă în fond nici nu știa ce să răspundă.

Dar deodată, fiindcă se apropiaseră între timp de corabie și cuștile cu fiare îi atraseră atenția și mai ales ca să-și dea importanță :

— Eu plec la capătul lumii... Peste mări și țări... Acolo unde moș Chateaubourg spunea că sînt ținuturi minunate. Voi descoperi insule, pămînturi noi, necunoscute, voi lupta cu piraţii, cu furtunile, cu valurile... Voi vîna lei, tigri, elefanţi... Am să-i dresez... Și mă voi întoarce de acolo foarte bogat... sfîrși el bucuros.

— Ca străbunul François de Laperrière, cel din tabloul de deasupra șemineului din salon?

— Întocmai, cu barbă, galoane și cozoroc.

— Ești un băiat curajos, Jules! îl sărută Caroline pe obraz. Dar mie nu-mi aduci nimic din călătoria ta?

— Ţie?... stătu Jules puţin pe gînduri. Ba da! Un colier de perle din Indii... Cel mai frumos din lume. Îl voi găsi într-un cufăr, îngropat, ca orice comoară...

— Și cînd pleci, Jules? bătu ea din palme. Nu pleci mai repede? Cînd pleci?

— Chiar acum! își umflă Jules pieptul. Te rog numai ceva: ia-mi ghiozdanul din spate! Și... dă-mi în schimb traista cu mîncare.

— Dar e pentru tata.

— I-o dau eu! Doar mă îmbarc pe *La Coralie!*

— Aha!... se supuse fetiţa.

Jules își trecu trăistuţa pe după gît și porni iute spre vas.

Caroline rămase cu ghiozdanul în spinare, puţin nedumerită, bucuroasă însă de colierul promis. În cele din urmă se așeză pe un balot de bumbac, așteptînd — nici ea nu știa ce.

Jules se strecură repede pe schelă.

— Un' te duci, puștiule? îl întrebă un marinar bărbos care supraveghea în capul schelei mestecînd tabac.

— Duc de mîncare tatii! răspunse Jules mergînd liniștit și sigur mai departe.

Marinarul nu insistă; scuipă peste bord și nu se mai sinchisi de băiat. Jules păși pe punte. Pentru

prima dată se afla pe bordul unei corăbii atît de mari. Mai fusese el de multe ori pe ambarcațiuni fluviale, șlepuri, remorchere, bărci, dar nici una nu se compara cu *La Coralie*. Parîmele șerpuiau pretutindeni. Puntea recent dată la rindea strălucea dungată de șirurile paralele de tălăfătuială. Bărcile de salvare cu fundul în sus erau proaspăt vopsite în alb. Colacii de salvare etalau inscripții frumoase. Mai ales un șirag de steguleț multicolore arborate la proră îți lua ochii.

Jules se împiedică însă de un colac de frînghie și căzu peste un marinar care dormita la umbră.

— Ce, n-ai de lucru, mucosule? se răsti acesta înciudat.

— Am adus de mîncare tatii! se justifică Jules care știa acum prea bine ce trebuia să zică.

— Foarte bine! Dă-i-o și s-o înghită sănătos! Tu ce treabă mai ai? Marș de-aici!

Jules se retrase în grabă sub o barcă de salvare. Pitulîndu-se acolo, stătu ce stătu, apoi i se făcu foame. Cotrobăi prin traistă și găsi niște pîine și brînză. Pe urmă, nu știu nici el cum, în legănarea molcomă a corabiei ușor săltată de apele Loarei, adormi plăcut. Între timp, soarele se apropie de scăpătat. Lucrătorii și hamalii de pe *La Coralie* părăsiră vasul iar înserarea învălui curînd malurile și fluviul, în vreme ce luminițele se aprindeau la bordul corăbiilor ancorate și la ferestrele caselor de pe chei.

Pe mal, Caroline plictisită de atîta așteptare își trecuse de mult curelele ghiozdanului pe umăr și pornise spre casă...

A doua zi în zori *La Coralie* ridică ancora.

* * *

În casa familiei Verne domnea îngrijorarea. Se făcuse noapte tîrzie și Jules nu sosise încă acasă. De zeci de ori îl întrebase mama pe Paul ce s-a întîmplat cu Jules și tot de atîtea ori acesta răspundea dînd din umeri că nu știe. Ceea ce putea

spune era că întorcîndu-se amîndoi de la şcoală s-au jucat un timp aruncînd pietre în apă şi făcînd bărcuţe de hîrtie cărora le dădeau drumul pe Loara. Apoi, deodată Jules a dispărut... El a venit singur acasă...

Pierre Verne alergase pe la toţi vecinii şi pe la toate rudele, dar nimeni nu ştia nimic.

Pînă la o anumită oră au tot crezut că Jules o să revină acasă. Pe urmă situaţia a luat altă întorsătură : tatăl tuna şi fulgera împotriva băiatului ameninţînd că de-o pune mîna pe el îi va trage o sfîntă de bătaie să-i treacă pofta pe viitor de astfel de isprăvi, în timp ce mama ieşea la fiecare cîteva minute pe balcon şi striga în noapte :

— Jules ! Juuules !...

Cum timpul trecea şi copilul tot nu apărea, Sophie începu să plîngă. Îi era teamă să nu i se fi întîmplat o nenorocire. Atîţi copii se îneacă în Loara ; dacă Jules o fi alunecat de pe vreun pod sau de pe vreo schelă şi nu l-a văzut nimeni să-i vină în ajutor ?

Pierre Verne îşi luă bastonul să mai dea o dată o raită prin vecini. Sophie culcă fetele sărutîndu-le lung şi duios şi îl mîngîie drăgăstos pe Paul rugîndu-l ca nu cumva să facă vreodată, în viitor, vreo poznă asemănătoare. Paul promise cuminte că va deveni căpitan numai cu învoirea mamei sale.

Pierre Verne se-ntoarse, de data asta profund îngrijorat şi el, deşi nu voia să i se vadă această stare de spirit, ca să nu o tulbure mai tare pe Sophie. Dar ea ghicea situaţia, căci în decursul atîtor ani de convieţuire se obişnuise să citească în sufletul soţului ei ca într-o carte deschisă.

Curînd copiii adormiră şi în casă se făcu linişte deplină. Orele treceau încet. Pierre Verne se uita mereu la ceas. Sophie ieşea pe balcon şi scruta întunericul. Încercă să croşeteze la lumina lămpii, dar nu avu răbdare. La răstimpuri o podidea plînsul şi cîte o lacrimă mare şi grea adunată cu obidă în colţul genelor se rostogolea pe obraz alunecîndu-i în poală. Apoi la cel mai mic zgomot din stradă tresărea plină de speranţă şi da fuga în balcon.

Așa trecu toată noaptea.

Pierre Verne adormise îmbrăcat, în fotoliu, cînd în zori cineva bătu în sfîrșit la poartă. Era tatăl Carolinei :

— Iată ghiozdanul lui Jules. Acum spre dimineață Caroline s-a trezit din cauza unui vis urît și mi-a spus că Jules s-a îmbarcat ieri pe bordul velierului *La Coralie* ca să plece în... Indii.

— Știi că n-a venit nici pînă acum acasă ? căscă Pierre.

Obrazul lui Tronson se lungi :

— Atunci e rău... E foarte rău... *La Coralie* la ora asta a și ridicat ancora și e în larg...

La auzul acestor vorbe, Sophie leșină iar Pierre înșfăcînd bastonul ieși valvîrtej cu Tronson.

*
* *

La Paimboeuf o barcă veni în întîmpinarea velierului și un om urcă la bord. Un sfert de oră mai tîrziu, Pierre Verne scotea de urechi pe Jules de sub barca de salvare, unde băiețașul tocmai își lua micul dejun din traista cu mîncare a lui Tronson.

O ISTORIOARĂ DE DRAGOSTE CU GUST AMĂRUI

De la seminarul Saint-Donatien, fraţii Verne au trecut la liceul „Royal". Aici urmară clasa de retorică şi apoi cea de filozofie [1]. În timpul liber, amîndoi se dedicau ocupaţiilor lor favorite. Paul deschidea atlase şi măsura cu compasul grade de longitudine şi latitudine, stabilea itinerarii şi calcula rute, aşa cum îi stătea bine unui viitor căpitan de cursă lungă.

Doamna Sambain îmbătrînită, abia tîrîndu-se în ultima vreme, nu contenea să-l gratuleze de cîte ori îl vedea: „Căpitănaşule, căpitănaşul meu de 15 ani!" Dar pînă la urmă îşi aducea aminte de soţul ei dispărut şi începea să plîngă — lucru destul de stînjenitor pentru Paul care nu ştia cum să dispară mai repede.

Cît despre Jules începuse să-l ajute pe tatăl său în avocatură pregătindu-i acte şi dosare. În mai multe rînduri, Pierre Verne îşi exprimase dorinţa de a-l vedea urmîndu-l în afaceri.

Aşa cum pe vremuri maestrul său, Pâqueteau, se retrăsese la timpul potrivit din avocatură, şi Pierre Verne începuse să se gîndească la momentul cînd din cauza puterilor slăbite va trebui să se bizuie pe un alt trup şi pe un alt suflet, tinere şi pline

[1] Penultima clasă de şcoală medie se numea la francezi „clasa de retorică" iar ultima „clasa de filozofie".

de vigoare. Şi cine ar fi putut fi un succesor mai bun decît propriu-i copil? Cui altuia i-ar fi putut încredinţa cu mai multă siguranţă clientela, dacă nu propriului său fiu?

În orice ocazie, Pierre Verne avea grijă să-l prepare pe Jules pentru această misiune şi să facă aluzii tot mai directe.

Jules însă nu prea lua în seamă aceste proiecte. E drept că pierdea din cînd în cînd cîteva ore săptămînal ataşînd acte şi copiind dosare din arhiva tatălui său, dar o făcea de mîntuială, numai ca să nu-şi întristeze părintele — şi exact numai atît cît era suficient ca să nu-l supere. Nimic în plus. O corvoadă la care se gîndea cu neplăcere şi de care era bucuros cînd scăpa.

În schimb, alte „visuri" îi surîdeau lui Jules.

Dacă în biroul de avocat al tatălui său se ducea ca să îndeplinească o obligaţie filială, în alte locuri, paşii îl purtau grăbiţi şi aproape reflex. Bunăoară, nu era zi să nu se întîlnească cu băieţii, în prăvălioara librarului-anticar Bodin. Aşa cum fugea pe vremuri de la doamna Sambain, în strada Santeuil, la moş Chateaubourg ca să-i asculte poveştile din nordul îndepărtat, tot astfel da o raită şi acum în fiecare zi prin piaţa Pilori, la moş Bodin.

Acolo se întîlnea cu „băieţii", cu Hignard din clasa a şaptea, cu Bonamy şi cu alţii, constituind un cerc literar, un „cerc de creaţie literară şi muzicală".

Şi-n timp ce Paul, cuminte şi studios, îşi pregătea bacalaureatul spre a intra în şcoala de ofiţeri de marină şi a lua — în sfîrşit — mult doritul brevet de căpitan de cursă lungă, Jules aştepta inspiraţia muzelor în prăvălioara lui Bodin.

Acesta, e drept, n-avea darul povestirii ca unchiul Chateaubourg, în schimb era darnic ca un Mecena. Toate cărţile din rafturile dughenei stăteau la dispoziţia băieţilor. Dacă Chateaubourg ştia numai un gen de povestiri — a căror acţiune se petrecea dincolo de Cercul Polar — în paginile cărţilor prăvălioarei din piaţa Pilori se aflau sute

și mii de istorioare din toate colțurile lumii. N-aveai decît să întinzi la întîmplare mîna spre un raft, să tragi un volum, să-i sufli praful gros așternut pe coperți și să începi să citești.

Și pe urmă, cu Chateaubourg nu puteai să discuți, pe cînd în prăvălioara aceasta se încingeau discuții interminabile. De cîte ori n-au tras obloanele și au rămas înăuntru la lumina unui sfeșnic pîntecos continuînd aprige controverse pînă ce moș Bodin începea să caște din ce în ce mai des, să se frece la ochi și să se-ntindă pentru a-i determina pe băieți să plece acasă !... Dar discuția mai continua multă vreme, afară în noapte.

În drum spre casă, băieții înconjurau de cîte două-trei ori ambele maluri ale Loarei, fiecare pod fiind o tribună de discuție unde adăstau prelung. Aveau chef să spună fiecare ce-a citit, ce gîndește, ce ar dori să i se întîmple, ce ar vrea să scrie, dacă ar avea talent, sau ce părere are despre ceea ce a scris prietenul său.

Și cine le dădea ghes în toate astea ? Moș Bodin căruia îi plăcea să troneze în arbitru printre acești tineri entuziaști în căutare de ceva nou pe care nu știau nici ei unde să-l afle, dar în întîmpinarea căruia porniseră cu toată ardoarea. Din prăvălioara de cărți din piața Pilori au pornit adesea și bilețelele pe care Jules le scria verișoarei sale, Caroline Tronson.

Înfocate epistole compuse pe cîte un colțișor de raft și-au luat zborul de aici, din acest lăcaș, în care ardea pururi focul sacru al muzelor. Căci Jules n-a uitat-o niciodată pe Caroline. Și nici Caroline pe el. Se plimbau adesea împreună și mulți i-au văzut în amurg pe băncile din „Mica Olandă" [1] zîmbindu-și și spunîndu-și nimicuri secrete sub protecția binecuvîntată a înserării ce se furișa mută și-i învăluia în mantia-i discretă.

De la o vreme însă Caroline se mai plimba și cu alți tineri, nu numai cu Jules. Și cu cît epistolele

[1] O insulă artificală, pe Loara, la Nantes.

lui erau mai înfocate, cu atît ea devenea mai rece, mai prudentă.

Au fost momente și situații importante : examenele de absolvire, bacalaureatul, serbările de sfîrșit de an. (La una din aceste serbări s-a prezentat și o piesă de Jules, *Pailles rompues*[1], a vorbit atunci și monsieur Stanislas, directorul liceului ; toată lumea l-a felicitat pe Jules, dar Caroline nu și-a schimbat prea mult atitudinea.)

Nici în alte domenii nu se poate spune că Jules avea mai mult noroc. Scrisese cîteva piesete, dar nici un teatru nu i le primise. În desperare de cauză, le-a oferit într-o zi unui bătrîn care avea un teatru de marionete. Dar și acela le-a refuzat ! Jules și prietenul său Hignard și-au jurat însă să nu se dea bătuți : va veni momentul să se joace și „opereta lor", căreia Jules îi va scrie libretul, iar Hignard îi va compune muzica... Vor încerca la toate teatrele : la Gymnase, la Theâtre de France, la Vaudeville, la Lyrique, la Odéon, oriunde, dar nu se vor lăsa.

De altfel curînd Hignard și plecă la Paris, în vreme ce Jules rămase mai departe la Nantes. Și aceasta, din două motive : primul, Caroline. Cîtă vreme mai era o speranță că verișoara nu-l va uita cu totul, Jules îi mai scria înfocate bilețele. Al doilea, Jules ar fi putut să plece oricînd la Paris, dar nu pentru a se consacra muzelor, ci pentru studii de drept. Tatăl său era dispus să facă orice sacrificiu material, însă numai cu această condiție... Și lui Jules nu-i surîdea de loc să se adîncească în plicticoasele tomuri de drept roman sau de cod civil...

Avea totuși șaptesprezece ani, trebuia să se hotărască. Mult nu mai putea prelungi această situație.

*

* *

În ușă s-auziră cîteva ciocănituri.

— Jules, ar fi bine să te îmbraci și să vii în sufragerie. Tatăl tău o să sosească foarte curînd și o să te găsească încă în pat...

---

[1] Paie frînte.

— Imediat, mamă ! Mai am puțin și termin ultimele file... E grozavă cartea asta, zău așa !

Întins pe patul rămas nefăcut de dimineață, Jules citea o carte . Pe măsuța din față, mai multe caiete, cîteva volume și în fund, lîngă fereastră, un dulap cu cărți.

Peste un timp s-auziră iar ciocănituri în ușă :

— Lasă, mamă, că vin ! Mai am puțin și vin !

Ușa se deschise totuși, dar în odaie intră, nu maică-sa, ci taică-său. Pasul lui greoi îl făcu pe Jules să-și întrerupă lectura și să se ridice.

— E minunat cum îl descrie Guizot pe Cromwell, tată ! Parcă l-ar fi avut dinaintea ochilor... Nu este extraordinar să dai atîtea precizări, cînd tu însuți nu cunoști ființa sau n-ai văzut niciodată locurile pe care le descrii ?

În timp ce fiul său vorbea, avocatul Verne se așeză pe scăunelul din fața măsuței de scris, își scoase pălăria, o puse pe genunchi și sprijinindu-se cu bărbia de mîinile împreunate pe mînerul bastonului se uită cu un aer nemulțumit la obiectele de pe masă.

— Știi cît e ceasul acum ? i-o tăie el scurt, cu asprime.

— Păi.. Cred că e vremea prînzului...

— Chiar așa ! Ai fi putut să te scoli pînă la ora asta ! Ce crezi ?

— Tată, vezi că...

— Dar nu despre asta vreau să discutăm, făcu Pierre Verne un gest cu mîna. Observ — arătă el cu capul spre cărțile de pe masă — că nici măcar nu le-ai tăiat paginile. Uite, *Digestele* [1] lui Justinian, n-au nici filele de introducere tăiate... Pe Grotius [2] n-ai binevoit cel puțin să-l miști din loc. Te-am rugat o dată să-mi extragi un pasaj din *Contractul succesoral* și nici pînă azi nu mi l-ai dat.

— N-am avut timp, tată.

— Dar ăsta, ce, nu e scrîsul tău ? Ca să mîzgălești zeci de foi ai vreme. De ce îți pierzi timpul,

[1] Cunoscuta culegere de texte juridice, din sec. al VI-lea.
[2] (1583—1645) Jurisconsult olandez.

dragul meu, cu bazaconii de-astea : *Dialog între Jupiter și Neptun, despre locuitorii din Saturn ?*

— Este o satiră socială, o șarjă dialogată a moravurilor noastre...

— Uite, fratele tău, Paul, mîine-poimîine iese ofițer de marină, se-mbarcă pe un vas, și-i om gata făcut. Ar trebui să te gîndești serios la viitorul tău... Ce voi mai putea eu strînge și cu biata Sophie, abia o să ajungă pentru înzestrarea surorilor tale. Ce vrei tu să faci ? Ce ai de gînd ?

— Tată, am mai discutat noi chestiunile astea în atîtea rînduri !

Adevărul-adevărat, Jules nici n-avea curajul să-l mărturisească. Cum ar fi putut spune că visul său era de a se căsători cu Caroline Tronson ? Nici nu cuteza să formuleze măcar numele verișoarei în fața tatălui său... Cîndva și-a îngăduit gluma de a-și imagina reacțiunea tatălui său la auzul unui asemenea proiect matrimonial. L-a văzut icnind în hohote și abia articulînd de opinteala rîsului :

— Tu ? Să te însori cu Caroline ? Tu, Jules ? Tu n-ai bani să-ți cumperi o batistă, darmite să duci un menaj !... Poate vrei să-ți hrănești nevasta cu iluzii în loc de cartofi !... Ca tînăr plin de iluzii, de speranțe deșarte și de visuri, ești o partidă bună... Dar ca soț căruia îi revine sarcina de a umple coșnița zilnic în piață, nu valorezi nici doi bani, băiete...

De fapt, cînd Jules trăgea nădejdea de a se căsători cu Caroline, nici el nu știa pe ce se baza. N-a avut pînă acum curajul să-i mărturisească nici Carolinei acest proiect și poate că de ea, în ultima vreme, îi era mai mare teamă decît de tatăl său, pentru că Jules observase încă de mult la verișoara sa că pune mult preț pe un trai înlesnit.

Din chipul cum vorbea despre diverși tineri și tinere de seama lor din Nantes, din modul cum îi aprecia, Jules și-a dat seama că obiectul dragostei sale nu înțelege să ducă o viață plină de resemnări alături de omul iubit, ci mai curînd rîvnea o viață îmbelșugată lîngă un bărbat care s-o adore și pe care ea îl va iubi și pentru faptul că îi pune toate la dispoziție.

Căci familia Tronson era şi ea o familie destul de necăjită, descurcîndu-se greu în viaţă. Cele două surori, Marie şi Caroline, nu-şi putuseră îngădui prea multe capricii şi ca orice fete sărăcuţe sperau ca abia prin măritiş li se va deschide era rochiilor luxoase şi a plimbărilor în cupeu, a seratelor cu musafiri şi şampanie, a balurilor şi a dansurilor de salon.

Şi tocmai fiindcă nutreau visuri de parvenire nici uneia nu-i surîdea să spele scutece şi să care apă cu găleata într-o mansardă... Şi numai o astfel de perspectivă putea să-i ofere Jules, Carolinei. De aceea îi era frică să deschidă măcar discuţia cu ea în această privinţă. O iubea... Şi-şi dădea seama c-o va pierde... Pe zi ce trecea vedea acest lucru... Şi totuşi nu putea face nimic.

De aceea cînd tatăl său îl întreba mereu ce obiective urmăreşte în viitorul apropiat, răspundea ca să-şi înşele sieşi, în primul rînd, gîndurile şi numai apoi să abată temerile tatălui său :

— Vreau să devin scriitor. Să mă dedic teatrului. Să scriu piese originale... Voi colabora cu Hignard, vom ajunge celebri, te vei mîndri cu mine, tată.

Atunci Pierre Verne începea să-i explice cu răbdare — dar exagerînd desigur — că un dramaturg nu poate fi sigur niciodată de veniturile sale băneşti, că bieţii actori şi Shakespeare însuşi n-aveau altă „avere" decît singura lor recuzită autentică, craniul de mort pe care Hamlet îl contempla ţinîndu-l în mînă, în faimosul dialog „to be or not to be" [1].

Dar Jules pretindea că acestea sînt cazuri anume alese pentru a-l descuraja, că, de pildă, Scribe [2], sau Labiche [3] trăiesc foarte bine din reţetele pieselor lor. Ar putea să-i ofere lui Scribe o piesă. Se

[1] A fi sau a nu fi.

[2] (1791—1861) Autor dramatic, ales în 1836 la Academia franceză, foarte gustat de public în timpul său, căzut apoi în uitare.

[3] (1815—1888) Autor dramatic, ales în 1880 la Academia franceză, de asemenea apreciat de publicul din vremea aceea.

spune că primește cu plăcere orice sugestie și că e un om corect. Chiar dacă extrage dintr-o piesă numai cîteva scene, tot acceptă să-ți pui numele pe afiș, alături de al său. Cineva a mărturisit chiar că a primit drepturi de autor de la Scribe pentru vreo duzină de piese din care nici un singur cuvînt nu era al lui.

S-ar putea ca la început să-i meargă o vreme prost, să n-aibă succes, cum i s-a întîmplat și lui Scribe. Parcă acesta n-a suferit o cădere totală chiar cu piesa de debut? În seara premierei, actorul Potier, care apărea într-unul din rolurile *Pretendentului fără voie*, văzînd cît de ironic este primită piesa nici n-a îndrăznit să spună publicului cine este autorul ei, pretextînd că acesta dorește să rămînă în anonimat.

Încă o duzină de înfrîngeri la rînd a suferit Scribe pînă a început să fie apreciat. Și ce bine i-a mers după aceea! Și cînd te gîndești că ai săi doreau să-l dedice și pe el carierei avocățești! Ce-ar fi însemnat pentru Franța un avocat în plus? Nimic. Nici nu s-ar fi simțit lipsa lui.

Dar ce-ar fi însemnat comedia franceză fără Scribe?

— Deci, tată — încheie Jules — vezi că se poate foarte bine trăi și din scris. Scribe a strîns atîția bani încît operele lui de binefacere sînt tot atît de cunoscute ca și piesele sale!

Pierre Verne răspundea că el, ca jurist, cunoaște sursa acestor cîștiguri fabuloase pentru... operele de binefacere. Căci prima operă de binefacere Scribe a făcut-o cu el însuși, deoarece Scribe este autorul legii drepturilor de autor în vigoare, astfel că zeci și sute de piese fabricate de alții și pe care el numai le semnează îi produc faimoasele sale drepturi de autor...

În concluzie, Pierre Verne ajungea tot la ceea ce voia el să ajungă, spunînd că timpul cheltuit pentru bazaconii literare e timp pierdut și că mai bine ar face Jules să folosească acest timp pentru a cerceta cărțile de drept.

— De cîteva mii de ani, cunoscătorii legilor au avut întotdeauna ce mînca, în orice țară din lume. Cît vor exista legi — și vor exista atîta vreme cît vor exista oameni, societatea și state — juriștii vor avea o pîine bună !... Uită-te la noi, Jules ! Ai în față cel mai bun exemplu. Am muncit, dar — slavă domnului ! — v-am crescut și v-am ținut pe toți. Cinci copii ! În fiecare zi am fost șapte guri în jurul mesei și nu vă puteți plînge că n-ați avut ce înfuleca din farfurii.

Un pas timid se auzi în spatele ușii, apoi Sophie Verne își vîrî capul :

— Masa e gata, să știți !

— Venim îndată, mamă ! sări Jules care atîta aștepta, punîndu-și papucii în picioare.

Tatăl se ridică de pe scaun, mai aruncă o privire asupra mesei de lucru, strîmbă din nas cînd dădu de *Dialog între...* și spuse ieșind din odaie :

— Și totuși, cred că vei face tatălui tău plăcerea de a studia dreptul... În definitiv, poți fi foarte bine avocat sau magistrat și pe urmă n-ai decît să scrii cîte piese de teatru îți poftește inima... Nu te va opri nimeni, fii sigur ! Dar întîi studiile și diploma. Și pe urmă, restul.

* * *

Jules însă nu stătea chiar degeaba. Mai ales de cînd observase oarecare răceală în purtarea Carolinei, începuse să-și ia măsuri de precauție. Factorul poștal îi aducea mereu scrisori de la prietenul său Hignard. E drept că acestuia nu-i mergea prea bine la Paris, unde plecase mai de mult — locuia într-o mansardă și abia avea cu ce-și ține zilele — însă speranțele sale erau mari !... Și el avea suflet de artist și plecase în capitală ca să intre în grațiile muzelor, dar nu putea avea pretenția să le cucerească atît de ușor. Important era că se afla acolo, la Paris, unde cel puțin avea posibilitatea să-și încerce norocul. Studia muzica în clasa reputatului Halévy care în 1830 a luat marele premiu al Ro-

mei (într-adevăr, Hignard a izbîndit pînă la urmă, candidînd el însuşi la premiul Romei [1]) pe cînd Jules la Nantes era sortit veşnicului anonimat. În corespondenţă, cei doi prieteni îşi destăinuiau cu sinceritate eşecurile dar şi speranţele într-un viitor mai luminos. Hignard cel puţin nu contenea să-l îndemne mereu pe Jules să vină la Paris, dacă vrea să strălucească pe firmamentul artistic.

Jules îi răspundea c-o va face, neapărat, dacă... în sfîrşit, dacă... (aici urmau puncte-puncte care însemnau desigur... Caroline).

Dezlegarea veni chiar mai curînd decît îşi închipuise Jules. A fost o lovitură crudă pentru el la cei douăzeci de ani ai săi, tocmai fiindcă a trebuit s-o suporte la vîrsta aceasta cînd decepţiile pot avea influenţe nefaste asupra întregii vieţi.

De altfel, este uşor de ghicit ce s-a putut întîmpla : Caroline şi-a anunţat logodna cu un tînăr din „buna" societate a oraşului. Jules a fost adînc rănit. Poate că altul în locul său ar fi căutat s-o înduplece pe Caroline, să încerce să aibă o explicaţie cu ea, să caute s-o convingă să renunţe la proiectul căsătoriei.

El n-a făcut-o. Era prea mîndru. Caroline a preferat un tînăr cu avere, cu situaţie şi cu relaţii... Nu era egoism din parte-i să ceară Carolinei să ducă o viaţă de lipsuri lîngă el ? Dacă o iubea cu adevărat, trebuia să fie fericit că în sfîrşit scumpa sa verişoară va duce o viaţă mai bună.

Toate acestea şi le spunea spre consolare cînd reflecta calm, dar din păcate Jules avea şi o inimă, şi aceea îl supunea la îngrozitoare suplicii. Mai ales seara, cînd trecea prin parcul cu alei din „Mica Olandă" şi vedea băncile de sub castanii lîngă care amîndoi îşi şoptiseră nu cu mult înainte dulci nimicuri, chinul devenea de nesuportat.

[1] Premiu decernat de Academia franceză pentru cele mai bune lucrări în domeniul artelor plastice, muzicale şi arhitecturale. Chiar numai faptul de a candida pentru acest premiu însemna o unanimă recunoaştere a meritelor candidatului.

Nici prăvălioara lui moș Bodin nu mai putea s-o sufere. Cînd lua o carte în mînă, cînd se așeza la un colț de raft, cînd privea pe ferăstruicile prăfuite în stradă, își aducea mereu aminte că și Caroline citise volumul acela, sau i-l povestise, că la acel colțișor de raft i-a scris într-o zi o epistolă înflăcărată pe vremea cînd și ea palpita la primirea misivelor lui, sau că dintr-un anume ochi de geam a zărit-o trecînd prima oară la braț cu tînărul fiu de bani gata ce urma să-i devină în scurt timp soț — și atunci, înfuriat, nu mai putea îndura să stea-o clipă în prăvălioară, ci ieșea trîntind îmbufnat ușa încît moș Bodin întorcea mirat capul și privea lung în urmă-i cu o expresie de totală nedumerire și decepție.

Bineînțeles că Jules i-a scris lui Hignard și acesta cu mărinimia și avîntul obișnuit vîrstei l-a chemat neîntîrziat la Paris, propunîndu-i chiar să-mpartă amîndoi neîncăpătoarea-i mansardă.

L-a asigurat că se vor descurca repede și ușor, că vor avea o mulțime de prieteni întotdeauna gata să sară toți pentru unul, și că, în consecință, acum este în orice caz momentul potrivit să-și încerce norocul, dacă nu vrea să putrezească în vecii-vecilor la Nantes.

Nici Jules nu mai putea suporta orașul natal. Fiecare colțișor, fiecare uliță, orice casă, orice loc îi amintea de Caroline și de decepția ce-o suferise. Rana nu s-ar fi putut niciodată închide dacă ar fi rămas aici. În condițiunile acestea și-ar fi pervertit sufletul afișînd cel mult indiferență, în vreme ce în interior l-ar fi ros viermele geloziei și al neputinței.

Era deci mai bine să plece. Dar tatăl punea o condiție grea de tot. Parisul costă bani mulți... Dacă promite să urmeze cu sîrguință Facultatea de drept, atunci... De nu... bani de aruncat pe fereastră n-are. Trei fete — surorile sale — și-așteaptă rîndul la măritiș. Nu-i timp de poezie...

Nimic nu putea îndupleca voința bătrînului. Nici intervenția drăgălașei Marie, sora mai mică a lui

Jules — „Creața", cum o tachinau ceilalți — și nici grațiile vîrstei ei nevinovate nu izbutiră să smulgă lui Pierre Verne promisiunea mult așteptată de a-și lăsa fiul la Paris spre a se dedica scrisului.

Cu toate că cele mai stupide studii din lume i se păreau tocmai cele de drept, cu toate că numai cînd punea mîna pe vreun dosar sau vreun act, Jules simțea repulsie, totuși de data aceasta n-avu încotro : acceptă acest tîrg.

„Parisul merită acest sacrificiu !" și-a spus el în gînd atunci cînd în cele din urmă văzîndu-și părintele neînduplecat, trebui să accepte cariera juridică.

„ALEA JACTA EST" [1]

Familia Verne se-ntorcea acasă. În față mergea Sophie cu cele trei fete, „salutînd distins" cunoscuții și prietenii ce le ieșeau în cale.

Ceva mai în urmă, în grup, Chateaubourg, unchiul Tronson, Pierre Verne și domnul Bonamy. Jules nu era cu ei. Rămăsese în drum, la poștă, să expedieze o scrisoare la Paris, mătușii Charruel, care locuia pe strada Thérèse, în Cartierul Latin. Cartierul Latin! Visul său! Cartierul studenților, al artiștilor și al boemei...

Lui Hignard nici nu i-a scris. Voia să-i facă o surpriză, să apară pe neașteptate în odăița mansardată a colegului său, să-i sară de gît, să-l îmbrățișeze, să-l sărute și să-i strige fericit:

— Am învins! Am terminat cu Nantes, cu Caroline, cu toate!... Acum vreau să adulmec aerul inspirat al Parisului creator, să mă adăp din comorile artei, să colind muzee, să stau seară de seară în galeriile teatrelor aplaudînd sau fluierînd spectacole, să frecventez saloanele literare, să scriu, să compun, să-mi văd piesele jucate, numele meu să apară cu litere de-o șchioapă pe afiș și... bineînțeles, o mare artistă — o cîntăreață poate — sau altă interpretă a vodevilurilor mele, să se îndrăgostească de mine... Atunci lucrurile vor ajunge pînă la ure-

[1] *„Zarul este aruncat"*, expresie latină pentru a arăta că s-a luat o hotărîre de mare importanță după multe ezitări.

chile Carolinei, la Nantes, şi va vedea ea pe cine a pierdut...

O singură umbră îi încreţea puţin fruntea : promisese solemn bătrînului să-şi dea şi examenele la Facultatea de drept... Se vor împăca toate astea la un loc ?

Dar le va duce el la bun sfîrşit ! N-are nici o grijă. În definitiv este la vîrsta tuturor îndrăznelilor. Va munci din răsputeri zi şi noapte, dar se va şi distra. Va audia şi plicticoasele cursuri din aula Sorbonei, dar va asista şi la premierele de la teatrul Madame.

Bineînţeles că în scrisoarea către mătuşa Charruel nu pomenise nimic despre aceste proiecte ! De altfel, el nu adăugase decît vreo cîteva rînduri. Tatăl său îi scrisese recomandînd mătuşei mai ales să-l supravegheze îndeaproape pe Jules şi să fie anunţat de cum va observa ceva suspect.

— Parisul este o mare ispită pentru tineri. Atîtea tentaţii la fiecare pas ! Ai avut curaj şi multă încredere în Jules să-l trimiţi acolo ! declara Tronson, acum cînd se întorceau spre casă.

— Parcă în Paul am mai puţină ? replică Pierre Verne.

Într-adevăr, familia Verne se întorcea acum de la chei, unde asistaseră cu toţii la îmbarcarea lui Paul pe *Lutin*. Era prima lui călătorie în stagiul de practicant. Sophiei Verne îi venea şi acum să plîngă gîndindu-se la „puişorul ei mic", pe care îl aştepta crîncena luptă cu valurile şi furtuna, neîndurătoarea şi aspra viaţă de marinar.

Pe de o parte era mulţumită : Paul îşi iubea profesia şi se pregătise temeinic pentru ea. Prietenele ei îl apreciau pe băiatul acesta studios şi liniştit şi toată lumea îi prezicea o carieră frumoasă. Dar inima ei de mamă găsea că viaţa de marinar e prea riscantă şi cazul doamnei Sambain, care pînă şi pe patul morţii mai spera în întoarcerea soţului ei dispărut, îi era prea viu în minte.

Paul visase încă de mic să ajungă comandant de vas. Nu trebuia să-i năruie ambiţia. Poate însă că

„Cel de sus" îl va proteja — încerca ea să se încurajeze. Poate că îl va salva din ghearele pericolului. „În definitiv, gîndea ea, destui căpitani de cursă lungă ating vîrsta bătrîneții și se retrag la țară cu o rentă frumușică, ducîndu-și restul zilelor în tihnă. De ce n-ar avea și Paul parte de un astfel de trai ?"

Totuși doi copii o părăseau deodată. Jules pleca și el la Paris. Și cu Jules problema era mai delicată. Era mai naiv, mai lesne de tras pe sfoară. Avea un suflet bun, era generos. Suferise însă o decepție sentimentală și cine știe dacă la Paris, tocmai din cauza acestui gol din inima sa, vreo femeie rafinată și plină de toate păcatele nu va încerca să-l prindă în mrejele ei, căci este un tînăr copilăros încă și atît de lesne de manevrat !...

Și atunci ce se va întîmpla cu studiile, cu viitorul, cu cariera lui ? Cît de mult dorește să-l vadă și pe Jules cu o diplomă, cu o situație, așezat la casa lui, în familia lui. Dar iată că pentru aceasta trebuie să treacă mai întîi prin focul Parisului !... Ce probă grea pentru un adolescent care nu cunoaște încă adevărata față a vieții și a societății ! Cîți nu ratează în aceste împrejurări, cîți nu naufragiază eșuînd lamentabil la marginea societății pe care au vrut s-o cucerească !...

Cînd gîndea la toate acestea, Sophie Verne cuprindea mai tare brațul Mathildei și se uita cu legitimă înduioșare la fiicele ei, căutînd parcă să le adune mai strîns lîngă ea.

Cam despre aceleași lucruri discuta și grupul din spate, numai că puneau problemele nu sentimental, ci altfel :

— Mi-a plăcut Paul — pîcîi Chateaubourg din nedespărțita-i lulea. Are o atitudine bărbătească de marinar înnăscut. Ne-a făcut o dată semn cu mîna și apoi nici nu s-a mai uitat la noi, căutînd să fie atent la comenzile de virare a ancorei.

— Se cunoaște că are sînge de navigator în vine, sîngele lui François de Laperrière, ar fi spus unchiul Prudent, dacă ar fi fost de față ! remarcă zîmbind Pierre Verne.

— Numai Jules n-a moștenit nimic din temeritatea strămoșilor săi ! Pe el nu-l interesează aventura, n-o gustă. Doar cea sentimentală, poate — glumi Tronson făcînd cu ochiul și aruncînd o privire fugară în urmă. Unde-i Jules să mă audă ! Tare mai e supărat pe Caroline ! Dar or să-i treacă lui repede fierbințelile astea. Parisul o să-l prindă grabnic în mrejele sale. Ce zici, domnule Bonamy ?

— Da ! Tocmai la asta mă gîndeam și eu. Sînt vremuri tulburi la Paris — răspunse acesta îngîndurat.

— Întotdeauna au fost — interveni Chateaubourg. Pe vremea cînd trăia acolo vărul meu, Chateaubriand...

— ...Marele poet ! îl completă Tronson, oarecum plictisit de faptul că cumnatul său aducea întotdeauna în discuție pe Chateaubriand.

— Ei da, marele poet, vărul meu — ce să fac dacă a fost vărul meu ? nu se lăsă Chateaubourg.

— Da, vremuri tulburi au fost și atunci, dar nu chiar ca acum — interveni Pierre ca să curme disputa. Vă rog să mă credeți că fac sacrificii mari ca să-l pot ține pe Jules la Paris. În criza financiară generală de acum...

— Și încă ce criză ! sublinie Bonamy.

— Nu știu, dar de cînd cu secetele și recoltele de cartofi compromise, din 1845 și 1846, nenorocirile se țin lanț de capul nostru ! pufăi Chateaubourg. Nu mă privește ce face domnul Louis Philippe, dar guvernul său a pierdut frînele...

— Cine-i mulțumit de guvern sau de rege ? rîse disprețuitor Tronson. Nimeni ! Au devenit antipatici tuturor. Atît muncitorilor cît și țăranilor, atît burghezilor cît și...

— Ai dreptate — interveni Pierre Verne — nici burghezia care a sprijinit monarhia în 1830 ca să pună mîna pe putere n-o mai poate suferi. Știu asta de la clienții mei, în mare parte industriași și comercianți...

— Există totuși oameni care își freacă fericiți palmele — imită Bonamy gestul — și știți cine? bancherii!

— Păi da, întări Pierre, marea finanță care dirijează creditele, care finanțează cu capitalurile ei bancare fabricile și comerțul, care prin jocul de bursă și prin alte speculații poate nenoroci într-o clipă pe orice industriaș, ea desigur nu acceptă nici o reformă. Cum să primească să umple vistieria secătuită a statului prin impozite asupra capitalului bancar? Mai bine să profite împrumutînd statul și avîndu-l astfel la mînă pe domnul Louis Philippe care joacă, așa cum trage sforile vulpea aia vicleană de Guizot... Vă spun sincer, toți industriașii, mari sau mici, toți comercianții, toți micii meseriași sînt furioși... Pe zi ce trece îi ruinează politica marei finanțe, politică ce nu ține seama de interesele acestei clase care a făcut, de bună seamă, gloria Franței la 1789...

— Știți, se opri Tronson deodată în drum desfăcîndu-și fularul — căci ziua aceea de februarie 1848 era, prin excepție, foarte caldă, deși iarna fusese pînă atunci grozav de geroasă — știți ce mi-a spus deunăzi un lăcătuș? Că la Sedan și la St. Etienne — de unde este originar — trei sferturi de muncitori nu mai au de lucru din toamnă! De aceea a și rătăcit bietul de el pe aici. A auzit că prin porturi se mai găsește cîte ceva...

— Vărul meu... începu Chateaubourg și instantaneu figura lui Tronson deveni ironică la gîndul că iar va vorbi despre „Chateaubriand", dar unchiașul nu se sinchisi, ci continuă netulburat după o scurtă pauză — vărul meu Etienne, din Buzançais, departamentul Indre, mi-a scris că la ei un moșier a fost omorît de țărani și mai multe conace au fost arse, fiindcă foametea făcea ravagii și moșierii — cică — speculau grîul...

— Da, scrie și în *Le National*[1]! confirmă Bonamy. Dar eu știu și altele... Ați aflat ce afaceri

[1] *Naționalul*, ziarul opoziției burghezo-liberale din parlament, apărut la Paris, între 1830—1851.

scandaloase fac miniștrii lui Guizot? Colosale! Mită, speculații la bursă pe spinarea micilor deținători de valori, deturnări de fonduri, jaf pur și simplu, practicat de pe piedestalul scaunului ministerial.

Și-n după amiaza aceea de primăvară timpurie cei trei continuară să înainteze tacticos, oprindu-se la răstimpuri — cînd discuția cerea vreo precizare — gesticulînd larg ca să fie mai expresivi în expunere și urmărind din cînd în cînd cu privirea grupul din față al lui Sophie cu fetele ei, îmbrăcate cu pelerine și manșoane de catifea liliachie. Toate acestea însă fără ca interesul ce-l purta fiecare din ei pentru sporovăiala lor să scadă cîtuși de puțin. Dimpotrivă.

Bonamy le expuse părerea sa asupra situației nu prea trandafirii: despre sărăcimea de la oraș care n-are într-adevăr ce mînca, despre faptul că există condiții cît se poate de prielnice să izbucnească o revoluție...

Chateaubourg, mai greu de cap, nu se dumirea: dacă muncitorii n-au de lucru de ce tot cer reducerea zilei de muncă la numai 10 ore?

— Vor sau nu vor să muncească dumnealor? E mai bine cînd n-ai de lucru? încheie Chateaubourg dîrz.

Dar Tronson îl zeflemisea mereu și-i spunea că munca în marile filaturi sau industrii extractive nu-i ca... treaba din atelierul de pictură de pe strada Santeuil, unde „mai tragi un fum, mai faci o pată cu pensula"... Să se ducă o dată, măcar o zi, să lucreze cot la cot cu filatorii și atunci va vedea că nu zece, dar și cinci ore sînt prea mult.

Pierre Verne la rîndu-i credea că dacă Guizot și parlamentul ar aproba reforma votului universal, atunci poate că s-ar înlătura nemulțumirile și cauza însăși a revoluției — cel puțin așa pretindeau liberalii burghezi cu care el era cel mai adesea în contact, aceștia fiind clienții săi cei mai statornici.

De la aceștia, de fapt, unii așteptau multe, dar nu-și dădeau seama că opoziția burgheză se temea

de revoluție la fel ca și guvernul, căci amintirea lui iulie 1830 era încă vie în memoria tuturor și proletariatul era socotit un coșmar care tortura deopotrivă pe marii rechini financiari ca și pe burghezii comozi și încă încrezători în steaua lor.

— Numai să nu se ia și Jules cu politica, se temea Pierre Verne, și să lase pe planul al doilea examenele ! Parisul îți ia mințile, zău așa. Mirajul puterii a zăpăcit pe mulți. Ce zici, domnule Bonamy ? N-o să avem surprize cu copiii noștri ? Ușor ar putea deveni ei clientela politică a cine știe cărui farsor.

— Trebuie să încercăm, replică acesta. Să avem cel puțin conștiința împăcată. Să nu ne reproșeze mai tîrziu copiii că nu i-am ajutat să iasă la liman. Cine nu riscă, nu cîștigă ! Nu-i așa ?

În fața primăriei, drumurile lor se despărțiră. Familia Verne o luă spre casă, iar ceilalți încotro aveau treabă.

Sophie, ajunsă în camera ei, se încuie și plînse în toată legea cîteva ceasuri, pînă se simți mai ușurată de tristețea plecării lui Paul. Pierre trecu în birou să studieze niște dosare. Fetele începură, ca în toate după amiezele, broderia. Spre seară, sosi și Jules. Afară se făcuse frig și bătea vîntul.

Locul lui Paul, la masă, a rămas în acea zi liber. Rînd pe rînd avea să plece cîte un copil din casă. Sophie nu se putea împăca cu gîndul acesta și continuă să plîngă toată noaptea. Jules, chiar dacă n-a plîns, în schimb n-a dormit nici el. Îi tot apărea în minte un chip scump : Caroline. Încerca mereu s-o alunge făcînd planuri pentru Paris, dar ea revenea cu stăruință și nu-i da pace. Așa că multe ceasuri în noaptea aceea a stat și el cu ochii deschiși, ațintiți în golul întunericului.

La drept vorbind chiar și Pierre Verne, deși lucrase noaptea tîrziu în biroul său, cînd s-a dus la culcare, s-a zvîrcolit destul de mult în pat pînă l-a prins somnul.

* * *

Ploua... O ploaie deasă, măruntă. În curînd urma să se imprimăvăreze. Deocamdată malurile Loarei, cenușii, sterpe și învăluite într-o boare cețoasă hibernau molcom, dormitînd petrecute de clipocitul undelor. Rar de tot, cîte un șlep luneca pe apă cărînd cărbune sau traverse de lemn pentru drumul de fier ce se construia la Tours. Un grup — doi bărbați și două femei, doi tineri și cîțiva copii îmbrobodiți cu șaluri și fulare — urca schela unui șlep.

Un cîine apăru pe puntea vasului și începu să latre furios, alunecînd pe tabla udă.

Ușa gheretei de la pupă se deschise și un marinar bărbos ieși zîmbind în întîmpinarea grupului. Dădu un picior cîinelui — care fugi schelălăind și se ascunse sub un maldăr de frînghii — și întinse ambele mîini primului sosit:

— Bună ziua, domnule Bonamy! Îmi pare bine că vă văd, domnule avocat! Sărut mîinile, doamnelor... Apoi uitîndu-se la cei doi tineri: Ăștia-s băieții, va să zică! Bine! Și pe ei vreți să-i trimiteți la Paris să se facă tobă de carte! Bravo, junilor — îi bătu el prietenos pe umeri — o să vedeți voi ce frumos este Parisul! Nu degeaba i se spune „Orașul lumină". O să fiți cam înghesuiți pe „sacaua" asta plutitoare — zise el făcînd cu mîna un gest împrejur, dar o să treacă repede. Nu-i vorbă, dacă drumul de fier de la Orléans nu-i stricat, o să luați de-acolo trenul.

O femeie uscățivă, legată cu basma pe cap și cu un șal pe umeri ieși din cabină ștergîndu-și mîinile ude cu șorțul de la brîu:

— Vă rog să mă iertați...

— Lasă, Rosa, știu dumnealor că avem copil mic.

— Tocmai spălam scutece. Dar poftiți în cabină — se adresă ea femeilor. Nu-i prea mult loc, dar cîteva persoane tot încap.

— Costă scump o călătorie cu trenul? întrebă unul din tineri — Jules — în vreme ce Sophie

Verne și doamna Bonamy intrau în cabina de fier de la pupă.

— Aiurea ! făcu marinarul pe un ton disprețuitor. Coste cît o costa, dar cine să dea bani pe așa ceva ! Se spune că cine merge cu trenul, din cauza vitezei prea mari capătă bătăi de inimă și nu mai scapă de ele toată viața... Un om care a trecut prin tunelul St. Cloud pe linia Versailles scria în ziar că s-a îmbolnăvit de pleurezie din cauza umezelei din tunel... Dar nu-mi spuneți — abandonă el subiectul, trecînd la altceva — cum de nu v-ați găsit pe-aici vreo „puicuță" ? Ce, trebuia să mergeți tocmai la Paris după ea ? Parcă pe la noi nu-s fete date naibii ?

Pierre Verne dădu o explicație :

— Jules al meu merge cu un scop bine determinat : va urma dreptul, avocatura. De trei ani de cînd l-am luat pe lîngă mine, la biroul meu de avocatură, s-a familiarizat oarecum cu codul penal, cu procedura... în sfîrșit, cred că dacă mai studiază dreptul la Paris va ieși un bun avocat.

— Ca și tatăl său ! îl complimentă marinarul.

— Mai ales că va avea un eminent profesor, pe Guizot.

— Nu e republican, din păcate — dădu cu părere de rău din cap Bonamy — dar asta este altă poveste...

— Apropo — se amestecă marinarul în vorbă — ce credeți despre guvernul ăsta ? Mie nu-mi miroase a bine. Am auzit că în Elveția și Italia revoluțiile se țin lanț. De-o fi nevoie facem și noi revoluție... Ca-n 1789 sau ca-n 1830. M-au tîrît ei pe mine prin campaniile din Algeria și Maroc, pentru republică însă, ies eu singur pe baricadă...

— Desigur, numai un regim republican, ne-ar aduce liniștea ! aprobă Bonamy. Unde sînt principiile sacre ale primei noastre republici ? *Liberté, egalité, fraternité !*... S-au dus de mult...

— Ba eu, drept să spun, nu mai cred în nimic : nici în bătrînul pungaș Guizot, dar nici în pălăvrăgeala lui Lamartine, poetul care face politică...

Atîta stricăciune în lumea asta, de-ți vine să-ți iei cîmpii ! În special la Paris ! Mi-e teamă de voi — se adresă marinarul tinerilor — să nu vă pierdeți cumva cumpătul. Cum terminați bucheriseala, înapoi acasă !

— Las' că de nu le-om trimite noi bani — rîse Pierre Verne — vin ei pachet acasă.

Din cabină ieșiră cele două femei cu copiii după ele și pe punte se formară două grupuri : grupul Verne și grupul Bonamy. Mamele dădeau fiilor lor ultimele sfaturi și ultimele sărutări. Ochii lăcrimau. Surorile lui Jules îi dădură un pachețel (o surpriză de-a lor), iar Marie („Creața") se-ntoarse în ultima clipă din nou pe punte să-și mai sărute o dată fratele.

Nici Pierre Verne nu se simțea chiar în largul său, dar nu s-ar fi trădat în ruptul capului. Simțea totuși un gol în suflet.

* * *

Șlepul urca încet fluviul... Audan, Ancenis, Ingrandesur-Loire, Tours... Cîmpia Tourraine începea să se desfășoare în fața celor doi tineri.

Marinarul bărbos le tot explica cum vor călători cu trenul de la Orléans încolo — fiindcă Jules și Edouard erau dornici să afle cît mai multe în privința aceasta.

— Eh, nu-i nici o scofală trenul ăsta ! le spunea el văzîndu-i atît de interesați. Vagoanele-s aidoma diligențelor, numai că-s puse pe roți de fier și circulă pe șine... Cu cîteva minute înainte de a porni trenul, amploiatul o să vă încuie cu cheia — fiindcă pînă acum s-a întîmplat de cîteva ori să sară pasagerii din mers la curba St. Denis, înspăimîntați de viteză... Da, da, să știți !...

Jules și Edouard îl priveau amuzați.

— Hamalii — continuă marinarul — vor veni să împingă trenul — mi se pare că-i compus dintr-o mașină și trei vagoane — locomotiva va fluiera ascuțit și asurzitor, muzica și toboșarii din gară vor

începe să cînte — fac asta la fiecare sosire şi plecare, adică o dată dimineaţa şi o dată spre seară, căci trenul nu circulă noaptea — şi în sfîrşit, înconjuraţi de misterul unei cătrănite perdele de fum pufăită de hornul locomotivei, vă veţi pune în mişcare într-un zornăit plictisitor de fiare ruginite... De la locurile voastre veţi putea prea bine observa un om călare, alergînd în faţa locomotivei, strigînd în gura mare şi agitînd clopotul : „La o parte, la o parte, trece trenul !"

Tinerii îl lăudau pe marinar pentru darul său de povestitor. Marinarul, măgulit, relua firul relatărilor :

— Un călător care a făcut drumul Orléans-Paris pentru a zecea oară — băgaţi bine de seamă : pentru a zecea oară — mi-a spus că trenul a călcat o vacă şi altă dată a omorît nişte oi, fără să mai pomenim de gîştele şi raţele pe care mereu le taie sub roţi. Pentru a nu se mai întîmpla astfel de accidente, care numai reclamă nu fac societăţii de căi ferate, pe lîngă că o costă o mulţime de parale şi procese de despăgubiri, a fost angajat călăreţul despre care v-am vorbit adineauri, şi care are misiunea de a curăţi linia ferată înainte de trecerea locomotivei.

— Toate le ştii ! îl flatau tinerii noştri, iar bărbosul marinar nu-şi mai încăpea în piele de mîndrie.

PRINTRE REVOLUȚIONARII DIN PARIS

Jules și Edouard fuseseră foarte abătuți în primele zile ale venirii lor la Paris în acea primăvară a anului 1848. Se instalaseră pe strada l'Ancienne Comédie, într-o cameră la mansardă, bineînțeles.

Capitala îi dezamăgise. Nici un pic de muzică pe străzi, nici flașnetari măcar, ca la Nantes. Lumea umbla grăbită în pîlcuri șușotind prin colțuri. În special femeile. Bonetele lor albe nu lipseau din nici un grup. La Nantes, de cum se înserа, femeile nu mai ieșeau din casă, iar aici forfoteau și noaptea... În afară de aceasta toți oamenii erau extrem de grăbiți și cînd opreau pe cîte cineva să-i ceară vreo explicație, le răspundea scurt, în doi peri, parcă cine știe ce treburi urgente nu-i dădeau răgaz să vorbească mai pe îndelete...

Întrebînd un bărbat unde este Teatrul Francez ca să meargă la spectacol, omul le-a rîs în nas și le-a răspuns pe un ton batjocoritor :

— Ce teatru ? Ce spectacol ? Nici Thalma să fi trăit, n-ar fi jucat astă-seară !... Acum se joacă altceva, se joacă o carte mare : monarhie sau republică. Duceți-vă repede acasă, puișorii mamei, să nu vă nimerească în scăfîrlie vreun glonț rătăcit și să muriți nevinovați...

Cei doi prieteni nu urmară — bineînțeles — aceste sfaturi zeflemitoare. Umblară de pe o stradă pe alta, întîlnindu-se cînd cu soldații din Garda

națională, cînd cu oameni care la lumina torțelor treceau în grupuri compacte spre primărie.

Clopotele catedralei Notre-Dame răsunau lugubru în noapte. Pe strada St. Etienne, un om se urcase pe o masă, și la lumina unei făclii vorbea înflăcărat mulțimii, care vocifera sau aplauda în răstimpuri :

— ...Nu vrem altceva decît reforma ! spunea el. De ce nu vrea regele să ne-o dea ? Să vă spun eu, onorați cetățeni : fiindcă se teme de puterea noastră. Reforma ne dă votul, votul universal. Toți francezii își vor putea alege șefii... Și atunci, ei da, atunci un muncitor ca d-ta, stimate cetățene Charpantier, care lucrezi 14 ore zilnic la războiul de țesut și ești plătit cu un salariu de mizerie de un franc și jumătate pe zi, sau dumneata, onorabilă jupînească Ninon, care speli rufe toată ziulica pentru doi franci, veți fi plătiți cum trebuie... Da ! Da ! Vrem „reforma", oameni buni, și dacă regele nu ne-o dă, n-are decît să se cărăbănească... De 600 de ani se împodobește palatul Louvre cu banii noștri... Fiecărui rege i s-a părut că nu-i destul de frumos palatul și a mai stors cîteva zeci de mii de livre de aur ca să adauge vreo pictură destrăbălată pe vreun plafon unde trebuie să-ți sucești gîtul ca s-o vezi. Louis Philippe să se cărăbănească...

— Nu prea îmi închipuiam Parisul așa ! mărturisi Bonamy, care începuse să cam dîrdîie, căci o dată cu noaptea se lăsase și frigul.

— N-am fi avut parte de asta la Nantes, încă o sută de ani de-am fi stat acolo ! fu de părere Jules. Nu mucezește nimeni la Paris. Oamenii știu bine ce vor. Ce-ar fi să mergem cu ei la primărie ? propuse el.

— Să-ți spun drept, nu prea mă-ncîntă ! se împotrivi Edouard. Și pe urmă, știi ce ne-a spus de acasă : să nu ne amestecăm niciodată în încurcături de astea... Mai bine, hai înapoi la hotel !

Din josul străzii venea un furgon înconjurat de cetățeni cu torțe. Pe furgon, un tînăr cu bluza des-

cheiată striga ceva, ridicînd amenințător pumnul iar însoțitorii lui agitau sape și topoare.

Cînd furgonul se apropie, deslușiră aruncate, unul peste altul, cadavrele unor oameni, împușcați în cap sau în piept.

— Aceste cadavre cer răzbunare, cetățeni ! Cine nu jură că-și va da ultima suflare și ultima picătură de sînge ca să-i răzbune, acela nu e francez, este un laș ! striga omul de pe furgon.

Mulțimea răcnea și amenința cu pumnii. În spatele furgonului, mai multe femei boceau jalnic. Erau văduvele celor omorîți.

Un trecător binevoi să-i pună în curent :

— Blestemații soldați din gardă i-au împușcat pe Boulevard des Capucines, în fața clădirii Ministerului de Externe. Vom colinda întreg Parisul noaptea asta, ca să vadă cu toții crimele monștrilor de la palat.

— Mergem și noi cu voi ! decise Jules într-un moment de indignare și de solidaritate cu oamenii din stradă.

Dar prietenul său îl trase de mînecă :

— Ai înnebunit cu desăvîrșire, Jules ? Dacă se află asta la Nantes, atunci adio Paris...

Jules însă se și luase după convoi.

* * *

A doua zi se duseră la Sorbona.

Seculara clădire, începută în veacul al XIII-lea, stătea mohorîtă, cu toate porțile și ferestrele închise. Un afiș anunța că toate cursurile sînt suspendate pînă la restabilirea ordinei.

Jules și Edouard porniră îngîndurați mai departe. Era destul de greu să te descurci în Paris. Nici unul din proiectele lor nu se dovedea bun. Ca să-i poată scrie ceva tatălui său, Jules s-a interesat de cursurile profesorului Guizot. Dar studenții care staționau în fața clădirii l-au informat că „monsieur Gui-

zot"[1] nu va mai ţine, probabil, prelegeri la Sorbona, pentru că dacă va cădea de la putere, nu va mai urca mulţi ani la catedră.

— I-o fi de ajuns opt ani de cînd tot predă *Istoria guvernămîntului reprezentativ în Franţa şi în Europa...*

În vreme ce mai staţionau nehotărîţi în faţa facultăţii, un puşti apăru în capul uliţei, strigînd cît îl ţineau puterile :

— La Presse !... La Presse !... La Presse ! 10 bani foaia !... La Presse ! Regele vrea să arunce praf în ochii mulţimii... Apelul republicanilor... La Presse !...

Unul din studenţi luă ziarul şi toţi se grămădiră ciorchine să-l citească. Pe prima pagină o caricatură : Louis Philippe cu miniştrii săi la masă, speriaţi de apariţia unei femei care tocmai intra pe uşă, surîzătoare. Pe eşarfa ei scria : *„La République victorieuse"*[2]... Sub desen, o notă a redacţiei : „Acest clişeu este publicat contra plată. Redacţia nu-şi ia nici o răspundere."

— Grozavă caricatură ! rîseră studenţii.

Totuşi unul spuse că Girardin, proprietarul ziarului *La Presse,* este un escroc şi că ziarul său este infect, fiindcă tot ce publică, o face pentru bani. Oricine — şi un negustor de parfumuri şi un misit — poate să-şi laude marfa plătind ca să-i apară minciunile. O gazetă serioasă nu face astfel de pungăşii.

---

[1] (1787—1874) Istoric burghez, monarhist, politician reacţionar. Şi-a început cariera politică încă din epoca napoleoniană. În anii restauraţiei a devenit un bărbat de stat de vază. Ideile sale de bază — alianţa dintre burghezie şi aristocraţie — sînt expuse în *Istoria guvernămîntului reprezentativ în Franţa,* un fel de manifest al partidului constituţionalist-regalist al cărui membru a fost. În timpul revoluţiei din 1830 a căutat să înăbuşe avîntul maselor populare. După aceea (1840—1848) a condus de fapt politica externă şi internă a Franţei. În politica externă a căutat sprijinul Angliei, iar în politica internă a încercat mereu să înăbuşe mişcările maselor populare. În 1845 a ordonat expulzarea lui K. Marx din Franţa. Revoluţia din februarie 1848 a pus capăt carierei politice a lui Guizot.

[2] Republica victorioasă.

Un alt student luă aceste cuvinte drept opinii ale unui regalist și puțin a lipsit să se iște o busculadă, cînd tot unul dintre studenți strigă :

— Stați ! Ascultați ce scrie aici : „Cetățeni ! Regele l-a demis pe tiranul Guizot, dar are de gînd să ne adoarmă formînd un cabinet cu alde Thiers și alte asemenea mantale de vreme rea. Cetățeni ! Nu vă lăsați prostiți ! Jos cu înșelătorii poporului ! Trăiască reforma !"

Și grupul de studenți o porni grăbit spre piața Concordiei unde auziră că se pregătește o manifestație...

Jules și Edouard se luară și ei după studenți. Deși Bonamy protestă și de data aceasta, pînă la urmă în fața argumentului convingător al lui Jules („probabil că nu te simți încă student, Edouard"), consimți cu destulă reticență să urmeze („dar mai de departe") pe tinerii ce alergau spre piața Concordiei.

— Nu prea văd eu să se liniștească repede lucrurile — bombănea el. Ai să vezi că azi-mîine o să ne pomenim că ne cheamă urgent înapoi la Nantes. Cum o auzi de ceea ce se întîmplă aici, tata o să-mi și trimită o depeșă să mă întorc cu prima diligență, să vezi !

Jules însă, optimist, căuta să aplaneze temerile colegului său, deși, la drept vorbind, se aștepta și el să fie grabnic rechemat acasă. Dar ce ar putea face la Nantes ? Mai ales după ce a văzut ce viață tumultuoasă este în capitală ?

Cea mai bună slujbă pe care ar putea-o lua ar fi cea pe care i-a propus-o un consilier municipal : bibliotecar la Biblioteca comunală... Din cele 40 000 de volume s-or găsi destule care să-l intereseze... Cu vremea, poate intră custode la Muzeul biologic... Dar s-a dus atunci cariera de autor dramatic...

La o cotitură a străzii, se pomeniră în fața teatrului Odéon.

— Iată un templu al artei ! exclamă bucuros Jules.

În fața teatrului erau doi oameni. Unul spilcuit, iar celălalt un muncitor care lipea un afiș pe zid. Tinerii se apropiară repede. Ceea ce citiră pe afiș le umplu inimile de bucurie. Se anunța că în seara aceleiași zile, spectacolele întrerupte se vor relua cu piesa *La jeunesse de Luther*[1] de Michel Carré.

— Așadar deseară e spectacol? se adresă Edouard tînărului domn.

— Desigur! De ce să nu fie?

— Păi, știm noi... Revoluție, de!

— Revoluția s-a terminat!

— Abia acum o jumătate de ceas am citit în ziar că...

— Ah, ziarele! Pînă se moșmondesc ele să apară, evenimentele le-o și iau înainte. Regele a încercat cîteva manevre, l-a demis pe Guizot... a format un nou cabinet, dar peste cîteva ceasuri a abdicat și pînă la urmă a trebuit să plece din Paris. Garda națională a trecut de partea republicanilor, mulți din parlament la fel, primăria este în mîinile noastre... La ora 12 și jumătate, regele și regina au trecut bariera Parisului în trăsurile lor și acum cine știe pe unde or fi...

— Domnule, nici nu știi cît de mult ne bucurăm!

— Ah! Sînteți republicani? Îmi pare bine. Îmi închipuiam eu. Îmi dați voie: sînt Michel Carré, autorul piesei de colo... spuse el arătînd cu mîna spre afiș. Mi-ar face plăcere să veniți deseară la spectacol. Iată cartea mea de vizită, care ține loc de invitație. Vă aștept în pauză să-mi spuneți cum v-a plăcut.

*
* *

Jules și prietenul său au ajuns la Paris într-un moment de răscruce. Regele Louis Philippe tocmai fugise. Cum fiul său mai mare, ducele de Orléans murise încă de mult, într-un accident cu trăsura, contele de Paris, fiul mai mic al regelui, urma să se

[1] *Tinerețea lui Luther.*

urce pe tron. Deputații docili erau tocmai pe punctul de a consfinți această stare de lucruri, cînd răsculații năvăliră în Adunare. Erau furioși. În palatul Tuileries arseseră tronul fostului rege. Într-o tumultuoasă și istorică ședință s-a decis formarea unui guvern provizoriu. Acesta avea o compoziție de mixtură, reprezentînd diferitele clase care răsturnaseră în comun monarhia, însă interesele lor erau diferite și chiar opuse. Cea mai mare parte o formau reprezentanții burgheziei, în cap cu Ledru-Rollin [1]. Muncitorii aveau numai doi reprezentanți, pe Louis Blanc [2] și pe Albert [3]. Lamartine [4], poetul,

[1] (1808—1874) Republican mic-burghez, avocat, conducător al democrației mic-burgheze. După februarie 1848, fiind ministru al Afacerilor Interne a întărit situația celei mai reacționare părți din guvern. Deși a luat parte activă la înăbușirea insurecției din iunie 1848, a fost totuși înlăturat din guvern, imediat după aceea, căci prin el se urmărea debarcarea de la conducere a micii-burghezii. După împrăștierea demonstrației micii-burghezii din iunie 1849, a fugit în Anglia, de unde s-a întors abia în 1870. Față de comunarzi a avut o atitudine dușmănoasă.

[2] (1811—1882) Unul dintre ultimii reprezentanți ai socialismului utopic francez, devenit trădător al intereselor clasei muncitoare la sfîrșitul revoluției din 1848. În calitate de „reprezentant" al muncitorilor în guvernul provizoriu a făcut rău mișcării muncitorești franceze prin tactica sa de compromis și tergiversare. În general urmărea să abată atenția maselor populare de la țelurile și calea revoluționară. Deși a avut atitudine dușmănoasă față de insurecția armată a proletariatului din iunie 1848, a fost totuși urmărit de burghezie, trebuind, în august 1848, să emigreze în Anglia, unde a scris *Istoria revoluției din 1848* în care a căutat să justifice tactica lui de compromisuri. În 1871 și-a continuat politica de trădare a intereselor muncitorilor, nealăturîndu-se comunarzilor, ci dimpotrivă trecînd de partea versaillezilor.

[3] (1815—1895) Muncitor, socialist, unul din participanții la insurecția din Lyon în 1834, fapt pentru care a și fost condamnat la deportare. În 1840 a fondat ziarul *Atelière*, primul organ de presă francez cu redacție compusă exclusiv din muncitori. În mai 1848 a luat parte la demonstrația proletariatului din Paris împotriva politicii antipopulare a Adunării constituante, fapt pentru care a fost închis și eliberat abia în 1859.

[4] (1790—1869) Poet romantic, burghez liberal, reacționar, conducător de fapt al guvernului provizoriu din 1848, trădînd interesele elementelor democratice și luptînd contra revendicărilor muncitorești, Engels l-a socotit drept erou clasic al epocii de trădare a poporului.

care era și el membru al acestui guvern, aparținea, de fapt, tot burgheziei.

Poporul Parisului simțind că republica, pentru care ridicase baricadele, e gata să fie sacrificată din nou, trimise pe Raspail [1] să anunțe guvernul provizoriu că muncitorii erau hotărîți să nu permită de data aceasta o înșelătorie ca cea din iulie 1830. Ei erau gata să reînceapă lupta și să impună republica prin forța armelor.

Speriați de impetuozitatea maselor populare, membrii guvernului provizoriu proclamară peste două ore republica.

În sfîrșit, la 25 februarie 1848, Jules putu scrie tatălui său vestea pe care acesta o aștepta de mult: la Paris s-a proclamat republica! Și într-adevăr, pe zidurile orașului apărură afișe cu entête-ul: „Republica franceză. Libertate, egalitate, fraternitate". A doua republică burgheză luase deci ființă. Ea se născuse relativ ușor și nu avea să dăinuiască prea mult — numai cîțiva ani — fiind urmată de instaurarea unui nou regim monarhic, la fel de nesuferit ca și cel precedent.

Republica din februarie, dominată de burghezi, avea *„să desăvîrșească dominația burgheziei prin faptul că pe lîngă aristocrația financiară, ea dădea posibilitatea tuturor claselor posedante să intre în orbita puterii politice."* [2] Bineînțeles, proletariatul era exclus. Totuși burghezia fu constrînsă să-i facă și lui cîteva concesii, între care și înființarea unui minister special cu scopul organizării muncii (de fapt, tot o înșelătorie).

Peste puțin timp, burghezia avea să înfrunte proletariatul în luptele de stradă, pe baricadele Parisului. Dar pînă în iunie, cînd se dădu *prima mare bătălie pentru putere între proletariat și burghezie*, cînd generalul Cavaignac va trage în muncitori,

[1] (1794—1878) Medic și naturalist, publicist, republican de stînga. A participat și la revoluția din 1830.

[2] K. Marx—Fr. Engels, Opere alese, vol. I, ed. P.M.R., 1949, pag. 130.

mai erau cîteva luni... Pînă atunci, se aboliră legile restrictive ale lui Guizot şi se restabili libertatea presei şi a întrunirilor.

Această neaşteptată libertate politică născu multe confuzii, dar redeşteptă la viaţă mase largi populare. Unul dintre cele mai caracteristice semne ale intensei şi largii participări populare la viaţa politică, de la care pînă atunci fuseseră alungate, erau „cluburile", înfiinţate pretutindeni în Paris. Cele mai importante erau *Clubul amicilor poporului*, condus de Raspail, *Societatea frăţească centrală*, prezidată de Cabet [1], *Societatea republicană centrală* (sau clubul lui Blanqui [2]) şi *Clubul revoluţiei* (al lui Barbès [3]). Ele se instalaseră la repezeală, fără prea multă alegere, unde găsiră loc : unele în săli de şcoală, altele în săli de teatru sau de concerte, altele chiar în săli de baluri şi nunţi.

Se improviza o estradă şi o masă, oratorii începeau pasionantele lor pledoarii *pro domo* [4] şi clubul era gata... Cluburile erau frecventate de oameni din cele mai diverse categorii sociale ; chiar şi femeile se amestecau adesea printre obişnuiţii acestor cluburi. De altfel, existau cluburi ca : *Clubul emancipării femeilor*, din strada Province, sau o *Societate a vocii femeilor*, numită astfel după titlul ziarului pe care-l edita. Şi străinii îşi aveau cluburile lor (germani, slavi, polonezi, spanioli, italieni etc.). În afară de acestea, mai erau şi cluburile profesionale, nu mai puţin importante. Ca lăcaşuri de instrucţie politică a poporului, cluburile acestea au fost folositoare. Totuşi lipsea mişcării populare o direcţie, o unitate de conducere. I-a dat-o abia *Manifestul Partidului Comunist*, apărut în versiunea franceză la Paris cu puţin înainte de insurecţia din iunie 1848.

---

[1] (1788—1856) Comunist utopic, autorul *Călătoriei în Icaria*.
[2] (1805—1882) Revoluţionar comunist utopic, crezînd că exploatatorii pot fi răsturnaţi fără participarea maselor populare. Participant activ la revoluţia din 1830, 1848 şi 1870.
[3] (1808—1870) Revoluţionar democrat mic-burghez.
[4] Care apără propria cauză.

* * *

În seara aceea, la clubul *Amicii poporului* era multă lume. Albert, un muncitor mecanic, șeful unei societăți republicane secrete sub monarhie, luase de trei ori cuvîntul. La tribună vorbea acum un orator fără importanță. Numai publicul din primele rînduri îl asculta, în restul sălii, grupuri-grupuri discutau aprig alte subiecte.

Într-un colț, patru oameni stăteau de vorbă :

— Mai avem doar o săptămînă pînă la alegeri. La 24 aprilie vom ști cine-i învingător, spuse un bătrînel cu o căutătură stranie în ochi.

— La Paris, socialiștii stau bine, dar în provincie nu prea, își dădu cu părerea tînărul bine îmbrăcat pe care îl cunoaștem a fi autorul *Tinereții lui Luther*. Țăranii nu văd cu ochi buni atelierele naționale lui Louis Blanc.

— Păi, au și dreptate, aprobă bătrînelul. Am impresia că Marie, colegul de guvern al lui Blanc, a făcut tot ce-a putut ca să demonstreze că aceste organizațiuni de muncă sînt goale, false, inaplicabile și utopice. Păi judecați și dumneavoastră : toți muncitorii fără lucru, grupați milităreşte în brigăzi, batalioane și companii, primesc 2 franci pe zi indiferent de meseria și gradul lor de calificare și toți — oricare le-ar fi specialitatea, zidar, tîmplar, cizmar — sînt puși să lucreze de-a valma la pavarea străzilor, la lucrări de terasament și denivelare, la șosele și poduri...

— Și cu toate acestea muncitorii se înghesuie să intre în aceste formații fiindcă n-au ce mînca.

— Da. Au fost peste 20 000 la 15 martie, acum sînt peste 60 000 și cred că într-o lună-două vor trece de o sută de mii de oameni... Și nenorocirea cea mare este că deși statul cheltuiește 120 000 de franci pe zi cu ei — o sumă enormă dacă cugetați bine ! — forțele și priceperea acestor lucrători se istovește în lucrări de răscolire a pavajului sau de săpături nefolositoare... V-am spus eu că domnul

Marie l-a lucrat bine pe Louis Blanc. De fapt, s-a şi lansat zvonul că după alegeri, guvernul va reduce salariul acestor muncitori la 8 franci pe săptămînă. Am impresia că în timp ce Cabet, Blanqui şi alţii se ţin de discursuri, burghezia trage sforile în culise ca să creeze o opinie favorabilă ei...

— Ai dreptate... Guvernul provizoriu a făcut exact ce-a vrut burghezia. A alcătuit 24 de batalioane de gărzi mobile a cîte 1 000 oameni fiecare, tineri între 15—20 de ani, lumpen-proletariat pe care îl va putea folosi la momentul potrivit împotriva proletariatului. Şi mai există muncitori naivi care aplaudă aceste gărzi cînd mărşăluiesc pe stradă şi cred că se vor opune cîndva gărzii naţionale burgheze !... Ce eroare...

— Sînt şireţi nevoie mare burghezii noştri, reluă bătrînelul. Dar dacă îşi închipuie că subminînd atelierele naţionale vor provoca scindări în rîndul proletariatului, se înşeală. Să nu se întîmple tocmai invers : aceste ateliere să se răscoale contra lor, cînd vor afla cine le sabotează...

Deodată bărbatul bine îmbrăcat se adresă celor doi tineri din faţa sa (Jules Verne şi Aristide Hignard) care nu scoseseră pînă acum nici un cuvînt :

— Cred că palavrele noastre vă plictisesc profund...

— Nu... Dar noi nu ne pricepem la... politică ! răspunse Jules.

— Ştiţi ceva — propuse bătrînelul — ce-ar fi să mergem undeva să bem un păhărel ? Ce ziceţi ?

— Bună idee ! aprobă Michel Carré. Să mergem !

Şi-l luă de braţ pe bătrîn, care era orb.

Cînd ieşiră pe stradă, bătrînul întrebă pe Jules ce mai e nou prin Nantes.

— Mai nimica, domnule Arago. Comerţul de sfeclă de zahăr, de cafea, de orez... Asta-i la ordinea zilei ! răspunse Jules.

— Am fost de mai multe ori prin Nantes. Odată chiar cu cîteva zile înainte de a mă îmbarca pe *Urania*. Sigur, n-ai de unde să ştii — continuă

Arago după o mică pauză — *Urania* a plecat în 1817 în expediție. Ce eveniment a fost atunci în toată Franța.,. Ce repede se uită toate, tinere... Dar așa cum mă vezi, nu m-am dat încă bătut... Am să organizez în curînd o nouă expediție... De data asta în Brazilia !

Apoi bătrînelul orb, cu vioiciunea de gîndire ce-l caracteriza, mai ceru de la Jules o serie întreagă de amănunte despre Nantes : dacă splendidele grădini sînt tot așa de bine întreținute, dacă biblioteca s-a mai îmbogățit, dacă...

Jules îl puse în curent cu toate : biserica Saint Nicolas începută acum cîțiva ani este pe terminate, s-a înființat un muzeu de istorie naturală și mineralogie cu care orașul se poate mîndri, la muzeul din Nantes există foarte bine conservată pielea unui soldat republican omorît la 1793. Plecînd de la acest fapt a scris un mic monolog, o cugetare personală. Dar și colegul său Hignard este artist... El însă compune muzică.

Și-nflăcărîndu-se, Jules își deschise tot sufletul :

— Am două piese gata... Adică una este de fapt gata scrisă. Într-un act și în versuri : *Pailles rompues*... Am și jucat-o pe la diferite festivități de binefacere din Nantes. A doua — Jules se întoarse spre Aristide — e încă în lucru... E o operetă, sau o mimo-dramă, sau... în sfîrșit nici eu nu știu prea bine ce-o să iasă... Muzica a început s-o scrie dînsul (arată el cu mîna spre Hignard). O s-o intitulăm, cred, *Colin-Maillard*[1]. Am și o comedie plănuită în trei acte, dar n-am scris decît începutul primului act, „*Onze jours de siège*".[2] M-am gîndit și la un libret de operetă „*Les compagnons de la Marjolaine*".[3]

Arago îl asculta cu satisfacție. În acest tînăr se vedea pe el însuși acum treizeci de ani. Poate îi va lua o piesă să i-o joace mai tîrziu, la teatrul

[1] *Baba-oarba.*
[2] *Unsprezece zile de asediu.*
[3] *Tovarășii Marjolainei.*

din Rouen pe care îl conduce de trei ani... Ce rău îi pare că personal nu mai poate pune nimic în scenă, din cauza ochilor... Aceasta nu înseamnă bineînțeles că repertoriul teatrului suferă. El dictează și altă mînă scrie, iar alți ochi văd în locul său. În fiecare stagiune are o piesă-două gata...

Văzîndu-se ascultat, Jules continua să vorbească relatînd că a găsit în prăvălioara lui moș Bodin, anticarul din Nantes, o dare de seamă a Academiei asupra ajutorului pe care Dominique Arago („Este fratele dvs ?" ceru el o precizare, iar Arago clătină afirmativ capul) l-a dat lui Biot [1] pentru a măsura arcul meridian al Pămîntului...

— Dar de ce nu scrieți o carte, un roman sau ceva asemănător despre peripețiile fratelui dvs., vestitul geograf ?

— Deocamdată sînt ocupat cu propriile mele peripeții. Scriu o carte de memorii : *Souvenirs d'un aveugle...* [2]

În seara aceea s-a legat o trainică prietenie între Jacques Arago și Jules. O prietenie care avea să influențeze considerabil viitoarea formație intelectuală a tînărului Verne.

Arago era o personalitate și o voință impunătoare. Publicist, colaborator de vază la mai multe ziare republicane, autor dramatic, regizor, director de teatru, explorator de ținuturi necunoscute, scriitor-memorialist... în sfîrșit un om cu un trecut și cu o bogată experiență de viață. El avea să-i deschidă lui Jules un orizont nou, o lume mai atractivă și mai seducătoare decît mirajul teatrului, singurul pe care tînărul îl cunoscuse pînă atunci.

Cînd va scrie mai tîrziu *Copiii căpitanului Grant*, emoționanta căutare întreprinsă în jurul globului de lordul Glernervan spre a găsi pe căpitanul Grant, dispărut pe mare, Jules Verne va asocia idei-

[1] (1774—1862) Jean-Baptiste Biot, astronom, matematician, fizician și chimist francez, care a plecat în 1806 cu Dominique Arago în Spania pentru lucrări de măsurare a meridianului pămîntesc.

[2] *Amintirile unui orb.*

lor sale multe din faptele reținute de la Arago. La fel cînd va scrie *Jangada (800 leghe pe Amazon).*

Dar în epoca aceea, cînd abia îl întîlnise pe Arago, Jules nu-și găsise încă drumul, în nici o privință. Avea, desigur, cea mai vie dorință de a face literatură, dar nu se fixase asupra genului. Teatrul îl atrăgea cel mai mult. Îi plăcea decorul fastuos și strălucirea rampei. Se-nfiora de plăcere la gîndul aplauzelor ce-l vor aclama în seara premierei cînd va fi și el autor dramatic. De altfel avea „gata" două tragedii istorice, unice — după părerea sa.

Începuse să se gîndească și la mici studii de istorie ca și asupra unor eseuri literare (de exemplu, îl preocupa istoria marinei). În general însă credea că versul este forma sa de expresie cea mai apropiată. *(Pailles rompues* era scrisă în versuri).

Pe de altă parte, portretul lui François de Laperrière, navigator în mările Sudului, l-a urmărit toată copilăria cu barba și favoriții săi. Iar chipiul și galoanele căpitanului Sambain, soțul văduvei care l-a învățat buchiile, au întruchipat întotdeauna în închipuirea sa însemnele aventurii pe mare... Aventură cu sfîrșit nenorocit...

Paul, fratele său, s-a dedicat carierii de căpitan de cursă lungă. Era de ajuns deocamdată. În schimb el avea predilecție pentru Shakespeare. Odată a postit o săptămînă ca să poată cumpăra o ediție a operelor complete ale acestuia, traduse în franțuzește.

Este drept că nu cu mimo-drame și pantomime spera el să atingă — cît de cît — gloria clasicului dramaturg englez, dar pentru moment, acesta era felul de scrieri cerut de către direcțiunile teatrelor.

Întîlnirea cu Arago avea să însemne în orice caz un moment hotărîtor în cariera lui Jules.

Pe el nu l-a cuprins dintr-o dată dorul de ducă — el nu s-a hotărît pe loc să înceapă să scrie istorioare geografice în care epicul și cunoștințele didactice să se îmbine armonios. Dimpotrivă, în anturajul lui Arago făcu cunoștință cu Jean Macé,

profesor de istorie, care tot cu teatrul și mimodrama se ocupa.

Încă mulți ani de acum încolo, Jules avea să spere în teatru... Va avea oarecare mici satisfacții în această direcție, o piesă-două jucate, cîteva aplauze la scenă deschisă, cîteva părăluțe cîștig din drepturi de autor...

Faima și-o va face însă altfel. Încetul cu încetul, în cugetul său se tot adunau, se sedimentau și se stratificau influențele din copilărie — Chateaubourg, văduva Sambain, navigatorul în mările boreale, Laperrière, armatorul Alexandre Alotte de la Fuye, scrisorile primite de la Paul în luptă cu valurile și necunoscutul, și toate la un loc încălzite de para înfocată a evocărilor lui Arago reușiră să creeze un climat propice pentru ca Jules să continue, măcar în imaginație, tradiția îndrăzneților globe-trotteuri.

* * *

Parisul n-avea numai cluburi muncitorești. Avea și saloane literare... Și era mîndru de ele. Unul dintre acestea era și salonul doamnei de Barrère...

Privindu-se pentru ultima oară în cristalul ușii, Jules mai duse o dată mîna la buzunarul de la piept al hainei, pipăind manuscrisul nuvelei *Maître Zaccharius*[1]... O clipă se speriase... Crezuse că l-a pierdut... Așa cum a pierdut — adică, mai bine zis, cum i s-a furat ceasul, cu cîteva zile în urmă, pe bulevard, fapt ce-i sugerase această nuvelă în care imaginase un ceasornicar din Geneva, Zaccharius, căutînd cheia vieții.

Jules împinse încrezător clanța și intră în salonul doamnei Barrère.

Invitații făcuseră cerc în jurul lui d'Ennery[2] și a soției sale, care monopolizau atenția tuturora.

[1] *Meșterul Zaccharius.*

[2] (1811—1899) Autor dramatic francez extrem de fecund, ale cărui piese, scrise în majoritate în colaborare, erau mult jucate pe scenele teatrelor de atunci. Cea mai cunoscută piesă a sa este *Cele două orfeline*, a cărei premieră a avut loc în 1875.

Jules luă loc într-un fotoliu şi trase cu urechea la discuţia de alături. Un bărbat uscăţiv, cu favoriţi, era de părere că desfiinţarea atelierelor naţionale va produce mare bucluc guvernului. Interlocutorul său, o figură ştearsă însă bine pudrată şi parfumată, recunoştea şi el acest lucru, dar susţinea că majoritatea burghezo-republicană din parlament este stăpînă pe situaţie. De aceea şi-a şi permis ceva mai mult decît această desfiinţare şi anume legea care obliga pe muncitorii celibatari între 17 şi 25 de ani să se înroleze în armată iar ceilalţi să plece în provincie în centrele unde era nevoie de mînă de lucru.

— Alegerile din aprilie au adus în Parlament 500 de republicani moderaţi — apăsă el pe cuvîntul moderaţi şi-l repetă apoi cu aceeaşi intonaţie. Trei sute mai sînt orléaniști, legitimişti şi catolici. Iar socialiştii, o minoritate de 80 de deputaţi. Nici zece la sută din totalul scaunelor. Legal nu se pot împotrivi nicicum.

— Totuşi socialiştii reprezintă o forţă. Muncitorii pot în cîteva ore să ridice baricade în tot Parisul!

— Dar au făcut o prostie pe care au plătit-o scump — spuse sentenţios pomădatul. Imprudenţa comisă la 15 mai de către manifestanţii ce au invadat sala de şedinţe a parlamentului n-a avut alt rezultat decît arestarea capilor socialişti. O copilărie, nu alta ce-au făcut ei atunci. Adică îşi închipuia un simplu orator de club că poate doar printr-un tumult de cîteva ore şi prin declaraţia sa de dizolvare a Adunării să răstoarne guvernul? Cînd s-au dus apoi la primărie să alcătuiască „un nou guvern" au fost luaţi ca din oală. Acum stau la răcoare... Cred că burghezia şi-a dat seama cu acest prilej că-i poate înfrunta uşor pe socialişti...

Bătrînul uscăţiv fu de acord că această lichidare a insurecţiei a sporit încrederea burgheziei în ea însăşi, dar nu era de părere că burghezia va risca un conflict deschis, de stradă, cu muncitorii. Celălalt susţinea însă cu înverşunare că în curînd bur-

ghezia va provoca proletariatul la luptă și că desființarea atelierelor naționale și legea muncii în provincie nu-s decît aruncări de mănușă... Burghezia dorea lupta de stradă cu proletariatul fiindcă avea de partea ei armata, pe generalul Cavaignac și superioritate tactică și de armament. Cu ce vor lupta insurgenții ? Armele lor nu le egalează pe ale armatei regulate ! E drept că se pot ridica baricade pe străzi, dar numai să poftească lucrătorii să iasă la luptă de stradă și „or să vadă ei ce-or să pățească !"

— Și totuși oamenii aceștia crapă de mizerie și foame — stărui bătrînul. Și dacă se vor răscula, acestea sînt motivele. Și nu se știe — cu toată majoritatea din Adunare — cum se vor sfîrși lucrurile.

Jules își pipăi manuscrisul din haină. Sperase că va putea citi nuvela și se va remarca într-un cerc de cunoscători. Nu era însă chip !

Un bărbat solid, negricios, bine legat, cu părul creț, se ridică din fotoliu și se apropie de d'Ennery. Jules avu impresia că mai văzuse undeva chipul acesta care, oricum, i se părea familiar.

— Ce mai faci ? se adresă tipul acela zdravăn cu voce răgușită lui d'Ennery, după ce sărută mîna soției acestuia.

D'Ennery dădu vag din umeri.

— Ce mai pregătești ? continuă el. Vreo melodramă de mari proporții care să zguduie iar Parisul în hohote de plîns ?

Celălalt, vizibil indispus de tonul ironic cu care i se vorbea, răspunse :

— Piesele pe care dumneavoastră le găsiți proaste ating 150 de reprezentații. *Marie-Jeanne ou la femme du peuple* [1] se joacă acum și în Anglia și în Germania. În schimb piesele pe care le găsiți bune, domnule Dumas...

Jules tresări : așadar de aceea i se păruse omul acela solid o figură cunoscută ! Era Alexandre Dumas ! Chipul lui energic și trăsăturile sale ferme !

[1] *Marie-Jeanne sau femeia poporului.*

Autorul *Celor trei mușchetari* și al *Contelui de Monte-Cristo* se afla în fața sa.

Un gînd peste măsură de îndrăzneț îi trecu prin minte : ce-ar fi să prezinte maestrului manuscrisul *Maître Zaccharius*, să-l roage să-l citească și să-și spună părerea ? În definitiv, ce-ar pierde ? Maestrului îi va veni greu să-l refuze.

Împins ca de un resort, se ridică din fotoliu și se-ndreptă spre maestru, care vorbea acum cu doamna de Barrère. Făcu cîțiva pași, tuși ușor și amfitrioana înțelese că dorește să-l prezinte lui Dumas.

Acesta îl măsură de sus pînă jos și-l întrebă din ce „școală" face parte, cărui „curent" aparține. Vorbea cu tonul lui obișnuit, oarecum aspru și avea o căutătură cam dură. Jules avu impresia că a dat peste un ursuz. Pe de altă parte nu prea știa ce să răspundă. Nu i-a mai pus nimeni pînă acum, și nu și-a pus nici el singur o asemenea problemă.

Și cînd Dumas reveni cu întrebarea, Jules afirmă sincer și simplu că nu face parte din nici o școală literară, ci dimpotrivă speră că genul pe care-l abordează este original și propriu.

Răspunsul fu atît de candid încît maestrul zîmbi întîi caustic apoi pufni în rîs. Jules roși ca racul... Nici vorbă nu mai putea fi să-i dea manuscrisul... Din chipul cum a zîmbit batjocoritor, Jules avu impresia că maestrul îl crede un gogoman îngîmfat, unul din sutele de scriitorași cu pretenții de originalitate și geniu...

Dar cum să nu te emoționezi cînd vorbești cu scriitorul cel mai popular din Franța !... Dacă îi pare însă rău de ceva este că nu a izbutit să-i înmîneze nuveleta *Maître Zaccharius*. Ocazia asta n-o să se mai prezinte...

Între timp Dumas își luă rămas bun de la gazdă și silueta sa masivă dispăru. Jules se simți dintr-o dată foarte abătut. Încă o șansă pierdută. Dacă s-ar lua pe urmele maestrului, l-ar ajunge în stradă și i-ar preda nuvela ?

Cineva începu să declame din Victor Hugo! „Ah — gîndi Jules — oare o să am vreodată norocul să-l întîlnesc pe Hugo, așa cum l-am văzut acum pe Dumas?" Cuvintele recitatorului se desprindeau grele, pline de conținut și muzicalitate, modulate cu grijă și rostite cu avînt. Un invitat scoase din buzunar un carnet și începu să facă crochiuri persoanelor din jur. Jules se pipăi iar la haină. Nuvela era acolo. Manuscrisul foșnea dulce la pieptul său... Poate că în clipa aceea, maestrul cobora scările... Declamatorul gesticula și scotea accente înduioșătoare, patetice... Mîinile sale galbene se bălăbăneau prin aer, la capătul manșetelor albe, ca niște păsări bătute de vînt. Maestrul desigur că ieșea acum pe poartă și chema trăsura... Lavaliera celui ce recita se zbătea aprig la gît... Dar poate că maestrul n-a urcat încă în trăsură... Poate n-a coborît scările, poate că abia acum își ia pardesiul și bastonul.

Invitatul care făcea schițele rupse o foaie de care era nemulțumit și o mototoli în palmă.

Tînărul recitator se frînse de mijloc... Salonul aplaudă...

„Imposibil ca maestrul să fi plecat!" își spuse Jules cu glas aproape tare și, sărind din fotoliu, smuci ușa și irupse în coridor. Nu era nimeni... Așadar maestrul coborîse... Mai făcu un salt. Deschise o a doua ușă și se uită din capul scărilor. Nu se distingea nimic în josul lor. Deci maestrul plecase... Cu mîna la piept, în dreptul manuscrisului, cu inima bătînd să se rupă, porni să coboare sărind cîteva trepte deodată... O izbitură violentă îi opri brusc elanul. Jules bîlbîi o scuză.

Celălalt îl apostrofă :

— De nu mi-aș fi uitat bastonul sus, vedeai acu pe dracul...

Jules zîmbi. Era vocea marelui scriitor și cînd ridică privirile, văzu într-adevăr rezemat de balustradă bustul masiv al lui Dumas. Se sculă de pe trepte, unde alunecase din cauza izbiturii și cu un zîmbet nevinovat scoase manuscrisul din buzunar :

— Poftiți, maestre!

— Ce, l-am uitat sus ? se miră acesta pipăindu-şi buzunarele.

— Nu, este o nuvelă scrisă de mine... Aş vrea s-o citiţi. Vă rog, dacă se poate — vorbi Jules cu aceeaşi seninătate şi linişte ce pusese stăpînire pe el din clipa cînd îl regăsise pe cel pe care-l căuta.

Dumas nu ştia cum să se arate : supărat, plictisit, dezamăgit... Tînărul din faţa lui n-avea figură de prost, dar surîdea tot timpul fericit ca un nounăscut, iar în salon i-a răspuns cam impertinent... „Auzi, şcoala lui !..."

De obicei, tinerii care îi sînt prezentaţi îşi mărturisesc toţi admiraţia şi-l socotesc maestrul lor, iar pe ei ca făcînd parte din şcoala sa...

În cele din urmă, spuse întinzînd mîna după manuscris, dîndu-şi seama că numai astfel putea scăpa mai repede :

— Dă-mi-l ! O să mă uit eu prin el ! Da' să nu crezi, june îndrăgostit de muze, că nuvelele se fac tot aşa de uşor ca omletele !

— Desigur că nu ! Mai ales dacă e vorba de omlete à la Nantes...

— Cum ? Nu cumva îi fi ştiind să prepari omlete à la Nantes ? şi ochii maestrului sclipiră de bucurie.

— Păi, eu sînt din Nantes !

— Am avut noroc ! De cînd caut pe cineva să-mi prepare omlete à la Nantes ! Spune-mi, tinere, vrei să vii mîine să-mi faci cîteva ?

Jules era acum perfect liniştit. O pace adîncă i se coborîse în suflet, bătăile inimii i se potoliseră şi ochii îşi reluaseră lucirea lor normală, blîndă. Răspunse cu multă siguranţă :

— Numai să nu uitaţi să-mi daţi adresa, maestre !

* * *

De atunci Jules l-a vizitat de nenumărate ori pe Dumas la reşedinţa sa de la castelul de lîngă Saint-Germain, unde marele scriitor îşi crease un decor deosebit de fastuos. Dumas tocmai îşi realizase atunci ultima sa fantezie, Teatrul Istoric, pe scena căruia statornicise să nu se joace decît piesele sale...

Cheltuise cu înființarea lui peste un milion de franci. Acestea erau fapte care uimeau pe tînărul debutant pentru care 2—3 franci pe zi pentru acoperirea cheltuielilor strict necesare constituiau o avere.

Dacă l-a uluit grandoarea de care se înconjura Dumas, nu-i mai puțin adevărat că a fost la fel de impresionat de locuința cu aspect de muzeu a lui Victor Hugo, cînd i s-a împlinit visul de a-l vizita pe marele poet la el acasă, în strada Tours d'Orven nr. 37. „Regele poeziei franceze" l-a primit firesc, într-o cameră plină de faianță și porțelanuri, totuși cu aspect simplu...

Era mare contrast între pompa și alaiul cu care-i plăcea lui Dumas să fie petrecut și atitudinea austeră în această privință a lui Hugo...

* * *

Dar viața Parisului nu se desfășura numai în cluburi și saloane literare, în Adunare și în redacțiile ziarelor. Aici, toate se aranjau pînă la urmă, mai întotdeauna pe calea compromisurilor.

Exista însă și o masă imensă de oameni săraci care crezuseră că sfîrșitul monarhiei îi va scoate din mizerie. Se înșelaseră. Desființarea atelierelor naționale a fost ultima iluzie pierdută. Atunci populația trecu la răscoală. Guvernul se aștepta la aceasta. Dădu depline puteri prin Adunare, ministrului de Război. Generalul Cavaignac nu strălucise pînă atunci prin nimic. Nu comandase ca șef vreo mare unitate și nu realizase alte fapte de arme decît... niște atroce represiuni în Algeria... Avea patruzeci și șase de ani. Purta favoriți și o mustață groasă. Cînd i s-a raportat că numărul baricadelor a atins patru sute, generalul a rînjit cinic și a spus că pînă nu vor scoate toți insurgenții capul, nu începe tăierea capetelor lor...

Încă de la 22 iunie, muncitori se masaseră în piața Panthéon strigînd să li se dea de lucru. Era riposta lor la desființarea atelierelor naționale.

A doua zi, întrucît muncitorii nu se risipiseră, începură lupte corp la corp între Garda națională burgheză ce voia să curețe locul de ei și muncitorii hotărîți să obțină „pîine sau gloanțe".

Și lupta dură fără încetare patru zile. A fost cea mai înverșunată și mai ucigătoare luptă de stradă ce a avut loc vreodată la Paris. Mii de muncitori au plătit cu viața această răscoală, șase generali fură omorîți și însuși arhiepiscopul de Paris, Affre, fu rănit mortal pe cînd încerca, la un moment dat, să facă pe mediatorul.

Una din cele mai teribile lupte s-a dat la Petit-Pont, unul din vechile poduri ale Parisului. Era prin împrejurimi o stradă, Saint-Jacques, foarte veche, lungă și strîmtă, minunată pentru rezistență, unde răsculații ridicaseră nu mai puțin de 38 de baricade. Generalul Bedeau cu Gărzile naționale și gărzile mobile încercă la 23 iunie s-o ia cu asalt, dar nu reuși, izbindu-se de o rezistență îndîrjită. Rănit, trebui să bată în retragere, ba chiar să cedeze terenul repliindu-se mult îndărăt, la primărie. Abia peste două zile izbuti să cucerească această poziție. Tot atunci, răsculații ce mai rezistaseră eroic pe ultimele lor întăriturî de la Bastilia și Saint-Antoine fură învinși.

Represaliile au fost sălbatice. Cei mai mulți fură împușcați la zid, pe locul unde au fost prinși dar mai scăpară cu viață vreo 10 000 de răsculați din care aproape jumătate fură deportați fără nici o formă de judecată — cea mai mare parte în Algeria — iar alții, în diverse colonii.

Astfel se termină insurecția din iunie 1848, una din cele mai înverșunate lupte între cele două clase în care se împarte societatea modernă. Muncitorii, deși lipsiți și de conducători și în cea mai mare parte și de arme, reușiseră să țină în loc timp de cinci zile armata. Iar burghezia s-a răzbunat cumplit pentru spaima de moarte îndurată masacrînd 3 000 de prizonieri.

Consecința imediată a victoriei burgheze a fost că s-au dat o serie de legi care sub pretextul

„reîntronării ordinei" suprimară toate libertățile larg democratice cucerite prin luptă.

Faimoasele cluburi de pînă atunci fură devastate și închise, iar o lege, care obliga fiece ziar să depună o cauțiune în bani enormă ca să poată apare, făcea de fapt imposibilă tipărirea ziarelor populare de „un sou" [1].

Lamennais scria următoarele despre această interdicție din cauza căreia nu-și mai putea scoate jurnalul :

„Este nevoie, azi, de bani, de mulți bani pentru a te bucura de dreptul de a vorbi. Noi nu sîntem atît de bogați. Calicii să tacă !"

Și mai rău a fost faptul că muncitorimea astfel maltratată începuse să devină indiferentă față de republică. Dacă republica nu reușea să-i apere interesele și burghezia continua să-și facă mendrele, nu era oare indiferent cine se afla în fruntea statului ca președinte ? E drept că nimeni, afară de grupul orléaniștilor, nu se gîndea atunci la reîntronarea monarhiei, dar se punea problema alegerii președintelui republicii și în curînd luptele politice urmau să se desfășoare în jurul candidaților pentru această funcție.

[1] Moneda cea mai mică (de 5 parale) cu care nu se putea cumpăra aproape nimic.

„CLUBUL CELOR UNSPREZECE"

Suma pe care o plăteau lunar Jules și Edouard pentru camera de la mansardă se dovedi a fi în curînd peste puterile lor. Exista o salvare: să se mute la tante Charruel. De fapt încă de cînd plecase din Nantes fusese vorba să stea la ea. Dar Jules știa că mătușile bătrîne îți vor atît de mult binele, încît... nu scapi o clipă de dădăceala lor. În schimbul celor treizeci de franci ce i-ar fi economisit lunar, mutîndu-se la ea, pierdea o bună parte din libertate.

Totuși nu mai putea continua astfel.

„Ciorapii, dragă mamă? scria el acasă. *Mai întîi, cei de lînă au murit și i-am îngropat cu toate onorurile cuvenite. Cei pe care-i voi purta în iarna viitoare pasc încă pe cîmpiile înverzite din Berry...*

Ciorapii de bumbac ce-i port se aseamănă cu o pînză de păianjen în care a poposit un hipopotam. L-am depășit cu mult pe unchiul Prudent care-i un as în probleme de găuri în ciorapi..."

Iar în altă scrisoare, Jules mărturisea: *„Mi-e o foame de lup! Pîinea e scumpă! Trimiteți-mi ceva bani!"*

Într-adevăr, numai pentru masă cheltuia zilnic 2,35—2,45 franci, sumă ce reprezenta foarte mult față de modestele sale venituri. Așa că pînă la urmă Jules s-a mutat la mătușa Charruel. E drept că Hignard s-a oferit să-l găzduiască în odaia sa — cum îi propusese încă de pe vremea cînd îi scria

la Nantes îndemnîndu-l să vină la Paris — dar Jules știa că Aristide nu-i putea oferi decît o situație provizorie. Pe urmă ce-ar fi făcut?

— Il n'y a que le provisoire qui dure![1] i-a răspuns zîmbind Hignard.

Dar Jules declară că preferă să încerce întîi ospitalitatea mătușii și numai dacă nu o va putea suporta, va face apel la ospitalitatea lui.

De fapt mătușica era o femeie cumsecade, cam de modă veche, asemănîndu-se foarte bine în privința asta cu „cele trei roze din Provins" — tante Miny, tante Alphonsine și tante Amelie — totuși o femeie bună și care încerca să pună puțină ordine în „boema" nepotului ei.

Acesta însă nu voia să renunțe de loc la obiceiurile sale. Din prima zi și-a adus toți prietenii, ca să inaugureze — chipurile — noul sediu al „Clubului celor unsprezece". Cine erau acești unsprezece și ce era cu clubul lor? Era vreo societate politică secretă? Ceva în genul cluburilor muncitorești? Nicidecum. Un cerc de tineri celibatari care „juraseră" să nu se însoare niciodată. Își vîrîse codița vreo diavoliță de Caroline prin viața lor sentimentală sau pur și simplu era numai un pretext ca să se adune, să discute, să rîdă și să se amuze? A doua ipoteză este mai plauzibilă.

Cămăruța lui Jules nu era mare. În afară de Edouard și Aristide, Jules mai legase prietenie la *Bibliothèque Nationale*[2] cu o mulțime de băieți, demni de a fi primiți membri în club, printre ei Victor Marie, Lelarge și alții. Cei unsprezece se așezau care pe unde apuca: pe marginea patului sau tolăniți pe pat, pe scaune sau pe un colț de masă, pe un teanc de cărți sau chiar pe vreun butuc. Veselia și antrenul erau atît de mari încît suplineau orice incomoditate. În cămăruță era și un pian, vechi din 1788. Jules reușise să-l cumpere în rate lunare. Era exact tichia de mărgăritar ce-i lip-

[1] Numai provizoratul durează.

[2] Biblioteca Națională, zisă și „Mazarine", căci se afla în fostul palat al cardinalului Mazarin.

sea chelului, dar Jules era foarte mîndru de isprava lui. Grand' tante Charruel a fost cam supărată din pricina pianului. Numai gura era de ea, în fond, n-ar fi fost în stare să facă rău nimănui. Nu se supărase fiindcă Jules invitase pe cei zece „membri ai clubului" în cămăruța sa unde petreceau cu toții îmbătîndu-se cu... apă rece, pînă noaptea tîrziu. Ceea ce a necăjit-o la început a fost gălăgia lor infernală. Și mai ales zdrăngănitul la pian.

După ce cîntau — adică după ce se săturau să mai zdrăngănească în fel și chip clapele — treceau la discuții politice, literare, teatrale și... la orice alt subiect, chiar și la mici bîrfeli și cancanuri, ultimele avînd avantajul de a fi inepuizabile. Se și întîmplaseră multe evenimente politice în Franța. Jules nu mai era acum tînărul provincial care să stea chiar gură-cască în fața fenomenului politic, cum se nimerise să fie la început cînd sosise la Paris. Cînd, după înăbușirea sîngeroasă din iunie, trebuia să fie ales președintele republicii, candidară Lamartine, cunoscutul poet, apoi Raspail, șeful clubului *Amicii poporului*, Ledru-Rollin, un mare demagog, generalul Cavaignac care în numele „ordinei" trăsese în muncitori și un anume Ludovic Napoleon, nepot al lui Napoleon Bonaparte.

Dintre toți, ultimul era cel mai puțin cunoscut ca om politic. Numele, într-adevăr, avea rezonanțe, însă nimic nu garanta că va fi un abil bărbat de stat. Dar tocmai fiindcă nu se bucura de celebritatea și nici de popularitatea lui Lamartine sau de talentul oratoric al lui Ledru-Rollin, Ludovic Napoleon și-a asigurat sprijinul celui mai bogat și mai puternic grup politic francez din acel timp — partidul ordinei — cartel politic între orléaniști, legitimiști și catolici.

Coaliția acestor partide ar fi propus bucuros pe Cavaignac, dar acesta refuza orice angajament pentru viitor — și pe urmă — prea era mărginit în problemele politice.

Știindu-se necunoscut, Ludovic Napoleon și-a ticluit o profesiune de credință cu care s-a înfățișat

alegătorilor. Spre a capta sufragiile țăranilor și ale micilor burghezi, el se deghiză în republican antisocialist, deși mai înainte cochetase cu socialiștii iar partizanii săi se amestecaseră în agitațiile muncitorești, doar-doar le va mai pica și lor ceva din acest pescuit în apă tulbure.

Iată cum se prezintă el într-un manifest de candidat la președinția Republicii :

„...Nu trebuie să aveți nici o îndoială în privința mea.

Nu sînt un ambițios care rîvnește cînd imperiul și războiul, cînd aplicarea teoriilor subversive. Crescut în țările libere la școala nenorocirilor, voi rămîne întotdeauna credincios datoriilor ce-mi sînt impuse de voturile voastre și de voința Adunării.

Dacă voi fi numit președinte, nu voi da înapoi în fața nici unui pericol, dinaintea nici unui sacrificiu pentru apărarea societății atît de îndrăzneț atacată... Mă voi strădui din tot sufletul să las, la capătul celor patru ani, succesorului meu, puterea consolidată, libertatea intactă și un progres real gata realizat".

Nu e deci de mirare că cineva care promite tuturor de toate, să ia 5 500 000 voturi [1] în vreme ce Cavaignac, deși omul burgheziei, să nu obțină decît 1 400 000 iar Ledru-Rollin numai 370 000. Lamartine, care reprezenta doar poziția tradițiilor revoluționare burgheze și nicidecum soluționarea lor practică, întruni abia 8 000 de voturi !...

Ca urmare, Ludovic Napoleon veni la putere.

Perseverent cum era, nu i-a fost greu să organizeze lucrurile în așa fel, încît să încerce să-și prelungească puterea pe încă patru ani. A încercat-o în mod legal, dar Adunarea nu i-a dat cele trei sferturi din numărul total de voturi necesare pen-

[1] Pentru Napoleon votă în mare număr noua clasă țărănească creată în 1789, care vedea în dinastia bonapartistă *„realizarea interesului ei de clasă"* (K. Marx, F. Engels, Opere alese, vol. I, ed. P.M.R. 1949, p. 160). De asemenea mica-burghezie și proletariatul votaseră în bloc pentru Napoleon, cu scopul de a împiedica alegerea reprezentantului burgheziei trădătoare — Cavaignac... *„Napoleon era numele colectiv al tuturor partidelor coalizate împotriva republicii burgheze"*. (Idem, p. 161).

tru a putea fi reales președinte după expirarea termenului de patru ani.

Atunci, în noaptea de 1 decembrie 1851, Ludovic Napoleon dă lovitura de stat cunoscută prin care dizolvă parlamentul, proclamîndu-se șef al puterii executive pe o perioadă de zece ani. Restul a fost ușor, într-adevăr. Peste numai un an, Ludovic Napoleon este proclamat împărat, promițînd solemn că *„imperiul va însemna pacea"* (deși în decursul celor optsprezece ani de domnie a dus numeroase campanii militare).

Toate aceste evenimente atît de fugar relatate aici au avut un mare ecou la timpul lor și au declanșat aprinse discuții și pasiuni. Cei unsprezece erau la curent acum cu mersul evenimentelor politice și în oarecare măsură și cu culisele activității publice.

Dar principala lor preocupare era totuși literatura și arta. Hignard studia cu perseverență mai departe muzica și compunea după o inspirație cam capricioasă melodiile viitoarei operete *Colin-Maillard.* (Cînd le executa „în primă audiție" la pianul lui Jules acompaniindu-se cu „solo vocal", sărmana tante Charruel se lega la cap și-și înfunda urechile cu vată !...)

Jules, între altele, terminase de curînd și un fel de „nuvelă exotică", *Martin Paz,* în care a căutat să redea dreptatea cauzei indigenilor din Lima [1] ridicați contra colonialiștilor spanioli. De fapt, Jules n-avea ambiția să-și facă renume cu eseuri, studii, nuvele sau romane. Mirajul teatrului îl obseda. Devenise cunoscut în anturajul lui Dumas.

Jules le-a relatat cu lux de amănunte prietenilor întîlnirea fericită pe scările salonului doamnei de Barrère și îi ținea la curent asupra relațiilor sale cu celebrul scriitor.

De altfel, Jules a putut fi văzut la premiera piesei *Cei trei mușchetari,* în loja lui Dumas la Théâtre

[1] Capitala statului Peru din America de Sud.

Historique, alături de Theophile Gautier, ziaristul Girardin și alții.

Bătrînul Dumas începuse să țină la tînărul acesta care prepara atît de dibaci omlete „à la Nantes". Cînd Jules îi prezentă vechea sa piesă din tinerețe *Pailles rompues* maestrul n-o găsi rea și la 12 iunie 1850, grație lui Dumas, ea văzu lumina rampei. Publicul n-a fost însă prea încîntat. Versurile erau într-adevăr bune, dar intriga cam slabă. Și aceasta cu toate că Dumas, care nu juca la teatrul său decît piese proprii, îi ceruse lui Jules să accepte colaborarea fiului său Alexandre, iar acesta și-a permis intervenții serioase în textul tînărului debutant.

Jules a încasat în urma acestei colaborări „ilustre" beneficii în valoare de... douăzeci de franci !

Au fost primele lui drepturi de autor !... De atunci datează achiziția pianului. Era doar autor dramatic jucat la Paris ! Încasa drepturi de autor ! Cît rîs și voie bună n-au răsunat atunci în cămăruța din rue Thérèse !

„Succesul" celor douăsprezece reprezentații cu *Pailles rompues* l-au sărbătorit de nenumărate ori ! Cînd piesa a fost reluată și la teatrul Graslin din Nantes, la 7 noiembrie 1850, Jules s-a dus special să vadă ce figură va face Caroline... Căci n-o uitase încă. Dar verișoara sa nu veni la spectacol. „Cu atît mai rău pentru ea ! A pierdut ocazia de a vedea ce om talentat ar fi avut de soț !"... decretară cei unsprezece.

După premieră, Jules i-a atras atenția în mod serios lui Aristide Hignard să nu mai lenevească, ci să termine cît mai curînd muzica pentru libretul *Colin-Maillard*. Și fiindcă Hignard pretindea că libretul nu-i încă bine pus la punct, spre a curma discuția și a pune lucrurile o dată pe roate, se asociară la treaba aceasta și cu Michel Carré.

Colin-Maillard era o mimo-dramă ce pleca de la un joc de-a baba-oarba.

Genul acesta ușor era mult gustat pe atunci. Avea oare Jules predilecție pentru el ? De fapt, era vorba

de altceva. Legile în vigoare interziceau ca pe scena teatrelor mai mici să se reprezinte piese de mari proporții în care să se vorbească, să existe dialoguri... Era o interdicție stupidă, menită însă să protejeze cîteva mari teatre de concurența celorlalte companii. În consecință directorii teatrelor mai mărunte au fost nevoiți să recurgă la alte artificii care să suplinească cuvintele actorilor : s-a dat amploare mimicei, gesturilor, montării și decorului, costumelor, luminilor. S-a introdus muzică și orchestră, focuri de artificii, bătălii și dueluri pe scenă, în sfîrșit, orice atrăgea publicul prin spectaculozitate... Mimo-drama și pantomima au luat astfel un avînt extraordinar... Cînd s-a văzut că interdicția n-a folosit la nimic, ea n-a mai fost aplicată. Atunci mimodrama și pantomima au început iar să decadă... Însă ajunseseră în prealabil la o oarecare strălucire.

Jules Verne scria deci mimo-drame și comedii bufe pentru că erau cerute de directorii teatrelor. În fond, nici el nu era încredințat că acesta este genul care îl va consacra și pentru care are predilecție. În cursul reuniunilor celor unsprezece, adesea, în mijlocul povestirilor celor mai hazlii și a glumelor celor mai trăsnite, discuțiile luau o întorsătură gravă și Jules însuși era acela care de multe ori făcea confesiuni de ordin literar și declarații de profesie de credință artistică din cele mai „revoluționare", din care se putea constata cît îl preocupa drumul ce trebuie să-l urmeze în vocația sa literară.

— Băieți — începea el lovind cu degetul în mod repetat într-o singură clapă a pianului spre a se face auzit în mijlocul hărmălaiei — ascultați ce mi s-a năzărit ieri. Tocmai terminasem de recitit portretul pe care maestrul Hugo îl face lui Quasimodo...

— Jos cu personajele groaznice ! „Clubul celor unsprezece" nu vrea să știe de asemenea eroi, lui îi trebuie numai eroi plăcuți la chip și înfățișare ! strigă Lelarge întrerupîndu-l. Dar Jules revenea bă-

tînd stăruitor cu degetul în clapa pianului ca să se facă liniște și continua :

— Nu te pripi, amice. Quasimodo este într-adevăr groaznic, dar mi-a limpezit oarecum capul, mi-a prilejuit gînduri despre eroii literaturii din zilele noastre.

Ajuns la această parte din intervenția sa, Jules începea să expună o temă a sa favorită. Ce fel de eroi împînzesc literatura franceză contemporană ? Existau mai multe „feluri" de eroi, dar în general ei se împărțeau în două categorii : cei care învingeau și cei care erau învinși în viață. Tineretul iubea eroii romantici, îndrăzneți cu mare putere de voință, care căutau să spargă convențiile sociale, urmăreau realizarea dreptății și atingerea țelului fericirii pe căi pline de obstacole, dar tocmai prin aceasta plăcute. Și se bucurau cînd acești eroi învingeau în viață.

— Îmi plac personajele puțin ieșite din comun, chiar sortite să poarte un blestem, acel al veșnicei căutări de mai bine. Iubesc tiradele și bravurile acestor personaje pentru generozitatea ce o conțin. Un erou care nu pune la cale o răpire miraculoasă, care nu salvează onoarea unei fecioare aflată în puterea unor scelerați, care nu ia parte la cavalcade nocturne cu sacrificiul propriei vieți, nu este pentru mine un erou în adevăratul înțeles al cuvîntului.

— De cînd l-ai vizitat acasă, te-a molipsit romantismul maestrului Hugo ! izbucnea Hignard.

— Prea are iz învechit romantismul ! Prea idealizează trecutul ! Cui folosesc acești cavaleri ai dreptății ? Nu mai există societatea în care ei puteau să apară ca *deus ex machina* spre a răzbuna fărădelegea. Altele sînt împrejurările de azi. Eroii tăi sînt buni pentru coșul de gunoi ! Au fost de mult depășiți ! îl întărîta Lelarge.

— Nu-i adevărat ! se-nverșuna Jules Verne. Ce tot vorbești de condiții sociale depășite ? Nedreptatea socială există doar de cînd lumea și în zilele noastre mai vîrtos ca întotdeauna ! Poate este just

că nu un erou apărut din senin va putea-o remedia prin acte de bravură personală și în cazuri izolate, dar eroul romantic este încă necesar, Max !... Apoi nu uita că romantismul a adus suflul împrospătător al naturii, poezia naturii în literatură.

— Tu ești poet ? îl întrerupea brutal Victor Marie. Tu ești... nici nu știi încă ce ești ! Haida de ! Poet !

— Este drept, nu-s poet, dar poate că-i așa cum spui tu : nu știu nici eu ce sînt, un lucru însă știu bine, iubesc eroul maestrului Hugo cu tot fantasticul și cu toate exagerările lui. Rîvnesc uneori să scriu ceva în care generozitatea eroului meu, spiritul de sacrificiu, bunătatea caracterului său, altruismul, toate acestea să fie la înălțimea inteligenței și bărbăției lui. Personajul acesta trebuie să fie cult ca un enciclopedist și să iubească natura ca un poet. S-o observe și ca artist dar și ca om de știință. Să-și pună probleme și să și le rezolve. Pe scurt...

— Să fie un geniu ! Am înțeles ! Dar este revoltător, Jules — se aprindea Hignard. Asemenea eroi există oare în realitate ? Uită-te în jur ! Nu vezi ce personaje își aleg Balzac, Stendhal sau Flaubert ? De mult eroii tăi luciferici nu mai au căutare pe piața literară. Acum se construiesc altfel de eroi, așa cum sînt în realitate, nu cum ni-i închipuim noi c-ar fi convenabil să fie ! Dacă înving în viață, în societate, o fac prin mijloace necinstite, prin înavuțire rapidă, din munca altora sau vînînd zestre și carieră... Dacă nu se conformează acestor uzanțe ies învinși, Balzac și Stendhal ne-o demonstrează. Și tu vrei să vii cu modele învechite, perimate... N-ai să izbutești niciodată să te impui, Jules ! Adaptează-te gusturilor publicului de azi ! Dacă băteai la ușa romantismului acum douăzeci de ani era altceva. Acum caută alte porți ca să intri în literatură !

— N-am spus decît jumătate din ceea ce gîndesc, se apără Jules. Așteaptă să termin, Aristide ! Eroul meu va avea și alte trăsături. Generos și plin

de avînt el va lucra în folosul realităţilor imediate ale societăţii. Bravura lui se va aplica la lupta de înfrăţire a tuturor[1]... Este aşa de frumos să lupţi pentru acest ideal: înfrăţirea tuturor indiferent de clasă socială sau convingeri religioase.

— Şi cine-i va înfrăţi, mă rog? Biserica? Statul? Societăţile de binefacere? Sau poate slăvitul nostru... Ludovic Napoleon! persifla Lelarge.

— Nu ştiu încă cine, scumpul meu Max. S-ar putea ca gradul de cultură la care vor ajunge oamenii să-i facă a înţelege că-i mai bine să se împace cu toţii decît să se sfîşie.

— Crezi că ştiinţa este un leac omnipotent, un... panaceu în stare să vindece societatea de orice boală?

— Încă nu mi-am format o părere definitivă, dar judecînd după ceea ce spun Cabet, Owens, Saint-Simon, Fourier şi alţii...

— Te-am ghicit, amice! Nu cumva vrei să dai la iveală ceva în genul *Cetăţii Soarelui* a lui Campanella!... urla aprins Victor Marie. Dacă ai să comiţi o asemenea „enormitate", te înmormîntezi clasa întîi!...

— Nu ştiu încă ce-o să fac, dar vreau să creez ceva nou... Am discutat adesea şi cu maestrul Dumas în privinţa aceasta... Eroul meu va fi unic în genul său. Va avea şi trăsăturile eroilor maestrului Hugo, dar şi cele ale eroilor maestrului Balzac... Totuşi va fi un original...

— Fiind conceput eclectic va fi un ratat! izbea Lelarge cu pumnul în pian. Ţin prea mult la tine, scumpul meu Jules, ca să nu-ţi atrag atenţia ce primejdie te paşte dacă te încăpăţînezi la acest mod de a vedea lucrurile.

Bineînţeles că unii din cei prezenţi luau apărarea ideilor lui Jules, alţii, dimpotrivă, căutau să-l înfunde mai rău, nou prilej de discuţii şi glume însă de pe acum începea să se cristalizeze preocuparea

[1] Această idee greşită, la antipodul luptei de clasă, rod al influenţelor utopiste asupra lui Jules Verne, avea să-l ducă mai tîrziu la unele confuzii, în opera sa.

lui Jules Verne pentru geneza creației sale literare de mai tîrziu...

De altfel nu numai cu prietenii de vîrsta sa discuta Jules Verne probleme de creație literară... Dumas i-a fost adesea și el confident în această privință și cînd mai tîrziu Jules Verne se va decide să apuce pe drumul unei literaturi în care știința și epicul să meargă mînă în mînă, Dumas îi va asculta cu interes proiectele și-l va îndemna să nu se întoarcă de pe calea aceasta...

*

* *

Într-o zi din primăvara anului 1852, Jules primește o vizită emoționantă. Tocmai se întorcea de la Biblioteca Națională, unde întîrziase la ieșire stînd de vorbă cu un om original un anume Felix Tournachon, zis Nadar.[1] În cămăruța sa îl aștepta, șezînd cuminte pe un colț de pat, chiar unchiul Chateaubourg !...

Și mătușa Charruel a ținut secretul ! Cum a răbdat-o inima ?

Unchiașul breton pîcîia din lulea înconjurat de un nor de fum pe care-l împrăștia din cînd în cînd cu mîna, tușind înecat.

— Moș Chateaubourg ! îl strînse Jules la piept. Ce vînt te aduce ? Cît sînt de bucuros că te văd !

Din prag, mătușa Charruel zîmbea și ea fericită... Chateaubourg îl dojeni că nu i-a mai scris de atîta timp. Tînărul invocă mii de motive, dar bătrînul nu se lăsă ușor păcălit, mai ales că mătușa pusese și ea paie pe foc...

În sfîrșit, Chateaubourg îi dădu un pachet de acasă, din partea mamei sale. Jules îl desfăcu avid.

---

[1] Secretarul lui Lesseps, constructorul Canalului Suez. Lesseps era adept al utopistului Saint-Simon. Nadar, la rîndu-i, împărtășea, primite de la Lesseps, aceleași idei utopiste.

Socialismul utopic al lui Jules Verne se pare că își are obîrșia în primul rînd în prietenia cu Nadar, care fiind un saint-simonist cu mare putere de convingere, a reușit să captiveze și pe scriitor cu această doctrină.

Conținea într-adevăr lucruri de care avea mare nevoie : cămăși.

— Biata mamă, cum nu uită ea de feciorul ei !... se înduioșă Jules.

Tante Charruel crezu de datoria ei să laude tighelul și să se extazieze în fața croielii cămășilor. Nepotul încercă să tragă pe unchi de limbă ca să afle de ce a venit... Dar nu putu scoate nimic de la el.

A doua zi, au ieșit împreună la plimbare. Jules a satisfăcut curiozitatea unchiașului și l-a dus la Petit Pont unde se ridicaseră 38 de baricade în zilele lui iunie. I-a povestit cum au decurs luptele și i-a arătat urmele gloanțelor pe ziduri. A fost rîndul bătrînului să-l asculte cu luare-aminte. Jules și-a plătit astfel o datorie din copilărie, cînd asculta cu gura căscată formidabilele aventuri în drumul spre pasajul de nord-vest.

Apoi moșul a adus vorba, așa, pe departe... că ce are de gînd să facă nepotul lui ?... Îi place oare viața la Paris ? A avut succese în teatru ?... Și cam cînd are de gînd să revină la Nantes, unde cîteva fetișcane abia așteaptă pe autorul jucat cu atîta brio la teatrul Graselin...

Lui Jules i-a fost de ajuns ca să înțeleagă scopul vizitei lui Chateaubourg... Era o iscoadă de-a lui Pierre Verne. Tatăl său exasperase tot trimițînd bani...

La plecare, i-a dat lui Chateaubourg o scrisoare pentru mama, în care făcea paradă de cea mai bună dispoziție posibilă, ca unuia ce-i merg toate în plin. Pe un ton șugubăț, el scria ca din partea... nasului său, amenințat de guturai :

„Doamnă,

Am auzit din gura fiului dumneavoastră că intenționați să-mi trimiteți batiste : i-am cerut îngăduința să vă mulțumesc eu însumi și el mi-a acordat-o cu toată grația ce-l caracterizează.

Sînt foarte atașat de el prin legături indisolubile

și niciodată, cît voi trăi, n-o să mă despart de el; într-un cuvînt, „sînt nasul său" și pentru că trimiterea acestor batiste mă privește în chip special, mi-a permis să vă scriu cu acest prilej.

Ați avut o excelentă idee, doamnă; sîntem pe punctul de a intra în sezonul gripei și al guturaiului și va fi o mîngîiere pentru el să poată culege acest fruct al intemperiilor hibernale.

Profit de ocazie, doamna mea, ca să vă spun despre fiul dumneavoastră cîteva cuvinte bine simțite. E un băiat de ispravă de care-s mîndru...

Nu m-aș plînge dacă de cîtăva vreme, domnul, fiul dumneavoastră, nu și-ar scoate mereu în evidență mustața sa în furculiță. O răsucește cam multișor, ceea ce mă face să fiu grozav de gelos. Dar nu pot avea parte de toate pe lumea asta... Nu mă pot despărți de domnul, fiul dumneavoastră.

E poet, spun unii; îl văd cîteodată ocupat cu versurile...

Cînd va primi aceste prețioase batiste pe care i le anunțați, îmi place să cred că n-o să mă mai cufund decît în olandă fină ce se potrivește atît de bine firii mele.

În clipa de față sînt puțin guturăiat; nara stîngă nu percepe lesne îmbietoarele mirosuri din stradă; încolo, sănătatea mi-e bună și...

Domnul, fiul dumneavoastră, mă însărcinează cu toate urările de bine pentru dumneavoastră; el mulțumește tatălui său pentru renta ce-i parvine cu regularitate și pe care o convertește pe loc în hîrtii avînd liber curs.

Rămîn, doamnă, o dată cu noile batiste, nasul foarte respectuos și foarte lung al domnului, fiul dumneavoastră Nabuco.

pt. conf. *Jules Verne*

Cîteva perspective începură totuși să-i surîdă lui Jules. Niște ore de meditație date unor copii, destul de prost plătite, dar bine venite, îi mai aduseră oarecare ușurare, oferindu-i un cîștig în plus peste cei 75 de franci lunar ce-i primea de acasă.

Charles Maisonneuve, un prieten bogat (care nu făcea parte din clubul celor unsprezece, dar căruia îi plăcea să facă pe Mecena și să se înconjure de literați și artiști — crescînd astfel în propriii săi ochi) hotărî să sacrifice o sumușoară de bani ca Jules să-și tipărească piesa *Pailles rompues* — care în scurt timp și apăru.

Tocmai însă cînd părea că lucrurile merg mai bine, mai ales că Jules care terminase în cursul iernii încă două piese și un vodevil spera să le joace pe scena lui Dumas, sosi vestea că maestrul fusese nevoit să închidă porțile teatrului său din cauza datoriilor. Totuși, curînd tînărul dramaturg își văzu debutul și ca nuvelist. Mult discutatul *Martin Paz* fu publicat în *Musée des familles*. E drept că n-a făcut de loc vîlvă, însă Jules — ca orice debutant — era tare mîndru de acest început.

Musée des familles era o culegere literară ilustrată, fondată în 1833. Încă din primul număr, în articolul de fond intitulat *Les magazins anglais*[1] se vede ce urmărește publicația: sub influența revistelor englezești similare, ea își propune să devină o enciclopedie a băieților și fetelor, să le facă educația și în același timp să le fie și un recreativ.

Jules i-a dat lui Chevalier, care era în acel timp directorul revistei, printre alte manuscrise și *Martin Paz* și *Maître Zaccharius*. Chevalier, breton din Paimboeuf, era de altfel absolvent tot al liceului din Nantes și deși avea vreo 15 ani mai mult decît Jules, legă cu acesta oarecare prietenie...

Manuscrisele au fost reținute și au apărut în revistă. De la o vreme Jules s-a căpătuit și cu o slujbuliță. Cam puțin rentabilă — nu-i vorbă — dar așa cum îi plăcea lui: secretar al Teatrului Liric. Direcțiunea îl plătea cu 100 franci pe lună... Cine să se mai ocupe de plicticoasele studii de drept cînd era atît de interesant să te-nvîrtești în mediul actoricesc!...

[1] *Magazinele engleze.*

Teatrul avea ca director pe Seveste. Cu acesta, Dumas era prieten. Cînd Seveste avu nevoie de un secretar, recomandația lui Dumas trase mult în cumpănă și astfel Jules își luă în primire postul.

La teatru, Jules era prieten cu toată lumea, fiind apreciat de toți pentru camaraderia sa. Adesea ținea locul sufleurului, care era un bătrîn bolnav și abia își mai tîra picioarele. I s-a întîmplat chiar să se îmbrace în zale de cruciat ca să nu se observe lipsa unui actor din figurație... Jules începuse așadar să se descurce și fără ajutorul celor de acasă. Desigur că îi prindeau foarte bine și pachetele ce le primea din partea lor, precum și cîte o sumușoară de bani cînd se-ntîmpla să fie la ananghie, dar în general stătea pe propriile-i picioare.

OM LA CASA LUI...

Jules luă un manuscris de pe pian — în ultima vreme pianul căzuse în dizgrația celor unsprezece și servea numai pentru depozitarea cărților și caietelor. Pe luciul spinării lui cu coadă odihneau cărțile pe care Jules nu le mai putea ține nici pe masă, nici sub pat, din lipsă de spațiu.

În vreme ce împacheta manuscrisul într-un ziar, se uită în oglindă : ochiul i se făcuse mic de tot și buza continua să i se zbată. Afară vîntul sufla destul de tare, căci era în decembrie. Vru să încalțe ghetele, dar cînd trase ciorapii de sub pat și-i văzu hidos de găuriți în călcîie, se trînti deznădăjduit pe canapea. Rufăria nu-l mai ținea, ciorapii, batistele erau de mult ferfeniță iar hainele... și ele destul de ponosite... În plus, avea și ticul acesta facial pe care tot frigul și nevralgia i l-au adus plocon. De cînd se procopsise cu el, nu mai putea nici să scrie, nici să citească și parcă nici să gîndească... Mereu îl preocupau afurisitele de rictusuri ale feței. Așa pățea ori de cîte ori se făcea frig afară : răceala îi producea neplăcuta contractare a unor mușchi faciali.

Trebuia să meargă pe la Arago, azi. Dar cu hainele și lenjeria asta rufoasă îi era rușine. Să-și cumpere altele, nici pomeneală !... Directorul teatrului murise de holeră... Jules s-a crezut dator să-și prezinte demisia, căci fusese secretarul lui Seveste.

Credea că este numai o formalitate, dar noul director i-a primit demisia... Avea un protejat pentru acest post... Dumas n-a mai vrut să intervină... Devenise și el cam ursuz în ultima vreme...

Așa nu mai merge... A scris acasă să-i trimită un ultim ajutor — doar era atîta timp de cînd n-a mai apelat la ei — dar n-a primit nici cel mai mic semn de bunăvoință... Bătrînul era supărat foc... Nu voia să-i mai dea un ban... Jules ajunsese iar la sapă de lemn... Într-un tîrziu își cîrpi ciorapul cum putu și se-ncălță. Cu ochii lăcrimînd și cu colțul buzei caraghios tras în sus, ieși pe ușă. În stradă își puse batista pe obraz și-și ridică gulerul ca să nu i se răcească mai tare mușchii feței și să i se agraveze spasmul facial.

*
* *

Un servitor îi deschise.

— Domnul Arago mă așteaptă !

— Da, domnule, poftiți !

Arago îl primi în fața căminului, într-un balansoar.

Îmbrățișîndu-l, Jules îi spuse că s-a grăbit să vină să-l vadă de îndată ce a primit scrisoarea prin care îl anunța că pleacă în Brazilia. Dar în scrisoare, Arago a uitat să-i spună că se află la Paris și dacă nu s-ar fi informat de la un prieten comun, ar fi luat trenul pentru Rouen... Știa că de mult marele savant intenționa să plece în America, dar chiar acuma...

— Probabil că te vei fi întrebat — surîse Arago — „ce i-a venit bătrînului acesta orb să plece tocmai în Brazilia ?" Nu-i nevoie să protestezi, dragul meu, îl opri el, gîndul acesta e firesc. Ei bine, am motivele mele să plec : în ultima mea călătorie mi-am cumpărat acolo un domeniu. Apoi, nu mai suport atmosfera de aici. Nu vezi ? Degeaba am luptat noi pentru republică ? Abia au trecut cîțiva ani și ne-am „retrogradat" iar la imperiu... Domnul

Ludovic Napoleon, ăsta, este un și mai înrăit dictator decît bătrînul afacerist Louis Philippe. ...Cînd naiba o mai scăpa și Franța de pacostea Ludovicilor!... Vreau să plec! Nu mai am mult de trăit. Să trăiesc măcar cum îmi place...

Jules roti privirile. Cum putea să se despartă bătrînul de minunata colecție pe care el și fratele său (naturalistul François-Dominique Arago) o strînseseră cu atîta trudă? Pe pereți erau înșirate felurite trofee vînătorești, de la coarne de cerb, pînă la gheare de panteră. Pe jos, blănuri de urs iar pe policioare, păsări împăiate. Pe fundul unor mescioare cu vitrină orizontală nenumărați fluturi de diferite varietăți și mărimi. De tavan, atîrna un șarpe boa-constrictor admirabil împăiat, iar într-un colț, dintr-o ladă, își înălța capul o cobra atît de bine conservată încît ai fi jurat că e vie. Pe pereți, agățate pe piei de zebră, panoplii cu arme de-ale populațiilor „sălbatice": lănci, săgeți, arcuri, scuturi... Pe cîteva piedestale, bucăți de minereu cu etichete: bazalt din Anzii Cordelieri, silex desprins din celebrele statui din Insula Paștelui, granit din Malta... Diferite costume atîrnau în trei cuiere și o statuietă de fildeș reprezentînd un Buda trona în mijlocul încăperii.

Jules știa că fiecare lucru de aici are o istorioară interesantă. Prietenul său i le relatase în mare parte. Nu exista obiect care să n-aibă povestea lui, pentru care omul acesta să nu fi călătorit zile și nopți de-a rîndul, peste mări și țări. Pentru un flamingo, ca acela de colo, a stat ceasuri întregi la pîndă în bălțile Nilului, cu apă pînă la brîu... Pentru așchia aceea de silex din Insula Paștelui a înfruntat un uragan de cinci zile și cinci nopți... Cobra din ladă era să-l coste viața...

În manuscrisul pe care Jules îl luase cu sine de acasă, Arago însemnase o serie întreagă de asemenea întîmplări. De fapt, era jurnalul pe care l-a ținut cînd s-a îmbarcat pe *Urania* pentru expediția în jurul lumii. I-l dăduse lui Jules ca să-l citească și-i scrisese să i-l aducă acum înapoi.

Într-adevăr, minunată viață! Înainte de a orbi, a văzut multe omul acesta!

Punînd manuscrisul pe masă, Jules spuse:

— Am citit cu nesaț *Memoriile* dumneavoastră.

Arago schiță un gest de modestie.

— Sînt magnifice, maestre! continuă Jules. De cîte ori le răsfoiam, fiindcă le-am recitit de cîteva ori — mi-aduceam aminte de cuvintele pe care mi le spunea în copilărie un moș de-al meu care iubea nespus natura. Frumusețile ei căuta să le imortalizeze pe pînză, pictîndu-le. N-avea talent prea mare... În schimb, povestea minunat... Mi-a fermecat copilăria. Am să-i fiu recunoscător toată viața. Niciodată nu pierdea prilejul să ne povestească despre natură și misterele ei, să ne dezvolte gustul de călătorii îndepărtate și curiozitatea de a cunoaște lumea... Fratele meu, Paul, cred că datorită povestirilor unchiului și-a ales cariera de căpitan de cursă lungă... Eu, eu am fost „mai precoce" — am încercat să mă îmbarc... clandestin pe o corabie, la doisprezece ani, dar după aceea m-am potolit...

Citind însemnările dumneavoastră, maestre, parcă îmi sunau în urechi timbrul și cuvintele moșului meu. După ce ne evoca splendorile Nordului sălbatic și frumusețea severă a aurorelor boreale, ne privea compătimitor și ne spunea că-i pare rău că noi n-o să vedem niciodată minunățiile acelei lumi și în general n-o să gustăm frumusețile naturii, pentru că părinții noștri ne cresc numai la oraș. Și regreta bătrînul că farmecul necunoscutului nu ne va da niciodată fiori... Cîtă dreptate avea moșul breton! Pe atunci nu-mi dădeam seama. Și n-am avut habar pînă cînd mi-a căzut în mînă manuscrisul pe care ați avut bunăvoința să mi-l dați... Dar acum sînt îngrijorat, maestre... Moș Chateaubourg și dumneavoastră — și poate și alții — m-ați pus pe gînduri: oare sîntem într-adevăr sortiți să rămînem pe vecie țintuiți de masa noastră de lucru? Să cunoaștem leii, tigrii și animalele pe care

dumneavoastră le-ați doborît, numai din *Histoire naturelle* [1] a lui Buffon ?

M-am întrebat adesea, zilele acestea : oare eu și prietenii mei care n-am avut decît un singur ideal, să venim la Paris ca să ne creăm situație și renume, nu cumva am greșit ? În loc să cutreierăm lumea ducînd cu inițiativa și avîntul nostru pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale ei făclia civilizației și culturii, noi ne îngrămădim în metropolă.

Dar poți oare scăpa din mrejele acestui oraș ispititor ? Cine se poate despărți de el după ce l-a cunoscut ? Există vreo cale să le arătăm măcar de acum încolo celor ce calcă pe urmele noastre greșeala ce-o săvîrșesc ?

— Ascultă, Jules, îl întrerupse Arago, decît să-ți pui atîtea întrebări, treci mai bine la fapte...

— Să mă îmbarc pe un vas ?... Nu mai am doisprezece ani să mă fac „mousse" [2] !

— Nu, să scrii povestiri de acestea...

— ... extraordinare ? Dar nu știu dacă... Abia am terminat libretul unei operete *Colin-Maillard*. Cred că mi-o va juca la Teatrul Liric. Dacă voi păți și cu ea ca și cu *Pailles rompues*... douăzeci de franci beneficii... mă las de teatru.

Arago rîse :

— Sînteți prea mulți în teatru. Nu vezi ce puzderie de piese ? Concurența e mare. Chiar de-ar fi o piesă genială și tot s-ar îneca în noianul de vodeviluri, mimo și melodrame ce au inundat Parisul. Se cere acum un gen nou... Îmi pare rău că un prieten al meu, Hetzel, a trebuit să se refugieze la Bruxelles după lovitura de stat a lui Ludovic Napoleon. Avea de gînd să înființeze o editură originală. Ai fi găsit acolo de lucru din plin.

— Apropo — îl întrerupse Jules — am auzit că și Jean Macé a luat drumul exilului. Este adevărat ?

Pusese această întrebare fiindcă tot la Arago îl cunoscuse pe acest bărbat cu vreo cincisprezece

[1] *Istoria naturală*, acesta era pe atunci numele care se dădea științelor naturale (zoologiei și botanicei).

[2] Copil angajat pe un vas ca să învețe meseria de marinar.

ani mai în vîrstă, sincer și de caracter, căruia „buna societate" pariziană nu-i putea ierta „condiția inferioară" din care se trăgea : o familie de muncitori. Jules însă îl simpatizase din primul moment.

— Da, din păcate a trebuit să plece și el în Alsacia, confirmă Arago. Balaurul ăsta de Ludovic Napoleon pune pe fugă tot ce are Franța mai bun... Macé și Hetzel aveau planuri editoriale mari. Ți-ai fi găsit, sînt sigur, și tu un rost la ei... Păcat ca un talent ca tine să-și piardă vremea în culisele teatrelor într-o vreme cînd un Scribe, un Labiche, un d'Ennery sau un Jules Barbier joacă zeci de piese pe stagiune...

— De ce nu publicați, maestre, *Memoriile* acestea ? arătă Jules involuntar spre manuscrisul pus de el pe masă.

— Ei, na-ți-o bună ! Niciodată nu le-am scris cu această destinație... Sînt niște simple notații, fără nici o pretenție literară... Un memento pentru mine personal ! N-am un fir conducător care să grupeze și să coordoneze toate întîmplările descrise...

— Dar sînt admirabile ! Dacă n-ați fi plecat nu vă lăsam pînă nu le-ați fi publicat.

— Bine că plec, dragul meu... Nimic nu mă mai reține. Mai ales după moartea soției mele... Dacă apuc să mai trăiesc o dată o răsturnare a monarhiei, poate mă întorc... Am hotărît să plec peste trei zile... joi...

*
* *

Pe cînd se întorcea de la Arago — și mergea cu bărbia în piept, gînditor — un trecător îl apucă de mînă. Era Lelarge, prietenul său. Nu se mai văzuseră de mult. Lelarge se întorsese la Amiens, de unde era originar și de aceea pierduseră contactul.

— Ura, dragă Jules ! îl îmbrățișă el. Da' ce-i cu tine de clipești așa din ochi ca o curcă plouată ?... Masca asta este bună pentru *L'homme qui rit* [1].

[1] *Omul care rîde,* personaj desfigurat dintr-un roman al lui Victor Hugo.

Apoi luîndu-l de braț continuară drumul împreună. Lelarge îi spuse că în curînd se va căsători și că-l roagă să vină neapărat la nuntă. Îi va scrie cu o săptămînă-două înainte cînd trebuie să sosească la Amiens. La capătul străzii se despărțiră, nu înainte ca Lelarge să-i fi împrumutat 20 de franci.

Jules era cam stingherit și tot promitea că-i va da curînd înapoi, după premiera operetei *Colin-Maillard*, dar Lelarge, generos, cum îi stătea bine unui logodnic fericit, îl sfătui să nu-și bată capul să-i restituie din primii cîțiva franci de care va face rost pentru ca pe urmă să rămînă iar în pană... Dacă ține să-și ia un angajament, apoi acela să fie de-a veni la nuntă...

— Și dacă îți doresc ceva, dragul meu — îi spuse Lelarge înainte de despărțire — apoi vreau să-ți găsești și tu o nevastă ca a mea...

Îl invidia pe Lelarge pentru că era atît de fericit. De la o vreme Jules se simțea solitar. Unul cîte unul, cei unsprezece, cu tot jurămîntul lor, treceau în rîndurile „trădătorilor" clubului, renunțînd la celibat pentru cine știe ce căpșor cu gene arcuite și cu ochi fermecători...

De multe ori, cînd venea seara acasă, mătușa Chaurrel dormea, căci el se reîntorcea tîrziu, după spectacol. N-avea cu cine schimba o vorbă, nici măcar un „bună seara". Se culca în patul rece, după ce stingea lumînarea și se simțea izolat și trist. În ultima vreme și Edouard Bonamy se întorsese la Nantes. Numai Hignard mai rămăsese la Paris.

Surorile lui Jules, afară de cea mai mică, Marie-„Creața", se căsătoriseră amîndouă.

Rudele — și în special mătușile — îl îmbiau mereu la însurătoare și-i promiteau fete frumoase și cu... dotă „frumoasă". Dar el nu vrea să audă nici în glumă asemenea oferte. Este, desigur, mai bine să fii pus la adăpost de riscuri și de neprevăzut în viață, dar cum să facă el pasul atît de important al căsătoriei prin petițoare — fie ele chiar și mătușile sale ?...

Pe cînd păşea cufundat în gînduri, cu batista la ochiul care lăcrima, cu capul în piept şi cu pălăria trasă adînc peste frunte din cauza vîntului puternic, se izbi de o doamnă cu doi copilaşi de mînă.

Bîigui o scuză şi privi cîteva clipe în faţă o femeie cu un ten marmorean şi cu o ţinută care te făcea să ghiceşti din primul moment că trebuie să fie o bună mamă de copii şi o soţie iubitoare. Dar era în doliu. Observă acest lucru, abia după ce doamna se urcă într-o trăsură şi spuse birjarului unde s-o ducă. Jules îşi îndesă iar pălăria pe care o luase din cap cînd ceruse scuze — şi porni mai departe pe bulevardul St. Germain, nu fără să fi reţinut adresa pe care doamna în negru o comunicase birjarului.

Copilaşi ca aceştia doi ar fi putut avea şi el, dacă s-ar fi însurat din timp, la Nantes. Dar ar mai fi venit apoi la Paris? Ar mai fi putut face carieră scriitoricească? Nu-i vorbă că şi aşa... Mai are o singură speranţă: *Colin-Maillard*... Dacă şi asta se duce... În minte îi răsări deodată imaginea Carolinei Tronson... Simţi cum ticul nervos al buzei se înteţeşte şi o fierbinţeală îl cuprinse de la inimă...

— Afurisită nevralgie! mormăi el, deşi ştia bine că nu aceasta îl înfierbîntase.

„Ei, Caroline..." Numai cu ea s-ar fi însurat. Dar nici măcar aici lucrurile n-au ieşit pe placul său. Dacă s-ar duce acum la Nantes, cum s-ar simţi cînd Caroline ar trece pe lîngă el, cu copilaşii ei de mînă, aşa cum s-a întîmplat cu doamna de adineauri? L-ar privi ea drept în ochi? Dar el? Dacă Caroline ar rămîne văduvă... S-ar căsători oare cu el? Jules se scutură ca de un fior... Ce năzbîtii îi mai trec azi prin cap?... Poate Caroline este fericită în căminul ei... Cum îi dă măcar prin minte să şi-o închipuie văduvă?

La drept vorbind, n-ar putea spune că nu s-a căsătorit pînă acum fiindcă sperase să intervină ceva în situaţia Carolinei... Pasiunea trecuse de mult. Caroline însă rămăsese un ideal cu care îi plăcea să se consoleze. Dacă se va căsători vreodată şi-o

va nimeri prost, va avea întotdeauna regretul că alături de Caroline ar fi dus-o de minune...

Dar el nu se va căsători. A promis, de altfel odată, într-o doară, mamei sale, cînd l-a descusut mai insistent, că se va sfătui cu ea dacă-şi va alege cîndva o soţie...

La florăria *Crinul alb* se opri. Vîntul se înteţise şi ochiul îi lăcrima mai tare. Privind vitrina bogat asortată, fu dintr-o dată luminat de un gînd generos. N-avea decît cei 20 de franci împrumutaţi de la Lelarge şi era în schimb plin de datorii — dintre care cea mai urgentă la birtul unde prînzea. Se hotărî totuşi să intre în florărie. Alese un buchet de crizanteme şi le trimise doamnei în doliu, împreună cu cartea de vizită în care îşi cerea încă o dată scuze...

Nici el nu ştia de ce a făcut acest gest. Ceva tainic îl îndemnase.

* * *

Acasă, altă surpriză.

Aşezat pe taburetul pianului, cu bastonul între genunchi şi cu mîinile împreunate pe mîner, îl aştepta tatăl său, Pierre Verne.

Ca de obicei, mătuşa nu-i spusese o vorbă.

Ochiul lui Jules se făcu parcă mai mic şi buza începu să-i tremure şi mai tare. L-a şi găsit într-un moment potrivit... Slujbă n-are şi-i copleşit de datorii... Halal fecior ! Îi era lui însuşi ruşine. Ştia prea bine de ce venise bătrînul tocmai din Nantes...

Dar tatăl său nu i-a spus-o decît peste cîteva ceasuri, cînd după ce discutaseră de una de alta, se creă între ei o atmosferă mai comunicativă decît la început. Oricît a încercat Jules să prezinte situaţia roză, bătrînul nu se lăsa înşelat. Zadarnic îl ameţea cu perspectivele premierii operetei *Colin-Maillard.* Pînă la urmă Pierre Verne i-o spuse răspicat :

— Dragă Jules, ne-ai trimis o scrisoare... Ei bine, îmi este imposibil să te ajut.

— La premieră am să restitui...

— Lasă fleacurile — făcu părintele un gest plictisit cu mîna. Discutăm realități, nu? Surorii tale Annie, care s-a măritat, a trebuit să-i dăm 50 000 franci zestre... Dacă n-ar fi fost Paul să ne ajute, nu știu zău de unde-i luam. De ce n-ai terminat facultatea? Ce faci aici? se lovi bătrînul înciudat cu palma peste genunchi, rotindu-și privirile în cameră.

Jules îl asculta cu capul în mîini, cu coatele pe masă.

— Atîția ani am făcut tot ce-am putut pentru tine. Sophie îți croșetează într-una ciorapi și-ți coase cîte o cămașă sau vreo batistă. Nu e zi să nu se oprească, așa, din mijlocul treburilor și să nu se-ntrebe: „Dar Jules, puiul mamei, ce-o fi făcînd el «singur» la Paris?" Colegii tăi de la Saint-Donatien s-au așezat cu toții la rosturile lor. Fiul lui Verdier este șeful orchestrei militare din oraș... Numai tu n-ai făcut nici o ispravă... Treabă e asta? Spune și tu!

— N-am avut noroc, tată!

— Astea-s vorbe de clacă.

— Dacă ai ști că adesea scriu zi și noapte fără întrerupere, că deseori rabd de foame și de...

— Foarte prost! La ce bun? De zece ani faci toate astea și la ce rezultat ai ajuns? Nu ți se pare că-ți pierzi vremea de pomană? Un om inteligent nu se apucă de treburi peste putințele sale. Poate că n-ai aptitudini de scriitor...

— Ba am, tată! Dar n-am întîlnit încă împrejurarea favorabilă care să mă salte...

— Un singur lucru te-ar „sălta": să lași Parisul și să vii înapoi la Nantes. Îți voi găsi eu un loc de notar. Atîta trecere și relații mai am. Te vei însura și vei fi și tu om în rîndul oamenilor.

— Vreți să mă îmburghezițți cu orice preț! surîse Jules superior. Apoi, decis: Ei bine, tată, prefer să crăp de foame, dar la Nantes nu mă întorc! Eu

n-am idealuri burgheze, nu vreau să fac o căsătorie de convenienţă, îmi repugnă.

— Jules, băiete — veni bătrînul spre el, apucîndu-l drăgăstos de umeri — uită-te puţin în jurul tău, aici, în camera asta. Nu vezi praful de pe pian, cuvertura ciuruită, prosopul murdar de colo, faţa de masă plină de pete de cerneală şi cărţile trîntite pe jos ? Asta e viaţă ? Jules, dacă te-ar vedea Sophie cum stai, ţi-ar plînge de milă... Edouard Bonamy cum de-a revenit la Nantes ? Decît la oraş codaş, mai bine în sat fruntaş ! Jules, vino înapoi la Nantes. Sînt bătrîn, e timpul să preiei o parte din sarcinile familiale dacă tot n-ai de gînd să te însori...

Jules ezită. Să lase Parisul, teatrele, culisele ?... Să rămînă notar tot restul vieţii şi singura lui distracţie să fie de a privi cum vin şi pleacă vasele din port ?... Să se-nsoare cu o fată care a făcut pensionul la călugăriţe şi care ştie — ca şi mătuşa Charruel — să cînte la pian *La prière d'une vièrge* ? [1] În schimb să-şi pună semnătura în josul actelor de notariat şi să citească *Le Temps* în halat şi papuci sub liliacul din curtea părintească ? Să plece acasă învins după ce atîta amar de vreme crezuse în ziua cînd, în sfîrşit, succesul îl va consacra în ameţitoarele lumini strălucitoare ale rampei şi va face să-i vuiască urechile de aplauzele fără sfîrşit ale publicului ? Şi totuşi nu putea să stoarcă ultimul ban, familiei.

La acea epocă, Jules nu ştia încă exact în ce va consta izbînda sa. Nu-şi găsise „genul" care avea să-l facă celebru. Credea că libretul vreunei operete, un vodevil, vreo farsă oarecare îi vor aduce succesul. Simţea însă clar un singur lucru : că nu trebuie să abandoneze calea pe care apucase. Dacă nu voia să părăsească Parisul, n-o făcea atît pentru cancanurile politice şi teatrale cu care în provincie n-ar mai fi fost la curent, cît pentru faptul că era convins că în capitală se va putea mai repede şi

[1] *Rugăciunea unei fecioare.*

mai complet realiza ca scriitor. Era încredințat că „școala vieții" de aici îl va orienta mai sigur pe drumul spinos care duce la succesul literar. Numărul mare de oameni noi cu care venea mereu în contact, abundența informațiilor din cele mai variate domenii cu care era mereu la curent, toate acestea trebuiau să-l ajute mai devreme sau mai tîrziu să-și spună și el cuvîntul în scris, iar cuvîntul acesta să fie ascultat și de folos oamenilor. În ce fel anume va ajunge la acest țel, timpul și împrejurările urmau s-o decidă, dar ceea ce nu înceta nici un moment să spere era că aici, la Paris, se vor ivi acele împrejurări de pe urma cărora va izbîndi.

Cu un nod în gît, lăcrimînd chiar și din ochiul teafăr, Jules strînse pumnii și răspunse :

— Voi răzbi, tată, sînt convins c-am să răzbesc ! Nu voi veni la Nantes decît ca învingător, nicidecum ca învins !...

*

* *

Mult așteptata premieră avu în sfîrșit loc la 28 aprilie 1853 pe scena Teatrului Liric. Afișele anunțară din timp că opera comică *Colin-Maillard,* un act de domnii Michel Carré și Jules Verne, cu muzica de Aristide Hignard, va fi reprezentată cu o excelentă distribuție.

Este drept că vreo două-trei cuplete (al baronului Polydore de la Verdure și al bătrînei doamne caraghioase Pèlagie Bonneau) au primit aplauze la scena deschisă. Mai ales verva actriței care interpreta pe Pélagie Bonneau a plăcut publicului. Dar piesa, în general, n-a prea fost apreciată. Unii dădeau vina pe libret, alții pe muzică. În special Hignard fu indignat cînd un cronicar muzical scrise că muzica acestei opere bufe se resimte din cauza pastișării muzicii din secolul al XVIII-lea și că stilul ei este prin urmare desuet...

Jules se ținu însă tare. Deși loviturile soartei se abăteau una după alta și fără cruțare asupră-i, el

nu deznădăjduia. Își păstra încă nezdruncinat umorul și optimismul său robust.

Cînd împăratul Ludovic Napoleon și-a botezat copilul, Jules a scris surorilor sale impresiile, ca spectator al cortegiului imperial în drum spre biserică.

Buna dispoziție și veselie îi rămîn neștirbite, răzbătînd o dată cu ironia fină la adresa monarhiei, consemnată în aceste rînduri, scrise în 1856.

„MESDEMOISELLES,[1]

. . . . . .

Am văzut trecînd, ieri, la Tuileries, cortegiul botezului. Nici nu vă închipuiți ce lux s-a desfășurat în această ceremonie. Trăsura împăratului eclipsa toate trăsurile și toate sfintele tuturor Charlesilor X.

Am văzut prea bine pe Alteța Sa Prințul Imperial și pe doica sa, destul de drăguță! M-aș fi simțit bine alături (de doică, bineînțeles!). Era într-o frumoasă trăsură aurită cu opt cai care dădeau impresia că înțeleg importanța lor într-o asemenea ceremonie.

Nu mai vorbesc de lacheii urcați pe trăsură; sau mai bine zis, vorbesc cu tot respectul ce-l comportă o situație atît de înaltă. Evident că oamenii aceștia auriți și pe spinare sînt mai stimați în guvern decît simplii muritori ca noi și dacă unul din acești slujitori cu livrea v-ar cere în căsătorie, domnișoarelor, nu trebuie să șovăiți.

În seara aceasta, iluminație generală, risipă de lampioane, de lanterne și de becuri cu gaze. În plus imense focuri de artificii în piața Concordiei.

Dacă Marie vrea să vină cu mine, o voi aștepta la ora șapte, la picioarele obeliscului".

. . . . . .

Într-adevăr, Jules nu dezarmase. Se gîndea iar la o comedioară de moravuri *Les heureux du jour*[2] in-

[1] Domnișoarelor.
[2] *Fericiții zilei.*

spirată, judecînd după rîndurile de mai sus, de aspectele politico-sociale ale vremii, pe care acum nu numai că le înțelegea, dar începuse să le și persifleze.

Cînd într-o scrisoare, strecurată ca de obicei într-un pachet cu lenjerie, mama îi aminti discret să nu facă nici un pas în direcția căsătoriei, fiindu-i frică să nu-l vadă încurcîndu-se la Paris cu vreo coristă de teatru care să-l ducă de rîpă, Jules răspunse senin să n-aibă nici o grijă căci momentul acela este încă tare departe.

Și totuși Jules avea un secret. Și-l avea de mult. Dar cine să-l înțeleagă ? Cui să-l destăinuie ? Era sigur că nimeni n-o să-i țină partea. Secretul începuse de cînd s-a dus la nunta lui Lelarge.

Clopotele sunau prelung la catedrala din Amiens. Ce pereche minunată ieșea de acolo ! Lelarge, radios, la braț cu soția sa. Soarele, tot atît de bucuros, le mîngîia obrajii, iar șase fetițe îmbrăcate în alb aruncau flori în vreme ce mirii coborau treptele bisericii.

Jules și-a aranjat beteala de la butonieră și a privit satisfăcut „domnișoara de onoare" de lîngă el. Drăguță fată, doar pistruii de pe față nu-i plăceau, încolo avea farmec. Diadema de flori o prindea de minune și avea un fel dulceag de a se alinta pronunțînd peltic cuvintele, ceea ce-i dădea un aer de nevinovăție.

Deodată Jules tresări. La capătul treptelor, unde lumea se aliniase pe două rînduri ca să lase loc de trecere cortegiului nupțial, zărise o figură de care uitase aproape... Era doamna în doliu, doamna cu ținută maiestuoasă, cu ten admirabil și cu ochii limpezi cum e cristalul. Lîngă ea cei doi copilași ca doi îngerași blonzi...

Nu se gîndise de loc la ea în ultima vreme. Dar acum era răscolit. Cînd o zărise simțise parcă o lovitură în inimă.

Nu se putea desprinde de brațul domnișoarei de onoare ; ar fi fost un gest necavaleresc ; atunci îl strigă pe Lelarge, tare, în așa fel încît glasul lui să

fie auzit dincolo de rîndurile publicului pînă în capătul treptelor. Apoi, cu „domnișoara" de braț, își făcu loc prin mulțime spre a-i comunica — chipurile — ceva important prietenului său. În dreptul „ei" se opri, salută ceremonios, zîmbind însă mulțumit. „Ea" îi răspunse oarecum mirată. Nu-și mai reamintea unde-l întîlnise. El era însă cît se poate de fericit... Izbutise să se facă remarcat de „ea" !

*

* *

Stătea de o săptămînă la Amiens. Nunta lui Lelarge luase sfîrșit. Viața își reîncepuse pentru toată lumea cursul normal, numai Jules nu se-ndura să plece. Prietenul său, de altfel, l-ar fi ținut oricît, dar Jules nu de dragul lui nu se putea hotărî să părăsească orașul. Altul era motivul : casa familiei de Viane, o casă prea primitoare și mai ales Honorine Morel, fiica, văduvă, mamă a două fetițe delicioase, o femeie din cele mai atrăgătoare...

În fiecare zi, Jules venea cu un buchet de flori la Honorine... Ea avea și un frate, agent de schimb, băiat bun, care-l admira nespus pe Jules și-l asculta cu gura căscată, cum putea să vorbească despre orice, cu atîta ușurință și atît de frumos...

Seara, domnul de Viane, maior în retragere, tatăl Honorinei, îl reținea pe Jules la masă și atunci începea discuția cea mare. Maiorul își amintea, mai la fiecare dumicat de pîine ce-l ducea la gură, de vreo istorie din timpul lui Napoleon... Tatăl său văzuse pe Robespierre cum s-a urcat pe eșafod și fusese de față cînd capul lui Danton a căzut în coșul de sub ghilotină. El, personal, fusese printre primii partizani care i-au ieșit înainte lui Napoleon cînd a reintrat în Paris după exilul din insula Elba.

— Ah — plescăia maiorul după ce punea paharul pe masă — să vezi ce lume, ce lume decăzută, tinere ! Aceiași oameni care cu trei zile înainte ca împăratul să fi intrat în Paris strigau : „Francezi, monstrul se apropie, nu-l lăsați să intre !", a doua zi : „Francezi, monstrul este la o zi distanță de Pa-

ris !", iar în ultima zi : „Francezi, monstrul este la barierele Parisului !"..., în ziua următoare răcneau cu toţii : „Vive l'empereur" [1]... Dezgustător, nu ?

Jules schimba priviri furişe cu Honorine şi uneori o fixa minute întregi fără ca ea să ştie c-o priveşte. Iar la despărţire, venea clipa cea mai fericită şi mai dorită, cînd Honorine îl conducea pînă la poartă... El îi reţinea mîna, lung, într-a sa şi i-o săruta pe urmă emoţionat.

* * *

Jules se apropia aşadar de un punct hotărîtor al vieţii sale... Şi dacă la prima vedere ar fi putut face impresia unui tînăr obişnuit, care ia viaţa în glumă, cei care îi erau apropiaţi îl cunoşteau dimpotrivă ca fiind stăpînit de frămîntări şi preocupat continuu de viitorul său. Cînd şi cînd, aceste gînduri răzbeau la suprafaţă şi Jules le împărtăşea fie lui Hignard, fie lui Lelarge, fie altor prieteni. În general însă se ferea de asemenea „confesiuni" fiindcă nu oricine îl înţelegea just, cei mai mulţi fiind înclinaţi să-l persifleze pentru „dramatismul ieftin" al unor asemenea frămîntări, cu atît mai mult cu cît îl ştiau pe Jules o fire veselă, optimistă.

De altfel Jules fără să-şi schimbe firea începuse să se preocupe în ultima vreme de probleme destul de serioase. În ultimii ani, treptat, printre multiplele sale ocupaţii, una îşi făcea loc tot mai stăruitor şi-i lua tot mai mult timp. Era vorba de activitatea sa de la Biblioteca Naţională, Jules devenise un cititor din ce în ce mai asiduu al acestui important aşezămînt de cultură a cărui vechime, dacă ar fi să se dea crezare tradiţiei, urca pînă la Carol Quintul. Mereu îmbogăţită, şi cu toate că fusese adesea mutată din loc în loc în decursul timpului, biblioteca aceasta conţinea un tezaur imens de manuscrise, hărţi şi volume din care unele unice în întreaga lume.

Jules Verne a început s-o frecventeze întîi ca student. După terminarea studiilor juridice a continuat

[1] Trăiască împăratul !

să citească acolo fiindcă mijloacele sale materiale nu-i îngăduiau să se aboneze la periodicele ce-l interesau și nici măcar să cumpere cărțile pe care ar fi vrut să le aibă.

„*Mă aflu într-o îngrozitoare lipsă de cărți* — scria el odată acasă. *Am crispări în fața rafturilor librăriilor. Această pasiune contrariată mă torturează*"...

Dar în afară de materialul livresc pe care biblioteca i-l punea la îndemînă, tot acolo Jules a avut posibilitatea să cunoască și să discute cu persoane interesate în privința ideilor științifice, artistice și sociale. Geograful Elisée Jean Jacques Reclus [1], fratele său Michel Elié [2], poliglotul Gabriel Marcel [3], desenatorul Riou [4], cel mai tînăr dintre ei, iată numai cîțiva dintre cei cu care Jules schimba păreri asupra celor citite sau asupra problemelor de actualitate.

Convorbirile acestea aveau cu totul alt caracter decît cele de pe timpuri din cadrul reuniunilor clubului celor unsprezece. Fie din pricina atmosferei rigide și închise a sălilor de lectură, fie că interlocutorii lui Jules, oameni cu temeinică pregătire științifică, obișnuiau să atace numai în mod serios chestiunile dezbătute, fie că Jules însuși simțea nevoia să abordeze de data aceasta cu scrupulozitate temele, ținuta și linia generală a discuțiilor se impuneau prin caracterul lor științific.

În cîte o pauză, cînd Jules ieșea pe coridor ca să-și mai odihnească ochii, obosiți de lectură, se întîlnea de pildă cu Elisée Reclus.

— Știi ceva interesant — îl trăgea acesta de braț ducîndu-l în dreptul unei ferestre deschise — am dobîndit convingerea că știința și filozofia au ajuns la aceleași idei ca și în antichitate !

---

[1] (1830—1910) Exilat un timp din Franța pentru ideile sale republicane, s-a afiliat apoi Internaționalei I-a.

[2] Mai tîrziu numit de comunarzi director al Bibliotecii Naționale.

[3] Care l-a ajutat ulterior pe Jules Verne, prin cunoștințele sale de limbi străine, în redactarea cărții *Călătorii secolului al XIX-lea.*

[4] (1838—1900) Elev al lui Doré, ilustrator nu numai al operelor lui Jules Verne, ci și al cărților lui Louis Figuier și al traducerilor din Stanley.

— Adică ce vrei să spui cu asta ? își freca Jules pleoapele înroșite.

Elisée Reclus atît aștepta ca să înceapă expunerea tezei sale :

— Studiul modern al naturii începe, cred că ești de acord, cu secolul al XV-lea.

Jules îl și întrerupea :

— De ce tocmai cu al XV-lea ?

— Ei, doamne, dădea Elisée din umeri, fiindcă atunci, după cum prea bine știi, monarhiile sprijinindu-se pe burghezia orașelor au sfărîmat puterea aristocrației feudale, creînd marile state monarhice întemeiate pe naționalități, din cadrul cărora s-au dezvoltat națiunile europene de azi și societatea burgheză modernă... În același timp, lanțurile gîndirii libere cu care biserica catolică încătușa mințile căzură zdrobite mai ales de protestantism.

— Deși, la drept vorbind, protestanții i-au întrecut uneori pe catolici în persecutarea oamenilor de știință. Gîndește-te numai la Servet care a fost ars pe rug în momentul descoperirii circulației sîngelui !

— Asta-i drept, dar este altceva — se opunea Elisée. Științele naturii își proclamaseră încă mult înainte de Servet dreptul la independență și asta încă de cînd și-a publicat Copernic opera sa nemuritoare. De atunci s-a zdruncinat autoritatea sacrosanctă a bisericii în ce privește științele naturii. Atunci s-au emancipat ele de sub tirania teologică, multiseculară ce le apăsa... Kepler și Galilei au contribuit din plin la aceasta. Extinderea navigației în scopul descoperirii de noi pămînturi și surse de îmbogățire, construirea de noi orașe au constituit un puternic impuls pentru dezvoltarea științelor pe baza unor metode exacte de cercetare. În secolele următoare Newton și Linné au pus ordine în mecanica celestă și în domeniul zoologiei și botanicii. În matematică, geometria analitică, logaritmii și calculul diferențial și integral sînt puse la punct în mare, datorită lui Descartes,

Neper şi Leibniz. Optica face şi ea progrese datorită aplicaţiilor ei practice în astronomie. Dar aceste cunoştinţe despre natură acumulate în perioada cuprinsă între secolul al XV-lea şi al XVIII-lea, deşi de mare importanţă, au avut un mare neajuns...

— Deşi ele au făcut posibilă, prin acumularea de date, apariţia materialiştilor francezi care au precedat cu ideile lor revoluţia franceză !

— Dacă mă tot întrerupi, Jules, o să-mi pierd şirul. Ceea ce spui tu nu infirmă cu nimic teza mea. Progresismul materialiştilor şi enciclopediştilor noştri deşi convenabil burgheziei nu înseamnă că din punct de vedere ştiinţific depăşise concepţia mecanicistă împotriva căreia luptăm noi azi !

— Nici eu n-am vrut să susţin asta !

— Atunci, foarte bine. E clar deci că neajunsul perioadei de care aminteam a fost concepţia pe care şi-o făurise ştiinţa că realitatea înconjurătoare se află într-o stare neschimbătoare.

— Îmi pare totuşi că chiar de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea încep în ştiinţă tendinţe de răsturnare a concepţiilor despre imuabilitatea lumii înconjurătoare. Tu ştii mai bine de exemplu că în 1755 un filozof şi nu un savant, Kant, a publicat *Istoria universală a naturii şi teoria cerului.*

— Eh, sigur ! Kant face prima breşă. În cartea sa, Pămîntul şi întreg sistemul solar nu mai erau rezultatul creaţiei şi al „şocului iniţial divin", care le-ar fi pus în mişcare, ci al unei deveniri, al unei dezvoltări în timp dintr-o nebuloasă. Însă alte descoperiri veniră să se adauge pentru a lărgi spărtura făcută de Kant, în blocusul imuabilităţii naturii : mişcarea proprie a stelelor fixe, proba prin analiza spectrală, a identităţii chimice a materiei în univers, existenţa nebuloaselor incandescente, aşa cum presupusese însuşi Kant.

— Nu mă iau la întrecere cu un specialist în materie, ca tine ! zîmbi Jules. Mai ales că subscriu întru totul la ceea ce ai spus. După cîte îmi amin-

tesc, chiar cînd Kant atacă teoria veşniciei sistemului solar, Lavoisier[1] descoperise că în natură nimic nu se pierde, nu se creează, ci totul se transformă...

— Bun! se grăbi Elisée să puncteze ideea lui Jules. Dacă eşti, aşadar, de acord că o nouă concepţie asupra naturii şi-a făcut loc, concepţia care în zilele noastre distruge şi ultimele redute ale echilibrului şi fixităţii veşnice a naturii, concepţie care dovedeşte că în natură totul se mişcă într-un flux şi în circuit perpetuu, atunci trebuie să fii de acord şi cu ideea mea că ştiinţa a ajuns azi la aproximativ aceleaşi concepţii ca şi ale ştiinţei antice: tot ce există în natură, de la grăuntele de nisip la măreţul soare, de la cea mai măruntă gînganie pînă la om, totul este supus naşterii şi morţii eterne, unei mişcări şi transformări neîntrerupte... Nu?

Jules nu răspunse imediat. În cele din urmă, pornind amîndoi spre sala de lectură, îi spuse lui Elisée:

— Da! Aşa este! Ai dreptate! Cu o singură completare!

— S-auzim! se opri locului geograful nerăbdător.

— Diferenţa între noi şi antichitate constă în faptul că ea dobîndise concepţia despre lume, de care vorbeai printr-o intuiţie genială — la Democrit, Heraclit şi alţii — pe cînd ideile contemporane sînt rezultatul unor cercetări experimentale, ştiinţifice şi deci incomparabil mai precise, mai clare.

— Evident, dragul meu, evident! încuviinţa Elisée luîndu-l pe Jules de umeri şi intrînd amîndoi în sală. Este o concluzie firească pe care de data asta este rîndul meu s-o subscriu. Tocmai, simţeam eu că lipseşte o concluzie. Îmi dai voie, nu-i aşa, să mi-o însuşesc?

[1] Descoperire la care ajunsese în prealabil şi Lomonosov.

* * *

Asemenea discuții îi dădeau lui Jules subiect de meditație pentru multe zile. În felul acesta își forma încetul cu încetul o concepție proprie despre rolul științelor în dezvoltarea societății și despre însemnătatea unei concepții științifice despre natură și societate.

Celebra lucrare a lui Darwin despre originea speciilor pe baza selecției naturale apărută în 1859, teoria structurii celulare a organismelor, legea conservării și transformării energiei au ajutat mult pe tînărul dornic, avid de cunoștințe și care prefera să stea uneori zile întregi închis în sala de lectură a Bibliotecii Naționale, să se formeze ca intelectual. În curent cu ultimele descoperiri ale științelor, Jules Verne a putut constata legătura și interdependența dintre fenomenele naturii.

Aceasta l-a ajutat să ajungă mai repede la înțelegerea fenomenelor din domeniul științelor naturii.

Și la un moment dat începu chiar să întrezărească un fapt deconcertant pentru el; anume, cît de caduc este domeniul literaturii dramatice, al vodevilurilor, al comedioarelor și al libretelor de operetă. A început deci să-și dea seama că față de extrema dezvoltare a științelor, literatura trebuie să se îndrepte spre alte căi care să țină seama de această dezvoltare.

În discuțiile cu maestrul Dumas, cu prietenul Hignard, gîndul că întîrzie „pe cărări bătute, în vreme ce știința face minuni și se avîntă în domeniul necunoscutului" revine adesea. Între 1850—1855 Jules Verne scrie două dintre lucrările sale de debut: *O dramă în văzduh (O călătorie în balon)* și *Iernatul între ghețari,* care conțin în embrion genul literar creat de el mai tîrziu, „romanul științei" cum îl numise Jules în scrisorile către tatăl său.

Astfel, în *Iernatul între ghețari,* Jules Verne povestește peripețiile prin care trece Jean Cornbutte plecat să-și regăsească fiul pierdut dincolo

de Cercul Polar. Eroii sînt construiți sub influența literaturii romantice (și întreaga poveste are un pronunțat iz romantic), însă în mijlocul acestei atmosfere, autorul găsește prilejul unor descrieri de un realism din cele mai grăitoare și uneori dă explicații științifice unor fenomene ale naturii ce par „minuni". (Bunăoară momentul cînd vasul *Jean Hardi* împins de furtună e gata să fie strivit într-un canal de un ghețar care se răstoarnă peste el ; dar tocmai prin schimbarea centrului său de greutate ghețarul ridică nivelul apei din strîmtul canal între ghețari, făcînd astfel posibilă strecurarea corăbiei).

Mai greu decît în domeniul științific-literar i-a fost lui Jules Verne să ajungă la înțelegerea obiectivă a fenomenelor social-politice. Crunta reacțiune bonapartistă, care a încercat să împiedice răspîndirea concepțiilor progresiste ale oamenilor înaintați ai vremii, ca și teoriile utopice ale lui Saint-Simon și Owen i-au încețoșat viziunea social-politică. Socialiștii utopici au avut un mare rol în criticarea orînduirii capitaliste și în preconizarea înlocuirii acesteia prin socialism, însă reprezentanții socialismului utopic n-au înțeles esența modului de producție capitalist și condițiile obiective ce duc la victoria socialismului. Utopiștii n-au văzut nici forța în stare să devină făuritoarea noii societăți. În proletariat vedeau numai o masă asuprită, care trebuia compătimită și ajutată, dar nu și măreața forță istorică, singura în stare să izbăvească prin luptă societatea de relele ei.

Sistemul social al lui Saint-Simon [1], cel care l-a influențat cel mai mult pe Jules Verne, apăruse într-o vreme cînd proletariatul era încă nedezvoltat și de aceea, în parte, explică și de ce în ciuda unor idei bune, teoriile sale duceau la concluzia greșită că masele muncitoare înseși nu sînt în general capabile să transforme societatea pe baze echitabile. Neînțelegînd rolul proletariatului și dezamăgit

[1] (1760—1825) Principalele sale opere sînt : *Scrisorile unui locuitor din Geneva către contemporanii săi* (1802), *Studiu asupra științei despre om* (1813—1816), *Sistemul industrial* (1821), *Catehismul industriașilor* (1823—24), *Noul creștinism* (1825).

de rezultatele revoluției burgheze franceze de la 1789, Saint-Simon nega metoda revoluționară de transformare a orînduirii capitaliste. În viitoarea societate socialistă, potrivit lui Saint-Simon se mențin proprietatea privată și clasele exploatatoare. Rolul conducător urma să-l dețină savanții și industriașii. Pe de altă parte, ideile lui Saint-Simon conțin și ipoteze materialiste geniale. De exemplu el considera că baza economică a socialismului o va constitui marea industrie și planificarea științifică ce vor asigura satisfacerea nevoilor întregii societăți, însă toți cetățenii trebuiau să muncească pe măsura capacității lor spre binele comun.

Ideea caracterului planificat, social, organizat al producției ca bază a orînduirii sociale a însemnat o importantă contribuție la teoria socialismului, iar doctrina lui Saint-Simon a fost unul din izvoarele socialismului științific de mai tîrziu. După moartea lui Saint-Simon, discipolii săi au continuat să propage învățătura sa, însă școala saint-simoniană decăzu în scurt timp pentru că renunță să propage ceea ce era progresist în opera maestrului, ajungînd să proslăvească tocmai ceea ce era înapoiat în concepția despre lume, a acestui „patriarh al socialismului", cum îl numește Marx.

Jules Verne a împrumutat, bineînțeles, elementele progresiste ale doctrinei saint-simoniene, contopindu-le în opera sa, dar o dată cu ele s-au strecurat și cîteva idei greșite ale acestuia și ale utopiștilor în general. Și dacă Saint-Simon și ceilalți utopiști n-au înțeles rolul istoric al proletariatului, pentru că abia pe atunci acesta se forma ca clasă, Jules Verne, care a început să se formeze ca intelectual cam din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și are pregnante preocupări sociale în ultimele decenii ale aceluiași secol, deci într-o vreme cînd proletariatul începuse să prezinte revendicări politice independente, ar fi putut să vadă că transformarea societății se va înfăptui nu prin generozitatea reprezentanților clasei domi-

nante, cum credeau utopiștii, ci prin răsturnarea de la putere și înlocuirea lor cu clasa cea mai dinamică, proletariatul. Însă el nu și-a dat seama de acest lucru, de faptul că proletariatul este destinat a fi groparul burgheziei capitaliste, coordonatele concepției sale despre lume și societate nedepășind, în general, limitele socialismului utopic.

*
* *

Într-o bună zi Jules sosi valvîrtej acasă la părinți. Deși era vesel și sănătos, maică-sa a simțit un junghi în inimă de cum l-a văzut împingînd portița curții.

N-avea nici un motiv, desigur, dar ea presimțea ceva. Jules zburda prin casă îmbrățișîndu-și surorile și făcînd o larmă nemaipomenită. Paul, care tocmai revenise dintr-o lungă călătorie în Antile și dormea în camera alăturată, ieși buimac în cămașă de noapte — deși era aproape de prînz — să vadă de ce-i atîta gălăgie. Regăsirea celor doi frați fu prilejul unei puternice explozii de afecțiune.

Numai Sophie Verne, în pragul ușii ce da spre bucătărie, nu se putea bucura din toată inima. Avea o reținere și nu știa de ce...

Spre seară au sosit vecinii, prietenii... Paul a fost în centrul atenției tuturor. Îi stătea atît de bine uniforma de căpitan !... Moș Chateaubourg, înțepenit acum și abia mergînd, a venit totuși și el, și cînd cineva a remarcat că la portretele „vestiților navigatori și armatori, François de Laperrière și Alexandre Allotte de la Fuye", s-ar cuveni adăugat unul nou în sufragerie, al lui Paul Verne, unchiașul breton deși nu mai vedea bine și-i cam tremurau mîinile, promise solemn că în scurtul concediu ce-l va petrece nepotul său acasă, va profita de ocazie și-i va face portretul.

— Doar tot eu vi l-am făcut și pe cel cu cercul, cînd erați mici ! pîcîi moșul din lulea. Unde vă sînt însă copilașii, flăcăii mei ? Acum să fi avut eu nepoței să-i iau pe genunchi, să le povestesc

despre marele Chateaubriand, vărul lor de-al doilea...

Mesenii atît aşteptară. Fiecare se grăbi să propună, în special lui Paul, partide care mai de care mai strălucite. Ocazia nu trebuia pierdută... Văzut, plăcut, luat... Altfel vine altul şi „o suflă"... O fată drăguţă are domnul Verdier. Era micuţă cînd fraţii Verne au plecat din Nantes. Dar acum ce codană sprîncenată s-a făcut! Parcă Odettei îi lipseşte ceva? Afară de un soţ ca lumea, are de toate... Şi zestrea aşteaptă din vreme pusă deoparte... Cine ar fi bănuit că Jeanine va ieşi o gospodină atît de renumită: face nişte prăjituri, să te lingi pe degete, nu alta!

Cei doi fraţi făceau, din complezenţă, eforturi de memorie ca să-şi mai amintească chipul fetelor în discuţie... Dar nu şi le mai puteau reprezenta decît cel mult aşa cum le ştiau de pe vremuri: copiliţe bucălate şi îmbufnate, sau palide şi slăbuţe, cu dinţişorii ştirbi sau cu funduliţe rupte, cu o păpuşă sau cu un pisoi în braţe...

Bineînţeles că acest fel de descrieri stîrnea celor de faţă hohote de rîs, iar Marie, sora lor mai mică, promitea că a doua zi va „reconstitui" fetelor în cauză „sugestivele portretizări" făcute de Jules sau Paul...

Numai Sophie Verne parcă jurase să rămînă la toate indiferentă. Tîrziu, în aceeaşi seară, sosi şi momentul decisiv. Jules rămase cu maică-sa în bucătărie, şi după ce toţi se culcară, avu loc deznodămîntul. Jules îi mărturisi că în sfîrşit îşi găsise fericirea... Sophie oftă adînc: deci n-a înşelat-o instinctul! Totuşi, nu de mult primise o scrisoare în care Jules declara sus şi tare că are idei nestrămutate în ce priveşte căsătoria. Pe ocolite, Jules destăinui mamei sale că aleasa inimii lui este... văduvă şi că are şi doi... îngeraşi de copii.

Biata Sophie fu destul de nenorocită. De ceea ce îi fusese frică nu scăpase: Jules voia să ia o „văduvă"! Şi încă una cu copii!... Iată ce a păţit sărmanul dacă n-a fost mama lui lîngă el. Şi Sophie

începu să lăcrămeze. Jules se străduí s-o convingă că trebuie să fie fericită. Va avea o noră cum visase : gospodină, calculată, cuminte, inteligentă... Sophiei i se părea cel mai grav faptul că viitoarea ei noră este văduvă şi încă nu cu un copil, ci cu doi...

— Mamă, nu te îngriji de asta. Scriu o nouă operetă : *Les compagnons de la Marjolaine*. Muzica este de Aristide. O să am bani, o să...

— Tatăl tău n-o să te mai ajute, Jules ! se jeluia Sophie. Ce-o să te faci cu văduva şi cu copiii pe cap ?... Nu te pripi ! Ai timp ! Abia ai împlinit treizeci de ani... Alţii abia la patruzeci încep să se gîndească serios la căsătorie...

— Honorine are un frate, agent de schimb, mă voi asocia cu el... Vom face afaceri la bursă... Am şi plănuit împreună ceva... N-ai grijă... Familia de Viane este una din cele mai onorabile din Amiens. Am fost la ei acasă. Îi cunosc bine pe toţi... Voi fi fericit, mamă.

A doua zi, Pierre Verne, pus în curent de Sophie, a dat energic din cap şi a spus scurt :

— Dacă Jules a înnebunit de tot, treaba lui ! N-are decît să se însoare cu această... văduvă neconsolată, dar de la mine nu mai vede un ban ! Să-i spui, s-o ştie !...

Jules a plecat peste cîteva zile înapoi la Paris. Dar scrisorile sale plouau... În toate, el revenea stăruitor la ideea căsătoriei cu „văduva" şi vorbea numai de fericirea şi mulţumirea ce-o va avea dacă Honorine Morel va deveni Honorine Verne.

— Femeia ceea i-o fi făcut farmece — dădea Sophie descurajată din umeri. Copilul ăsta n-a avut niciodată noroc. Bietul meu Jules, asta o să însemne pieirea mea !...

* * *

În ziua de 10 ianuarie 1857, o zi cu cer senin dar geroasă, locuitorii de pe bulevardul Bonne Nouvelle priveau de la ferestre cum un tînăr robust, de talie

mijlocie, se lupta cu o canapea mare, roşie, pe care o urca în spinare pînă la „al şaselea". Apoi tînărul mai cără un garderob, o măsuţă, un lavoar, cîteva lăzi cu cărţi... Toate pe propria-i spinare ! Era Jules Verne care se muta în „noul său cuib" fiindcă se însurase. Se căsătorise cu Honorine Morel, născută de Viane.

În seara aceleiaşi zile, perechea ajunse gîfîind în odaia ei de la mansardă, după ce urcase 120 de trepte...

DOR DE DUCĂ

Căsnicia lui Jules cu Honorine a început cu mult, foarte mult entuziasm şi cu puţine, extrem de puţine resurse materiale. Jules îşi pusese mari speranţe în noua sa îndeletnicire de agent de bursă. Dar „afacerile" îi mergeau prost. Cotele valorilor scădeau zilnic... Şi pe urmă, Jules şi... „afacerile" ! „Afacerile" înseamnă specularea, exploatarea altora. Pentru astfel de „afaceri" i-ar fi prins bine o inimă de piatră. Geaba încerca asociatul său să-i arate cum trebuie să procedeze un om de... afaceri. El nu putea fi un „om de afaceri"... În aceste împrejurări primi cu bucurie surpriza pe care i-o făcu Hignard oferindu-i o călătorie gratuită în Scoţia. Nu-i putea fi decît recunoscător vechiului său prieten pentru acest dar : de cînd rîvnea să treacă şi el Canalul Mînecii... Nu avusese niciodată bani. Abia de-i ajungea să meargă din cînd în cînd acasă, la Nantes.

Fratele lui Hignard, care lucra la o firmă de transporturi, îi înlesni acest divertisment mult visat şi Jules fu cît se poate de fericit... Într-atît, încît nu se gîndi nici o clipă că Honorine ar fi putut avea ceva împotriva plănuitei călătorii. Doar oferea marele avantaj de a nu costa nici un ban !... E drept că Honorine n-a avut nimic contra, totuşi a fost oarecum surprinsă de această „evadare" a soţului ei... Bineînţeles că s-a ferit să facă vreo aluzie care

s-o trădeze, nedorind să adumbrească în nici un chip fericirea ce i-o citea pe față.

De fapt, Jules nici nu urma să lipsească prea mult : cîteva săptămîni. În acest răstimp, ea hotărîse să se ducă la Amiens, la familia ei. Dorea de mult s-o revadă, dar nu se-ndurase pînă atunci să-și lase soțul singur.

*

* *

Și astfel Jules se îmbarcă plecînd spre Țara Scoților... unde cîntăreți din cimpoi, îmbrăcați în fustanelă națională fac să răsune melancolic tonalitatea monotonă a instrumentului lor tradițional.

Jules văzuse de nenumărate ori marea, la Nantes. Dar în copilărie nu-l impresionase niciodată cu intensitatea de acum. Datorită atîtor ani petrecuți la Paris, uitase de splendorile ei multicolore... Îi plăcea mai ales să admire amurgul de pe puntea vasului. Spre seară un colorit viu împurpura cerul. Toate nuanțele culorilor contopite, de la galbenul deschis pînă la posomorîtul albastru închis, făceau din orizont o orbitoare paletă policromă.

Dacă strîngea puțin pleoapele lăsîndu-le totuși întredeschise, îi apăreau în fața ochilor romburi roșii și cercuri galbene ce se încrucișau între ele ca fugarnicele culori ale caleidoscopului. Ușoare încrețituri ondulate brăzdau acest soi de coadă de cometă ce învolbura suprafața mării. Era ca o fulguire de fluturași argintați, a căror strălucire pălea apropiindu-se de țărm.

Odată, pe cînd trecea în revistă, de pe puntea lui *Linnet,* toate aceste minunății [1], nu se putu reține să nu-i declare lui Hignard, rezemat și el de balustradă :

— Nu cred că ar putea picta cineva marea cu toate frumusețile ei ! Și cum să poată ? Marea nu

[1] Abia peste douăzeci de ani își va exprima Jules Verne simțămintele din această călătorie, în cartea *Raza verde,* unde se poate constata cît de mult l-au impresionat apusurile de soare în larg.

are culoare proprie. Ea nu e decît răsfrîngerea tonurilor cerului. E albastră? Nu cu albastru poți s-o imortalizezi! E verde? Nu cu verde reușești a o picta! Mai degrabă ai putea-o prinde cînd e furioasă, cînd e mohorîtă, palidă, rea, cînd pare că cerul își amestecă în ea toți norii ce-i ține suspendați deasupră-i. Cu cît o privesc mai mult, cu atît îmi pare mai sublimă. Marea este nemărginirea. Ea acoperă adîncimi fără sfîrșit, livezi fără hotar, pe lîngă care grădinile noastre par pustii! Da! Ea este infinitul, infinitul ce nu se vede, dar se simte, cum a spus un poet. Ea este infinită ca și spațiul ce-l oglindește în apele sale.

Iște-se puțin vînt, fața i se va schimba, se va zbîrci, vijelia o va încărunți, va îmbătrîni într-o clipă, va avea o sută de ani mai mult, dar va rămîne pururi măreață, cu fosforescențele și broderiile ei de spume.

Peisajul insulelor Hibride a deșteptat în mintea lui Jules icoane mitologice. Și deși nu mai călătorise peste hotarele patriei, mărturisea entuziasmat că nu cunoaște nimic comparabil acestor meleaguri, un adevărat arhipelag cu un cer nu mai puțin albastru decît al Orientului, dar poate cu mai multă poezie în totalitatea stîncilor sălbatice și a orizonturilor sale în ceață.

Călătorul nostru a fost impresionat și de viața mizeră a populației sărace din aceste insule „sălbatice" cu „orizont încețoșat".

— Insula Jona — povesti el la întoarcere — nu are decît trei mile în lungime și abia numără 500 locuitori; nu-i un oraș propriu-zis sau măcar tîrg și nici chiar sat. Cîteva căsuțe, în cea mai mare parte cocioabe, pitorești să zicem, dar primitive, aproape fără ferestre, fără cămin, cu o gaură în acoperiș în loc de horn. Nu-s decît ziduri de păiuș și vălătuci, colibe de trestie și mărăcini. Sau Stînca Stafiei... stîncă pustie. N-am văzut decît vreo cîțiva cai de rasă mică păscînd iarba firavă a platoului pe care scurgerile de lavă o dungau ici colo cu un strat subțire, lucitor. Nu exista nici cel

puțin un păstor ca să-i păzească... Într-adevăr, douăsprezece lire pe an este o arendă „frumușică" pentru cîțiva acri [1] de pășune cu iarba tunsă ca o catifea veche, roasă pînă la bătătură — se indigna el contra proprietarilor hrăpăreți.

Tot în această călătorie, vizită și grota Fingal a cărei amintire l-a obsedat multă vreme. Într-adevăr, grota forma unul din spectacolele cele mai impresionante. Cel puțin pe Honorine o cuprinse de-a dreptul frica cînd citi într-o scrisoare trimisă de Jules :

„Înaintea noastră se deschidea un fel de haos înalt și adînc plin de o tainică penumbră. Distanța dintre cei doi pereți laterali, la nivelul mării, măsura vreo 34 de picioare [2]. La dreapta și la stînga, stîlpi de bazalt îngrămădiți unii într-alții ascundeau, ca în anumite catedrale din ultima perioadă gotică, masa pereților de susținere. Sub capitelul acestor stîlpi se rezemau revărsările unor uriașe bolți ogivale, înălțate cu 50 de picioare deasupra apelor.

Acolo se înșiruiau într-o ordine desăvîrșită sute de coloane prizmatice, de-o tăietură neegală, rezultatele unei cristalizări uriașe... Lumina venită de-afară juca pe aceste unghiuri cu multe fațete. Luată din nou de apa dinăuntru, răsfrîntă ca într-o oglindă, înfiltrînd pietrelor submarine și ierburilor acvatice culori de diferite nuanțe verzi, roșii sau galbene, ea aprindea cu mii de străluciri proieminențele bazaltice. Cu siguranță că acestui ciudat efect i se datorește numele An-Na-Vuie („peștera luminoasă" în limba celtă) ce s-a dat grotei.

Înăuntru domnea un fel de tăcere sonoră — dacă-mi este îngăduită împerecherea acestor două cuvinte — specifică cavernelor adînci, pe care vizitatorii nu se gîndesc să o tulbure.

Numai vîntul își preumbla uneori pe aici un potop de acorduri lungi, melancolice, întîi crescînd, apoi stingîndu-se puțin cîte puțin. Sub puternica-i su-

[1] Un acru = 4050 m.p.
[2] Un picior = 0,33 m.

flare, toate acele prizme păreau că răsună ca tuburile groase ale unei uriaşe orge".

În drumul de întoarcere, la Londra, Jules mai văzu o minunăţie : un vapor uriaş pentru vremea aceea, ce tocmai se construia. Scheletul gigantic de pe malul estuarului Tamisei l-a impresionat profund. Şi-a însemnat tot ce-a auzit despre acest colos de fier ce urma să plutească totuşi pe apă.

„Zeci de mii de tone de fier au fost întrebuinţate la construirea babanei [1] şi trei milioane de nituri asigură fixarea plăcilor de fier. Puterea mecanismului care conduce roţile este de 1000 de cai" — îşi notează Jules entuziasmat aceste date care i-au înflăcărat mai tîrziu imaginaţia (în romanul *Un oraş plutitor).*

Într-adevăr, pentru acea epocă a tehnicii, un vas cu zbaturi care prin învîrtire îl făceau să înainteze, era un lucru temerar, mai ales la un tonaj atît de ridicat.

* * *

La Paris, Honorine îl aşteaptă şi îl primeşte cu căldură. Jules, în vervă, îi împărtăşeşte toate frumuseţile pe care le-a contemplat. Honorine e puţin dezamăgită. Ar fi fost mai mulţumită, ca femeie, dacă în locul uimitoarelor amurguri marine, descrise atît de patetic, ar fi auzit din gura soţului ei măcar cîteva cuvinte din care să reiasă că i-a dus dorul cît timp a fost departe de ea. Dar Jules e atît de plin de mulţumire, încît nu observă nimic. Ba... sincer cum este, promite în focul discuţiei, să mai facă un voiaj similar, căci şi-a dat seama cît de frumoasă este lumea şi ce strîmt orizont are Parisul...

Honorine îl priveşte îngîndurată. Jules e atît de sincer şi de deschis la suflet, încît nu vrea să-i strice bucuria, visurile... Nu bănuia ea pe atunci că aceasta a fost numai una din numeroasele călătorii pe care soţul ei le va întreprinde curînd în

[1] Corpul vasului.

lumea largă. Şi că în cursul lor, acasă fiind, şi chiar de nu se va mişca de pe scaunul de la birou, el tot atît de departe de ea va fi cu gîndurile, ca şi cînd s-ar fi aflat cu adevărat la mii şi mii de kilometri...

Între timp, încă o mică bucurie : Charles Wallut, noul director al revistei *Musée des familles* îi publică lui Jules studiul asupra lui Edgar Poe. Deşi entuziasmat de *Povestirile extraordinare* ale lui Poe, Jules regretă absenţa concluziilor materialiste ale aventurilor lui Gordon Pym şi deplînge mai ales faptul că în *«Bomba jurnalistică» în balon,* marele scriitor american n-a respectat legile fizicii şi ale mecanicii.

(De altfel peste aproape treizeci de ani Jules Verne, în *Sfinxul gheţarilor,* socoate de datoria sa să dea o dezlegare materialistă „misterului" rămas inexplicabil lui Gordon Pym : uriaşa figură albă întrezărită de acesta este un munte magnetic.)

În timp ce se repeta noua sa piesă *Onze jours de siège*[1] scrisă în colaborare cu noul său director, Jules Verne, într-o zodie norocoasă, primeşte iar o ofertă de excursie (în Scandinavia). De data aceasta Honorine se supără de-a binelea, deşi de asemenea nu lasă să se observe ceva. Într-adevăr, fiindcă în curînd urma să nască nu s-ar fi putut spune că acum era tocmai momentul ca Jules să plece şi s-o lase singură.

De data aceasta, marea l-a dus pe valurile ei departe în nord. Fiordurile, aisbergurile şi cîmpiile de gheaţă („deşerturile de gheaţă" cum le numea el) au fost un spectacol nou, unic în măreţia sa. Niciodată nu văzuse Jules atîta zăpadă, atîta gheaţă, la un loc. La Paris ningea rar, la Nantes şi mai rar — la cîţiva ani, o fulguială. Se putea compara stratul de cîţiva centimetri de zăpadă din Franţa cu priveliştea din Nord ?

„...Luna ieşi la iveală cu discul ei roşiatic, din ceaţa orizontului. Razele-i blînde se transformară în lumină ca de zi, aureolînd atmosfera şi arun-

[1] Premiera are loc la 1 iunie 1861.

cînd scîntei pe care gheţurile le reflectau cu limpezime ; cîmpia de aisberguri prezenta spre nord-vest o imensă întindere albă desăvîrşit netedă. Nici o încreţitură, nici o moviliţă. Această parte a mării părea să fi îngheţat în linişte ca un eleşteu calm. Era un imens deşert, plat şi monoton" — descrie el mai tîrziu în *Deşertul de gheaţă* această privelişte încremenită.

Pentru un „meridional", temperaturile scăzute ale Nordului constituiau o probă deosebit de severă, dar el o trecu, încîntat că poate contempla din plin austera frumuseţe a acestor tărîmuri şi că are posibilitatea să se intereseze de marii călători ce au trecut spre Nord prin aceste locuri, de marile naufragii... ş.a.m.d.

Peste cîţiva ani numai, Jules va aşterne neuitatele sale impresii din Nordul îngheţat, în *Aventurile căpitanului Hatteras.* Descrierea pămîntului acoperit de linţoiul rece al zăpezii o va mai relua adesea peste ani şi ani în diferitele sale cărţi [1] atît de vii i-au rămas trăirile din această călătorie.

Desigur că atmosfera de încremenire şi îngheţ i-a readus lui Jules şi amintirea poveştilor de pe vremuri ale lui Chateaubourg... Înfăţişarea dezolantă, aridă, lipsită aproape de vegetaţie a pămînturilor din această parte septentrională a lumii, mai ales din Islanda, l-a izbit din primul moment, căci aici aspectul general era cu deosebire trist. Nici un copac, nici o vegetaţie ca lumea, pretutindeni numai colţii răsfrînţi ai rocilor vulcanice sau păşuni slabe, cărora galbenul li se potrivea mai bine decît verdele. Culmile brăzdate ale maselor de rocă vulcanică, trahitică se estompau la orizont în ceaţa din răsărit. Cîteva vîrfuri mai semeţe împungeau norii suri şi reapăreau deasupra negurii mişcătoare, asemănătoare unor stînci ivite din cer. Adesea lanţul de roci aride făcea o punte spre mare şi mușca din păşune... Uneori cîte un vultur

[1] *Le pays des fourrures* (Ţara blănurilor) — *Le sphinx des glaces* (Sfinxul gheţarilor)... etc.

plana în norii cenușii și se depărta apoi spre regiunile sudice.

Peisajul acesta ce i s-a perindat ceasuri și zile întregi prin fața ochilor avea să fie, nu peste multă vreme, decorul celui de al doilea roman al său (în ordine cronologică). Într-adevăr, în *Călătorie în centrul Pămîntului,* savantul Otto Lidenbrock intră pe gura unui vulcan din această regiune spre a coborî înspre miezul Pămîntului.

Bineînțeles că nu peste tot Islanda era chiar atît de aridă. Jules zărea cînd și cînd, la capătul gazonului tocit ca un covor vechi, prea mult întrebuințat, straturi cu legume, cartofi, varză și lăptuci care s-ar fi potrivit tocmai bine pe o masă liliputană, într-atît erau toate de pipernicite.

Cînd s-a reîntors acasă, îl aștepta o mare bucurie : Honorine îi dăruise între timp un fiu, pe Michel !

După ce se sătură să-și contemple odrasla, Jules povesti și Honorinei pe îndelete ceea ce văzuse în Nordul înghețat, insistînd mai ales asupra faptului că față de ariditatea terenului și viața aspră a oamenilor din Nord, vegetația luxuriantă și traiul mai înlesnit din Franța i se păreau o binefacere a naturii.

— Colibele islandezilor sînt făcute din pămînt și turbă, cu pereții înclinați spre interior. Ele seamănă cu niște acoperișuri de case puse însă direct pe sol. Numai că aceste acoperișuri sînt „cîmpii" oarecum „mănoase". Datorită căldurii din locuință, iarba crește pe ele cu destulă vigoare, dar este cosită cu îngrijire cînd îi vine vremea ; altfel animalele domestice s-ar urca singure să pască pe aceste „izlazuri".

În colibe domnește un miros pătrunzător de pește uscat, de carne macerată și de lapte acru pe care abia îl puteam suporta — povestea el strîmbînd din nas, spre marele haz al invitaților. Am văzut majoritatea populației îndeletnicindu-se cu uscatul, săratul și ambalatul peștelui, principal articol de export. Bărbații mi-au părut robuști dar greoi, un

fel de nemți blonzi, cu priviri gînditoare, care se simt un pic în afara lumii.

Zadarnic am încercat să surprind un surîs pe fața lor; rîdeau — ce-i drept — uneori, dar numai într-un anumit fel: contractîndu-și involuntar mușchii. Nu i-am văzut însă zîmbind niciodată.

— Dar femeile, Jules — interveni Honorine insinuantă — la femei n-ai luat de loc seama? îl ispiti ea.

— Ba da! răspunse Jules senin. Femeile au chipul trist și resemnat, cu fizionomia agreabilă, dar inexpresivă... Le-am văzut la culesul edredonului. Femela de eider[1] își construiește cuibul printre stîncile fiordului și îl căptușește cu pene fine pe care și le smulge de pe burtă. Numaidecît sosește culegătoarea, ia cuibul și femela își reîncepe munca. Asta ține cîtă vreme îi mai rămîne puțin puf pe abdomen. Cînd este în întregime „jumulită", vine rîndul masculului să se jumulească. Numai că, deoarece penele acestuia, dure și groase, n-au nici o valoare comercială, culegătoarea nu-și mai dă osteneala de a-i fura așternutul. Numai așa cuibul se termină, femela ouă, puii ies, și, în anul următor, recolta edredonului reîncepe.

[1] *Eiderul* este numele unei rățuști sălbatice al cărui puf, *edredonul*, este mult căutat.

NOROCUL ÎNCEPE SĂ-I SURÎDĂ

— Zîmbiți, vă rog !

Honorine, mamă fericită, ar fi rîs cu hohote, dar știa că nu trebuie să miște nici cel mai mic mușchi al feței dacă dorea să „reușească poza". Jules privea mîndru, peste umărul soției, la odrasla dolofană zbătîndu-se în scutece.

— Michel, puiul mamei, nu da din picioare, stai liniștit !

Dar Michel nu voia să țină seama de aceste sfaturi.

Capul fotografului ieși de sub o pînză neagră ce-i acoperea aparatul :

— Acum nici o mișcare, cîteva clipe, vă rog !... Așa... Merci...

Honorine începu să înfețe pe Michel, iar Jules se apropie de fotograf :

— Ce minunată invenție aparatul acesta de fotografiat ! îl admiră el.

— Desigur ! Și de mare folos omenirii. Imortalizează momentele cele mai fericite ale vieții...

Fotograful era un om la vreo patruzeci de ani, cu privire vioaie și înfățișare întreprinzătoare. Avea culoarea pielii tare bronzată, ca unul ce a trăit mult în aer liber. Jules îl cunoscuse mai de mult, la Biblioteca Națională unde era și el un asiduu cititor.

În fața atelierului — ce-i servea totodată și de locuință — se afla o placardă mare :

FELIX NADAR

cel mai renumit fotograf din Paris, distins cu medalia de aur la expozițiile fotografice din Lyon, Bruxelles și Paris.

Singurul și veritabilul Nadar, care desfide orice concurență, artist în executarea fotografiilor și unicul tehnician și fotograf cinstit.

Încercați spre a vă convinge !

De cum intrai, meșterul Nadar te întîmpina îmbrăcat într-un halat negru și-ți arăta un tablou, care, de altfel, prin locul unde era plasat, se remarca imediat :

— Priviți ! Nu-i așa că am reușit să „prind" bine pe împărat ?

Într-adevăr, era Napoleon al III-lea, puțin ursuz, cam încruntat, dar nu se putea nega că ar fi el. Pe pereți, o serie întreagă de tablouri mai mici în care puteai recunoaște pe generalii Mac Mahon și Bazaine, pe poeții Lamartine, Alfred de Musset și Victor Hugo, și chiar și oameni politici ca Thiers și deputatul Dupin.

Restul, ți-l explica binevoitor meșterul Nadar :

— Cei de dincolo sînt frații Godard care se ocupă cu aerostatica, puțin mai jos, o actriță care va face carieră, mademoiselle Rosine Bernard, cunoscută în teatru sub numele de Sarah Bernhardt... Pe toți aceștia, eu îi pozez *à la minut* și le fac zeci și sute de copii în răstimpul în care un pictor nu poate termina nici... o urechiușă dintr-un portret. Nu e formidabil, domnule ?

— Firește, aprobă Jules, mai ales că un pictor plictisește modelul zile și săptămîni întregi...

— Pe cînd eu, numai două clipe ! precizează Nadar.

Și fotograful profită de ocazie spre a se lansa în relatarea unei pățanii cu pictorii din Montmartre care veniseră într-o bună zi la atelierul său spre a

i-l devasta fiindcă... datorită concurenței aparatului de fotografiat lumea le comanda portrete din ce în ce mai rar.

— Eu execut fotografiile cu a zecea parte din prețul ce-l pretind ei pe un tablou! se mîndri Nadar.

— Sînt gata, Jules! interveni Honorine, așteptînd cu Michel în brațe.

— Te rugăm, meștere Nadar, să ne spui cînd putem lua pozele noastre?...

— Păi, chiar poimîine, dacă mîine e zi cu soare, ca să pot copia... Dacă nu, pe la sfîrșitul săptămînii...

După ce închise ușa, Nadar rămase pe gînduri în mijlocul atelierului, apoi puse un căpăcel negru pe lentila aparatului de fotografiat și pe urmă își scoase halatul.

Între timp, ucenicul aduse un lighean plin cu o soluție în care îmbăiase cîteva plăci fotografice.

— Bate vîntul tare, afară? întrebă Nadar.

— Destul de tare, jupîne. Ucenicului de la *Briciul vesel* i-a căzut în cap o glastră cu flori aruncată de vînt de la etaj...

— Ascultă, băiete, scoate zmeul!

— Numaidecît, jupîne! se grăbi băiatul cu ochii strălucind de bucurie. Pe care să-l iau: pe cel albastru sau pe cel alb?

— Alb! Vezi însă să iei și sfoară destulă. Ia și cîrpe de rezervă pentru coadă; poate se rupe coada, ca rîndul trecut... Să nu mai pățim...

— Iau, jupîne, iau!

Băiatul dispăru pe o ușiță și tot pe acolo se și întoarse peste cîteva clipe cu un zmeu cît un stat de om de mare.

Scurt timp după aceea, amîndoi, patron și ucenic, traseră obloanele și plecară spre marginea orașului. Lumea se uita curioasă după această ciudată pereche și mulți îi arătau cu degetul:

— Îl vezi? E meșterul Nadar. Frate-su, tot fotograf și el... Felix, ăsta cu zmeul, zile-ntregi nu-i vezi nici vîrful nasului. Stă închis în casă și se

gîndește la cai verzi pe pereți. E smintit rău! Nu degeaba l-au închis nemții la Eisleben...

Într-adevăr, Felix Nadar dusese o viață aventuroasă. Spirit vioi și temerar, el se ocupa și acum cu o serie de experiențe interesante. Întotdeauna, în zilele cu vînt prielnic, putea fi văzut în poienile pădurilor de la marginea Parisului, „jucîndu-se" cu zmeul... Înălța zmee, sus, sus de tot, le cobora apoi repede, iar le înălța, și se bucura ca un copil cînd dădea peste un curent prielnic.

În ziua aceea, curînd după ce înălțase zmeul alb, Nadar fu văzut de Jules, care, după ce-și dusese nevasta și copilul acasă, ieșise la marginea orașului pentru o mică plimbare și totodată ca să și poată gîndi la modificarea unor scene din piesa *L'Auberge des Ardennes* [1].

— Ce faci aici, meștere Nadar? Te joci cu zmeul? îl întrebă Jules, mirat și înveselit în același timp.

— Mda, mă cam joc!... răspunse el dînd mereu sfoară zmeului.

— Bună distracție și asta! aprobă Jules.

Fotograful întoarse capul spre interlocutorul său: îl văzu bine dispus, atent, fără nici o umbră de ironie în priviri.

— Uite ce-i, domnule Verne... dacă vorbești serios, poftim, poți sta lîngă mine cît poftești! Dacă însă cauți să-ți bați joc de mine, te poftesc să-ți iei tălpășița. Aici nu mai sîntem în atelierul meu fotografic ca să trebuiască să mă port amabil cu clienții... Înțelegi?

Probabil că protestul exprimat de chipul lui Jules fu atît de evident, încît înainte chiar de a deschide gura ca să spună ceva, Nadar se înmuie:

— Te rog să mă ierți, dar lumea e atît de rea... Sînt obișnuit să văd în jurul meu numai oameni zeflemitori, așa că-ți poți explica de ce sînt bănuitor... Eu știu, de pildă, că oricine mă vede cu zmeul, gîndește: „Cea mai bună dovadă că Nadar e țicnit

[1] *Hanul Ardenților.*

e că se joacă cu zmeul!" Numai că eu nu mă joc cu zmeul...

Mai întîi, ştie careva din proştii care mă arată cu degetul, cîte secrete are un zmeu? Iată — şi Nadar scoase un carneţel din buzunar — zmeul meu de acasă, unul albastru, de 1 m p suprafaţă, are o putere de tracţiune — atît de mare, încît nu-ţi vine să crezi — bineînţeles cînd e înălţat la o altitudine convenabilă unde bate un vînt cu o viteză de 10 m pe secundă. Am calculat că un zmeu cu o suprafaţă de 20 m p (sau 20 zmee a cîte 1 m p fiecare) realizează 2 cai putere...

Sau altceva: Ştii dumneata că zmeul ăsta din mîna mea suportă o greutate de 7 kg de sfoară, hîrtie, speteze şi petece atîrnate de gura lui, iar vîntul apasă sfoara cu încă cel puţin tot atîta greutate? Deci zmeul meu de 1 m p susţine cel puţin 10 kg greutate... Vezi, asta n-o ştiu toţi cei care se joacă cu zmeul.

— De bună seamă! aprobă Jules, din ce în ce mai interesat.

— Dar adevăratul scop pentru care umblu cu sculele astea prin tot oraşul, încît am ajuns să se ţină copiii după mine şi să mă arate toţi derbedeii cu degetul, este altul: vreau să fac o ascensiune cu balonul.

Şi Nadar se opri şi se uită iar, cu suspiciune, la clientul său.

Jules îi întinse mîna şi-l felicită:

— Curaj, maestre Nadar! Bine că se mai găsesc oameni ca dumneata în Franţa. Unde vrei s-o faci? Şi cînd, dacă nu sînt indiscret?...

— Păi, iată, tocmai de aceea cercetez cu ajutorul zmeului curenţii de aer de aici, căci din locul ăsta vreau s-o pornesc.

Între timp, cum vîntul ameninţa să stîrnească o furtună, Nadar începu să coboare zmeul. Curînd după aceea, fotograful se întorcea în oraş, de data asta cu încă un însoţitor, care nu era altul decît Jules Verne, amîndoi absorbiţi într-o discuţie ce nu le mai dădea răgaz să observe cum îi privea lumea,

batjocoritor. Abia cînd o pietricică a unui copil lovi zmeul alb, din spatele ucenicului, meşterul Nadar începu să strige şi să gonească droaia de copii ce se ţinea după cei trei maimuţărindu-le gesturile şi strîmbîndu-se.

După ce scăpă de liota de puşti, Nadar propuse :

— Dacă vrei, prietene, te-aş invita la mine acasă. Ţi-aş putea arăta acolo lucruri interesante... Mai ales că tot o să te prindă ploaia.

— Ţi-aş fi chiar foarte recunoscător ! acceptă Jules.

Locuinţa lui Nadar era, pe dinafară, ca oricare alta, în schimb înăuntru, toate camerele parcă făceau parte dintr-o expoziţie. Pe pereţi ; foi volante şi coperţi a nenumărate reviste : *Vogue, Négociation, L'Audiance, Le Corsaire, Commerce, Revue comique, Journal pour rire, Le Charivari, Polichinelle, Petit Tintamarre, Petit journal pour rire...* etc.

— Astea toate sînt revistele la care am colaborat, i le arătă Nadar mîndru, cu un gest circular. Nopţi de muncă şi de creaţie, domnule Verne. Uneori, ca să descreţesc fruntea celor care catadixeau să dea 20 de centime pe *Revue comique*, alteori desenînd caricaturi pentru *Charivari*... O parte din revistele astea, eu le-am fondat, eu le-am scris şi tot eu... le-am şi citit ! Nu am cîştigat decît cu ce să-mi ţin zilele. În schimb, mi-au adus la procese cu duiumul. Doar cu fotografiatul am mai adunat ceva bani...

Şi deschizînd pe jumătate o uşă :

— Dar cel mai important lucru, acum ai să-l vezi !

Prin uşa întredeschisă se zărea o masă lungă de desenat, cu multe coli de hîrtie, cu raportoare, compasuri şi rigle.

— Aici am creat *Uriaşul*, El va rămîne opera capitală a vieţii mele.

Jules era din ce în ce mai intrigat. Cine era *Uriaşul ?* Vreo revistă, un tablou, o fotografie imensă, sau... vreun zmeu uriaş ?

— Toți banii cîștigați cu fotografiatul, în el i-am băgat ! continuă Nadar. Mă costă 40 000 franci. Nici cel mai bun iaht din lume nu costă atît...

Jules începu să creadă c-a ghicit : *Uriașul* era cu siguranță un vas !

Nadar adăugă însă imediat :

— Planul l-am conceput singur. Va cîntări două tone, iar *lestul* [1] o tonă... Vreau să mă urc pînă la 5 000 metri. *Uriașul* va fi cel mai mare balon din lume !...

Apoi întinse pe masă mai multe suluri cu desene. Jules le privi. Într-adevăr, erau planurile unui balon colosal pentru vremea aceea. Diametrul se apropia de 30 m, iar volumul de cîteva mii de metri cubi...

— Ceea ce are nou balonul meu — reluă Nadar — e un aparat care va reduce foarte mult pierderea gazului. Știi că pînă acum, cînd balonul trebuia să coboare, fie ca să aterizeze, fie ca să dea de un curent de aer mai prielnic, se deschidea o supapă în vîrful calotei, pe unde ieșea gazul pînă ce aeronava începea să coboare. Ei bine, eu am găsit mijlocul de a suprima această risipă de gaz. E un secret pe care nu l-aș vinde nici pentru 10 000 de lire sterline !... Nu știu, domnule Verne, dacă sesizezi importanța invenției mele... Pînă vom găsi soluția unei cîrme de balon, trebuie să ne mulțumim de a ne lăsa purtați de curenții aerieni. Pe aceștia însă, e necesar să-i alegem ca să ne ducă în direcția dorită. Această alegere nu e posibilă fără cîteva suiri și coborîri succesive ale balonului. Or, aceste dibuieli se fac pînă în prezent, la coborîre, eliberînd prin supapa din vîrful balonului un volum important de gaze, irecuperabil, iar la urcare, după aceasta, prin aruncare de lest, de asemenea definitiv pierdut... Vă închipuiți deci ce handicap !

Jules era numai ochi și urechi.

Vorbele lui Nadar și planurile sale îl emoționau tot atît de puternic ca și în ziua cînd i se vorbise

[1] Încărcătură de saci cu nisip care se aruncă peste bord spre a ușura balonul și a face mai rapidă ascensiunea.

pe puntea unui remorcher, ce urca Loara spre Paris, despre trenul și calea ferată din Orléans...

Auzise de atîtea ori discutîndu-se despre baloane, dar nu văzuse niciodată vreunul.

— Cred că în cel mult un an *Uriașul* meu va fi gata. La începutul lui octombrie, așadar, voi face ascensiunea... Îmi voi scrie impresiile din această călătorie și voi scoate o carte : *Memoriile Uriașului pe pămînt și în aer.* O să fac și un album cu fotografii luate din nacela *Uriașului !*

— Și vrei, într-adevăr, să te urci cu *Uriașul* la 5 000 metri înălțime ? se miră Jules.

— Și mai sus chiar ! Pînă nu m-o podidi sîngele pe nas și pe gură, nu mă las... Urc mereu ! Atît timp cît voi mai putea respira, voi urca mereu tot mai sus, spre soare, ca ciocîrlia...

— Și nu te temi, maestre Nadar ?

— De ce ? De cine ?

— C-o să cazi !

— Crezi că un balon cade ca o piatră ? El se desumflă și vine încetinel-încetinel la pămînt...

— Dar dacă se rup sforile ?

— N-or să se rupă toate dintr-o dată ! Și în definitiv, chiar de-ar fi să cad, eu tot nu renunț. Trebuie să fie o senzație grozavă să cazi, așa, ca un vultur rănit, din slava cerului... Numai Dedalus și Icar au încercat senzația asta... Nadar va veni imediat după ei... Măcar de-aș rămîne pe jumătate celebru în istoria aeronauticii !...

— Ești un om minunat, meștere Nadar !

— Dar un soț mizerabil, domnule !

Amîndoi se întoarseră surprinși.

În cadrul ușii apăruse soția fotografului.

— Da, — continuă dînsa venind spre ei zîmbitoare — e un soț mizerabil fiindcă de nu mai știu cînd îl rog să mă ia cu el în ascensiunea cu *Uriașul* și dumnealui nu binevoiește să aprobe...

* * *

Honorine nu putea spune că este mîhnită, dar nici bucuroasă nu putea fi... De fapt, îngrijorarea ei era

mai veche, începuse cu vreo cîteva săptămîni în urmă cînd trei zile la rînd, Jules sosise acasă la miezul nopții plecînd repede în zori. La prînz, nu venea la masă. Noaptea bîjbîia prin dulap și înghițea cîteva dumicate de pîine cu brînză, apoi se întindea pe canapea, atent, încet, ca să n-o trezească pe Honorine, iar a doua zi, cum începeau cocoșii să cînte, sărea drept în picioare, se-mbrăca și pleca să se întîlnească cu Nadar.

Honorine nu mai spunea nimic. Știa că ar fi fost degeaba. Îl cunoștea acum prea bine și se resemnase.

Reflectînd însă mai serios, constata că în fond n-avea ce-i reproșa lui Jules. E drept că bani cîștiga abia cu ce să-și țină zilele... Speculațiile la bursă nu se potriveau firii lui. Pierre Verne le-a dat pentru ultima oară niște bani ca Jules să încerce a se reface cu niște acțiuni bine cotate, dar pînă la urmă tot i-au pierdut și pe aceștia.

Dar altfel, Honorine nu se putea plînge că Jules nu muncea. Dimpotrivă, uneori zile și nopți întregi lucra la masa de scris. O dată l-a găsit chiar în toiul nopții, scriind la lumina lunii, ca să nu consume lumînarea...

Poate îi va surîde și lui odată norocul, gîndea Honorine.

Își vedea deci mai departe de gospodărie, cu speranța în vremuri mai bune și cu intenția de a face încetul cu încetul, din Jules, un om ordonat. Îi gătea mîncărurile ce-i plăceau și se mulțumea doar cu regulatele lor plimbări duminicale la grădina zoologică și la acvariu, unde soțul ei era în stare să stea ceasuri întregi în fața cuștilor sau a bazinelor cu apă observînd comportamentul animalelor sau al peștilor, ori interesîndu-se la paznic despre obiceiurile acestor captivi.

*
* *

Jules lucra de zor la masa de brad, aplecat peste filele albe pe care le umplea cu scrisul său mărunt.

Scria de aproape două săptămîni. Dormea numai cîteva ore pe noapte, muncind tot restul timpului cu o scurtă întrerupere la prînz, cînd Honorine avea nevoie de masă, ca să servească pe ea dejunul. Dac-ar fi fost după el, nici atunci nu s-ar fi întrerupt din lucru, dar soția sa știa să-l ia cu binișorul și să-l mute pe alt scaun.

Deodată termină brusc cu scrisul și-i spuse Honorinei:

— Eu o să ies puțin. Dar mă întorc... într-o oră, două.

Și luînd sub braț un teanc de manuscrise de pe masă, își puse pălăria pe cap și coborî treptele fluierînd.

Ajuns în stradă, Jules stătu locului un moment, nehotărît. Apoi o luă la vale... Scăpase de o grijă. De cîteva săptămîni era „terorizat" de eroii unei povestiri ce nu-i dădeau pace. Acum terminase lucrarea. Cu ea sub braț, se ducea la un editor. Dar la ce editor? Jules îi trecu pe toți în revistă... Vreo duzină...

Un chioșc de ziare îi atrase atenția. În timp ce răsfoia un ziar, cineva, în spatele lui, ceru un exemplar din *Revue des deux mondes* [1]. Glasul i se păru cunoscut. Se-ntoarse și se găsi față-n față cu... Macé, pe care în prima clipă mai-mai să nu-l recunoască deoarece își răsese barba și fuma din pipă.

Macé, vechiul său prieten cunoscut în casa lui Arago, se-ntorsese în țară. Exilul său luase sfîrșit. Trăise pînă atunci în Germania, la Baden.

— Prusia este un stat de care trebuie să începem să ne temem. Nimeni de aici nu bănuiește ce bine s-au organizat ei acolo și cît de mult se pregătesc pentru a cuceri tot mai multe piețe economice în lume. Dacă merg tot așa, în zece ani vor fi departe... Poate chiar la porțile Parisului...

Jules îl puse la rîndu-i în curent cu soarta prietenilor comuni. Macé întrebă despre Arago. Jules îl informă că a murit în 1855, fără să se mai fi întors în țară...

[1] *Revista celor două lumi*

— Dar despre tine, Jules, nu mi-ai spus încă nimic! Tu cum o duci?

— Dreptul l-am terminat... M-am însurat... Am avut cîteva premieré... Ultima în colaborare cu Charles Wallut... Scriu şi pe la reviste cîte un foileton... Dau lecţii şi meditaţii copiilor de familie... „bună". Şi aducîndu-şi aminte de manuscrisul pe care-l luase de acasă, continuă: Iată cea mai recentă lucrare. Azi am terminat-o. E un roman de aventuri într-un gen aparte... Ceva nou... M-a pasionat să-l scriu... Cred că, în sfîrşit, mi-am descoperit vocaţia...

Îi întinse lui Macé manuscrisul. Acesta îl răsfoi, aruncă o privire fugară asupra paginilor şi restituindu-i-l, îi sugeră:

— Ascultă, Jules, ai încercat la Hetzel? Mi-e foarte bun prieten. E un tip interesant, nu ştiu dacă ţi-am vorbit vreodată de el...

— Hetzel, acela care publică sub numele de P. J. Stahl?

— Da, acela. E un editor inteligent. A lucrat multă vreme, din 1835 încă, cu editorul Paulin, aşa că se pricepe în meseria asta. E un tip care încurajează iniţiativele. În timpul revoluţiei a fost de mare ajutor cauzei republicane. De altfel, cînd s-a format guvernul provizoriu, a fost şeful de cabinet al ministrului de Externe... Imediat apoi, a fost numit ministru al Marinei şi apoi secretar general al puterii executive. Cînd Louis Napoleon s-a instalat ca preşedinte, a luat voluntar calea exilului la Bruxelles... Vezi dar, că nu e un editor oarecare. Şi în afară de asta, spre deosebire de editorii obişnuiţi, este şi scriitor. Ai citit cartea lui *Voyage où il vous plaira*[1]? E scrisă în colaborare cu Alfred de Musset. Dar *Scènes de la vie publique et privée des animaux*[2]? Nici pe asta? Şi nici *Théorie de l'amour et de la jalousie*[3]? Păcat! Sînt cărţi interesante. Să i le ceri! Ţi le va da cu plăcere.

[1] *Călătorie unde vă va plăcea.*
[2] *Scene din viaţa publică şi particulară a animalelor.*
[3] *Teoria amorului şi a geloziei.*

— Crezi că-l va interesa manuscrisul meu ?

— Desigur ! *Magazinul* lui ar avea nevoie de așa ceva. Nu știu cum e tratat subiectul, dar titlul și înșiruirea capitolelor mi se par interesante și variate... În orice caz, dacă te duci la el ca din partea mea, te va trata cu mai multă atenție... E vorba să mă asociez la editură, să scoatem un *Magazin de educație și recreere,* pentru tineret, așa că...

* * *

Strada Iacob colț cu strada Bonaparte, sediul editurii P.J. Hetzel. O domnișoară cu ochelari ieși înaintea lui Jules :

— Dacă este pentru manuscris — spuse ea arătînd spre sulul ținut de Jules sub braț — atunci mi-l puteți lăsa mie. I-l dau eu domnului director. După două săptămîni veniți să luați rezultatul, cum ați făcut și pînă acum !

— De data aceasta aș dori să vorbesc personal cu domnul Hetzel...

Funcționara dădu din umeri :

— În cazul acesta n-aveți decît să așteptați pînă se va reîntoarce.

— Oare o să întîrzie mult ?

— Asta n-am de unde s-o știu ! A plecat să aranjeze o comandă de hîrtie, atît pot să vă spun...

Jules se așează pe scaun :

— Voi aștepta, domnișoară. Dacă nu se întoarce pînă la prînz... las manuscrisul la dumneata, ca data trecută !

Își scoase pălăria, așezînd-o apoi alături, pe scaun.

Afară începuse iar să plouă. Picuri mari băteau în geam. Se lăsase frig. Funcționara, care făcea niște corecturi unor tipărituri, la o măsuță, lîngă fereastră, strănută de cîteva ori. Jules se gîndi că iarna bate la ușă și el n-avea lemne acasă. Honorine îngheța, biata, mai ales seara, cu degetele pe croșetă, împletind ciorapi de lînă pentru Michel. De la un timp, nici Jules nu mai putea lucra la masă, fiindcă era prea frig în odaie și scria în pat.

Honorine încerca mereu să-i demonstreze că ar fi mult mai bine dacă ar părăsi Parisul şi s-ar stabili la Amiens... În fond, Honorine avea dreptate, dar cum putea el oare să lase tocmai acum Parisul?

Şi Hetzel acesta care nu-i spune măcar verde în faţă: îi publică sau nu manuscrisul? De două ori i l-a dat la refăcut pînă acum. Mereu are cîte ceva de obiectat. E drept că la început n-a avut forma închegată de acum, fiind mai mult nişte episoade cu prea puţină legătură între ele, dar şi Hetzel, prea este cusurgiu.

De aproape cincisprezece ani luptă în acest Paris tentacular, căutînd să se afirme în domeniul literelor. A îndurat multe şi a rezistat tuturor ispitelor. Poate că dacă ar fi depus atît amar de ani de muncă susţinută în orice alt domeniu de activitate (negustorie, birocraţie, sau vreo profesiune liberă) ar fi ajuns pînă acum dacă nu la strălucire, cel puţin la oarecare stare materială. Dar el a perseverat pe calea literelor. După cincisprezece ani constată că este încă mult prea departe de rezultatele scontate. Cu acest manuscris pe care l-a dat lui Hetzel îşi încearcă şansele într-un alt domeniu, care n-are contingenţă cu teatrul... Oare face bine? Dacă întreaga experienţă de teatru de pînă acum nu i-a folosit cine ştie ce în piesele sale, să creadă că de data asta, fără nici un fel de practică în domeniul popularizării ştiinţifice şi mai ales fără studii de specialitate în domeniul ştiinţelor pozitive, va izbuti să se impună atenţiei publice? N-ar fi mai bine să continue totuşi pe vechea linie a pieselor de teatru? Cel puţin în acel domeniu are la nevoie prieteni, autori, critici literari competenţi care să-l povăţuiască, să-l ajute.

Cu toate acestea simte o irezistibilă atracţie către aceste scrieri în care ştiinţa şi literatura merg mînă în mînă pentru a desfăta sufletul şi a cultiva inima tinerilor cititori. Tocmai fiindcă e un domeniu nou, neexplorat, îl atrage mai mult. Îşi aminteşte, bunăoară, cu ce pasiune a scris prima sa nuvelă de acest fel, *O dramă în văzduh!* Tipul de

nebun care s-a strecurat în nacela unui balon pentru a se arunca în cele din urmă în neant în timpul ascensiunii aerostatului i-a plăcut atît de mult încît și azi, după doisprezece ani de la publicarea nuvelei, o citește cu plăcere. De altfel baloanele îl atrag și acum, iar dacă ar fi să scrie după pofta inimii, fără să se gîndească și la faptul că și-a pus în gînd să hrănească o familie din munca sa literară, atunci poate s-ar ocupa în primul rînd de o astfel de literatură. În teatru nu poate fi pionier, acolo merge pe un drum bine bătătorit. Aici n-are modele, nu i se dau puncte de reper... Este deci și mai greu. Și el, în viață, nu știe cum, dar numai de greu n-a fugit... Cei cincisprezece ani de luptă în Paris pentru a ieși la lumină pe ogorul literelor sînt concludenți în această privință. Dar are el oare dreptul să impună Honorinei aceleași privațiuni, același sacrificiu pentru o cauză al cărui cîștig întîrzie peste măsură de mult să vină?

Trecu aproape o oră...

Deodată, ușa se deschise și un om uscățiv, cu barba lungă și ascuțită de pe care curgeau picuri de ploaie, intră tropăind, scuturîndu-se de apă: era Hetzel.

După ce-și atîrnă pelerina în cuier, se adresă lui Jules, venind spre el cu mîinile împreunate, ca un călugăr:

— Ai adus noua versiune?

— Desigur, maestre, așa cum am făgăduit! se ridică Jules de pe scaun. Cred că de data asta o să vă placă.

— Hm! făcu Hetzel tot frunzărind manuscrisul. Așa vorbesc toți debutanții. Vă place, bine; nu, iar bine! Dar să te ferească Dumnezeu să nu-ți placă un manuscris; ți-aduc alte o sută în loc ca să te convingi că au talent...

— Eu nici n-am scris alte romane în acest gen. Este primul și poate și ultimul. Specialitatea mea e alta; eu sînt... autor dramatic. Maestrul Dumas mi-a jucat...

— Lui Dumas, îl întrerupse Hetzel, îi place întotdeauna să aibă o duzină de ciraci în juru-i care să-i facă galerie. Din cînd în cînd, îi răsplătește și el cum poate : jucîndu-le un act, plasîndu-le o nuveletă, dîndu-le un rolișor.

Jules privea cu necaz la omul mărunțel care răsfoia manuscrisul și strîmba mereu din nas. Aproape îi părea rău că ascultase sfatul lui Macé. Cu un mofturos ca Hetzel, slabă speranță... Și pe urmă, ce mare scofală dacă i-l va publica la *Magazinul* său ? Nici n-a apărut încă și în orice caz va fi o publicație mai mult pentru copii și tineret. Nu de la ea așteaptă el gloria. În definitiv, Hetzel ăsta nici n-ar trebui să-și dea atîtea aere, căci revista lui va fi o biată foaie silabisită de puști !...

— *Cinci săptămîni în balon ?* ridică editorul din umeri. Cinci !... De ce nu trei, sau șapte ? Cinci !... Și de ce săptămîni și nu luni sau ani ? Unde ai auzit d-ta ca un balon să stea în aer cinci săptămîni ?... Nici unul nu poate sta mai mult de cîteva zile... Așa că ori spui cinci săptămîni, ori cinci sute de ani, tot un drac este...

Jules se-nfipse bine pe picioare :

— Merge ! Pentru copii merge...

— Zău ? făcu Hetzel udîndu-și degetul și întorcînd încă o filă. Așa crezi dumneata ! Copiii sînt mai inteligenți ca noi, domnule... domnule ?

— Verne ! Jules Verne !

— Mda... În orice caz, *Cinci săptămîni...* ăsta, nu-mi place. O să trebuiască să modifici titlul, dacă materia va fi de data asta bună. De pildă *O lună în balon.* Și nici în balon nu e bine !... În văzduh e mai potrivit, poate... Dar vom vedea noi cu titlul mai tîrziu ce e de schimbat...

— Nici nu mă gîndesc ! îl întrerupse Jules hotărît. Dacă m-aș lua după fiecare editor și aș schimba cîte ceva, manuscrisul meu ar ieși o varză înfoiată, nu un roman.

Hetzel își ridică și-și pironi privirile asupra lui Jules :

— În cazul acesta, tinere, poftim — îi întinse el foile — editez numai ce vreau eu și ce-mi place mie, doar de aceea sînt editor.

— Și eu — își puse Jules pălăria pe cap — scriu numai ce vreau și ce-mi place mie, că d-aia sînt scriitor! Și mă mir că dumneavoastră, care sînteți și scriitor, puteți bagateliza în halul acesta rolul nostru. Am onoarea să vă salut, domnule!

Și se-ndreptă spre ușă.

Domnișoara cu ochelari care făcea corecturi la masa de lîngă fereastră ridică abia acum nasul și se uită lung, cu pana proptită în bărbie, la autorul care deschidea ușa să plece, după ce așteptase atît de docil să vorbească cu Hetzel.

— O clipă, tinere, se-ntoarse editorul spre Jules. Mi-ai spus cîndva — nu-i așa? — că te-a trimis domnul Macé la mine?

— Da, însă...

— Uite ce-i: lasă-mi, te rog, manuscrisul! se-ndreptă Hetzel spre Jules și-l luă prietenos de braț. Sînt cîteodată plictisit și necăjit... Sînt ursuz... Nu mi-o lua în nume de rău... Am și eu încurcături... Uite, m-a udat ploaia, azi, degeaba, n-am putut să fac rost de hîrtie la timp. Sînt în căutare de talente și Macé a avut dreptate să mi te recomande, căci chiar și din prima versiune pe care mi-ai prezentat-o se vedea că promiți...

Jules se-nsenină dintr-o dată. Tonul editorului îl dezarma. Era de ajuns, întotdeauna, să vadă pe cineva că regretă un gest urît, ca să i-l ierte imediat și să nu și-l mai reamintească apoi toată viața.

— Iată manuscrisul! Citiți-l din nou și de-o fi ceva de modificat... Cine pretinde c-a făcut de la început un lucru desăvîrșit acela nu știe ce-i literatura... Nu-i așa? Îmi veți spune care anume pasaje nu vă plac și le voi refaçe...

— Poate că nu-i nevoie, domnule... Verne, nu?

— Da! Jules Verne. Cînd să mai trec pe la dumneavoastră?

— Peste două săptămîni, te rog!

* * *

Cînd s-a dus din nou, la editor, pentru răspuns, Hetzel îi vîrî sub nas o coală imprimată și-i arătă într-un loc, cu degetul :

— Îți place ?

Era o pagină în capul căreia Jules citi uimit : *Cinci săptămîni în balon* — roman de descoperiri de d. Jules Verne.

— Așadar, îmi publicați romanul ! se bucură Jules.

— Ei da, nu e rău ! Nu e chiar de loc rău ! mărturisi Hetzel, în mai multe doze succesive. Momentan nici n-am ceva... bun. De fapt, nici n-am ceva mai bun... mă înțelegi ? Adică romanul dumitale e cel mai bun !... În plus, pică tocmai la timp, căci toată lumea a auzit de îndrăznețul proiect al lui Livingston și ar vrea să-l urmărească în drumul său prin Africa.

Jules nu știa ce să răspundă. Spuse într-o doară :

— Și i-ați lăsat titlul neschimbat !... Poate era mai bine să găsim altul !...

— Fugi d-aicea ! rîse Hetzel. Îmi plătești acum polița de data trecută cînd ai venit cu manuscrisul ?

— Nu, dar mă gîndeam serios, între timp la alt titlu...

— Asta-i genial ! Ce știi dumneata ! Dumneavoastră scriitorii nu vă mai preocupați de chestiunile astea... comerciale. Știm noi ce place publicului, ce e sugestiv.

— Dar parcă spuneați data trecută...

— Vezi ? Vezi — îl amenință Hetzel cu arătătorul — ți-am spus eu că-mi porți pică ! Ascultă, vrei să fim prieteni ?

— Cu plăcere ! întinse Jules voios mîna.

Hetzel i-o strînse, apoi îl bătu pe umăr :

— Să facem contractul, tinere. Îți dau 10.000 de franci.

Jules aprobă în tăcere. Nici nu știa ce să spună. Lui i se părea enormă suma de 10 000 de franci. La Seveste, cînd era secretar al teatrului, primea

leafă 100 de franci pe lună. Aşadar, abia în zece ani ar fi primit suma pe care Hetzel i-o dădea acum pentru romanul său scris în cîteva săptămîni...

Tot credea că Hetzel glumeşte, pînă în momentul cînd editorul îi întinse pana să semneze. Atunci începu să rîdă şi-şi puse semnătura. Hetzel deschise casa de fier :

— Mai scrie-mi ceva ! spuse el scoţînd nişte fişicuri cu bani. Gîndeşte-te la un subiect şi vino să-l discutăm împreună. Cred că dumneata ai scris prima lucrare într-adevăr potrivită publicaţiei mele... De aceea mi-am şi bătut capul punîndu-te să refaci de cîteva ori manuscrisul... Dacă n-aş fi fost convins că poţi mai mult, nici nu te sileam... Voi scoate eu ceva din dumneata — îl bătu iar Hetzel pe umăr. Te formez eu, n-ai grijă. Ai „stofă", să ştii.

* * *

Cînd ieşi de la Hetzel, merse întins pînă trecu de primul colţ şi apoi rezemîndu-se de un burlan începu să numere banii, înfrigurat... O avere nesperată ! Ce va face Honorine cu aceşti bani ?

O luă la fugă pe străzi.

Ajuns acasă, urcă cele 120 trepte cîte trei deodată. Intră ca o vijelie, aruncă banii pe masă şi se trînti gîfîind pe dormeză. Honorine veni lîngă el :

— Ce-i, dragul meu Jules ? Ce s-a întîmplat ? De ce ai urcat atît de repede ? De ce răsufli aşa de greu ? Ce-i cu banii ăştia ?

Jules îi povesti repede scena cu Hetzel.

— Credeam că i-ai găsit pe stradă ! făcu Honorine cu un aer nevinovat.

— Şi ce vom face cu ei ? se ridică Jules într-o rînă, pe canapea, să-i mai privească o dată.

Honorine îi adună, unul lîngă altul, îi zornăi, îi controlă, îi numără şi pe urmă îi ascunse în dulap :

— Întîi şi-ntîi cumpărăm lemne ! rosti ea după oarecare chibzuială.

Biata Honorine ! Într-adevăr mîinile ei erau vinete şi crăpate de frig.

În seara aceleiași zile, un focșor vesel încălzea plăcut odăița. Toate păreau mai strălucitoare și aveau un aspect mai intim în atmosfera călduță din cameră. Michel se juca cu vătraiul în jeratic, iar Jules moțăia toropit.

A doua zi, cum se trezi, o sculă pe Honorine:

— Dă-mi 5 000 de franci.

— Fii serios, Jules! Visezi? La ce-ți trebuie acești bani?

— Să-i dau cuiva!

— Cui?

— Lui Nadar, fiindcă a căzut cu un balon la Hanovra.

— Te-a împrumutat el cu bani? Ai vreo datorie?

— Desigur! Datorită prieteniei sale am cîștigat acești 10 000 de franci...

Disputa continuă tot astfel, cîteva minute, apoi Honorine începu să plîngă... Toată împotrivirea ei nu folosi însă la nimic. Jules luă banii și plecă.

Dar cînd se înapoie, în ziua aceea acasă, avu o surpriză neplăcută: Honorine plecase la Amiens, împreună cu Michel. Se săturase pînă peste cap de „toanele" lui Jules.

* * *

— Bine c-ați venit, domnule Verne! De cînd vă caută directorul. Da' pe unde ați umblat pînă acum?

— La Amiens... Am stat o lună, acolo, la socrul meu! Dar ce s-a-ntîmplat?

Secretara editorului își ridică fața cu ochelari bombați:

— Mare succes ați avut, domnule Verne! În primele zile după ce s-a anunțat apariția ediției a doua a romanului, a fost omor de lume, aici, la înscriere. Ne-au spart și geamul de la ghișeu de mulți ce se îmbulzeau. Avem pînă acum vreo două mii de înscriși pentru romanul dumneavoastră, care și-au plătit cu anticipație cei 5 franci.

— E bine, deci! întoarse Jules capul spre ușă de unde auzi zgomot și dădu cu ochii de Hetzel.

Acesta îi povesti calm, rece, că a avut succes cu romanul şi că ar trebui să se gîndească la altul.

— Aş vrea să scrii ceva, tot cam aşa, instructiv şi amuzant, ceru el. Am vorbit şi cu Macé despre dumneata şi am căzut de acord să-ţi facem următoarea propunere : vrei să fii principalul nostru colaborator ?

— Cu plăcere ! admise Jules. Dar cum ?

Hetzel stătu o clipă pe gînduri, apoi încrucişînd braţele :

— E simplu, totuşi. Dumneata eşti omul care ne trebuie. Mai ai vreo ocupaţie ?

— Scriu librete de operetă, piese de teatru, foiletoane la ziare, meditez copiii...

— Fleacuri ! le categorisi Hetzel. Vei lucra numai pentru noi. Eşti capabil să scrii în acest „nou gen" două volume pe an ? Îţi dau 20 000 de franci anual. Dar să nu te mai ocupi de nimic altceva ! Ce zici ?

— Ştiu eu... Credeţi că eu ?... şovăi Jules.

— Revista noastră va fi un bun al tineretului [1]. Noi vrem să instruim pe viitorii cetăţeni ai Franţei. Copiii să cunoască lumea. Vreau să fim de folos celor ce la şcoală nu se prea împacă cu geografia şi istoria. Vreau ca din povestirile noastre să le înveţe pe amîndouă fără să-şi dea seama. Nu vezi dumneata, că azi, copiii nu cunosc altceva decît strada şi oraşul unde s-au născut şi trăiesc ? Zoologie învaţă din planşele ilustrate. Magazinul nostru va avea ca scop să le dezvolte înclinaţiile spre călătorii şi să-i facă să cunoască lumea. De cinci ani mă munceşte ideea acestei publicaţii. Am strîns material cu răbdare, pe îndelete, filă cu filă... numai lucru de calitate. Mi-am asigurat colaborarea extrem de preţioasă a lui Macé. Crezi că dumneata ai putea să ne ajuţi să reînviem fostul *Magazin al*

[1] Primul număr din *Magazinul* lui Hetzel a apărut la 20 martie 1864. Editorul n-a aşteptat însă pînă la acea dată, ci a publicat *Cinci săptămîni în balon* în volum mult mai înainte, la 24 decembrie 1862, deşi pe copertă este menţionat anul 1863.

copiilor a cărui apariție ne-a întrerupt-o lovitura de stat bonapartistă ?

Jules nu răspunse imediat. Gîndurile sale rătăceau departe, cu mulți ani în urmă, cînd Chateaubourg le spunea — lui și fratelui său Paul — cam aceleași lucruri. Cuvintele lui Hetzel erau parcă ecoul cuvintelor lui Jacques Arago din călătoria cu *Urania* în jurul lumii... Ce pagini minunate !... Fără vreo legătură aparentă, gîndul îi zbură la aventura pe velierul *La Coralie*...

Hetzel mormăi după un răstimp de așteptare :

— Ei, te mai întreb o dată : ce zici ?

— Bine, facem contractul, domnule Hetzel !

Acesta scoase dintr-un sertar un contract gata pregătit.

— Sper că n-o să ne pară rău nici unuia ! adăugă el după ce semnară.

Jules observă :

— Domnișoara secretară a făcut o greșeală de copiere. Dar n-are importanță !...

— Ce greșeală ?

— Data ! zîmbi Jules. Aici scrie „prezentul contract este valabil pînă la 31 decembrie 1883"... Probabil că a vrut să scrie 1863 sau 1873 !...

— Nu, nu ! E bine ! îl contrazise Hetzel.

— Cum ? Vreți să facem contractul pe 20 de ani ?

— L-am și făcut, domnule Verne, nu uita !

— Dar în 20 de ani cine știe ce se poate întîmpla !...

— Ce ne interesează pe noi !... Dumneata ne vei da în fiecare an două volume. Întîi le vom publica în revistă apoi în volum. Sper că-ți vei respecta semnătura, domnule Verne, nu ?

Jules nici nu visa în clipa aceea că această colaborare pentru „un nou gen de literatură" va dura de două ori pe atîta cît stipula contractul : vreo 42 de ani, adică tot restul vieții sale...

Manuscrisul celor *Cinci săptămîni în balon,* în care se povesteau peripețiile unei traversări aeriene a Africei, a avut un succes imens nu numai datorită faptului că explorarea Africei centrale era atunci

în atenția tuturor (mai cu seamă de cînd o cutreiera Livingston), dar și pentru că sugera ce posibilități nebănuite deschide navigația aeriană pentru explorarea regiunilor necunoscute ale globului. Romanul acesta nu reprezenta încă pe Jules Verne și „noul său gen literar" în toată plenitudinea. Și nici celelalte două-trei romane imediat următoare. Jules Verne abia pășea pe drumul pe care apucase să și-l croiască. Eroii primelor sale cărți sînt concepuți încă mult prea romantici; ei acționează izolat, sectar adesea, pe cont propriu cum s-ar zice, fără legătură cu masele și fără preocupări sociale evidente și exprese. Firi înzestrate cu o mare putere de voință, ei nu-și pun încă întreaga capacitate de luptă și de creație în slujba idealurilor sociale, fie ele și numai de fraternizare generală, căci în prima parte a creației sale, scriitorul rămăsese încă la concepția aceasta „împăciuitoristă" ce-i aparținea din prima tinerețe. Totuși eroii săi au și merite incontestabile, provenite din însăși influența romantică asupra creației verniene, căci romantismul, prin marea atenție ce o dă în zugrăvirea culorii locale vine în ajutorul noului gen spre a face cît mai verosimile faptele „extraordinare" prezentate. Apoi eroii vernieni continuă ceea ce romantismul a introdus de fapt primul în literatură: marea sete, dorință de cunoaștere a lumii. Romanticii s-au adresat cei dintîi științelor în acest scop. Realiștii și naturaliștii i-au urmat. Jules Verne se adresează științei într-un chip aparte pentru lămurirea problemelor de viață, chemînd literatura și știința, ficțiunea și observația lucidă să concure pentru un mod original de reflectare a realității, genul literar ce l-a creat. Dar deși apelează la știință pentru rezolvarea conflictelor de viață, eroii săi nu le rezolvă, chiar dacă în aparență ei reușesc aceasta (cum e cazul în special al lucrărilor ulterioare de inspirație socialist-utopică).

În primele sale scrieri, Jules Verne nu prezintă încă elemente realist critice, dar din 1870 încolo, operele sale conțin asemenea elemente, fiindcă

încep să semene neîncredere în societatea capitalistă și apare evidentă opoziția dintre asuprit și asupritor, deși scriitorul nu abandonează încă definitiv teza fraternizării generale ce-i era atît de scumpă, încă din vremea „clubului celor unsprezece".

Treptat Jules Verne evoluează pe drumul realismului critic creînd personaje tot mai tipice în împrejurări tot mai tipice — dacă se poate spune așa fără riscul tautologiei sau al nonsensului. Veșnic nemulțumit de portretul fizic și moral al eroilor săi, mereu în căutare de modalități artistice de transpunere a datelor științei și ale vieții, Jules Verne va fi încontinuu preocupat să desăvîrșească genul literar creat. Îl va ajuta în acest sens și editorul său, Hetzel, dar cel mai mult îl va orienta împrejurarea social-politică pe care o va trăi din plin.

Este drept că nu se va ridica pînă la înțelegerea științifică a fenomenului social și că nu va depăși stadiul realist-critic al literaturii epocii sale în reflectarea și înțelegerea realității, că nu va putea depăși anumite limite inerente, cum vom vedea, pentru vremea sa, dar nici nu va cădea în mrejele antirealismului reacționar.

* * *

În zori plouase. Pe urmă însă, cerul se înseninâ. Din iarbă și din frunzele veștede se ridica un miros jilav, tomnatic, iar în tufele de pe cîmp răsuna ciripit de păsărele.

Uriașul se legăna încetișor, încorsetat de rețeaua ce-i acoperea calota cam zbîrcită, însă lucioasă și umedă de ploaie. Era priponit cu șase cabluri, de țăruși adînc înfipți în pămînt. Publicul se adunase încă de cum se luminase de ziuă, stînd în grupuri sub umbrele.

Cu o zi mai înainte, apăruse în presă un interesant interviu referitor la această ascensiune. Se arăta în el că de la frații Montgolfier care în 1783 au reușit să înalțe primul aerostat umflat cu aer cald și pînă la balloanele contemporane — era vorba de anii 1862—1863—1864 — s-a parcurs

o cale destul de lungă, în care însă ascensiunile aveau loc din ce în ce mai des. Uneori şi cîte două-trei pe an. Autorul interviului se hazarda chiar în a pronostica pe curînd cîte două-trei ascensiuni, lunar... Şi aceasta, din cauză că se întîlneau tot mai des oameni de curaj ce-şi sacrificau averea şi uneori şi viaţa, pentru progresul aeronauticii.

Urma, după această mică introducere, un interviu cu stimabilul Felix Nadar, cunoscutul fotograf, creatorul *Uriaşului*. În acest interviu, Nadar arăta că vrea să bată recordul de altitudine cu balonul şi că va lua în nacelă şi pe soţia şi copilul său.

La întrebarea cît va dura ascensiunea, răspunsul onorabilului domn Nadar fu: „Depinde de starea timpului. Minimum şase ore; maximum trei zile"...

Fiind întrebat ce viitor prevede aerostaticei, Nadar răspunse: „Un viitor strălucit. În scurt timp, baloanele vor fi în aer ceea ce sînt vapoarele pe apă. Iar într-un viitor război, rolul lor va fi imens. Dacă Ministerul de Război m-ar onora cu o comandă de baloane captive, aş putea informa oricînd pe generali, de mişcările terestre ale inamicului".

Interviul sfîrşea cu asigurarea dată de Nadar că-şi va publica în curînd impresiile din această ascensiune şi din altele anterioare. El arăta că-şi va lua în acest scop o mică imprimerie portativă chiar în nacela balonului pentru a-şi tipări impresiile încă din timpul zborului. De asemenea indica amănunţit armele şi proviziile alimentare pe care le ducea cu sine, precum şi faptul că avusese grijă să facă rost de scrisori de recomandaţie în mai multe limbi (latină, engleză, rusă, cehă, germană, italiană şi spaniolă) pentru cazul c-ar fi aterizat dincolo de hotarele Franţei.

Mulţimea curioşilor venise, aşadar, ca să fie de faţă la „botezul aerului" familiei Nadar... O fanfară sosi în cîteva trăsuri şi se instală de asemenea la faţa locului. Apoi îşi făcu apariţia un om cu un aparat fotografic pe care-l dădu jos dintr-o căruţă.

Imediat după aceea sosi şi familia Nadar într-o trăsură, iar în alta, Jules Verne împreună cu un

bărbat în vîrstă, avînd aerul oarecum morocănos : era popularul Dumas. Muzica începu să cînte un marş. Cîteva persoane se repeziră la Nadar salutîndu-l şi strîngîndu-i mîinile. Apoi, acesta mai trebui să facă o fotografie, în mijlocul unui grup de admiratori.

Dumas îşi cam pierdu răbdarea şi din cauza umezelei începu să strănute — ceea ce-l enervă.

Nadar luă un megafon, îl duse la gură şi, aplecat peste nacelă, începu să vorbească mulţimii :

— Onorat public ! Azi 4 octombrie 1863 voi încerca cu *Uriaşul* meu să mă ridic deasupra norilor. Sper că încercarea va avea succesul dorit şi că atît eu cît şi domniile voastre nu vom rămîne dezamăgiţi. În ce mă priveşte, am depus toate sforţările şi am cheltuit toate resursele mele în slujba acestei ascensiuni. Cît despre jertfele materiale, nu mai vorbesc. Dacă voi cădea, chiar de n-oi muri, tot înseamnă că sînt ruinat. Vă las sănătoşi şi vă doresc mult bine, onorabili cetăţeni !

Muzica începu iar să cînte.

Cîţiva oameni se repeziră cu securile şi tăiară din cîteva lovituri odgoanele care reţineau *Uriaşul*. Publicul începu să aclame şi să strige „ura"... Nadar, soţia şi copilaşul său făceau semne celor de jos... *Uriaşul* se clătină şi urcă încetinel, deplasîndu-se cînd la dreapta cînd la stînga... Nadar se aplecă peste nacelă şi deşertă un sac de lest. O ploaie de nisip fin sili lumea să lase imediat capetele în jos şi să se frece la ochi.

— Ce idee neroadă ! bombăni maestrul Dumas.

Cînd mulţimea ridică iar privirile, de data asta o ploaie de confeti se revărsa lin deasupra ei. *Uriaşul* se înălţa tot mai repede răsucindu-şi nacela. Membrii familiei Nadar abia se zăreau... Dumas desluşi prin lunetă o figură cunoscută, alături de ei, în nacelă... Întîi crezu că-l înşeală vederea. Dar potrivind bine lentilele se convinse că nu era vorba de nici o iluzie optică : în nacela *Uriaşului* se afla şi Jules Verne.

Fulgerător, Dumas întoarse capul: într-adevăr, amicul său nu mai era lîngă el. Aşadar aceasta era surpriza pe care i-o făgăduise cînd îl invitase să asiste la ascensiune!

— Jules Verne este probabil primul dramaturg din lume care s-a urcat într-un balon! gîndi Dumas suflîndu-şi confetile de pe haină. Apoi urcîndu-se în trăsura ce aştepta să-l ducă acasă: Într-adevăr, dă dovadă de curaj tînărul acesta din Nantes!

Balonul devenise mic cît o minge şi interpunîndu-se în dreptul soarelui, nu mai putea fi urmărit uşor. Mulţimea de pe Cîmpul lui Marte începu să se împrăştie.

Uriaşul avea să aterizeze însă foarte curînd la Meulan, în împrejurimile Parisului, curenţii aerieni fiindu-i potrivnici. Astfel sfîrşi destul de repede „cea de a doua călătorie extraordinară" a lui Jules Verne...

ÎN LUMEA NOUĂ

Primul manuscris pe care l-a adus Jules Verne lui Hetzel după încheierea contractului pentru „un nou gen de literatură" a fost *Călătorie în centrul Pământului.* Amintirile voiajului din Islanda erau încă destul de proaspete în memoria sa iar pe de altă parte, cunoscuse pe geologul Charles Sainte-Claire-Deville, care coborîse în craterul vulcanului Stromboli și emisese teoria potrivit căreia erupțiile vulcanice ar fi provocate de fisuri subterane prin care apa marină vine în contact cu lava incandescentă la mare adîncime. Din ipotezele lui Sainte-Claire-Deville s-a inspirat Jules Verne în scrierea acestei cărți. De altfel prima povestire cu acest subiect datează din 1723 *(Povestirea unei călătorii de la Polul Nord la Polul Sud prin centrul Pământului),* dar autorul ei a rămas anonim. Fieux de Mouhy, în 1736, se preocupă de aceeași problemă, a călătoriei subpămîntene în *Lamékis* și în *Mouche.* În sfîrșit, un danez, Louis Holberg, în 1741, scrie pentru prima dată un roman, *Nils Klim,* al cărui erou intră pe gura unui vulcan și pătrunde astfel adînc înspre centrul Pămîntului.

Manuscrisul următor primit de Hetzel a fost *De la Pămînt la Lună.* Nici acesta nu avea un subiect prea... original. În schimb avea darul de a părea foarte... adevărat. Parcă era un reportaj, nu o ficțiune literară. Cînd un critic al vremii,

Leo Lespès, i-a cerut lui Jules Verne să indice pe un exemplar ce e adevărat și ce e scornit în această carte, ca să-i consacre un articol, autorul ei i-a răspuns rîzînd că pentru el... totul este adevărat. Înaintea lui Jules Verne destui scriitori cu imaginație s-au ocupat de spațiul extraterestru. Luchian, scriitor antic, în *Icaromenip* sau *Călătoria deasupra norilor*, Cyrano de Bergerac, Fontenelle, Edgar Poe etc.

Și nici obuzul lansat dintr-un tun uriaș, conceput de Jules Verne ca cel mai ingenios mijloc de străbatere a spațiului interplanetar, nu s-a dovedit a fi din punct de vedere științific vehiculul ideal. Unii chiar s-au mirat cum de s-a putut înșela Jules Verne, crezînd că un proiectil balistic și nu o rachetă va rezolva problema pătrunderii în spațiul cosmic ! De fapt nu-i vorba de o eroare, ci de faptul că în romanul *De la Pămînt la Lună* marele vizionar al viitorului tehnic și științific a încercat să dea o aplicare pașnică balisticii, socotită pînă atunci armă bună numai de distrugeri, de aceea a ales obuzul și nu racheta ca vehicul cosmic [1]. Dacă racheta ar fi fost pe atunci instrumentul distrugerii, pe aceasta ar fi ales-o scriitorul. De altfel, peste cîțiva ani, în volumul *Împrejurul Lunii*, o continuare a aventurilor eroilor din obuzul lui Barbicane, Jules Verne

[1] Vehiculul ideal s-a dovedit a fi racheta concepută de sovietici, care la 4 octombrie 1957 s-a plasat prima pe o orbită extraterestră. De atunci încolo, Uniunea Sovietică a produs surprize peste surprize în privința „erei cosmice" pe care a inaugurat-o. Peste numai două luni, Sputnik II avînd la bord pe cățeluța Laika (numele tradus înseamnă „cea care latră") a început și el să graviteze în jurul Pămîntului. În mai 1958 e rîndul uriașului Sputnik III să înconjure planeta noastră. În ianuarie 1959 se aruncă în Cosmos Lunik I, cea dintîi planetă artificială a sistemului nostru solar. La 14 septembrie 1959 un fanion cu însemnele de stat ale Uniunii Sovietice a fost trimis pe Lună. În același an, la 4 octombrie, Lunik III fotografiază emisfera ascunsă a Lunii și o transmite prin televiziune pămîntenilor. În același ritm vertiginos s-au succedat și ultimele performanțe cosmice sovietice : zborul celui dintîi om în cosmos, maiorul Iuri Gagarin, iar la scurt timp după aceea, performanța maiorului Gherman Titov care a înconjurat de șaptesprezece ori Pămîntul, pe o rachetă cosmică de același tip, ambii cosmonauți revenind în bune condițiuni la aterizare.

întrevede folosirea rachetelor ca mijloc de smulgere de sub atracția Lunii.

Impey Barbicane, inițiatorul lansării obuzului în Lună, este președintele *Gun-Clubului* [1], asociație a unor foști artileriști, care ca niște militariști înrăiți așteptau cu nerăbdare *„orice război ce le-ar fi pus o armă în mînă"*. Însă președintele lor reușește să abată preocupările războinice ale membrilor *Gun-Clubului*, propunînd construirea unui tun colosal și aruncarea unui proiectil în Lună, fapt ce însemna baterea tuturor recordurilor balistice și care reușește într-adevăr să polarizeze energiile artileriștilor, pînă atunci *„fără de lucru"*.

Căci pentru Jules Verne folosirea obuzului de către oameni spre *„a se sfîșia unul pe altul, a-și zdrobi brațele și picioarele... și asta pe o planetă care ar putea hrăni o sută de miliarde de locuitori"*... constituia cea mai mare absurditate. *„Viitorul este al păcii și al progresului"* — era ferma lui convingere. De aceea apare perfect logică opinia sa despre tunuri ca fiind *„mult mai puțin folositoare decît mașinile de cusut"*.

Și se mai cuvin relevate profeticele cuvinte spuse de marele scriitor prin gura lui Michel Ardan, unul din eroii romanului. *„Spirite mărginite cred că omenirea ar fi închisă într-un cerc al lui Popilius* [2], *cerc pe care nu l-ar putea trece, și va fi osîndită să se ofilească pe acest glob fără ca vreodată să se poată avînta prin spațiile interplanetare. În curînd vor fi trenuri proiectile cu care călătoria de la Pămînt la Lună va fi la îndemîna tuturor"*.

Jules Verne n-a voit ca cititorii săi să rămînă cu impresia că un asemenea proiect grandios ca trimiterea unui obuz în Lună ar putea fi inițiat de căpetenia unor militariști înrăiți. Lăsînd la o parte că însuși faptul conceperii unui astfel de plan demonstrează că Impey Barbicane avea altă structură

[1] Tun-Clubului.
[2] Situație fără ieșire.

morală decît ceilalți membri ai *Gun-Clubului*, Jules Verne are grijă să arate limpede caracterul nerăzboinic al acestui personaj central. Astfel Impey Barbicane și Nicholl (alt personaj important), aflîndu-se în pădure pe locul desfășurării unui duel între ei pe un motiv lipsit de importanță, uită amîndoi de duel distrași de alte preocupări. În vreme ce primul este absorbit de niște calcule balistice, al doilea scapă o păsărică din plasa unui păianjen gigant care se pregătea s-o omoare...

Cît despre Michel Ardan [1], acela care s-a oferit primul să fie închis în obuz și lansat în Lună, este deosebit de semnificativ că Jules Verne, după ce îl portretizează fizic și moral, nu uită să menționeze, ca o trăsătură fundamentală a eroului său, că *„îi lipsea cu desăvîrșire dorința de acumulare, această nevoie de a avea și de a dobîndi"* și că *„ar fi fost în stare să se vîndă ca sclav pentru a răscumpăra un negru"*.

Prin această caracterizare, Jules Verne ne-a arătat cum înțelege el eroul ideal în contrast cu spiritul și modul de viață capitalist, în mijlocul căruia trăia și care era incapabil de a produce în realitate astfel de exemplare umane.

* * *

Trecură cîțiva ani.

Cărțile lui Jules Verne fură traduse în principalele țări din Europa. (În Rusia, de pildă, *Cinci săptămîni în balon* apăru în editura Golovacev la un an după publicarea în Franța.)

Editorul din Madrid al lui Jules Verne, Alfonso Duran, spunea în prefața traducerii celor *Cinci săptămîni în balon* că cei mai autorizați critici au salutat în Jules Verne pe scriitorul cu temperament

[1] În numele acestui erou s-a inclus numele fiului lui Jules Verne, Michel, și anagrama lui Nadar, inimosul pionier al tehnicii fotografice, bunul prieten al marelui scriitor. Din însuși acest fapt se poate deduce că în acest personaj, Jules Verne își pusese cele mai bune aspirații și speranțe.

excepțional, cîștigîndu-și de la primii pași în arena literară un loc aparte printre autorii francezi moderni.

În aceeași prefață, rezumînd în esență caracteristica operelor verniene, editorul spaniol, consemnînd părerea unanimă și de largă circulație din acea vreme despre cărțile lui Jules Verne, menționa că ele ne încîntă ca romanele lui Alexandre Dumas și ne instruiesc în același timp ca și cărțile lui François Arago. El găsea că meritul lui Jules Verne constă în faptul de a fi fost primul care a pășit într-un chip magistral pe un teren neexplorat.

* * *

— Domnule Verne, îl întîmpină într-o zi editorul, am o idee... Nu știu dacă-i originală, dar mi se pare totuși interesantă... E vorba de o călătorie...

— Pe meleaguri exotice ! zîmbi Jules, completîndu-l.

— Nu, de data asta inspirația o vei afla aici, pe pămînt francez.

— Nu cred c-a mai rămas... neexplorat vreun colțișor din teritoriul patriei — îl luă scriitorul puțin peste picior.

— Chestiunea este destul de serioasă — continuă Hetzel fără să se formalizeze. Th. Lavallée, unul din colaboratorii casei mele de editură, după cum știi, a decedat de curînd... Fie-i țărîna ușoară ! Contractasem cu el o... geografie a Franței... Înțelegi la ce mă gîndesc ! îl fixă Hetzel.

— Nu ! răspunse scurt și sincer Jules.

— Ascultă, domnule Verne, n-ai vrea să înfățișezi tineretului, în cărțile dumitale, nu numai măreția austeră a peisajului polar sau bogăția de vegetație a junglelor pline de fiare, ci și pitorescul patriei noastre ? Nu crezi că tineretului francez ar trebui să i se arate odată și ceea ce îndeobște nu e destul de prețuit, fiindcă este atît de aproape de noi : minunata frumusețe a țării ? Eu mă gîndesc să încerci

dumneata o astfel de prezentare literară, să preiei sarcina lui Theophile Lavallée !

Jules Verne nu știa ce să răspundă în primele momente și tăcu. Oferta îl luase prin surprindere. Este drept că pe vremuri proiectase o astfel de încercare... Dar atunci, la Biblioteca Națională, mai mult lui Elisée Reclus îi aparținuse ideea...

— Nu-i prea grea sarcina aceasta ca s-o duc de unul singur ? vorbi el în cele din urmă. Am eu oare talentul de descriere trebuitor ? Și pe urmă Lavallée, în calitate de geograf, cunoștea bine toate colțurile țării... Pe cînd eu...

— Ia ascultă — îi puse Hetzel mîna pe umeri — ăsta nu-i un obstacol... Te urci în tren, în poștalion... străbați mai întîi întreaga Franță și pe urmă începi să scrii... Suport eu cheltuielile de deplasare... Ce zici ?

— Îmi surîde ideea — mărturisi Jules în cele din urmă — dar...

— Atunci dă mîna, îl îmbie editorul, și la treabă, dragul meu !

Din această acceptare apăru în 1867 *Geografia ilustrată a Franței*, carte prin care Jules Verne aduce patriei prinosul dragostei și recunoștinței sale.

*
* *

Într-adevăr, Jules Verne atinsese o reputație pe care nici n-ar fi visat-o dacă ar fi îmbrățișat cariera de avocat sau de notar la Nantes.

Îi mergea bine acum [1].

Își comandase o mică barcă cu pînze cu care făcea deseori plimbări în larg, la gura rîului Somme, împreună cu Michel. La început a fost mare scandal. Honorine plîngea de cîte ori îl vedea plecînd cu

[1] În 1867, bunăoară, la 4 ani după apariție, *Cinci săptămîni în balon* a atins a 12-a ediție în Franța, iar *Călătoria în centrul Pămîntului* a 7-a ediție.

Michel și nu se liniștea pînă ce băiatul nu revenea acasă. Cu timpul însă, s-a obișnuit și se mulțumea numai să spună de fiecare dată cînd îi vedea că se pregătesc să plece : „Iar, Jules ?".

De cînd fusese în mările Nordului, Jules își pusese în gînd să aibă o ambarcațiune a sa : marea îl cucerise, se simțea alt om cînd se lăsa dus în voia valurilor și a brizei.

Într-o zi, scurt timp după ce terminase călătoriile în vederea redactării *Geografiei ilustrate a Franței*, Jules îi propuse Honorinei, nici mai mult nici mai puțin, să facă amîndoi o călătorie în... Statele Unite ale Americii.

— Avem bani, ne putem permite acum această recreare !

Honorine refuză :

— Cum, Jules, după ce ai colindat atîta amar de vreme prin toate colțișoarele Franței, nu te simți ostenit ? Îți mai arde de noi călătorii prin cine știe ce viroage și coclauri de la capătul lumii ? se miră ea, neavînd nimic din înclinațiile de globe-trotteur ale soțului ei. Pe Honorine n-o încîntau excursiile, fie ele și cu Great-Eastern — cel mai mare vapor din lume la acea dată — și nici măcar promenadele. Voiajurile pe care le făcea cam de două ori pe an la Amiens erau de-ajuns de obositoare ca să nu mai dorească și altele mai lungi. La drept vorbind, Honorine nu era o ființă comodă. Și nici măcar debilă nu era ; o îngrozea însă — pur și simplu — necunoscutul.

Departe de a socoti aceste trăsături ale temperamentului și caracterului ei ca insuficiente sau stingheritoare, Honorine le găsea normale și nu putea înțelege de ce soțul ei își complica de multe ori existența cu o mulțime de chestiuni de care s-ar fi putut ușor descotorosi.

— Mi-e frică să nu-ți semene Michel ! îi spunea uneori Jules.

— Are să fie fericit de mi-o semăna ! replica ea.

* * *

În America l-a însoțit însă Paul, care tocmai se afla în concediu.

Jules socotea că e absolut necesar să vadă Statele Unite ale Americii. În romanele sale prezentase figuri de americani și urma să mai înfățișeze și altele. Pe englezi îi cunoștea, oarecum. Dar pe americani, de loc. Auzise multe despre ei, despre spiritul lor comercial întreprinzător, practic și în general despre „afacerile extraordinare" ale magnaților dolarului.

Își și făcuse o părere despre ei. În povestirea *Le Humbug* [1] vedem cum și-i imagina pe americani. Prototipul lor era Augustus Hopkins *„cetățean liber al Statelor Unite ale Americii, mare om de afaceri din Albany"*.

Nuveleta aceasta demonstra că „marele om de afaceri" nu era altceva decît un șarlatan, un speculant al naivității concetățenilor, că America e țara tuturor bluff-urilor [2] și bluff-iștilor și că orice idee trăsnită găsește oricînd pe cineva și mai trăsnit care s-o finanțeze. Desigur, icoana aceasta a americanului tipic nu era numai a lui Jules, ea reprezenta, de fapt, o credință de largă circulație în privința americanilor „excentrici", oameni cu o mentalitate aparte.

Și exact cum a făcut în imaginație descriind în *Le Humbug* o călătorie de la New York la Albany, pe rîul Hudson, Jules o va face de data aceasta aievea [3].

La 20 martie 1866, Jules sosește la Liverpool, împreună cu Paul. Vaporul cu care urma să plece —

---

[1] *Escrocheria* (în engleză) — scrisă în 1863 și publicată, după moartea autorului, în vol. *Hier et demain* — Hachette-Paris.

[2] Vorbă sau faptă cu intenția de-a intimida sau a minți.

[3] Detaliile acestei călătorii ni le dă Jules Verne în *Un oraș plutitor* și în *Testamentul unui excentric*. În prima sa carte, ne descrie traversarea Atlanticului pe bordul vasului Great-Eastern, iar în a doua, cele mai pitorești colțuri din Statele Unite vizitate cu ocazia excursiei făcute.

faimosul Great-Eastern — era în reparație, în docuri. Trebuia să fie gata peste două zile.

Un noroi negru, noroiul caldarîmului orașelor engleze, păta încă puntea vasului.

„Trecerea Oceanului Atlantic pe vaporul acesta uriaș mă ispitea... Într-adevăr, este o capodoperă de construcție navală. E mai mult decît un vapor, este un oraș plutitor, un comitat desprins de pămîntul englez, care, după ce a străbătut marea, se împreună cu continentul american" — scrie el acasă Honorinei.

Călătoria lui Jules, în acea primăvară, spre New York a decurs liniștit. Către sfîrșit, străbătu o zonă oarecum primejdioasă, zona aisbergurilor. La 3 aprilie, în primele ore ale zilei, orizontul avea o culoare cu totul deosebită, datorită unui reflex alburiu care anunța ghețari.

Într-adevăr vasul naviga prin acele locuri unde plutesc primele aisberguri rupte din sloiurile ieșite din strîmtoarea Davis. O supraveghere specială fusese organizată pentru a se evita ciocnirile cu uriașele blocuri de gheață, căci sufla un vînt puternic dinspre vest și fîșii de nori, adevărate zdrențe de vapori, măturau suprafața apei. Un plescăit înăbușit ieșea din valurile frămîntate de vînt, pulverizate și transformate în spumă.

Peste cîteva zile, apropiindu-se de New York, pe la amiază, îi întîmpină o șalupă a serviciului sanitar. Comisia de pe acest mic vaporaș urcă pe bordul pachebotului.

Lăsînd în urmă un Light Boat (far plutitor) care marchează trecerea Hudsonului, pasagerii ajunseră în apropierea capului Sandy Hook (limba de nisip). Cîțiva privitori de pe mal îi salutară prin urale.

În mijlocul unei flotile de bărci de pescari, pachebotul coti golful interior format din capul Sandy ; atunci pasagerii zăriră înălțimile înverzite ale New Jersey-ului, enormele forturi, apoi linia joasă a marilor orașe înșirate între Hudson și țărmul de răsărit.

La ora 1, după ce înaintă de-a lungul cheiului din New York, Great-Eastern intra în apele Hudsonului. Jules n-avea prea mult timp la dispoziție pentru a vedea America. Vasul ce-l adusese acolo urma să reia calea Europei peste numai opt zile. Opt zile... Va încerca totuși să vadă New York-ul, Hudson-ul, valea Mohawk, lacul Erié, cascada Niagara...

Jules știa că străzile din New York care se întretaie în unghi drept se numesc „avenues", cînd sînt longitudinale, și „streets" cînd sînt transversale, și că pe aceste „avenues" circulă omnibuze [1].

Cine a văzut un cartier din New York cunoaște tot orașul, afară poate de acel labirint de străzi și stradele care se întretaie în partea de nord, unde e îngrămădită lumea comercială. New York-ul este construit pe o limbă de pămînt și toată activitatea sa este concentrată în partea din față a acestei limbi.

De o parte și de alta a ei se întinde Hudsonul și Fluviul de Răsărit, două brațe de mare, brăzdate de vase. Feriboturile [2] leagă orașul în dreapta cu Brooklin iar la stînga cu New Jersey. O singură arteră străbate de-a curmezișul întreaga aglomerație a cartierelor din New York și-i dă viață. E vechiul Broadway, o stradă unde cocioabele și palatele de marmură își dau coate, un adevărat fluviu de trăsuri și omnibuze pe deasupra cărora a trebuit să se arunce punți pentru ca pietonii s-o poată traversa.

„Broadway este New York-ul și aici m-am plimbat eu"... scrise el celor de acasă.

Lumea Nouă fu într-adevăr nouă chiar și pentru cel care călătorise pînă în... centrul Pămîntului.

A stat cîteva ceasuri la fereastra camerei sale de hotel contemplînd furnicarul de oameni care se tîra jos, sub ochii săi. Masa, la prînz, a luat-o la *Fifth-Avenue-Hotel,* unde i s-au servit fripturi liliputane pe niște farfurii de păpușă. Și-a petrecut

[1] Vehicul etajat de călătorie în comun, tras de cai.

[2] Bacuri de traversare, vase cu poduri plutitoare putînd transporta trenuri de la un mal la celălalt al unei ape.

seara la teatrul Barnum. Se juca *New York's Streets*, o dramă care atrăgea multă lume. În actul al IV-lea s-a reprezentat un incendiu. O pompă adevărată era mînuită de pompieri adevărați. Aceasta era „The Great attraction" [1].

După o vizită la ambasadorul Franței, baronul Gauldrée Boilleau care locuia pe strada Ronling Green 12 și după o raită la poștă, pe strada Liberty 51, Jules luă drumul spre Albany. De aici plecă cu trenul pe valea Mohawk.

Spre marea sa uimire, la Albany trenul staționa în mijlocul străzii. Te puteai urca oricînd în vagoanele sale lungi, susținute de niște osii cu patru roți. Vagoanele comunicau între ele prin punți, permițînd călătorului să se plimbe de la un capăt la altul al trenului. La ora fixată — fără să sune clopotul sau altă înștiințare — nerăbdătoarea locomotivă, gătită ca pentru cursă, un adevărat juvaer numai bun de expus în vitrină, se puse în mișcare cu o viteză de 48 km pe oră.

Însă, în loc de a fi imobilizați în vagoane, călătorii erau liberi să circule. Restaurante ambulante, biblioteci, toate mergeau o dată cu ei. În timpul acesta, trenul străbătea cîmpii fără hotar, păduri de curînd defrișate, riscînd a se lovi de trunchiurile arborilor doborîți și trecea de asemenea prin orașe nou construite, cu străzi largi, însă cu case încă neterminate, orașe care purtau nume poetice sau istorice ca Roma, Syracuza, Palmyra... Astfel defila pe dinaintea lui Jules întreaga vale Mohawk, minunat ținut cîntat de Fenimore Cooper. La orizont, scînteie o clipă lacul Ontario. Tot acest ținut, altădată sălbatic, devenise o țară civilizată.

O deosebită atenție a acordat Jules cascadei Niagara. De mult voia s-o vadă. A stat cîteva zile la hotelul de pe malul cascadei și a făcut dese plimbări în susul și în josul țărmurilor ei.

Localitatea Niagara Falls de la poalele cataractei, la 480 km de Albany, era înzestrată cu hote-

[1] Marea atracție, numărul senzațional.

luri și cu vile. Fiindcă soarele strălucea pe un cer senin — deși era rece — Jules a încercat o dată să treacă pe podul suspendat deasupra cascadei, dar de la primii pași, simțind legănarea frînghiei, îi veni ameteală și se dădu bătut.

Coborî însă în grotele subterane și reuși să se urce în turnul solitar, zidit pe o stîncă chiar în mijlocul cataractei. Amintirea momentelor petrecute cu spatele rezemat de zidul trepidînd al turnului și cu urechile asurzite de mugetul înfiorător al milioanelor de metri cubi de apă care se rostogoleau în fiecare clipă pe lîngă stînca de sub picioarele sale l-a urmărit toată viața.

Dar întoarcerea i-a fost umbrită de tristețe, căci într-o zi, Paul i-a întins o telegramă. Jules observă că fratele său avea ochii înroșiți și umezi. Pierre Verne, tatăl lor, fusese atins de o paralizie progresivă care înainta necruțătoare.

*

* *

În drum spre Europa, Jules se și gîndi la un roman în care să folosească experiența acestei călătorii. Proiectul *Orașului plutitor* atunci fu pus la punct, deși cartea a apărut abia peste cinci ani.

Însă tocmai peste treizeci și trei de ani apare *Testamentul unui excentric,* operă în care Jules Verne ne conduce prin intermediul onorabilului W. J. Hyperbone — un american excentric — prin Statele Unite ale Americii de Nord, avînd grijă să ne releve ce-i mai interesant de văzut în fiecare din ele.

Volumul conține 35 de vederi din Statele Unite, din care o bună parte mai sînt din cele aduse de scriitor cu sine cînd s-a înapoiat din America.

W. J. Hyperbone întruchipează de data asta americanul obișnuit, așa cum se convinsese Jules de nenumărate ori că este : excentric, întreprinzător, dar de bună credință, nu cum și-l închipuise în *Le Humbug,* nuvelă scrisă cînd nu fusese încă în America.

Deşi vizitase America de Nord, primul roman care apare după întoarcerea sa descrie... America de Sud.

De fapt, în *Copiii căpitanului Grant* nu se descrie numai America de Sud, ci şi Australia şi Africa, pe unde trece paralela 37. Urmărind această paralelă în emisfera australă, copiii căpitanului Grant îşi caută tatăl. Lordul Glenarvan le pune iahtul său la dispoziţie în acest scop. Dar mulţi căpitani pier în naufragii. De ce a pornit Jules Verne tocmai pe urmele lui Grant ? Faptul are tîlcul său. Pentru că Grant este un mare luptător pentru libertate, un scoţian ce s-a împotrivit englezilor plecînd peste ocean ca să întemeieze o colonie unde omul să nu mai fie exploatat de către om.

Două dintre personajele acestei cărţi atrag în mod deosebit atenţia : geograful Paganel şi patagonezul Thalcave. Pentru prima oară apare în opera verniană o figură de savant caricaturizată. Dr. Fergusson, din *Cinci săptămîni în balon,* sau Impey Barbicane şi Michel Ardan din *De la Pămînt la Lună,* chiar dacă au anumite trăsături îngroşate, ele nu comunică personajelor nimic ridicul.

Paganel, dimpotrivă, este ridiculizat fără cruţare. Om de lume, agreabil în societate, prompt în discuţii, enciclopedic în cunoştinţe, bun la suflet (uneori chiar prea naiv), Paganel are totuşi un mare cusur : este distrat. Şi exemplul cel mai concludent în această privinţă este faptul că nimereşte pe altă corabie decît cea pe care intenţiona să se îmbarce, pornind astfel fără voia lui în expediţia pentru regăsirea căpitanului Grant. Din pricina acestui cusur, Paganel mai săvîrşeşte şi alte... boroboaţe : învaţă, de pildă, o limbă (portugheza), convins fiind că este alta (spaniola), trimite o scrisoare de importanţă vitală, pe o adresă greşită, ş.a.m.d.

Spre a ne rămîne totuşi simpatic, Jules Verne conduce firul epic în aşa chip, încît salvarea din

cea mai dificilă situație a expediției pornită în căutarea căpitanului Grant se datorește pînă la urmă unei fericite confuzii a lui Paganel, care este astfel reabilitat.

Paganel ne apare ca un om de ispravă, însă cu micul defect psihologic al distracției, pe care nu i-l putem în definitiv reproșa excesiv, fiind el însuși extrem de nenorocit că nu și-l poate corija.

La antipodul lui Schultze din *Cele 500 de milioane ale văduvei,* Paganel este un savant cu un caracter la înălțimea erudiției sale și dacă n-ar fi avut lipsa de a fi distrat, ar fi fost un model în genul său. Este neîndoios că prin Paganel — savantul burduf de carte, însă neintegrat în realitate — Jules Verne a voit să satirizeze tipul omului de știință naiv, credul, trăind intens în lumea științei unde nu se înșeală niciodată, pentru a face gafe de neiertat de îndată ce coboară în realitatea cotidiană. Stîngăcia acestor savanți în rezolvarea problemelor de viață se datora eroarei inițiale ce o făcuseră crezînd că pot trăi fără să ia seama la „fleacurile" existenței de toate zilele.

*
* *

Alt personaj în *Copiii căpitanului Grant,* îndrăgit de cititori, este patagonezul Thalcave.

Thalcave ne apare ca un reprezentant ales al popoarelor primitive din sudul Americii de Sud. Fidel promisiunilor date, cinstit pînă la moarte, gata oricînd să ajute la nevoie, Thalcave este parcă o replică mustrătoare pentru comportarea inumană pe care colonialiștii au avut-o față de populațiile subjugate de ei. De altfel, nu o dată a arătat Jules Verne în operele sale că așa-zișii „sălbatici" știu ce-i omenia, în vreme ce pretinșii lor civilizatori sînt niște brute și că tocmai ei i-au înrăit prin purtarea lor detestabilă.

Este adevărat că Jules Verne ne-a înfățișat și popoare primitive cu moravuri crude (canibali, de

exemplu), dar aceasta ca excepție. În general, tocmai colonialiștii albi sînt aceia care în scrierile lui Jules Verne atîtă practicile reprobabile ale triburilor spre a profita de pe urma lor.

* * *

În *Copiii căpitanului Grant*, Jules Verne a descris regiuni pe care nu le văzuse niciodată, dar paradoxul acesta îi este caracteristic. Puține locuri au fost întîi văzute și apoi redate în operele sale. Cele mai multe le-a descris fără să le fi văzut.

Bunăoară în *Douăzeci de mii de leghe sub mări* și în *Le Chancelor* [1], Jules Verne descrie celebra mare a Sargaselor din Atlantic, pe care n-o văzuse niciodată.

„...în noaptea de 11 spre 12, *Le Chancelor* intră în plină mare a Sargaselor.

Această mare, circumscrisă de caldul curent al Gulf-Streamului, este o vastă întindere de apă acoperită de acele plante marine din neamul algelor, pe care spaniolii le denumesc „sargasso" și în care corăbiile lui Columb au navigat nu fără dificultăți, în timpul primei traversări a Oceanului.

Vasul spintecă această mare densă din cauza prolificelor familii de fuens [2], vastă cîmpie ierboasă pe care etrava o taie ca un cuțit de plug.

Cîteodată, lungile filamente luate de vînt se agață și se împletesc în parîme ca niște cîrcei de viță sălbatică, întrețesînd un fel de cuib de verdeață suspendat între catarge. Unele dintre aceste lungi alge — panglici nesfîrșite ce măsoară nu mai puțin de 300—400 picioare — se înfășoară pe catarge de la rădăcină pînă în vîrf, ca niște flăcări suitoare.

Vreme de cîteva ore a trebuit să luptăm contra acestei invazii de sargase, și la un moment dat, *Le Chancelor*, cu catargele acoperite de Hydrophy-

[1] Prima apare în 1870, iar a doua la 1875.
[2] Algă marină.

tes, împletite de aceste liane capricioase, semăna cred cu un tufiș mișcător"... [1]

Probabil că de acest sugestiv tablou, pe care Jules nu-l văzuse niciodată, nu a fost străin Paul, fratele său, căpitanul de cursă lungă. Cine știe dacă n-a comandat cîndva el însuși un *Chancelor*, vapor mixt, cu aburi și pînze, pe care furtuna l-a transformat într-un uriaș tufiș rătăcitor pe întinsul mării Sargaselor! Și probabil că tot Paul i-a povestit fratelui său despre vitejiile vreunui „mousse" pe care l-a cunoscut sau poate l-a avut chiar pe vasul său, astfel încît Jules Verne să poată scrie apoi *Căpitan la 15 ani*, avînd erou pe Dick Sand. (De altfel și în acest roman, autorul descrie regiuni pe care nu le-a vizitat niciodată.)

În cărțile lui Jules Verne sînt prezenți copii de toate vîrstele. Dar cei mai reușiți eroi sînt Herbert din *Insula misterioasă* și Dick Sand din *Căpitan la 15 ani*. Cel puțin ultimul este chintesența generozității, entuziasmului și curajului.

Dick Sand este de fapt „copilul emancipat", așa cum îl vedea Jules Verne că ar trebui să fie. La 15 ani el avea deja caracteristicile bărbăției: abnegație, vitejie, spirit de dreptate, prevedere.

[1] Le Chancelor — journal du passager J. R. Kazallon (Norocosul — jurnalul pasagerului J. R. Kazallon) — ed. Hetzel, 1875.

RĂZBOIUL FRANCO-PRUSAC ŞI ZILELE COMUNEI DIN PARIS

Cel de al doilea imperiu [1] favoriza în Franţa, în chip nemaipomenit, speculaţiile capitaliste şi îmbogăţirea burgheziei. Furtul în stil mare se practica vîrtos chiar la curtea imperială. Nu e de mirare că în asemenea împrejurări, populaţia muncitoare, de pe spinarea căreia se storceau toate aceste profituri, suferea cumplit.

În acelaşi timp, *„al doilea imperiu era un apel la şovinismul francez, era revendicarea graniţelor primului imperiu francez... Un imperiu francez în fruntariile vechii monarhii, ba chiar în acelea şi mai restrînse din 1815, nu putea dăinui. De aci necesitatea unor războaie şi a unor extinderi teritoriale periodice* [2]".

Într-adevăr, Napoleon al III-lea dusese pînă atunci trei campanii : cea din Crimeea (1853—1855), cea din Italia (1859) şi cea din Mexic (1862—1867). Aşadar, cîte un război mai la fiecare patru-cinci ani. Dar cea mai valoroasă întregire a prestigiului de care credea el că se bucură i-ar fi dat-o cucerirea malului stîng al Rinului. Pentru acest teritoriu s-a pornit războiul de la 1870, a patra campanie pe care

[1] Denumire sub care e cunoscută în istorie perioada de domnie (1852—1870) a lui Ludovic Bonaparte (Napoleon al III-lea).

[2] K. Marx—Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, ed. P.M.R., 1949, pag. 488—489.

poporul francez trebuia s-o desfășoare sub imperiu, împotriva voinței sale.

Cînd armatele germane invadară Franța, trupele franceze fură învinse pe rînd la Wissembourg, la Fröscheviller, la Rorbach, la Gravelotte și la Metz. În sfîrșit, la Sedam, armatele lui MacMahon capitulară, Napoleon al III-lea însuși trase consecințele înfrîngerii, devenind prizonierul lui Bismarck. Astfel că la 2 septembrie 1870 fu semnat actul de capitulare între generalul de Wimpfen și generalul Moltke, șeful statului major prusac.

La 4 septembrie francezii proclamă republica, permițînd deputaților parizieni ai fostului corp legislativ să se constituie în guvern al apărării naționale fiindcă poporul francez, bazat pe Gărzile naționale[1] înarmate, n-avea de loc de gînd să capituleze. Parizienii au fost nevoiți să accepte atunci ca o clică de avocați, în goană după posturi, să-și asume puterea, pentru că adevărații conducători ai muncitorilor mai zăceau în închisorile împărătești, iar prusacii erau în plin marș asupra Parisului. Comitetul central republican al celor douăzeci de arondismente (circumscripții) din Paris declară chiar, cu toată hotărîrea, că populația capitalei preferă să se îngroape sub ruine decît să se predea.

Războiul ia astfel tot mai mult un caracter național și de masă fiind vorba de data aceasta de un război de apărare, în vreme ce guvernul „apărării naționale" nu se gîndea decît la capitulare. Sistematic, prin toate mijloacele de propagandă de care dispunea, el căuta să insufle maselor credința că lupta nu mai are rost să fie continuată, cauza fiind pierdută.

[1] Înființată în 1789—1794, Garda națională formată din burghezi înarmați a apărat interesele burgheziei, de aceea a și fost desființată în vremea monarhiei din iulie (a lui Louis Philippe de Orléans, 1830—1848), dar după revoluția din 1848, a fost reînființată pentru a dispărea din nou în timpul celui de al doilea imperiu și a reapărea după înfrîngerea de la Sedan.

De fapt, guvernul și burghezia nu doreau să înarmeze masele de teamă să nu se întoarcă cumva împotriva lor. Pe de altă parte, în împrejurările de atunci, victoria asupra prusacilor ar fi însemnat victoria muncitorilor francezi împotriva capitalismului francez. *„În acest conflict dintre datoria națională și interesul de clasă, guvernul apărării naționale nu șovăi o clipă; el se transformă într-un guvern al trădării naționale"* [1].

Avîntul maselor populare, decise să nu se supună unei capitulări rușinoase, nu putea fi însă de loc stăvilit. Muncitorii uzinelor din Paris, mai ales cei de la Cail, încep să fabrice tunuri și muniții pentru înfruntarea decisivă a inamicului. Cu banii lor, ai acestei populații nevoiașe, și prin cotizația benevolă a membrilor gărzilor naționale, acestea sînt dotate cu armamentul necesar.

Franța populară nu voia să se lase de loc învinsă...

* * *

Cînd ajunse la atelierul fotografic al lui Nadar, Jules văzu de departe obloanele trase. Bătu în cel din mijloc și un ucenic întrebă dinăuntru cu glas pițigăiat: „Cine-i?" Îi deschise însă chiar Nadar imediat, căci venise în urma ucenicului.

— Cetățene — îl trase Felix de braț, pe sub oblon — ai picat la timp. Știi ce se pregătește în acest moment la Paris?

Înainte de a răspunde, Jules aruncă o privire fugară prin atelier. Observă că în locul unde Nadar ținuse pînă atunci portretul lui Napoleon al III-lea se afla acum bustul lui Trochu [2] iar alături,

[1] K. Marx—Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, ed. P.M.R., 1949, pag. 514.

[2] (1815—1896) General francez, care a sabotat în chip trădător lupta de eliberare din asediul Parisului de către prusaci, determinîndu-i capitularea.

fotografia unui tip cu barbă, cu ochii pătrunzători : Gambetta [1].

Nadar îl apucă pe Jules de braț.

— Știi cu cine stai de vorbă „mon vieux" [2] ? În fața ta nu se mai află Felix Nadar, fotograful, meșterul care face o duzină de poze pentru 25 de franci... Apoi luînd poziție de „drepți" : Căpitanul Felix Nadar, comandantul bateriei de baloane captive care apără Parisul !

Ca și cum i s-ar fi părut că Jules nu-l crede și spre a-și întări spusele, Nadar îi întinse prietenului său un certificat semnat de generalul Trochu, în care acesta îl numea organizatorul și comandantul grupului de baloane captive destinat a informa statul major francez despre toate mișcările inamicului.

— Felicitările mele ! îi strînse mîna Jules, sincer impresionat. Sînt foarte bucuros că ți s-au recunoscut, în sfîrșit, priceperea și curajul în acest domeniu...

— A fost greu — oftă Nadar — dar pînă la urmă tot a mers ! De altfel, fără ajutorul căpitanului Reffye nici n-aș fi scos-o la capăt...

Și văzînd că Jules nu fusese prea surprins de numele pronunțat, reveni :

— Nu știi cine este Reffye ? Atunci privește aici ! scoase el dintr-un sertar o fotografie. Ce reprezintă asta ?

— Un fel de... tun, în miniatură !...

— E o invenție teribilă, unică pe glob. Invenția lui Reffye, „tunul cu gloanțe", cum îi spun agea-

[1] Jurist, unul din fruntașii burgheziei republicane (1838—1882). Evidențiindu-se pe această poziție în timpul celui de al III-lea imperiu, în guvernul de la 4 septembrie 1870, a intrat ca ministru de Interne și a fost probabil printre puținii, dacă nu singurul dintre membrii săi, care voia sincer să dea o ripostă prusacilor. A organizat armata de rezistență de pe Loara. Deși anticapitulard, Gambetta s-a dovedit pînă la urmă a fi și anticomunard. A demisionat din guvern după capitularea acestuia și, ca să nu se alăture maselor muncitoare, a plecat în Spania.

[2] „Bătrîne" — expresie familiară, echivalentă uneori cu „dom' le", alteori cu „mă".

miii... Inițiații însă știu că se numește „mitralieră".

— Ce vorbești ?

— Ce-ai auzit, mon vieux ! Avem 175 de piese de acestea în toată armata — bătu el cu degetul arătător pe fotografie — atîtea „doar" cu care să ne apărăm capitala, însă nu-i văd prea bine pe băieții lui tata Moltke și ai lui Bismarck cînd le-or simți „scuipînd" gloanțe...

— Ce expresie mai este și asta !

— Cea mai justă. Știi ce-i o „mitralieră" ? Înlocuiește 1 000 de pușcași. Vezi aceste 15 găurele în țeava din față ? Într-un minut ies cîteva sute de gloanțe prin orificiile astea !

Jules rămase gînditor :

— Și zi, asta-i invenția lui Reffye, cum îi spui dumneata ?

— Exact ! Și fără el, n-ai fi vorbit azi cu Felix Nadar, comandantul grupului de baloane captive ! Nadar vîrî înapoi fotografia în sertar, scoțînd în schimb un plan al Parisului pe care-l întinse pe masă. Lupta va fi crîncenă — reluă el. Parisul nu se va lăsa cu una cu două... Eu știu c-o să le-o plătesc cu vîrf și îndesat. Vezi aceste puncte însemnate pe hartă ? Sînt șapte. De jur împrejurul Parisului. În aceste locuri se va înălța cîte un balon captiv care va sta zi și noapte în văzduh. Nici o pușcă nu bate pînă la nacela balonului. Eu cunosc armele nemțești. Sînt puști Dreyse, în serviciu din 1848. Nu au o bătaie mai mare de 600 m. Balonul captiv se va înălța la cel puțin 1 000 metri.

— Într-adevăr, murmură Jules, va fi admirabil !

— Sper ! mărturisi Nadar oarecum măgulit. Dacă m-ar vedea acum frații Godard, de la care am învățat meseria aeronauticii, cred că ar putea fi mulțumiți de mine.

* * *

— Va trebui să încetăm apariția *Magazinului*, dragul meu Jules.

— De ce, „directore" ?

— Întîi, n-avem hîrtie. Al doilea, nu mai avem lucrători. Toți s-au înrolat în Gărzile naționale. Și în al treilea rînd, cel mai important, n-avem cititori. Lumea e preocupată să se refugieze în provincie. Cui îi mai arde de aventuri peste mări și țări, cînd trebuie să-și ia calabalîcul în spinare și să plece la drum?

— La urma urmei, ai dreptate. Războiul poate ține toată iarna și poate chiar și la primăvară...

Hetzel îi relată apoi planul său: dacă evenimentele vor rămîne multă vreme tulburi, se gîndea să mute sediul editurii undeva în provincie și să continue de acolo activitatea... După care începu discuția favorită cu tema: așa pățește o țară care se lasă condusă de femei. Ajuns aici, el arăta ca de obicei că acest război l-a vrut „madam Eugenia", împărăteasa, soția lui Napoleon al III-lea, fiindcă era convinsă că nu poate asigura tronul prințului moștenitor fără un război glorios — părere față de care majoritatea prietenilor lui Hetzel surîdeau îngăduitori fiindcă încercaseră adesea să-i arate că pricinile acestui război sînt mult mai adînci decît „toanele" împărătești. Dar editorul o ținea într-una că: ce-i privea pe cetățenii francezi că un Hohenzollern candida la tronul Spaniei? Cît timp a fost el, Hetzel, în exil politic în Germania — și a stat aproape 10 ani acolo! — Alsacia și Lorena erau pe buzele tuturor. Împăratul francezilor a căzut în cursă ca un taur căruia i s-a fluturat catifeaua roșie. Dar la urma urmelor, greșeala împăratului tot a fost bună la ceva: a însemnat sfîrșitul monarhiei. Parisul o să știe să iasă din încurcătură, de aceasta nu se îndoiește.

Hetzel, neuitînd că este totuși editor, îl întrebă apoi pe interlocutorul său:

— Apropo, ce-ar fi, în răstimpul acesta de... așazisă inactivitate publicistică, să scrii un roman? Ceva cu invenții extraordinare, cu arme noi... O expediție în planeta Marte, poate... căci de Lună ne-am mai ocupat noi...

— Și încă în două volume!

— Ai dreptate! Alege alt loc, atunci. O insulă, un continent nou; descoperă-l dacă vrei!... Să iasă o lucrare pacifistă, în orice caz...

— Știi că am o idee „directore"?

— S-auzim!

— Numai c-o să mă folosesc iar de... balon.

— Nu-i nimic, rîse Hetzel. Scoate-l din hangar, umflă-l și... cum s-o termina războiul aterizezi cu manuscrisul la „maison Hetzel, rue Jacob — rue Bonaparte"[1] și teascurile noastre te vor primi ca pe un erou.

— Am să scriu un roman care să însemne cea mai fervență apologie a traiului pașnic al oamenilor de diferite rase și credințe religioase uniți prin muncă, pentru a smulge naturii tainele ei... O să încep cu niște prizonieri politici... partizani ai desființării sclaviei...

Jules se despărți de Hetzel cu planul gata trasat în linii mari: *Insula misterioasă* și răsărise din valurile oceanului imaginației cu bogățiile și surprizele ei. În ea, el va demonstra că munca unui colectiv închegat săvîrșește adevărate „minuni", în schimb, izolarea de societate transformă pe om în brută. Părăsit de societate, omul decade repede la starea primitivă de care numai viața socială îl poate salva, acea viață socială care-i formează caracterul și în care știința și perseverența transformă natura.

* * *

Acasă, Honorine îl întîmpină cu o scrisoare și-i spuse că cei de la Amiens îi invită să plece acolo pînă ce se vor liniști lucrurile.

Jules nu prea voia să părăsească Parisul. Știa că în curînd orașul va fi complet încercuit și nici o retragere nu va mai fi posibilă, știa că îl așteaptă asediul, însă nu-i venea totuși să se despartă de capitală, deși la Amiens ar fi avut parte de un trai tihnit și ar fi putut scrie în liniște — lucru ce-l

[1] Casa Hetzel, strada Iacob — strada Bonaparte.

ispitea peste măsură. Ceea ce atîrnă greu în cumpănă fu vestea că Max Lelarge, prietenul său, fusese ales primar în Amiens. Datorită acestui fapt, în cele din urmă, Jules s-a evacuat cu familia la Amiens, așa cum susținea Honorine încă de mult. S-a decis de altfel în ultimul moment, totuși la timp.

Orașul era asediat din toate părțile. De jur împrejurul lui nu rămăsese un metru liber. Peste tot sîrmă ghimpată, metereze și gropi de ghiulele. Nimeni nu și-ar fi putut închipui că tunurile Krupp sînt atît de bune. Băteau pînă la 3—4 km și nimereau de la distanță în turla unei biserici sau în coșul vreunei fabrici. Nu-i vorbă că și mitraliera căpitanului Reffye era bună, dar nemții parcă erau blindați.

Din baloanele captive, francezii îi observau în tot cursul zilei, urmărind astfel toate deplasările lor de trupe. Era vizibil că de la o vreme nemții aduceau trupe noi și că în momentul cînd ele vor schimba pe poziție vechile regimente, asaltul final va începe.

Foametea făcea ravagii la Paris. Lumea începuse să mănînce și carne de pisică — mai mult chiar — șobolani.

Prietenii săi i-au scris lui Jules informîndu-l despre toate acestea, căci poșta era destul de bine organizată prin porumbei călători. Toate marile centre provinciale — Bordeaux, Tours, Nantes etc. — țineau legătura cu capitala prin acești mesageri zburători.

Păcat că nu avem nici o scrisoare din acea vreme de la Nadar către Jules, căci nu se poate să nu-i fi scris și el și să nu-i fi povestit despre marea satisfacție ce-o simțea putînd să-și rîdă de inamicul de sub el, care îl amenința cu pumnul și spumega de neputință... Căci chiar dacă-l ocheau cu arma, glonțul pușcașilor nu ajungea nici la jumătatea distanței pînă la balon.

Și noaptea era interesant pentru Nadar să stea în nacelă și să supravegheze pe nemți. Balonul se deplasa ușor în jurul lui însuși... iar în văzduhul

liniştit, vîntul aproape nici nu adia... Focurile soldaţilor pîlpîiau de jur împrejurul Parisului ca o centură de licurici şi orice zgomot, cît de mic, răzbătea clar pînă sus.

Dar cea mai mare satisfacţie a avut-o Felix Nadar cînd a fost decorat cu Legiunea de Onoare.

Iată în ce împrejurări :

Parlamentarul Gambetta a fost desemnat să organizeze rezistenţa în provincie, ca să vină şi ea în ajutor. Dar Parisul era atît de perfect încercuit de nemţi, încît mai repede trecea o cămilă prin urechile acului, decît să se fi strecurat un om prin linia de împresurare. Zadarnic s-au făcut tatonări. Gambetta nu găsi nicăieri o breşă pe unde să se strecoare. Rezistenţa în provincie era deci pe cale de a nu se putea realiza... Nadar veni atunci cu o idee : propuse lui Gambetta să-l treacă cu balonul peste linia de asediatori.

Zis şi făcut. Într-un amurg, la 7 octombrie 1870, fiindcă bătea un vînt favorabil, Nadar l-a urcat în balon pe Gambetta şi pe însoţitorul său, un locotenent, şi a dat drumul aerostatului...

Cum în curînd se lăsă întunericul, nemţii nu observară nimic. Abia a doua zi băgară de seamă că nu mai pluteau decît şase baloane captive deasupra Parisului. Era însă prea tîrziu. Gambetta se afla deja în siguranţă la Tours, unde înflăcăra mulţimile.

— Revoluţia — spunea el referindu-se la actul proclamării republicii — a găsit Parisul fără tunuri şi fără arme. Dar în acest moment sînt sub arme 400 000 de oameni din Garda naţională !... Cînd a capitulat împăratul, centura fortificată a Parisului era fortificată doar cu numele, căci n-avea decît, mari şi late, cinci tunuri... cu cîte 30 de obuze fiecare. Azi, cetăţeni, avem la Paris 3 800 piese de artilerie şi cîte 400 obuze de fiecare tun... Şi muncitorii continuă să dea ţării, zi şi noapte, noi arme. Numai într-o singură zi lucrătorii uzinei Cail au produs 7 tunuri...

Jules se afla în acest timp la Crotoy, un mic fort la îmbucătura Sommei, nu prea departe de Amiens.

Deşi Parisul era înconjurat de armatele inamice, el reuşi să trimită lui Hetzel cîteva scrisori prin porumbei voiajori.

Scriitorul era foarte îngrijorat de gravitatea situaţiei.

„Invazia continuă. Prusacii mărşăluiesc spre Paris. Ce va face republica?... Are arme?" [1] întreabă el pe editor.

„Din clipa în care linia Mans va fi interceptată, nu vom mai avea nici o corespondenţă cu Parisul. Dacă Parisul rezistă, aşa cum se pare s-o facă, prusacii vor fi obligaţi ei înşişi să voiască pacea" [2].

Faţă de această situaţie, Jules Verne gîndi că ar trebui să contribuie mai direct şi mai eficient la apărarea republicii, de aceea lăsînd la o parte *Ţara blănurilor* abia începută, şi pe care ar fi vrut s-o ducă la bun sfîrşit, se înrolă voluntar în corpul de apărători ai coastei franceze.

Punîndu-şi ambarcaţiunea la dispoziţia autorităţilor, care o înarmară cu două tunuri şi cîteva mitraliere, Jules Verne împreună cu un echipaj compus de asemenea din voluntari luă în primire un sector al ţărmului. Deşi vasul nu era decît o şubredă barcă pescărească transformată cu ani în urmă de cîrmaciul Alexandre Lelong în „iaht de plăcere", Jules împreună cu cîţiva pescari mobilizaţi şi un grup de marinari veterani ai campaniei din Crimeea, în total doisprezece oameni, nu s-au dat în lături să preia paza întregii coaste a Normandiei şi Flandrei.

Saint-Michel a patrulat astfel pentru a preîntîmpina o eventuală debarcare şi invazie germană săptămîni de-a rîndul plecînd din îmbucătura Sommei de-a lungul ţărmului de nord al Franţei. Căci la fel cu marea majoritate a populaţiei franceze şi Jules era convins că dacă se va da o ripostă energică prusacilor, *„vor fi obligaţi ei înşişi să voiască pacea"*.

---

[1] A. Parménie et C. Bonnier de la Chapelle: *P. J. Hetzel, Histoire d'un éditeur et de ses auteurs*, Ed. Albin Michel, 1953, pag. 524.

[2] Idem, pag. 525.

Poporul francez nu cerea altceva guvernului de la Paris decît să organizeze lupta de apărare, dar Trochu nici în decembrie nu se gîndea serios la acest lucru. Între timp, în provincie, armate improvizate [1] ţin piept cu succes încercărilor de pătrundere ale inamicului. Chiar Moltke recunoscu că vreme de cinci luni aceste armate improvizate au ţinut trupele germane „în şah".

Dar la cererile tot mai insistente ale populaţiei din Paris de a se încerca o ieşire din încercuire, guvernul nu se grăbea să dea nici un răspuns. Schiţă, ce e drept, cîteva încercări de străpungere, dar conducerea militară trădătoare le execută atît de jalnic, încît singurul lor rost se pare că fusese de a arunca Gărzile naţionale în foc spre a fi măcelărite de duşman în lupte ucigătoare, fără rezultate pentru parizieni. Ca ripostă şi ca să înspăimînteze populaţia, prusacii începură la 5 ianuarie 1871 să bombardeze Parisul. În sfîrşit, la 28 ianuarie 1871, guvernul de „trădare naţională" îşi desăvîrşi opera : semnă armistiţiul. Prusacii însă nu îndrăzniră să-şi facă o intrare triumfală în Paris. Abia peste o lună au ocupat doar o părticică a Parisului compusă din parcuri publice, şi numai cîteva zile. Dar şi în acest scurt răstimp trupele ocupante, care ţinuseră încercuit Parisul 131 de zile, erau la rîndul lor încercuite de muncitorii parizieni înarmaţi, care vegheau cu străşnicie ca nici un ocupant să nu depăşească limitele înguste ale colţului ce i-a fost cedat. „Asemenea respect inspirau muncitorii parizieni armatei în faţa căreia capitulaseră toate trupele imperiului" [2].

Urmară alegerile de la 8 februarie pentru noua Adunare Naţională. Dar în ce condiţii !... Inamicul ocupa 43 de departamente din 90.

---

[1] Una din ele, cea de la Orléans, a fost comandată la un moment dat, după moartea, în luptă, a comandanţilor francezi, de către un voluntar romîn gălăţean, Moruzi, pe care Gambetta l-a ridicat la rangul de sublocotenent pentru faptele sale de arme.

[2] K. Marx-F. Engels, *Opere alese*, vol. I, ed. P.M.R., 1949, pag. 490.

Clerul făcea cea mai largă propagandă candidaților reacțiunii, iar la țară, burghezia rurală, chiaburii, notabilii amăgeau pe țărani spunîndu-le că socialiștii și muncitorii ajunși la putere vor să le ia pămînturile. În aceste condiții a fost firesc deci ca noua Adunare de la Bordeaux să numere 450 de monarhiști din totalul de 750 membri și să-l aleagă pe Thiers [1] ca șef al puterii executive, același Thiers care la 1834 se evidențiase prin măcelărirea republicanilor din Paris.

După încheierea armistițiului cu prusacii, Jules Verne fu demobilizat, ambarcațiunea sa dezarmată, iar echipajul ei lăsat la... vatră. Scriitorul se întoarse deci la Amiens, de unde își exprimă îngrijorarea față de manevrele reacțiunii, mărturisind într-o scrisoare lui Hetzel :

„După Sedan ați avut (la Paris, n.a.) *un parlament pe față republican. Și acuma, în ciuda tuturor eforturilor noastre, nu va fi decît pe jumătate"* [2].

Jules Verne avea desigur de ce să fie îngrijorat ; cursul ulterior al evenimentelor i-a confirmat-o. *„În ciuda tuturor eforturilor noastre"*... Iată fără nici un echivoc atitudinea republicană și net antireacționară a scriitorului față de uneltirile „domnilor de la Paris".

* * *

De cîteva zile Jules se închidea cu unii prieteni în birou și șușotea ceasuri întregi... Citea ziarele cu aviditate, le sublinia și le forfeca articolele. Honorine era sigură că se va întîmpla ceva și iată că a venit clipa de care se temuse atît : Jules a anunțat-o că pleacă la Paris.

— Acum, Jules ? Alt moment nu ți-ai găsit ! Ne părăsești tocmai acum ?

— Datoria mea, Honorine !

---

[1] Avocat, om politic al reacțiunii, dușman al republicii și al clasei muncitoare, fapt pentru care a fost președinte al consiliului de miniștri între 1836-1840 și a susținut pe Napoleon III să ajungă la putere (1797-1877).

[2] H. Parménie și C. Bonnier de la Chapelle, op. cit., pag. 537.

— Datoria ta sînt copiii și familia !...

Nu putea, nu reușea însă să-l convingă. Jules susținea că datoria lui era să fie prezent la Paris. Pe Honorine însă o apuca migrena numai la gîndul că i s-ar putea întîmpla ceva soțului ei, în mijlocul acestui Paris tentacular, unde n-ar mai fi fost nici ea și nici bunul lor prieten Hetzel [1] alături de el.

— Și cît vei lipsi ? se resemnă Honorine în cele din urmă.

— Nu prea mult. O raită și mă-ntorc !

Honorine dădu amărîtă din cap :

— Ești încorijibil !

---

[1] Într-adevăr editorul își ținuse promisiunea făcută cu ani în urmă de a „scoate ceva din stofa" lui Jules. Cu răbdare și meticulozitate el citea toate manuscrisele ce i le prezenta scriitorul, fiind primul său îndrumător artistic. Adesea criticile lui Hetzel erau destul de aspre. De pildă, prima versiune a *Insulei misterioase* a înapoiat-o lui Jules cu mențiunea : forma este *„foarte neglijentă și prea dezlînată"* iar deosebit de aceasta, personajele în afară de două, n-aveau un *„relief susținut"*. Refăcută de Jules, opera aceasta a luat magistrala înfățișare pe care i-o cunoaștem.

„Regret că n-ai scos tot ce se putea scoate din personajele dumitale, că invadat de descrieri ispititoare, nu zic nu, n-ai izbutit să te ridici în cele trei volume la dezvoltarea caracterelor, lungind incidentele prea scurte, prea rezumative. Ceea ce este roman ar fi putut avea un interes imens și n-ai mai fi fost acuzat că ai sacrificat prea multe de dragul nomenclaturii, căci restul crescînd, descrierea ar fi intrat, rămînînd cum este, în proporțiile voite... E o crimă să nu te folosești de aceste caractere atît de bine schițate, de conversație, de dialog !" îi comunica Hetzel lui Jules odată într-o scrisoare. Cu altă ocazie îi scria astfel : *„Îmi place să fiu sincer. Dacă ai fi ratat o piesă de teatru ai fi înțeles. Ei bine, poți rata o carte ca și o piesă ; și cînd punctul de plecare te duce la pierzanie, nu mai e nimic care să te poată scoate la liman, nici talentul, nici chiar abilitatea amănuntului. Nimic nu salvează ceea ce nu poate fi salvat". „Am dreptate, dragul meu, să te tratez ca pe un copil, cu cruzime, numai fiindcă îți vreau binele ? Cred că nu din cauza aceasta o să-ți înstrăinezi inima de acel care îndrăznește să te avertizeze atît de dur ?"*

Profund recunoscător pentru această grijă aproape părintească ce i-o arăta editorul său în privința realizării artistice, Jules îi mărturisește că scopul său este de a deveni *„un scriitor"* și că acesta este de fapt *„ambiția vieții sale"*, de aceea prețuiește atît de mult ajutorul critic al lui Hetzel. (Citatele din A. Parménie... etc. op. cit.).

* * *

Cînd a ajuns la Paris, Jules a avut impresia că retrăieşte clipele încercate cu douăzeci de ani în urmă, căci ca şi atunci, capitala era în plină fierbere.

Nu mai avea însă acum cu el pe prietenul său Edouard Bonamy. Se afla pe Boulevard des Italiens, în dreptul cafenelei Tortoni, la ora cînd frecventata arteră gemea de lume.

Abia sosise. Se îndreptase spre cafeneaua aceasta fiindcă ea era locul de întîlnire al întregului Paris modern. Aici putea afla foarte repede ştirile cele mai sigure atît despre situaţia politică cît şi despre cea economică sau chiar despre viaţa intimă a celor mai însemnate personalităţi.

Văzuse între timp malul stîng al Senei prefăcut în moloz şi ruine şi îl stăpînea încă o vie strîngere de inimă. Cînd citise în ziare că nemţii bombardaseră Parisul cu 240 de tunuri şi 15 000 de proiectile şi că în numai cîteva zile făcuse 400 de victime, parcă nu fusese chiar atît de emoţionat cum se simţea acum la vederea dărîmăturilor din tot lungul malului stîng al Senei.

Într-adevăr, aceste bombardamente inutile ca efect militar, însă purtătoare de „efecte psihologice" (Bismarck spera să-i descurajeze şi să-i determine astfel pe parizieni să capituleze mai repede) au reuşit să trezească şi în Jules, ca de altfel în sufletul oricărui francez, efecte tocmai contrare. Ghiulelele care au atins Pantheonul, care au ucis copii nevinovaţi în şcoala confesională din Vaugirard sau bolnavi din paturile spitalului Pitié, îndîrjiră şi mai mult pe francezi.

Încă sub impresia clădirilor bombardate, Jules intră în cafenea. I-au trebuit cîteva minute de acomodare. Mirosul de tutun şi de parfumuri grele îi făcu rău la început. Dădu să iasă la aer curat. Se dezvăţase, în atîtea luni, de aerul acesta îmbîcsit de cafenea pe care-l cunoscuse atît de bine, mai

ales în tinerețe. Dar o dată intrat, auzi pe cineva strigîndu-l, așa că nu mai putu ieși.

Se îndreptă către masa unde fusese chemat și luă loc în tovărășia a trei bărbați dintre care cel care-l strigase sorbea o cafea, ceilalți doi fiind ocupați cu altceva: unul, care purta o garoafă roșie la butonieră, se tot uita pe fereastră — probabil avea o întîlnire (lui Jules i se păru că-l mai văzuse undeva, dar nu-și amintea unde), iar celălalt, impasibil, răsfoia o broșură cu copertă roșie și izbucnea mereu în rîs pe măsură ce citea.

Prietenul lui Jules era un corector de ziar, un om cu fizionomie uscățivă și ștearsă, privind lumea reticent, dindărătul unor „pince-nez".

Era corectorul casei de editură Hetzel. Tuturor romanelor lui Jules, el le făcuse corectura.

— Luați loc, maestre! îl pofti el pe romancier. Cînd ați venit la Paris? Nu m-așteptam! E o imprudență. Eu n-am unde pleca, dar ce-aș mai șterge-o! Vă prezint pe prietenii mei — arătă el cu mîna spre cei doi pronunțînd numele lor la repezeală, astfel că Jules nici nu le auzi prea bine. Corectorul îndeplini în treacăt această formalitate la care respectivii răspunseră tot atît de protocolar și indiferent, unul aproape neluîndu-și ochii de la broșură iar celălalt întorcînd capul numai pentru o clipă — cît a întins mîna spre Jules, continuînd apoi să privească afară, pe bulevard.

— Domnul Hetzel știe că ați sosit? I-aduceți ceva, vreun manuscris?

Jules își comandă și el un șvarț, își scoase mănușile și zise arătînd cu ochii spre mulțimea din stradă:

— S-ar părea că pe unii nu-i afectează cu nimic situația de azi...

Corectorul sorbi din cafea:

— Pe unii... În schimb pe alții!... Nu vă luați după ceea ce vedeți aici, pe bulevard. Aici, cum prea bine știți, e promenada protipendadei...

Aceştia n-au stat niciodată la coadă pentru 30 de grame de carne de cal, cum am pătimit noi în timpul asediului. Iată, vedeţi colo, la masa de lîngă fereastră, pe mustăciosul ăla? Este un negustor de paste făinoase. Se spune că a făcut milioane în noiembrie şi decembrie cu macaroanele şi fideaua lui pe care le-a speculat la sînge... Ştiţi de ce stă acum aici? O să vedeţi imediat: trebuie să vină misitul cu care tratează o nouă partidă de orez pentru bucătăriile de campanie ale Gărzilor naţionale.

— De unde ştii? interveni cel care citea în cartea cu scoarţe roşii, lăsînd-o în sfîrşit din mînă.

— Locuieşte la noi pe stradă. Îl cunoaşte tot cartierul.

Jules putu citi abia acum titlul broşurii din mîinile celui ce pusese întrebarea. Era *La Lanterne*, ziar de pamflet al lui Rochefort[1], unul dintre cele mai caustice hebdomadare[2] ale Franţei, care hărţuise mult monarhia. De fapt îşi încetase de trei ani apariţia.

— A reapărut? arătă Jules cu degetul spre broşură.

— Nu! răspunse interlocutorul. De altfel, de ce-ar mai apărea? Monarhia a fost zdrobită; republica s-a instaurat iar. Idealurile pentru care a luptat foaia s-au împlinit.

— Aş, te înşeli, amice! întoarse pentru o clipă capul cel care se tot uita pe fereastră. Căderea monarhiei n-a fost decît începutul. Situaţia aceasta e provizorie. Noua noastră republică, a treia, trebuie să-şi ducă misiunea pînă la capăt...

— Da, e drept, avem îngrozitoarele despăgubiri de război, cinci miliarde de franci, pe care trebuie să le plătim învingătorilor...

---

[1] (1830-1913) Publicist burghez, condamnat în 1870 pentru atitudine antimonarhică. A făcut parte din guvernul de la 4 septembrie 1870, dar a demisionat la 31 octombrie. Rochefort a luat poziţie faţă de politica de capitulare, fără însă să fie alături de comunarzi. Totuşi a fost arestat şi exilat.

[2] Publicaţie săptămînală (în greceşte hebdomas — săptămînă).

Lui Jules îi apărură înaintea ochilor dărîmăturile de pe malul stîng al Senei, apoi titlurile ziarelor pe care le citise acasă și în care se spunea că muriseră sute de oameni în aceste bombardamente.

— Dar este absurd, izbucni el — ne-au bombardat Parisul și pentru acest act de barbarie nemaiîntîlnită la un popor pretins civilizat, mai trebuie să și plătim !... Dacă e vorba de despăgubiri, noi ar trebui să fim despăgubiți !...

Omul din picioare, fără să întoarcă privirile, rosti răspicat :

— Nu trebuie să speri niciodată în generozitatea învingătorului... Dar, de fapt, ne și meritățm soarta. Așa ne trebuie. Dacă poporul nu-și ia destinul în propriile-i mîini și-l lasă pe Thiers să-și facă de cap, o să pățim și mai rău. Vedeți această mulțime elegantă, parfumată și dichisită — îndreptă el mîna spre bulevard — care descinde din cupee impecabile cu cai focoși ? Priviți aceste adorabile femei cu rochiile lor umflate de volănașe și coafurile montate, cu tenul fraged și pieptul numai ispită, femei ieșite parcă din galeria de portrete a lui Balzac, nemuritorul pictor și critic vehement al aristocrației și burgheziei pariziene... Veți vedea, atît vă spun — își întoarse el în sfîrșit capul pentru puțină vreme spre cei de la masă — nu va trece mult și burghezia o să facă cea mai perfectă cîrdășie cu prusacul, dacă prin asta își salvează situația.

— Și crezi că nemții o s-o ajute ? întrebă cel care citea *La Lanterne*.

— De ce nu ? Dacă bancherii noștri le dau miliardele promise, de ce să nu-i ajute ? E greu să strîngi de la fiecare francez în parte francul destinat despăgubirilor de război. Capitaliștii pot să tranșeze afacerea mult mai simplu, fiind singurii în stare, într-un timp relativ scurt, să le dea nemților toți banii. Atunci de ce nu le-ar consolida

nemții situația? Toate acestea, bineînțeles, dacă „nu se vor ivi între timp încurcături interne"...

— Adică ce vrei să spui cu asta?

— Tot prostănac ai rămas, pictore, răspunse celălalt și îi luă broșura cu coperți roșii vîrînd-o în buzunar. Uită-te pe stradă! Cînd s-o aprinde fitilul, toți acești dandy și toate aceste femei „delicate" vor fugi din Paris ca șobolanii de pe un vas care se scufundă. Ducă-se dracului, de altfel, că nu ei reprezintă Parisul. Nici una din ele nu-i eterna Mariană cu boneta roșie care de un secol aproape luptă pe baricade, pentru libertatea celor mulți și asupriți. Știi cine-s astea? Astea-s „Damele cu camelii", „Violetele", „Manon"-urile [1]... Iar cocoșeii ăștia cu cilindru pe cap și redingote atît de țipător colorate sînt urmașii lui Julien Sorel în căutarea unei noi Madame de Renal [2], oameni umblînd după carieră sub protecția fustelor.

Monarhia, s-a zis cu ea, dar cu ăștia de colo, ce facem? Cine ne descotorosește de ei? Sînt sigur că ăștia speră să restaureze curînd monarhia ca din nou să înceapă „frumoasele zile din Aranjuez" [3]. Și-n vreme ce jumătate de milion de francezi stau prizonieri la nemți, aici ăștia fac să curgă șampania gîrlă și se gudură toată ziulica la picioarele lui Thiers... Acum — se întrerupse el dintr-o dată luîndu-și bastonul și pălăria — trebuie să plec. A venit cineva. La revedere, dragii mei.

Porni repede cu mîinile întinse spre o femeie de statură potrivită și nu prea frumoasă, care se oprise pe trotuar, afară, și-l aștepta.

— Cum se numește omul acesta? îl întrebă Jules pe corector. Mi l-ai prezentat adineauri, dar nu i-am reținut numele.

— N-ai auzit de el? Îi zice Paschal Grousset! Dar femeia cu care a plecat nu știu cine o fi...

---

[1] Eroine din piesa de teatru cu același nume de Dumas-fiul, opera *Traviata* de Verdi și romanul *Manon Lescaut* de Prévost.
[2] Personaje principale din romanul *Roșu și negru* de Stendhal.
[3] Zile fericite, expresie din *Don Carlos* de Schiller.

— Asta pot să-ţi spun eu : este Louise Michel ! O tovarăşă de-a lor, din comitet — îl lămuri pictorul...

— Oi fi şi tu de-al lor ! îl privi corectorul surprins.

— Nu, dar mi-s buni prieteni !

— Ştiţi că-mi amintesc acum unde l-am mai văzut pe amicul Grousset ? interveni Jules. Mi se părea mie cunoscută figura lui, dar nu puteam să-mi aduc aminte în ce împrejurare am întîlnit-o... Pe vremuri, la Biblioteca Naţională, Grousset era un cititor pasionat... Acolo l-am văzut adesea...

— Este un adversar neîmpăcat al monarhiei — îl califică entuziast pictorul. A scos unul după altul patru ziare, în cîteva luni. De fiecare dată cînd foaia era suprimată, înfiinţa alta. *La Marseillaise, La Bouche de fer, La Nouvelle République, L'Affranchi* [1]... L-au trimis de două ori pînă acum la închisoare...

— Într-adevăr, neînfricat bărbat. Mi-ar face plăcere să-l mai întîlnesc — îşi exprimă Jules dorinţa.

— O să mai auziţi cîndva de el ! Nici o grijă !

După ce ieşi din cafenea, picioarele îl purtară la voia întîmplării pe străzi.

Iată şi rue de L'Ancienne Comédie, cu imobilul cenuşiu în mansarda căruia Jules trăsese împreună cu Edouard în primele zile ale venirii lor la Paris.

Cît de naivi şi lipsiţi de experienţă fuseseră atunci ! Cutreieraseră o noapte întreagă prin Paris, împinşi de colo-colo ba de soldaţii din Garda naţională, ba de răsculaţii care treceau spre primărie în grupuri compacte, cu torţele în mîini. Îi mai răsună şi acum în urechi dangătele lugubrelor clopote ale catedralei Notre-Dame care sfîşiau tragic noaptea. O fi departe strada St. Etienne unde văzuseră un furgon încărcat cu cadavre al căror chip groaznic schimonosit arăta chinurile cumplite în care muriseră ? Pe unde o fi acum Michel Carré, cel pe care l-au întîlnit lipind cu mîna lui afişele piesei sale *La jeunesse de Luther* pe zidurile Tea-

[1] *Marsilieza, Gura de fier, Noua Republică, Sclavul eliberat.*

trului Odéon? Păcat că nu mai sînt cluburile socialiste de altădată să mai poată asculta cuvintele pline de îmbărbătare ale oratorilor... Se spune că există şi acum oameni dintr-o bucată. În gazetele pe care le primea acasă şi în discuţiile cu prietenii revenea adesea numele unora din ei: Ch. Delescluze, Th. Ferré, R. Rigault etc. Spre deosebire de Thiers şi acoliţii săi, aceştia nu voiau să-şi vîndă conştiinţa.

Încă din primele ore de cînd intrase în Paris, Jules a fost martorul unui fapt care mai apoi avea să-i pricinuiască lui Thiers multă bătaie de cap.

Se afla în Montmartre cînd auzi deodată uruit de roţi pe caldarîm şi gălăgie mare. Nişte copii apărură de după un colţ, chiuind de bucurie şi sărind într-un picior. În fruntea cetei, unul din puşti, un băieţel slăbuţ şi oacheş, eternul Gavroche[1], urla ca un drăcuşor şi cu o sabie de lemn în mînă pornea la atac împotriva unui duşman imaginar, urmat îndeaproape de ceata micilor săi prieteni care se-ntreceau şi ei în ţipete.

Ferestrele caselor, mai ales cele de la etaj, erau deschise una după alta de către gospodinele venite în fugă de la bucătărie, curioase să vadă ce se petrecea în stradă. O clipă, crezu că s-a întîmplat ceva „citadinei", vreun accident... Dar nu... De după colţ apăru un tun, apoi altul şi altul... şi tot aşa, un şir nesfîrşit de tunuri franceze.

Se dădu mai aproape. Un trecător îi făcu cu ochiul:

— Straşnici băieţii ăştia din Gărzile naţionale! De azi dimineaţă tot cară armament pe sub nasul lui Thiers. Au adus pînă acum vreo două sute de tunuri în Montmartre şi Belleville.

Într-adevăr, servanţii tunurilor făceau parte din Gărzile naţionale. Dar de ce transportau aceste tunuri şi cum reuşiseră să le scoată din stăpînirea trupelor guvernamentale? Aceasta Jules nu şi-o putea încă lămuri. În orice caz, îi părea bine fiindcă

[1] Personaj din romanul *Mizerabilii* de Victor Hugo, „copil al străzii", isteţ, plin de curaj şi generozitate.

știa că în conformitate cu stipulațiunile de armistițiu și de ocupație, Gărzile naționale nu fuseseră dezarmate, în vreme ce armata regulată trebuise să predea nemților întregul ei armament.

Și printr-o firească asociație de idei, de la tunuri, gîndul îl purtă spre Felix Nadar, comandantul bateriei de baloane captive ce furniza statului major francez informațiile privitoare la mișcările trupelor inamice, asediatoare ale capitalei... Pe unde o mai fi acum Nadar? Va trece mîine neapărat pe la atelierul *„singurului și veritabilului Nadar, cel mai renumit fotograf din Paris, distins cu medalia de aur la expozițiile fotografice din Lyon și Bruxelles, artist în executarea fotografiilor și unicul tehnician și fotograf cinstit care desfide orice concurență"*... La amintirea acestei „titulaturi", Jules zîmbi descrețindu-și fruntea.

Cît era de reconfortant optimismul lui Nadar!

A doua zi, cînd s-a dus la atelierul lui Nadar, i-a deschis un tînăr cu fața luminoasă.

A crezut că-i vreun practicant, pe care fotograful l-a luat ca ajutor spre a-l iniția în secretele artei sale. Dar cînd a intrat în atelierul tapisat cu foi volante și coperte, soția lui Nadar îl informă că bărbatul ei plecase în provincie, spre a-l sprijini pe Gambetta în acțiunea acestuia de a redresa Franța: cît privește tînărul care i-a deschis, era fiul lor — „micuțul" călător, care pe vremuri luase loc în nacela „Uriașului" unde familia Nadar primise „botezul aerului" într-o dimineață umedă de toamnă, cînd tatăl voia să bată recordul de altitudine în balon...

* * *

Jules se afla de vreo săptămînă la Paris. Fusese pe la prieteni și se pusese la curent cu evenimentele. Scrisese acasă Honorinei să fie liniștită și să nu-i ducă grijă, căci la Paris toate sînt în cea mai perfectă ordine.

De fapt, nici el nu credea un cuvînt din aceste informații optimiste, dar voia numai să-i liniștească pe cei de-acasă. La Paris, atmosfera era departe de „cea mai perfectă ordine". Deși în aparență viața decurgea normal, și cu toate că pe Boulevard des Italiens nimic nu se schimbase — cupeele își purtau mai departe stăpînii în fiecare dimineață la plimbare prin Bois de Boulogne iar femeile își etalau ca și pînă atunci splendidele rochii dantelate pe Champs-Élysées — totuși în atmosferă domnea parcă o apăsare. Populația de rînd nu contenea să strige în gura mare că ziua răfuielii se apropie iar burghezia și o parte din intelectualii comozi, speriați întotdeauna la gîndul unei schimbări cît de mici a situației care să le afecteze traiul tihnit, făceau politica struțului ferindu-se mai ales „să vorbească de funie în casa spînzuratului".

Odată, Jules se dusese la mătușa Charruel. Trebuia să treacă și pe la ea ! Stătuse doar atîta vreme în gazdă acolo ! Poate avea nevoie de ceva, poate era bolnavă... Așa că pașii îl purtară înspre imobilul din strada Thérèse. I-a deschis mătușa în persoană și Jules n-a fost surprins decît de rochia neagră cu care se îmbrăcase.

S-a bucurat cînd l-a văzut. Deși îmbătrînise mult, își păstrase întreaga luciditate și făcea încă haz de isprăvile „celor unsprezece", amintindu-i lui Jules amănunte pe care el însuși le uitase.

În „cămăruța sa" (Jules o mai numea „a sa" chiar după aproape un sfert de veac) se mai afla pianul — una din „numeroasele afaceri strălucite" ale tinereții sale — pianul achiziționat în rate și pe care mai tîrziu nu l-a mai dus pe unde s-a mutat, din lipsă de spațiu — pianul la care Lelarge, Victor Marie și Jules însuși zdrăngăneau după plac...

Aici venise odată Chateaubourg în iscoadă, trimis de familia îngrijorată. Tot aici l-a găsit Jules pe tatăl său, așezat pe taburetul pianului cu bastonul între genunchi, așteptîndu-l să se întoarcă din oraș ca să-i spună că îi taie orice subvenție... Și în sfîrșit, tot aici au avut loc faimoasele banchete în

cinstea „succesului" piesei *Pailles rompues* și a celor 20 de franci, drepturi de autor încasate cu titlul de beneficiu...

— După cine porți doliu ? o întrebă Jules.

Mătușa clătină capul și oftă adînc :

— Henri, bietul de el, Dumnezeu să-l ierte !

— Cum, a murit profesorul Garcet ? nu-și crezu Jules auzului.

— Da, maică ! Nemții l-au omorît în asediu, în timpul bombardamentelor — zise mătușa și își șterse lacrimile ce-o podidiseră.

Henri Garcet era nepotul ei. Excelent profesor de matematici, cu o ținută sobră și bucurîndu-se de mare stimă nu numai ca profesor, ci și ca om, profesorul Garcet căzuse jertfă ororilor destructive și oarbe ale mașinii de război prusace.

— Cumplit mai trebuie să plătim păcatele împăratului, mătușică ! zise Jules și se așeză pe pat, copleșit de știrea morții lui Garcet. Vezi, Bismarck ne cere despăgubiri : vrea miliarde de franci, vrea Alsacia și Lorena — și le va primi, fără îndoială — căci Thiers este în stare de orice... Dar cine știe, poate ne va veni și nouă odată apa la moară și vom cere și noi despăgubiri de la nemți... Însă chiar de-om lua tot aurul înapoi și chiar de-om redobîndi Alsacia și Lorena, ce facem cu sufletele acestea mari și nobile ca ale profesorului Henri Garcet ? Cine ne va despăgubi pentru pierderea lor ?...

— Nu ne dau pensie, maică !

— Știu asta ! Dar nu la aceasta mă referem, ci la pierderea ireparabilă pentru știință și omenire a acestei minți geniale care a fost matematicianul Garcet. Dacă ar mai fi trăit... ar fi putut să realizeze lucruri uimitoare. Ziarele vorbeau acum cîțiva ani despre lucrările lui teoretice cu privire la măsurarea meridianului pămîntesc. Stabilise un sistem de triangulație care ar fi înlesnit și ar fi adus maximum de precizie în calcularea arcului de cerc...

Jules se întrerupse. Mătușa Charruel plîngea și nu mai pricepea nimic din ultimele sale fraze.

— Lasă, mătușă, nu mai plînge...

Se sculă și îi cuprinse afectuos umerii. Clopoțelul de pe coridor sună puternic. Jules merse împreună cu bătrîna pînă la ușă, căci se hotărîse și el să plece. Cum o deschise, văzu în prag o altă veche cunoștință de la Biblioteca Națională, pe Elisée Reclus, geograful, cu care se mai întîlnise apoi adesea și la editura lui Hetzel și despre care Nadar îi comunicase într-o vreme că îl are sub ordinele sale, ca voluntar în compania de aerostate observatoare din Paris.

Reclus căuta o domnișoară, pe Louise Clémence Michel, învățătoare — Jules mai auzise numele acesta, dar nu-și amintea în ce împrejurare. Mătușa Charruel îl lămuri pe geograf că greșise apartamentul. Trebuia să sune cu un etaj mai jos.

Coborîră amîndoi, Jules și Elisée, dar la locul indicat nu răspundea nimeni. Bătură un răstimp, strigară chiar, și în cele din urmă vecinii ieșiră pe culoar și-i informară că probabil locatara plecase de acasă, de vreme ce nu răspunde la apelurile lor atît de insistente.

Cînd ieșiră pe stradă, geograful mai aruncă o privire la ferestrele de sus, ca să se încredințeze că într-adevăr n-a pierdut nimic din vedere, și luîndu-l pe Jules de braț, porniră în sfîrșit în jos, spre Sorbona.

— Tocmai acum lipsește și Louise! Cei de la comitet se vor supăra foc...

Cînd Elisée Reclus pronunță „comitet", Jules își aduse îndată aminte unde mai auzise pomenindu-se de numele învățătoarei: în cafeneaua Tortoni. Acolo o aștepta Grousset, bărbatul cu garoafa roșie la butonieră... Nu vru însă să-i vorbească amicului său despre această împrejurare, ca să nu-i producă cumva vreo deziluzie. Se înșela însă, fiindcă geograful o căuta pentru cu totul alte motive decît cele de ordin sentimental pe care le bănuia Jules.

Reclus era un înverşunat duşman al lui Thiers. Cu vreo săptămînă-două în urmă, în cartierele din partea de răsărit a Parisului tocmai se formase o „Federaţie republicană a Gărzii naţionale" condusă de un „comitet central". Geograful colabora intens cu acest comitet. Iar Louise Michel era şi ea o devotată colaboratoare a „federaţiei republicane". Întîlnirile ei cu Grousset aveau aparenţa unor „rendez-vous"-uri sentimentale tocmai spre a înşela pe eventualii copoi ai lui Thiers, căci sub nasul ocupanţilor, Parisul pregătea ceva extraordinar. ...Aşa cum îi era tradiţia revoluţionară !

Cînd Jules îi relată lui Elisée Reclus că asistase la transportul pieselor de artilerie de către oamenii Gărzilor naţionale la Montmartre şi Belleville, geograful zîmbi satisfăcut :

— Era şi timpul ! Bine că am prins de veste că nemţii vor să ocupe perimetrul Champs-Élysées şi am putut evacua piesele la vreme. Ascultă-mă pe mine — se opri Reclus strîngîndu-l pe Jules de braţ — se apropie ziua răfuielilor... Comitetul a ştiut ce face cînd a dat ordin gărzilor să strămute tunurile... Ştim prea bine că asta nu-i convine lui Thiers, dar n-avem încotro. Parlamentul ăsta docil votează orice-i cere Bismarck... Noroc că mai sîntem şi noi pe aici cu gărzile noastre.

În vreme ce porniră iar mai departe, Jules îşi aminti că docilele instrumente ale parlamentului votaseră nişte legi extrem de draconice prin care toată sărăcimea era obligată să-şi plătească de urgenţă datoriile.

În timpul asediului, aceste executări fuseseră suspendate. Acum însă, Thiers socotise că repunîndu-le în aplicare, va avea posibilitatea de a mai tăia puţin din *„nasul celor care, după părerea sa, începuseră să şi-l bage pe unde nu le fierbea oala"*.

Se înşelase însă amarnic crezînd că prin astfel de măsuri care loveau în parizienii nevoiaşi va putea să silească populaţia Parisului, strivită sub povara grijilor personale, să nu se mai intereseze

de soarta Franței și să-l lase să ofere prusacilor patria pe tavă.

— Pe de altă parte — continuă Elisée Reclus — există destui bancheri și așa-zișI oameni de afaceri care nu-i dau pace lui Thiers, mai ales de cînd au văzut că Gărzile naționale puseseseră mîna pe cîteva sute de mii de puști. Toată ziua îl bat la cap *„să termine o dată cu scelerații și să le ia tunurile înapoi"*, promițîndu-i că în schimb garantează ei pentru plata cu promptitudine a despăgubirilor de război cerute de prusaci.

— N-o să le meargă așa de lesne cu gărzile noastre ! zîmbi Jules.

— Cred și eu ! Să încerce numai ! scrîșni geograful. O să vadă ei pe dracu ! De altfel, vînduții ăștia au de gînd s-o și șteargă din Paris...

— Da, am auzit și eu ! confirmă Jules. De altfel se zice că vor să mute și sediul parlamentului de la Bordeaux la Versailles.

— Ca să-i apere baionetele teutone de furia maselor ! Mi-e scîrbă de ei — scuipă Elisée. Nu-s nici măcar în stare să ascundă faptul că fac jocul burgheziei împotriva maselor populare și ale intereselor țării.

— Nu le mai pasă, dădu Jules din umeri. Dacă îi au pe prusaci alături, de ce ar mai menaja susceptibilitatea poporului ?

— De ce ? se opri iar Elisée înfierbîntat. N-a uitat prea repede burghezia ce-a pățit la 1848 ? S-o ferească sfîntul de-o nouă pățanie ! De data asta o să fie...

Dar se opri brusc.

— Uite-o pe Louise ! îi dădu el drumul de braț lui Jules. Scuză-mă ! și alergă după ea, dispărînd după un colț pe unde cotise și Louise.

Jules își continuă drumul singur. Nu se depărtase prea mult de casa mătușii Charruel. O zărea încă, la capătul străzii, masivă, mohorîtă, cenușie... Și cîtă veselie răsunase între zidurile ei pe vremea „clubului celor unsprezece" !..

Încă de pe atunci avea o mare stimă pentru matematicianul Henri Garcet, nepotul mătușii Charruel.

Jules nu avea înclinații de matematician. Poate chiar s-ar fi încurcat dacă ar fi trebuit să dea repede restul la o sută de franci. Dar admira nespus pe matematicieni. Știința lor, formulele algebrice și trigonometrice, calculul integral, toate acestea îi apăreau uneori ca avînd puterea formulelor cu care în vechime magii și vracii pretindeau că descifrează soarta lumii și ușurează viața celor necăjiți.

Prietenii săi, oameni de știință, nu erau numai foarte versați în domeniul lor, ci și oameni de caracter: buni, generoși, deschiși. Nu-l va putea niciodată uita pe Arago, pe Garcet... și nici pe acest Elisée Reclus, geograful cu o atît de înaltă conștiință civică.

Și nici nu i-a uitat. Peste un an cînd va scrie *Aventurile a trei ruși și trei englezi,* întreprinzînd o interesantă expediție pentru măsurarea meridianului pămîntului, figura lui Garcet îi va fi model de inspirație, ca de altfel și atunci cînd va lucra la *O întîmplare neobișnuită,* unde personajul central este de asemenea un ilustru matematician.

Cît despre Elisée Reclus, descrierile înflăcărate pe care acesta i le-a făcut despre Transilvania și pădurile seculare ale Carpaților, pe care le-a cutreierat personal, l-au determinat pe Jules Verne, după ani și ani, să scrie *Castelul din Carpați.*

În acest volum, în care se vorbește și de lupta romînilor pentru libertate, împotriva asupririi imperiale austro-ungare, tema centrală o constituie o aventură romantică în decorul pitoresc al pădurilor transilvane. Învăluit în negura legendelor, subiectul romanului dă totuși posibilitatea lui Jules Verne să întrevadă filmul în relief, televiziunea și diferite aplicații practice ale unei interesante combinații între fonograf și telefon (un fel de pik-up al zilelor noastre).

Cartea dovedește că autorul ei s-a documentat conștiincios. El a citit principalele lucrări ale căla-

torilor străini prin Țările romîne și cu oarecare mici erori descrie destul de real portul, obiceiurile și viața populației romînești atît din Transilvania cît și din Muntenia [1].

*
* *

Jules se scula de obicei destul de devreme dimineața. Dar în ziua aceea — era în 18 martie 1871 — fu trezit brusc de strigăte care izbucniră pe stradă, sub fereastra sa.

— Trăiască Comuna ! Jos cu Thiers ! Jos Favre !

Jules sări și se uită pe fereastră. Un grup compact de oameni în fața unui afiș striga și-și manifesta bucuria zvîrlind cu pălăriile în sus.

Se îmbrăcă în mare grabă și coborî în drum. Din cîțiva pași ajunse la afiș. Era semnat „Comitetul Central" și conținea un apel, în care, printre altele, o frază îi atrase atenția prin formularea ce-i păru familiară :

„Proletarii din Paris, în mijlocul înfrîngerilor și trădărilor clasei stăpînitoare, au înțeles că a sunat ceasul cînd trebuie să salveze situația, luînd în propriile lor mîini conducerea treburilor publice... Au înțeles că este datoria lor cea mai înaltă și dreptul lor absolut să se constituie stăpîni ai propriei lor soarte și să preia puterea de stat"...

În sfîrșit — aproba Jules pe măsură ce parcurgea rîndurile afișului — iată că s-a întîmplat și ceea ce trebuia să se întîmple ! Dar unde mai auzise el părerea că poporul trebuie să-și ia soarta în propriile-i mîini ? Parcă mai spusese cineva, odată, ceva asemănător !... Dar cine, unde, cînd ?... Nu-și mai amintea ! Dădu din umeri.

Lîngă el, un trecător cu un geamantan în mînă și un trepied în spinare tocmai terminase de citit

[1] Se pare că Jules Verne a avut în serviciu, la un moment dat, o ardeleancă, Luiza, originară din Homorod-Rupea, ajunsă în Franța în urma căsătoriei cu un negustor, Favre, ce trăise mai mulți ani la București. S-ar putea ca scriitorul să fi fost informat și pe această cale despre viața și peisajul romînesc.

manifestul și cînd întîlni privirile lui Jules îl salută zîmbind:

— Ce ziceți, maestre: pe unde își mai scoate Thiers cămașa, acum?

Jules încercă să-și aducă aminte în ce împrejurări mai întîlnise figura aceasta, dar nu reuși. Hotărît lucru, în ziua aceea parcă-i pierise memoria! Nimic nu-și mai reamintea.

— Mă duc în Place Vendôme, nu veniți cu mine, maestre? Vreau să pictez ceva extrem de interesant. Un subiect unic pentru posteritate.

Jules tocmai vru să i-o reteze pictorului amintindu-i de proverbul cu țara care arde și baba care se piaptănă, cînd acesta adăugă:

— E o baricadă pe cinste, acolo! Vreau s-o pictez!

Interesant pictor, gîndi Jules, merită să-l întovărășesc puțin. Și porni agale după el, tot întorcînd capul spre manifestul comunarzilor!... Deodată mintea i se lumină! Omul cu garoafa roșie, Grousset, el spusese în cafeneaua Tortoni că proletariatul trebuie să-și ia soarta în propriile-i mîini!... Și imediat făcu și altă descoperire: pictorul era una și aceeași persoană cu unul dintre interlocutorii săi din acea cafenea, și anume cel care citea atunci *Lanterna,* revista cu copertă roșie.

Avea acum un punct de reper. Nu mai era stingherit să discute cu un om pe care nu-l putuse identifica în primul moment. De aceea cînd pictorul începu să-i povestească ce s-a petrecut dis-de-dimineață în cartierul său, în Montmartre, Jules îl ascultă cu mult interes.

— Alde Thiers a vrut să ia înapoi tunurile și a trimis cîteva regimente de linie... Dar mulțimea le-a înconjurat pe loc... Și cînd generalul Lecomte a ordonat foc, soldații au refuzat să-l asculte, fraternizînd cu norodul... Ba mai mult, mi se pare chiar că l-au și arestat pe general...

Între timp ajunseră în Place Vendôme. Într-adevăr, răsculații lucraseră repede. Baricada era gata și ocupa de-a curmezișul strada, fiind făcută din

pietre dizlocate din pavaj, saci cu nisip și copaci tăiați chiar de pe marginea trotuoarelor și răsturnați pe loc. Un puști mai căra încă o roabă cu pietre cînd ajunseră acolo. În fund se profila columna Vendôme, la dreapta masiva clădire a palatului Tuileries iar la stînga un imobil cu galerii și arcade în stil venețian.

Circulația era, bineînțeles, întreruptă. Urcați pe sacii cu nisip, oamenii din Gărzile naționale își terminau pregătirile de instalare pe poziție. Pictorul — care nu era altul decît talentatul Léon y Escosura își înfipse repede trepiedul și începu să schițeze aspectul general al panoramei. Jules îi admira îndemînarea cînd trăgea liniile cu o bucățică de cărbune : sigure, dure, precise ! Nu bănuia nici el și nici pictorul că pînza aceea va ajunge cu vremea unul din tablourile rare ale Muzeului Carnavalet din Paris, ca obiect de artă și document unic, emoționant, al perioadei de sîngeroase lupte prin care proletariatul Parisului a cucerit pentru prima dată în lume puterea.

* * *

„Pe unde își va scoate Thiers cămașa ?" se întreba nu numai pictorul Escosura, se-ntreba tot Parisul, toată Franța. Gărzile comunarde urcate pe baricade îl așteptau... Să poftească, dacă-i dă mîna !

Thiers trebuia să facă ceva ; era în joc prestigiul său, al guvernului, al burgheziei... Comunarzii trebuiau pedepsiți, tunurile trebuiau reluate, altfel guvernul se dovedea incapabil de a stăpîni situația și Bismarck ar fi căutat pe altcineva cu care să trateze, pe cineva cu autoritate...

Confiscarea artileriei i-ar fi servit lui Thiers doar ca preludiu al dezarmării generale a Parisului și prin aceasta al dezarmării revoluției din 4 septembrie.

Dar spre uluirea tuturor, Thiers întoarse spatele răsculaților !... A fost un gest la care nu se aștepta nimeni. Thiers însă îl plănuise de mult ! Era un vechi

şiretlic pe care îl propusese încă din 1848 lui Ludovic Filip : să iasă din Paris.

— Ca să avem mînă liberă — susţinea el — spatele să ne fie asigurat. În Paris, securitatea noastră nu mai poate fi garantată. Să ne retragem la Versailles. Acolo ne vom reface armata, o să-i rugăm pe nemţi să ne dea înapoi prizonierii şi astfel, după cîteva luni, vom recuceri capitala care va fi mulţumită că am eliberat-o de teroare şi de foamete şi ne va primi ca pe salvatorii ei. Popularitatea noastră se va înzeci, veţi vedea !... Bismarck vrea Alsacia? S-o ia ! Bismarck vrea Lorena ? S-o ia ! Să piardă Franţa, dar să fie apărat capitalul...

Şi într-adevăr, bătrînul vulpoi politic ştia că alianţa burgheziei internaţionale nu-i o vorbă goală şi că se poate bizui pe ea. Nemţii eliberară din captivitate pe prizonierii francezi cu condiţia ca aceştia să lupte contra fraţilor lor din Paris. La început, se găsiră foarte puţini soldaţi francezi dispuşi să-şi înfrunte fraţii. Dar timpul trecea şi nemţii avea grijă să facă de nesuportat viaţa în lagărele de prizonieri, astfel că încetul cu încetul rîndurile celor care din exasperare se înrolau sub ordinele Versailles-ului se îngroşară.

Cînd Thiers crezuse că a sosit momentul să încerce dezarmarea Gărzilor naţionale din Montmartre şi Belleville, trimise cîţiva generali în fruntea unor regimente de linie care se deplasară la faţa locului şi înconjurară colinele unde gărzile instalaseră bateriile lor.

Era în zori. Negura nu se risipise bine în Place Pigalle. Soldaţii se iviră pe neaşteptate, ca din pămînt. Luate prin surprindere, gărzile n-avură timpul nici să se frece la ochi. Parcul de artilerie trecu în mîinile trupelor generalului Lecomte. Abia atunci însă, generalul exclamă lovindu-se cu palma peste frunte :

— Mon Dieu ! Am uitat esenţialul ! N-avem atelajele cu cai necesare pentru deplasarea pieselor de artilerie !

Chemă un ofițer și-l trimise în galop ca să procure cîteva sute de perechi de cai pe care să-i înhame la tunuri. Aceasta însă cerea timp.

Și de aici i s-a tras înfrîngerea.

Dîndu-li-se răgaz, gărzile și-au revenit din buimăceală, au dat alarma și-au alergat după ajutoare. În cîteva minute tot cartierul era în picioare. Montmartre nu era un cartier de burghezi înstăriți. Acolo cupeele nu circulau toată noaptea cu felinarele strălucitor aprinse. Montmartre era cartier de oameni nevoiași, de pictori, de studenți, de artiști, de boemi și în general de muncitori care-și agoniseau cu greu pîinea de toate zilele. De aceea, deși încă devreme, populația se afla trează la ora aceea. Aici nu se dormea ca în palate, cu ferestrele închise și cu storurile trase, peste care draperii groase înăbușeau orice zgomot din uliță, pentru ca persoane bine hrănite și care jucaseră écarté [1] toată noaptea să poată sforăi în cea mai perfectă liniște pînă la amiază.

Soldații armatei guvernamentale fură îndată înconjurați de populația din Montmartre : bărbați, femei, copii...

— Dă-le nemților, generale ! strigă arătînd cu mîna spre tunuri, o femeie care nici părul nu și-l pieptănase de grăbită ce fusese să sosească la fața locului. Dă-le să aibă cu ce bombarda și malul celălalt al Senei !

Un copil care se urcase într-un copac începu să chiuie :

De cînd mama m-a făcut
N-am văzut „boch" [2] mai urît.
Iar matale, generale,
Te-ai pus să le cari țucale !

Lumea izbucni în hohote arătînd cu degetul spre general care se făcuse stacojiu la față. Neavînd totuși încotro, acesta se mulțumi deocamdată să ordone ca pușt iul să fie dat jos din copac. Cîțiva soldați porniră atunci să se cațere cu greutate în

[1] Joc de cărți.
[2] Denumire peiorativă în limba franceză pentru a desemna pe germani.

pom. Drept răspuns o liotă de copii, partizani de-ai băiatului, începură să cînte în cor cupletul injurios. Pe de altă parte soldaţii nu izbuteau să pună mîna pe băiat, fiindcă acesta se urca tot mai sus unde urmăritorii lui n-aveau curajul să se aventureze. Într-adevăr el avea sprinteneala unei veveriţe, iar soldaţii parc-ar fi fost nişte urşi greoi ! Cînd credeau c-au pus mîna pe el, constatau că le face tifle cu cîteva crengi mai sus. Ajungînd în vîrf, puştiul luă conducerea corului copiilor care devenise între timp tot mai numeros şi urla din ce în ce mai tare. În cele din urmă un soldat tot puse mîna pe băiat. Dar pe loc, liota de copii începu să arunce cu pietre în ostaşii din pom, ca în nişte hoţi la corcoduşe.

Se ordonă soldaţilor să împrăştie copiii. Îndată porni o vînătoare ! Ştrengarii ţipau şi se urcau pe garduri, în copaci, pe streşini de case, cu agilitatea vîrstei lor. Soldaţii îi înjurau, se rostogoleau pe spate din vîrful gardurilor, crengile copacilor se rupeau sub greutatea lor... În sfîrşit erau puşi într-o postură ridicolă şi umilitoare : să se războiască, ei, oameni în toată firea, cu nişte copii !

Femeile văzîndu-şi odraslele în pericol începură să strige la soldaţi şi să le arate pumnul.

— Luptaţi-vă mai bine cu nemţii, vitejilor ! scuipă una drept în faţa generalului.

Situaţia devenise într-adevăr de nesuportat ! Au venit să captureze armament, nu copii ! — gîndeau, pe bună dreptate, soldaţii.

— De ce dracu' n-or fi venind cei cu atelajele ! pocni Lecomte înfuriat cu biciuşca peste carîmbul cizmei sale.

Regimentele fură la rîndu-le înconjurate de Gărzile naţionale care se adunaseră în număr destul de mare şi ale căror şiruri începură să se îngroaşe în chip îngrijorător pentru general.

Un ofiţer al gărzii ceru să vorbească cu generalul. Acesta refuză. Atunci ofiţerul se adresă soldaţilor cerîndu-le să lase tunurile pe loc, să nu facă jocul nemţilor.

— Franța nu trebuie să se dea legată, orbește, pe mîna „boche"-ilor. Un militar este militar atîta vreme cît are pușca în mînă. Dacă i se ia pușca și un copil îl poate lovi cu pietre... Prin convenția de armistițiu chiar și nemții au recunoscut gărzilor dreptul de a rămîne înarmate. De ce le dezarmează Thiers ? Pentru că-i este frică de popor. Spera că atunci cînd nemții vor ocupa Champs-Elysées, să pună mîna și pe tunurile gărzilor. Dar noi am fost mai prevăzători, le-am adus aici. Doar le-am făcut din contribuția noastră și cu brațele noastre. Și acum, acum vreți să ni le luați ? Francezi, nu îngăduiți asta ! încheie el.

Cuvintele sale făcură o adîncă impresie asupra soldaților. Un alt orator începu la rîndu-i să vorbească, dar ofițerii puseră toboșarii să bată tobele ca să-i acopere glasul.

Mulțimea, aținată, nu pregetă să-i huiduiască pe ofițeri. Puștii porniră iar cu ploaia de pietre. O femeie voinică cu picioare butucănoase se adresă de data asta oamenilor din gărzi :

— Blegilor, ce stați ? Luați-vă tunurile înapoi. Nemții au destule tunuri, dar noi nu le avem decît pe astea.

Și îmbrîncind un soldat se repezi la un cheson. Ostașul căzu și arma i se descărcă în cădere. Glontele nu nimeri pe nimeni. Împușcătura însă aținâ spiritele.

— Trag în noi ? urlă un muncitor mustăcios. Atunci las' că se schimbă socoteala, generale ! După mine, băieți !

Lecomte, palid, își dădu seama că trebuie să intervină dacă nu voia ca soldații săi să fie dezarmați în mod rușinos de mulțime. Femeile și începuseră să-și descheie bluzele și să înainteze provocător cu pieptul înspre baionetele soldaților :

— Ucideți-ne, lașilor ! Cu copiii și cu noi, ușor o să deveniți eroi ! Hai, vînători de fuste ! Ce stați ? Băgați baionetele în burțile astea care v-au adus pe lume ! Hai ! O să meargă mult mai lesne decît cu nemții !

Lecomte, alb ca varul, blestema în gînd lipsa atelajelor, de la care credea el că i se trage ghinionul. Ar fi deschis focul, dar observă că la ferestrele și streașinele caselor, oamenii gărzilor și puseseră puștile în bătaie. Poate vin odată atelajele alea blestemate!

Însă în clipa aceea se petrecu un fapt care grăbi pe Lecomte să ia o decizie.: un grup în frunte cu muncitorul mustăcios reușise să se apropie de un tun și smulgînd armele din mîinile servanților, strigă în același timp celorlalți:

— Nu vă împotriviți, fraților! Voi sînteți fiii poporului, nu armata bancherilor de la Versailles. Să vină ei să ia tunurile dacă le dă mîna; de ce vă trimit pe voi?

Soldații aveau în priviri licărul acela de șovăială care face uneori dintr-o armată cu forță de foc redutabilă o biată turmă fără păstor. Argumentele poporului se pare că începuseră să aibă efect în rîndurile lor. Tunurile acestea simbolizau oarecum nădejdea ce-o mai păstra orice francez că poate va reuși totuși să se ridice din îngenunchere.

Lecomte, mai palid ca moartea, comandă răgușit:

— Atențiune! Încărcați armele! Pregătiți-vă de foc!

Apoi ca și cum un resort intern l-ar fi împins cu furie, urlă somațiunile legale:

— Înapoi! Tot poporul înapoi cu o sută de pași! Imediat! Înapoi!...

Dar era prea tîrziu. Rîndurile ostașilor începură să se clatine. Femeile se agățau de brațele, de epoleții ostașilor, îi trăgeau de centură, altele, mai îndrăznețe, le acopereau ochii cu palmele, în vreme ce bărbații se repeziră la tunuri.

— Foc! urlă Lecomte.

Dar nimeni nu-l ascultă.

Generalul repetă răgușit de cîteva ori: foc! foc! foc! Dar partida era pierdută! Soldații, muți, încruntați, nici gînd să tragă.

— Ce stați, băieți? Înșfăcați-l! strigă cineva din mulțime repezindu-se la el.

Generalul ridică sabia, dar însişi soldaţii săi îl înconjurară. Lecomte citi în ochii lor sentinţa. Îşi vîrî sabia înapoi în teacă şi, în vreme ce poporul îl huiduia şi-l ameninţa cu pumnii, fu arestat şi ulterior — executat de proprii săi soldaţi răsculaţi, care au făcut cauză comună cu poporul.

— Aşa or să păţească şi Thiers şi Favre ! striga mulţimea. Aşa or să isprăvească toţi trădătorii republicii !

Şi într-adevăr, dacă Thiers şi acoliţii săi s-ar mai fi aflat la Paris, la fel ar fi păţit-o. Dar bătrînul vulpoi avusese grijă s-o şteargă din timp, la Versailles !...

*

* *

Sala primăriei era plină de lume. Jules, înghesuit într-un colţ în picioare, voia să-şi scoată pălăria ca să se răcorească, dar n-avea loc nici să-şi strecoare mîna.

Un fruntaş comunard urma să expună „ţelurile Comunei din Paris".

Vorbitorul se urcă la tribună, cineva îl prezentă :

— Ministrul de Externe, Grousset, va vorbi despre programul nostru.

Jules făcu ochi mari... Dar acesta era omul cu garoafa roşie la butonieră, bărbatul care în cafeneaua Tortoni făcuse pronosticuri atît de exacte asupra desfăşurării situaţiei politice în Franţa...

De-ar fi ştiut atunci cu cine stă de vorbă ar fi căutat poate să afle mai multe de la el şi ar fi luat aminte mai bine la vorbele lui ca să se lămurească mai profund asupra unor probleme ce-l frămîntă de multă vreme şi a căror rezolvare, dacă ar găsi-o, ar putea da şi romanelor sale un conţinut mai bogat în fapte social-politice...

Dar Jules nu avu prea multă vreme de reflectare căci vorbitorul şi începu :

— Voturile voastre, dragi, tovarăşi — vorbi el, referindu-se la alegerile din 26 martie pentru Consiliul Comunei — ne-au dovedit că avem dreptate, că am procedat bine. Ce vrem noi în fond ? În *Jour-*

nal Officiel de la Comune, am spus-o clar, de atîtea ori : mașinile să fie ale muncitorilor și toată lumea să aibă de lucru !...

Aplauze furtunoase țîșniră spontan din toate colțurile sălii. Vorbitorul zîmbi mulțumit și făcu semn cu palma că vrea liniște.

— Consiliile noastre comunale — continuă el — sînt în sfîrșit formate din muncitori, din reprezentanții lor recunoscuți. Nu mai avem printre noi moșieri, fabricanți, burghezi, industriași, avocați, profesori și așa mai departe, care să facă jocul bancherilor și al prusacilor, jurîndu-se în fiecare clipă, pe toți sfinții, că o fac din prea mare dragoste pentru... frații muncitori, pentru popor.

Rîsete icniră ici-colo.

— Nici nu le-ar mai fi convenit dumnealor să „facă politică", fiindcă noi nu plătim lefurile grase pe care le plăteau capitaliștii. După cum prea bine știți, orice funcție, în Comună, de la ministru pînă la cel mai simplu slujbaș, se plătește cu un salariu de muncitor ! sublinie el ultimele cuvinte.

În sală se produse rumoare.

— Orice slujbaș, de la consilierii comunali pînă la cel mai umil funcționar — continuă Grousset — orice funcționar public poate fi oricînd revocat. Singura garanție de inamovibilitate este să slujești cu fidelitate interesele poporului.

O furtună de aplauze se dezlănțui în sală. Asistența fremăta și dădea din picioare. Jules reuși și el să-și elibereze o mînă și s-o agite prin aer.

— Nouă ne trebuie o armată nouă, o armată care să ție cu poporul, ostașii ei să nu tragă în părinții care i-au adus pe lume și i-au crescut rupîndu-și zilnic de la gură dumicatul de pîine. Aceasta, da, va fi armata poporului, armata noastră și ea va ști să lupte contra dușmanilor de oriunde ar veni, din afara țării sau din interiorul ei, fiindcă va ști pentru ce luptă, pe cine apără, de ce moare... Să încerce numai prusacii să dea piept cu o astfel de armată !...

Asistența urla de bucurie. Grousset avea ochii strălucitori și înfățișarea unui vultur care fixa o pradă.

— Cu armata și poliția am terminat relativ ușor — reluă iar vorbitorul — dar cu „puterea popilor" e mai greu... Dar vom sfărîma și acest instrument de asuprire spirituală... Avem pregătit un decret prin care vom desființa și vom expropria toate averile bisericilor. Preoții și călugării n-au decît, dacă vor, să trăiască ca și premergătorii lor, apostolii, din milostenia credincioșilor! Nu-i așa? Școlile funcționează gratuit de acum încolo. Copiii vor putea intra la orice instituție de învățămînt fără să le pese de taxele prohibitive de pînă acum. Școala trebuie scoasă de sub influența bisericii. Astfel și știința se va elibera de călușul cu care „papalitatea" i-a astupat de secole gura...

Adversarii noștri pretind că prin aceste măsuri și altele similare noi vrem să distrugem unitatea națiunii, dar eu vă întreb, oameni buni, nu vi se pare că tocmai dimpotrivă, numai prin distrugerea acelei vechi puteri de stat ce se pretinde întruchiparea unității, dar care de fapt este o tumoare parazitară pe trupul bietei țări, numai așa, unitatea națiunii va deveni în sfîrșit o realitate? Pînă acum ea a fost un mit, o ficțiune amăgitoare. Abia în zilele noastre ea va deveni o forță capabilă să salveze patria din dezastrul în care Thiers și șleahta sa au aruncat-o contra unui comision de cîteva sute de milioane!

Căci de aici, de la această tribună și în numele poporului care cere socoteală, îi întreb: este adevărat sau nu, domnilor Thiers, Favre, Picard și Jules Simon, este adevărat sau nu, că pe baza împrumutului de două miliarde pe care vi l-au aprobat simbriașii din parlament și pe care bancherii s-au grăbit să vi-l promită, este adevărat, domnilor, că pe baza lui veți primi un mic comision de cîteva sute de milioane pe care ministrul vostru de Finanțe vi-l va vărsa discret în buzunare, însă abia după

„pacificarea" Parisului, adică după distrugerea noastră ?

Adunarea începu să huiduiască și să fluiere. Tropăituri zguduiră iar sala. Oamenii erau înfuriați. Cineva intră pe o ușă dosnică, se apropie de estradă și-ntinse un bilet lui Grousset. Acesta îl citi repede, își luă pălăria și cu ea în mînă spuse :

— Mă iertați, dar sînt chemat urgent... Se discută propunerea unui schimb de ostateci. Să ni-l dea pe Blanqui și noi le vom da pe arhiepiscopul Parisului cu tot alaiul de popi și călugări pe care-i deținem.

Un alt orator începu să vorbească despre planurile pentru repunerea în funcțiune a fabricilor închise de patroni. Muncitorii care lucraseră pînă la închiderea lor urmau să le ia în primire și să pună în stare de funcțiune utilajul industrial. În acest scop ei trebuiau să se întovărășească în asociații, cooperative care se vor organiza într-o mare federație unică. Vorbitorul arătă amănunțit care anume fabrici, pe arondismente, vor fi preluate de muncitori, și cum se va face aceasta.

Muncitorii urmăreau plini de interes pe orator. Jules plecă însă îndată ce termină primul orator. Mai văzuse el o răscoală, cea de la 1848, prima încleștare de amploare între proletariat și burghezie, dar atunci poporul nu izbutise să pună mîna pe putere. Pe atunci era prea tînăr ca să priceapă anumite lucruri ; poate că nici acum nu le-a înțeles deplin, totuși ele i-au dat mult de gîndit.

Intenționat ocoli pe străzi mai puțin umblate ca să cugete în liniște la ceea ce auzise în adunarea de la care tocmai plecase. Oamenii aceștia puneau problemele într-un fel nou și nu păreau de loc înclinați spre compromisuri. Jules avea destui prieteni printre comunarzi. Îi cunoștea de mult. Se aflau printre ei și oameni de știință cu reputație, nu numai intelectuali de rînd. Puritatea lor etică nu putea fi pusă la îndoială. Oamenii aceștia care luptaseră pînă atunci pe frontul științei, luptau acum deopotrivă de bine și pe frontul social. Iată deci că activitatea pe

cele două tărîmuri, ştiinţific şi social, nu numai că nu este contradictorie, ci se împacă de minune...

În ziua aceea Jules îşi dădu seama că eroii romanelor sale vor fi mai reali, mai bogaţi sufleteşte, mai veridici, mai realizaţi artistic dacă vor fi prezentaţi nu numai ca nişte savanţi eruditi, ci dacă-i va înfăţişa aşa cum sînt în realitate adevăraţii oameni de ştiinţă : luptători şi pentru progresul social, nu numai cel ştiinţific.

*

* *

Acasă, mîncă, se culcă şi începu să citească cîteva numere mai vechi din *Le Réveil*[1], ziarul lui Delescluze, care protesta împotriva războiului franco-prusac, îndemnînd muncitorii să nu dea prilej, prin lipsa lor de unitate, ca despoţii de pe ambele maluri ale Rinului (kaiserul şi împăratul francez) să triumfe împingînd la moarte milioane de oameni care n-au nimic comun cu vanităţile lor deşarte de capi încoronaţi.

Auzi clopoţelul sunînd la poartă, în stradă, dar nu-i dădu atenţie. Peste cîteva minute cineva bătu la uşă. Jules deschise. Era gazda. Factorul adusese o telegramă. Jules avu o strîngere de inimă. Ştia ce conţine. Nici n-o mai deschise. Se înţelesese doar cu Honorine să-i telegrafieze în cazul cînd bătrînul Pierre Verne va înştiinţa de la Chantenay că se simte rău. Începu să se îmbrace, îşi strînse bagajele şi gazda fu extrem de surprinsă văzîndu-l că pleacă atît de grăbit. La gară, Jules luă primul tren spre Amiens.

Dacă ar fi desfăcut însă telegrama s-ar fi culcat liniştit în pat şi ar fi citit nestingherit mai departe *Le Réveil,* căci conţinutul ei îl vestea cu totul altceva. Situaţia bătrînului nu se agravase şi Honorine nici n-ar fi îndrăznit să trimită o telegramă alarmantă. Tatăl lui Jules avea să moară cîteva luni mai tîrziu, în toamna aceluiaşi an. Telegrama o expediase Paul, care întors dintr-o cursă de peste mări

[1] *Deşteptarea,* ziar republican de stînga (1868—1871). Directorul acestui ziar a murit pe baricadele Comunei.

cu vasul pe care-l comanda și negăsindu-și fratele la Amiens, își anunța prin telegramă sosirea la Paris pe a doua zi.

*

* *

După plecarea lui Jules din Paris, evenimentele începură să ia o desfășurare din ce în ce mai rapidă. Dacă ar mai fi stat cîteva zile, ar fi avut prilejul să mai vadă o dată capitala bombardată, dar nu de nemți, ci de aceiași oameni care cu puțin înainte înfieraseră bombardarea orașului de către prusaci, adică de... versaillezi înșiși.

Căci Thiers și acoliții săi deciseseră de data aceasta să nu mai lucreze cu nici o perdea. Numai războiul civil *„numai prin răsturnarea violentă a republicii puteau spera cei ce-și însușiseră averile că vor putea să arunce cheltuielile războiului provocat de ei înșiși în spinarea celor ce produc aceste averi. Și astfel tocmai ruina nemărginită a Franței îi mînă pe acești reprezentanți patriotici ai proprietății latifundiare și ai capitalului să completeze, sub ochii și sub înalta protecție a cuceritorului străin, războiul cu inamicul străin, printr-un război civil"* [1].

De aceea versaillezii hotărîră să atace cu tunurile Comuna din Paris, prima guvernare a clasei muncitoare, născută din lupta de clasă contra exploatării, forma politică în sfîrșit descoperită care permitea eliberarea economică a muncii.

Încercuiți, hămesiți, lipsiți de muniții, comunarzii nu putură rezista mult timp atacurilor celor 120 000 de soldați guvernamentali, ei, care nu reprezentau ca putere de foc nici un sfert din acest număr, deși avîntului lor de luptă li s-au alăturat forțe voluntare din lumea întreagă [2], căci înfăptuirile comunarzilor aveau o mare putere de atracție. În primul rînd, Comuna sfărîmase, pentru prima dată în istorie, mașina de stat burgheză, creînd un stat nou, în care

[1] K. Marx—Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, ed. P.M.R., 1959, pag. 523.

[2] Între alții și romînii: Constantin Haralambie, Ion Cernătescu, dr. Rojniță, Dimitrie Dobrescu, Gioroc etc.

atît guvernul cît și toți funcționarii de stat erau eligibili, revocabili și răspunzători față de popor. Comuna a înarmat pe muncitori, a separat biserica de stat, a interzis amenzile și scăderile arbitrare din salarii, a amînat termenul de plată a chiriilor și a datoriilor, atelierele părăsite de patroni au trecut în proprietatea statului și au fost predate muncitorilor etc.

Dar comunarzii au făcut și o serie de greșeli... Bunăoară nu au atacat guvernul lui Thiers imediat ce acesta s-a refugiat la Versailles, dînd astfel posibilitatea contrarevoluționarilor să se dezmeticească și să-și adune forțele... Comuna n-a naționalizat Banca Franței, nu a creat organe de luptă contra spionajului întreprins de cei din Versailles și nu a reușit să stabilească legături cu țăranii și nici cu muncitorii din provincie.

Datorită acestor cauze, la 21 mai, versaillezii reușiră să pătrundă în oraș — dar și atunci datorită în bună parte unui act de trădare.

Cedînd încet, pas cu pas, clădire cu clădire, stradă cu stradă, comunarzii fură în cele din urmă biruiți de trupele lui Thiers. Ultimii apărători eroici ai Comunei fură înfrînți numai după o înverșunată luptă care ținu opt zile.

Represaliile fură îngrozitoare. Peste 50 000 de persoane au fost arestate, alte zeci de mii au fost omorîte sau condamnate la muncă silnică pe viață sau deportare, în special în Noua Caledonie.

Corespondentul din Paris al ziarului englez *Daily News* [1] scria la 8 iunie într-un reportaj trimis ziarului său că oamenii erau împușcați chiar și pe stradă, pe baza unei simple denunțări de apartenență comunardă. Ba, spune același corespondent, unii au fost împușcați fără nici un motiv, fiind luați la întîmplare din grupurile ce circulau pe uliți, numai fiindcă erau *„mai înalți, mai murdari, mai curați, mai bătrîni, sau mai urîți ca vecinul lor"*. Iar corespondentul lui *Evening Standard* [2] relatează că cei îm-

[1] *Noutățile zilei.*
[2] *Stindardul de seară.*

pușcați erau aruncați într-o groapă comună. În piața St. Jacques-la-Boucherie au fost acoperiți de vii cu puțină țărînă și în timpul nopții, locuitorii din casele apropiate nu putură să doarmă din cauza gemetelor înăbușite de sub pămînt...

Deși Comuna a fost zdrobită, lupta ei nu fusese zadarnică. Această mare experiență revoluționară, pe lîngă faptul că a folosit nespus de mult clasei muncitoare, pentru elaborarea socialismului științific, a dovedit că *„la Paris nu mai este posibilă altă revoluție decît cea proletară"* [1], clasa muncitoare fiind *„oficial recunoscută ca unica clasă care mai este capabilă de inițiativă socială"* [2].

* * *

De la Tours, spre marele său regret, Jules a trebuit să ia diligența pînă la Chantenay. Hurducăturile i s-au părut de nesuportat. Se decise chiar să scrie un articol despre binefacerile trenurilor și să ceară introducerea lor pretutindeni în locul diligențelor — ceea ce a și făcut — dar directorul ziarului la care colabora a refuzat să-l publice pe motiv că și-ar pierde unul din principalele mijloace de difuzare a ziarului său în Franța, difuzare pe care i-o făcea o societate de diligențe din Paris, cu 300 vehicule circulînd zilnic pe toate șoselele țării.

La Chantenay, constată că se alarmase degeaba. Jules începu însă să fie îngrijorat de ceea ce s-a putut petrece atîta de grav acasă la el, la Amiens, încît să fi determinat pe Honorine să-i trimită depeșa. Îi venea să plece imediat înapoi. Dar nu putea face acest lucru ; abia venise și bătrînul fusese atît de fericit cînd îl văzuse. Era țintuit în pat. De luni de zile nu mai putea mișca nici capul pe pernă.

Sophie avu o convorbire îndelungată cu Jules chiar în seara sosirii sale :

---

[1] K. Marx—F. Engels, Op. cit., pag. 561.
[2] Op. cit., pag. 541.

— Dragul meu băiat, cred că ar trebui să stai un timp oarecare aici cu noi... Tatăl tău e pe moarte... Paul colindă mările... Fetele s-au măritat... Cînd s-o întîmpla nenorocirea, cine va fi alături de mine? De multe ori trenurile nu circulă, telegraful nu funcționează... Pînă să sosești, tatăl tău va fi de mult în pămînt. Oare nu i se cuvine măcar atît: să-l însoțească cel puțin unul din fiii săi la cimitir?

Jules își dădu seama că mama sa avea dreptate. Plecă la poștă, expedie o telegramă acasă și o încunoștiință pe Honorine să vină și ea, cu copiii, de urgență la Chantenay. Zîmbi la gîndul micii sale stratageme. Firește, Honorine va veni îndată, căci își va închipui că a survenit decesul socrului ei. O dată sosită aici nu va mai pleca așa repede.

Pînă la sosirea Honorinei, Jules vizită Nantes-ul, orașul copilăriei sale. Nu se schimbase nimic acolo. Cîteva poduri în plus peste Loara. Primul drum l-a făcut pe strada Olivier de Clisson colț cu strada Kervagan, „strada lui", ca să vadă dacă mai există vechea casă în care se născuse. Era tot acolo, cu balconul și cu curtea încăpătoare. Nici Loara nu prea se schimbase. Erau și acum copii care săltau pe punțile de scîndură ce legau vasele de cheiul de lemn. Ca pe vremuri, ei dădeau drumul pe apă vaporașelor de lemn și unor corăbioare de hîrtie pe care undele domoale le purtau la vale pînă departe sub podurile frumos arcuite...

Parcă a fost ieri, cînd aici, pe chei, între grămezi enorme de cărbune, baloturi și lăzi ce așteptau să fie încărcate, Jules se întîlnise cu Caroline și luase hotărîrea de a se îmbarca pe velierul *La Coralie* ca să plece în mările Sudului... Nu-i venea să creadă că au trecut trei decenii de cînd într-o dimineață cețoasă a plecat pe un șlep, pe Loara în sus, ca să învețe dreptul, la Paris...

O clipă fu ispitit să încerce, poate reușește să identifice „sacaua plutitoare", dar își dădu repede seama că ar pierde vremea: s-o fi dus de mult la fund cu marinarul ei bărbos cu tot...

A doua zi, Jules a dat iar o raită prin Nantes.

Prăvălioara cu cărți vechi a lui moș Bodin nu mai exista. Încă de pe atunci era o dărăpănătură, o baracă de lemn, așa că de mult, probabil, căzuse pradă toporului. Ce discuții înflăcărate s-au dus între pereții cu rafturile gemînd de cărți ale acestei mizere barăci !... Cîte planuri n-au făurit aici adolescenții din Nantes în jurul anului 1848 !...

Cum l-au uitat toți pe moș Bodin ! Și ce bucuros le-a hrănit el sufletul, pe atunci, cu tot ce le trebuia lor !...

În schimb Isle Faydeau, „mica Olandă", cu parcul, aleile și băncile de sub castani, nu-și schimbase de loc înfățișarea. Sub castanii aceștia îi șoptise el Carolinei prima lui iubire... Castanii înfloreau și acum, ca atunci...

Jules hotărî să facă o vizită verișoarei sale. Cînd bătu în geamul casei ei, o femeie voinică — și care se putea vedea după boneta albă și scrobită că-i stăpîna casei — deschise fereastra din stradă. Era Caroline. Cînd dădu cu ochii de Jules, rămase o clipă înmărmurită, apoi din cochetărie își duse repede mîna pe piept să-și aranjeze dantela bluzei, în vreme ce scăpă un ușor strigăt de mirare :

— Domnul... Jules ! și se propti cu mîna de cercevea.

— Nu... „băiatul" lui Pierre Verne ! glumi Jules.

— Așteptați o clipă ! Deschid poarta imediat...

Într-adevăr, peste puțin, descuie și-l pofti pe Jules în antreu :

— Ne faceți plăcere... De mult, de mult de tot nu v-am mai văzut prin Nantes ! Sînteți parizian, acum, nu ?

Apoi aducîndu-și aminte că ținuta ei nu se putea nici pe departe compara cu ultimele creații ale modei din Paris, nu putu rezista ispitei de a-și schimba rochia și invitîndu-l pe Jules în sufragerie, îl rugă s-o aștepte cîteva clipe.

În sufrageria în care intraseră, doi copilași se jucau sub masă cu niște petece de stofă. Cînd Caroline începu să strige la ei, ieșiră repede din odaie

aruncînd însă priviri bosumflate vizitatorului care le stricase joaca.

„Sînt nepoții ei, probabil", gîndi Jules. Apoi Caroline ridică storurile și dispăru pe ușă.

Interiorul acesta îl cunoștea destul de bine. Tot așa cum îi găsise pe cei doi copilași jucîndu-se, se hîrjonise și el cu Caroline, pe vremuri, sub masă. Se aplecă și ridică un colț al feței de masă : exact, urmele scrijelate odinioară cu un briceag erau acolo !

Caroline reintră peste cîteva minute. Își pusese o rochie neagră, își scosese boneta și-și lăsase părul liber.

Jules, protocolar, se ridică de pe scaun. Caroline îl rugă să se reașeze și-și ceru și ea scuze pentru „deranjul" din casă. Jules o privi atent.

Caroline se apropia de cincizeci de ani. Devenise „bunicuță", dar părul ei mai era frumos. Coadele de care el o trăsese pe vremuri ca s-o necăjească odihneau lucioase încă pe umerii și pieptul ei. Mîinile, fără nici o podoabă, erau însă aspre și de culoare închisă. Buzele i se subțiaseră, iar ochii nu mai aveau strălucirea și mobilitatea de altădată. Încerca să și-o imagineze cum o lăsase odinioară pe chei, cînd se „îmbarcase" pe *Coralie*...

— V-ați schimbat mult cu barba asta, domnule Jules ! Nu-i vorbă că nici eu nu mai semăn cu ceea ce am fost pe vremuri...

— Ba, v-aș fi recunoscut dintr-o mie, madame !

Jules tresări pronunțînd ultimul cuvînt. Ce straniu, ce străin, cît de ceremonios suna ! Se priviră amîndoi, o clipă, apoi brusc izbucniră în rîs.

— Caroline !

— Jules !

Destinderea se produsese în sfîrșit !

Începură să discute, pe urmă, cu ton potolit, diferite amintiri și episoade din viața fiecăruia. Peste cîteva ceasuri, la prînz, unchiul Tronson i-a găsit tot împreună în sufragerie.

*
* *

Cît a mai stat la Nantes, a făcut o vizită și la seminarul St. Donatien. Fostul său învățător era acum director. Gîrbovit, slab, cu pielea întinsă ca pergamentul, el l-a măsurat pe Jules lung, de sus pînă jos, cînd a intrat în cancelarie și scoțîndu-și ochelarii de pe nas s-a frecat pe pleoapele ostenite mormăind :

— Domnul ce dorește ? crezînd că e părintele vreunui elev.

Jules încercă o mică glumă :

— O moară de vînt, maître ! O moară țărănească...

Învățătorul își reașeză ochelarii pe nas și cu mîinile sprijinite de birou se pregătea tocmai să pună la punct „pe impertinentul vizitator", cînd acesta se repezi și scuturîndu-i mîna îi spuse :

— Sînt Verne Jules, fostul dumitale elev !... Îți amintești, maître ?... Verne Jules și Verne Paul, doi frați din clasa dumitale !...

Învățătorul duse mîna încet la frunte... Se lăsă pe scaun și dădu trist din cap :

— Nu mai sînt bun de nimic... De nimic nu mai sînt bun... Am îmbătrînit într-un hal...

Apoi reculegîndu-se :

— Îți mulțumesc, domnule Verne, că ai venit să mă vezi. Cînd a ajuns și pe aici vestea succesului pe care îl aveai la Paris, le-am povestit tuturor că mi-ai fost elev. M-am mîndrit cu dumneata... De altfel, din clasa aceea a mea, în general, ați ieșit toți băieți buni !...

Jules se uită pe pereți.

De jur împrejur, aceleași planșe colorate după care învățase și el : rața, porcul, cîinele... Lîngă fereastră, dulapul cu cretă și lîngă ușă, lada cu cărbuni...

— Caut ceva, domnule director ! i se adresă Jules. Vă lipsește o planșă de aici. Una cu o moară țărănească... O aveați pe vremea mea !

— Ah, au rupt-o strengarii, probabil ! N-o mai avem ! schiță învățătorul un gest de regret cu mîinile.

— Așadar nu mai explicați acum copiilor ce e o moară de vînt ? stărui Jules.

— Le explicăm, dar altele : ce este un tren, de pildă. Avem o planșă cu un tren și alta chiar cu un balon...

— Și nu le mai faceți copiilor ca în zilele mele, în orele de intuiție, mori de vînt de hîrtie ? Nu-i mai întrebați, care va să zică, ca altă dată, dacă au văzut o moară de vînt ? Păcat !

Învățătorul se-ndreptă spre o bibliotecă și, descuind-o, dădu larg ușile ei în lături. Apoi arătînd cu degetul un raft :

— Iată, domnule Verne, aici ținem la loc de cinste toate volumele dumitale apărute pînă acum !... Sînt documente de preț pentru reputația școlii noastre.

Restul convorbirii a constat dintr-un schimb de amabilități în cursul cărora Jules aducea mereu vorba despre morile de vînt.

*

* *

Evenimentele Comunei din Paris avură un puternic ecou în sufletul lui Jules Verne. Mai ales cruzimea cu care fuseseră uciși comunarzii îl revoltă.

Louise Michel, învățătoarea pe care o crezuse o femeiușcă oarecare — fiind în fond sufletul „Marianelor" revoluționare din arondismentul VI — declarase la procesul ce i s-a înscenat, ca de altfel tuturor comunarzilor scăpați cu viață, că „regretă că nu l-a împușcat cu mîna ei pe Thiers" !

A costat-o mult această mărturisire : deportarea pe viață în Noua Caledonie, dar cine și-ar fi închipuit că o simplă institutoare să aibă atît curaj ! De atunci, tot Parisul o numea „Fecioara roșie" și vorbea cu cel mai mare respect despre ea.

Foarte mult a regretat Jules cînd a aflat și despre condamnarea și deportarea în Noua Caledonie a

lui Elisée Reclus, amabilul geograf, făcut prizonier de armatele guvernului de la Versailles pe platoul din Châtillon, unde o mînă de comunarzi a rezistat pînă la ultimul strop de energie asalturilor furioase ale trupelor.

În schimb a fost nespus de mulțumit cînd a auzit că după șase luni de arest, Reclus a fost eliberat în urma intervenției savanților europeni în frunte cu Darwin. De asemenea s-a bucurat cînd i-a sosit vestea că și Paschal Grousset, ministrul de Externe al Comunei, a reușit să fugă de sub pază și să evadeze din Noua Caledonie, unde fusese deportat.

Natura preocupărilor lui Jules Verne deveni astfel mult mai socială. Dacă în *Cinci săptămîni în balon* nu există o astfel de problemă, în schimb în *20 000 de leghe sub mări* [1], Nemo este un luptător politico-social construit pe ideea de căpetenie a denunțării oricărui fel de exploatare: colonială, socială, individuală.

De aceea în 1875, cînd apare *Insula misterioasă* — omagiu adus muncii care înfrățește oamenii, indiferent de rasele sau credințele religioase cărora aparțin — Jules Verne, ca și cum ar fi voit să sublinieze încă o dată caracterul politico-social al personajului central, care este comandantul submarinului *Nautilus*, căpitanul Nemo, și să arate fără tăgadă mobilul ce a animat pe acest neobosit cutreierător al mărilor în acțiunea lui, îl pune în scena finală a morții sale să precizeze el însuși că s-a născut prinț indian și că e fiu de rajah, nobil indian. Unchiul său a fost cel mai înverșunat dușman al colonialiștilor englezi, temutul Tippo-Sahib. Nici Nemo n-are alt scop decît să scuture de pe grumazul Indiei, rușinosul jug al asupririi engleze. Înconjurat de portretele luptătorilor pentru libertate (Kosciusko, Botzaris, O'Connel, George Washington,

[1] Apare de fapt cu un an înaintea Comunei, dar ideile comunarzilor circulau în mase cu mult înainte și-l puteau deci influența pe autor chiar anterior lui 1871.

Lincoln, John Brown [1] pe care îi avea în cabinetul său de lucru, Nemo a nutrit întotdeauna speranța că într-o zi India îi va goni pe englezi. În 1857, a crezut că s-a ivit acest prilej. El a fost organizatorul și conducătorul răscoalei șipailor. Dar represaliile au fost crunte. A pierdut totul : părinți, soție, copii. S-a retras în munți ca să continue rezistența. Dar, rînd pe rînd, foștii tovarăși de luptă au început a-l părăsi. Atunci, împreună cu douăzeci din cei mai încercați tovarăși s-a îmbarcat pe *Nautilus*, special construit pentru el într-unul din șantierele Europei, fără să i se cunoască proprietarul. Ani de-a rîndul a cutreierat mările de la un pol la altul. A descoperit imense comori scufundate o dată cu corăbiile ce le-au purtat în pîntece în decursul veacurilor. Cu acest tezaur imens a finanțat lupta poporului indian pentru independență, fără să se știe de la cine venea acest ajutor.

Se vede dar de departe că Nemo este din aceeași generație cu autorul și editorul său, generația de la 1848 și a Comunei din Paris.

Despre lupta poporului indian pentru independență și despre răscoalele șipailor, Jules Verne mai pomenește și în *La maison à vapeur* [2], unde face chiar și un bilanț al îngrozitoarei reprimări exercitate de englezi asupra răsculaților :

„În total, pînă la începutul lui 1859, se socotește cam la 120 000 de ofițeri și ostași indigeni uciși și peste 200 000 de indigeni civili ce și-au găsit moartea sub învinuirea, nedovedită, că au luat parte la răscoală."

Să citim mai departe un pasaj în care se văd bine simțămintele lui Jules Verne față de acest masacru și în general față de orice opresiune.

---

[1] Kosciusko (1746—1817) — general polonez, Botzaris (1789—1823) — erou al independenței grecești, O'Connel (1775—1847) — supranumit „Marele agitator al Irlandei" în lupta contra dominației engleze, G. Washington (1732—1799) — unul din întemeitorii S.U.A., A. Lincoln (1809—1865) — președinte al S.U.A., luptător pentru libertatea negrilor de sub sclavaj, John Brown — spînzurat în 1859 pentru ideile sale abolaționiste în ceea ce privește sclavajul negrilor.

[2] Apărută la noi cu titlul *Elefantul de oțel.*

„E drept, spune d. Grandidier, englezii au avut norocul că au dat peste această țară mare și frumoasă cu un popor blînd, muncitor, dibaci, civilizat și deprins de multă vreme cu toate asupririle. Să bage însă bine de seamă că și blîndețea are marginile ei. Să nu fie prea împovărători, căci atunci capetele se pot ridica într-o bună zi și-i vor zdrobi".

După evenimentele din 1870—1871, tematică romanelor lui Jules Verne, deși nu se desparte de științifico-fantastic, este totodată vădit socială. Îl preocupă în primul rînd mișcarea taipinilor din China, răscoala hindușilor (șipailor cum am văzut) contra dominației engleze din India, revolta lui John Brown ; războiul de Secesiune din Statele Unite ale Americii, lupta poporului grec pentru independență.

Ideea abolirii sclavajului negrilor, Jules Verne o manifestă atît în *Căpitan la 15 ani* cît și în *Jangada*[1] și în *Nord contra Sud.*

Pregnante preocupări sociale — și de data aceasta bine circumscrise — observăm la Jules Verne, după anii 1870—1871 în *Lese cinq cent millions de la Begum*[2], roman mai curînd fantastico-social decît fantastico-științific.

Într-adevăr, această carte depășește cu mult viziunea științifico-fantastică proprie lui Jules Verne, fiind în ansamblu schițarea tabloului a două lagăre care se înfruntă, dintre care unul militarist și revanșard, condus de un descreierat antisocial și antiuman, iar celălalt reprezentînd forțele progresiste dornice de a servi cauzei poporului. În fruntea acestor lagăre se află pe de-o parte un inventator german obscur, Schultze, îmbrățișînd cauza reacțiunii, iar pe de alta Sarrassin, un francez generos care își pune uriașa avere moștenită (500 milioane) în slujba îmbunătățirii vieții poporului, adică a construirii unui oraș al igienei și a bunăstării sociale. În acest France-Ville (cetate a viitorului, con-

[1] Tradusă pentru prima dată la noi sub titlul *800 de leghe de-a lungul Amazoanelor.*

[2] *Cele 500 de milioane ale văduvei* (Begum, denumire dată văduvelor de radjahi — prinți indieni).

cepută după utopicele falanstere) el vrea să adune pe toți săracii și oropsiții, pe șomeri și pe bolnavi spre a le reda încrederea și speranța în viață, caracteristică speței umane și pe care aceștia din cauza mizeriei sociale au pierdut-o.

Nu trebuie să uităm că nu trecuseră decît vreo cîțiva ani de la crunta represiune a comunarzilor și că parte din ei, care scăpaseră cu viață sau nu fuseseră exilați în Noua Caledonie, rătăceau încă prin lume păstrînd în tainițele sufletului nestrămutata credință în îndeplinirea idealurilor lor.

Ecou al acestor idealuri se face Jules Verne în *Cele 500 de milioane ale vădu*vei, încercînd în felul său să le împlinească. El plasează France-Ville-ul în America, unde utopiștii discipoli ai lui Cabet încercaseră, pe vremuri, să întemeieze colonii socialiste.

Doctorului Sarrassin, visător utopic, „un om de vreo cincizeci de ani, cu trăsăturile fine, cu ochi vii și limpezi sub niște ochelari de oțel, un chip serios și plăcut totodată, unul dintre acei inși despre care-ți spui de la prima vedere : uite un om cumsecade", autorul îi opune pe „profesorul Schultze de la universitatea din Iena", încarnare a forțelor barbare ale capitalului, rasist înrăit, care încearcă să argumenteze în pretinsele sale lucrări științifice că „toți francezii sînt atinși în diferite grade de degenerare ereditară" și că rasa germană trebuie să le subjuge pe toate celelalte, făurind în acest scop vaste planuri și arme secrete pentru nimicirea tuturor noroadelor ce ar refuza să accepte supremația germană. După cum se vede, un precursor demn de regimul rasist al lui Hitler și care sfîrșește ca și acesta sub sfărîmăturile monstruoasei sale mașini de război.

În conformitate cu concepția malthusianistă despre lume a profesorului Schultze, este și portretul său fizic : „Era un bărbat de vreo patruzeci și cinci sau patruzeci și șase de ani, destul de înalt ; umerii lui zdraveni arătau o constituție voinică ; fruntea îi era pleșuvă și puținul păr ce-l avea la ceafă și la tîmple

aducea la culoare cu inul ; ochii săi erau albaştri, de un albastru nelămurit, nedînd de gol, nicicînd, gîndirea. Nici o lucire nu ţîşnea din ea şi totuşi se simţea parcă ruşinat, îndată ce se uita la cineva. Gura profesorului Schultze era mare, împodobită cu două şiruri de dinţi groaznici ce nu-şi scăpau niciodată prada, străjuiţi de nişte buze subţiri, a căror principală întrebuinţare trebuie să fie a număra vorbele ce ar fi putut ieşi printre ele. Toate acestea alcătuiau un chip neliniştitor şi neplăcut pentru alţii, de care însă profesorul era vădit foarte mulţumit".

Şi pe cît de sumbre erau planurile şi perspectivele profesorului, pe atît de întunecat era şi Stahlstadt-ul său (Cetatea Oţelului), oraşul de unde voia să-şi întindă dominaţia asupra lumii : „...la poalele aceloraşi Coals-Butts, nesecaţi munţi de cărbuni, se înalţă o masă neagră, uriaşă, stranie, o îngrămădire de clădiri cu acoperişuri roşii, găurite de ferestruici simetrice, deasupra cărora se înalţă o pădure de hornuri cilindrice şi care varsă prin aceste mii de guri şuvoaie de aburi şi funingine. Cerul e învăluit de o perdea neagră peste care trec uneori repezi sclipiri roşii. Vîntul aduce un muget îndepărtat, aidoma celui al tunetului sau al unei puternice vîntoase marine.

Această masă este Stahlstadt, Cetatea de Oţel, oraşul german, proprietatea personală a lui Herr Schultze... devenit cel mai mare fabricant al fierului şi îndeosebi cel mai mare turnător de tunuri al celor două lumi".

Nici Robur (din romanul *Robur Cuceritorul)* nu vrea să se supună societăţii contemporane. Într-o insulă singuratică, el construieşte *Albatrosul* său — prototipul aparatelor de zburat mai grele ca aerul[1]

[1] La începutul aeronauticii a existat o mare contradicţie între „balonişti" (adepţii ideii că numai un aparat mai uşor decît aerul, adică un balon, poate zbura) şi „aviaţi" (partizanii convingerii că numai elicea ca mijloc de propulsie al unui aparat mai greu ca aerul reprezintă mijlocul de locomoţie aerian al viitorului).

— şi preferă să rătăcească fără ţel prin văzduh decît să-şi pună invenţia în slujba lumii capitaliste, care ar fi făcut din ea, în primul rînd, o armă de distrugere.

Faptul că la un moment dat Robur intervine în disputa dintre „baloniştii" din Philadelphia (S.U.A.) nu-i decît un episod din viaţa sa şi n-are alt mobil decît de a dovedi că viitorul aparţine aparatelor „mai grele decît aerul".

Robur face parte din galeria acelor personaje la care protestul împotriva regimului social abuziv îmbracă forma izolării departe de orînduirea uzurpatoare. Bineînţeles că pe calea acestui protest individual Robur ca şi toţi ceilalţi eroi similari nu se pot opune cu eficacitate răului, căci acesta poate fi stîrpit numai prin luptă colectivă pentru o viaţă mai bună în însuşi mijlocul societăţii nedrepte.

Robur n-a înţeles (de altfel nici Jules Verne însuşi) că ştiinţa şi tehnica singure nu pot opera schimbări politico-sociale radicale.

Acesta este şi tîlcul amarei constatări a lui Robur că lumea nu-i încă coaptă pentru o unire frăţească şi pentru a-i primi invenţia cum se cuvine. La acest roman, Jules Verne, după propria-i mărturisire, a depus o muncă enormă. *„N-am lucrat niciodată atîta asupra unui manuscris"* — spunea el într-o scrisoare adresată lui Hetzel.

În liniştea de la Amiens, unde Jules Verne se stabili definitiv — renunţînd la zgomotosul şi obositorul Paris — el avu răgazul să cugete la toate aceste probleme şi să lucreze intens.

La numai două ore de Paris, Jules era la Amiens ferit de ritmul trepidant al vieţii de metropolă. În atmosfera potolită a acestui oraş provincial, totul era propice pentru munca sa de creaţie.

După douăzeci de ani de activitate scriitoricească, jumătate pe făgaşul literaturii ştiinţifico-fantastice, Jules Verne putea să încheie un prim bilanţ. Concluziile îi arătau că reuşise să-şi atingă ţelul pentru care înţelesese să lupte la Paris împotriva tuturor

piedicilor și să nu-l abandoneze pînă la victoria deplină. La început bîjbîise și rătăcise destul de mult pe drumul pe care apucase. Întrezărise că-l va duce la izbîndă, dar abia cînd s-a decis să se consacre „noului gen", pașii săi au devenit fermi și mersul cu spor. Hetzel i-a fost un tovarăș de drum devotat, pe care s-a putut bizui cînd la anumite răscruci șovăia încotro să apuce. Evenimentele prin care a trecut, cărțile citite, oamenii pe care i-a întîlnit l-au călăuzit atît în viața personală cît și în creația sa.

Se punea însă acum o nouă chestiune : prezența sa la Paris mai era necesară ca pe vremuri ? Jules socotea că nu. Acumulase destulă experiență de viață, reputația sa era de data aceasta bine stabilită, documentarea de care avea nevoie pentru a-și scrie romanele și-o putea procura ușor, căci nu-i mai lipseau mijloacele financiare...

Pe de altă parte, scriitorul își pusese acum în minte să realizeze opere cu un pronunțat caracter educativ, nu numai instructiv. Trebuia format și caracterul tineretului nu numai intelectul său. Or, acest lucru cerea mai multă meditație, mai puțină grabă, un ritm mai echilibrat în acțiunea și gîndirea personală. Pentru toate aceste motive, Amiens părea mai indicat. În plus, și Honorine se simțea aici mai bine, între ai ei.

În consecință, fiindcă situația părea să mulțumească pe toată lumea, familia Verne s-a statornicit la Amiens — și aici avea să rămînă pentru tot restul vieții sale.

ÎNCEPE „OCOLUL PĂMÎNTULUI"...

În redacția ziarului *Le Temps*, un grup de gazetari cerceta ultimele știri. Un bărbat înalt, blond, deschise ușa și intră repezit, cu o foaie de hîrtie încă umedă în mînă. După ce făcu doi pași o ridică în dreptul ochilor și citi :

— *Tonkin* (corespondență specială). Expediția pentru pedepsirea uciderii locotenentului Francisc Garnier de către localnicii răzvrătiți s-a terminat cu succes. Protectoratul francez s-a stabilit acum în toată Cochinchina.

Cîțiva dintre cei de față aplaudară.

Apoi cineva întrebă :

— De unde ai știrea ?

— Ei, rîse el — ăsta-i un secret profesional. Dar peste cîteva minute, „secretul" o să fie de față... Dacă ardeți însă de nerăbdare, pot să vă spun : de la colegul nostru, mister Benett, corespondentul lui *Times* care s-a întors astăzi din Extremul Orient. M-am întîlnit cu el, dimineața, la *Café Elite*. A scăpat știrea fără voia lui. Dacă trece pe aici — și mi-a promis că vine — să nu cumva să mă denunțați...

Un bărbat solid, voinic, cu privirea prietenoasă, cu barba străbătută de cîteva fire argintii făcu semn celui care vorbea :

— Te rog, dacă voi mai fi pe aici cînd va sosi mister Benett, să mă prezinți acestui gazetar !

— Prea bine, maestre Verne. Îi va face deosebită plăcere să vă cunoască. Şi la drept vorbind, şi pe dumneavoastră o să vă intereseze în cel mai înalt grad un tip ca el. De douăzeci de ani cutreieră lumea în lung şi-n lat. Este un pasionat al voiajurilor de durată pe mări şi oceane aşa cum sîntem noi amatori de plimbările în parcurile din Tuileries. Şi are un noroc formidabil. În 1858, ziarul său i-a publicat necrologul, crezînd că fusese ucis de Nana Sahib, rajahul de Bithoor, o dată cu cei trei sute de europeni, la Cawnpore. A rezistat nouăsprezece zile de foame şi de sete şi a reuşit să scape sosind tocmai la timp la Londra ca să asiste la botezul primului său nou-născut. Pe urmă, n-avu astîmpăr şi plecă în America, să fie de faţă la războiul de Secesiune. A stat trei ani acolo. Generalul Grant, comandantul armatelor de nord, îl decorează, iar yankeii îi oferă cetăţenia americană şi putinţa de a înfiinţa un ziar în Lumea Nouă. Dar el nu e făcut pentru o viaţă sedentară. Cum a auzit că în Mexic a izbucnit revoluţia şi că împăratul Maximilian[1] este detronat, a plecat într-acolo. A fost primul care a transmis ziarului său vestea executării lui Maximilian şi puţin a lipsit ca revoluţionarii să nu-l împuşte şi pe el...

Deodată, redactorul care vorbea băgă la iuţeală hîrtia imprimată în buzunar ; tocmai la timp ca să nu fie văzută de un bărbat care apăsase energic clanţa uşii şi păşise hotărît în redacţie.

Era tipul specific al englezului. Înalt, roşcovan, cu favoriţi şi pipă — cu jambiere de piele încheiate cu nasturi, cu şapcă sport, cu o manta aruncată sul pe umeri şi cu o mică valiză în mînă, o valiză ciudată, împestriţată ca o paletă de pictor. Dacă o priveai mai atent, observai însă că pestriţul acela se datora sumedeniilor de etichete de la toate hotelurile din lume, lipite unele peste altele pe valiză

[1] Arhiducele Ferdinand Iosef Maximilian de Austria (1832—1867) a devenit, sprijinit de Napoleon al III-lea, împărat al Mexicului în 1864, dar a fost împuşcat de revoluţionari la Queretaro în 1867.

—dovada numeroaselor sale popasuri prin marile orașe ale globului.

Peste cîteva clipe, corespondentul lui *Times* și colaboratorul lui *Le Temps* se prezentau reciproc. Benett mărturisi că în urmă cu vreo doi ani, în timpul unei traversări a Atlanticului, un călător i-a împrumutat o carte. Se plictisea teribil și n-avea ce face. S-a nimerit să fie tocmai *Cinci săptămîni în balon.*

— Și v-ați plictisit și mai rău ! zîmbi Jules.

— De loc ! Dar mă gîndeam cum de poate avea cineva atîta imaginație și mai ales... răbdare ca să o scrie ?

— Mai inexplicabil este cum de are lumea răbdare să o citească ! îi întoarse Jules vorba, pe același ton glumeț.

— Eh — făcu Benett flegmatic ducînd pipa la gură și dînd din umeri — are răbdare... Cînd traversează Atlanticul, ori e bolnav în pat... Cum să n-aibă ?

Apoi văzînd că Jules nu se formalizează :

— Dacă nu izbutesc să vă scot din sărite, mister Verne, înseamnă că sînteți un om tare, adică omul meu... Dați-mi mai bine un autograf — zise el și scoase din valiză volumul *De la Pămînt la Lună*... Iată singurul loc unde n-am călcat încă... Aici dumneavoastră ați fost mai vrednic decît mine, mister Verne !

— Și cît timp stați la Paris, mister Benett ? îl întrebă Jules în timp ce-i scria dedicația pe prima pagină a volumului.

— Depinde... De Crăciun, vreau să fiu acasă. Așa am promis soției mele acum un an, cînd am plecat în Extremul Orient... Cînd cade Crăciunul, anul acesta ?

— Ca în toți anii, mister Benett. La douăzeci și cinci decembrie...

— Exact ! răspunse el meditativ și puse cartea înăuntru, apoi închise valiza. Invariabil la douăzeci și cinci decembrie, firește. Și totuși nu pot ține minte niciodată. Mai am deci trei zile pînă atunci.

Cred că dacă vreau să ajung la timp, trebuie să plec chiar în astă-seară.

— Mă tem că-i şi aşa cam tîrziu ! Dacă socotiţi că tot nu veţi fi în familie şi nu vă deranjează, vă rog să fiţi invitatul meu la Amiens, unde locuiesc.

— Mulţumesc, dar am promis soţiei... În trei zile ajung eu la Londra...

— În primul rînd cred că greşiţi : aveţi la dispoziţie numai două zile şi nu trei ; or, este problematic dacă...

— Ce vorbiţi ? îşi dădu Benett şapca pe ceafă. Cum două zile ? Ce, nu cade Crăciunul, cum ai spus chiar dumneata, invariabil la douăzeci şi cinci decembrie ?...

— Asta-i just !

— Deci, pînă la douăzeci şi cinci decembrie mai avem trei zile. Azi sîntem în douăzeci şi două decembrie.

— Pardon, în douăzeci şi trei !

— Regret, dar greşiţi, mister Verne !...

Şi Benett scoase o mică agendă din buzunar pe care o răsfoi atent. Peste cîtva clipe, dădu din cap, mulţumit :

— Da, aşa este ! Exact cum am spus eu. Regret că trebuie să vă contrazic, dar n-am ce face.

Jules făcu cîţiva paşi şi deschise o uşă indicîndu-i un calendar în perete. Acesta arăta că mai rămîn totuşi două, nu trei zile.

Benett scoase nervos pipa din gură şi-o îndesă în buzunar.

— Nu mai înţeleg nimic. Oare în Franţa calendarul este cu o zi înainte ? De cînd ? Scoase din nou agenda din buzunar s-o consulte. Dar dintr-o dată cuprins de panică se repezi la valiză !

— La revedere, mister Verne, bună ziua, domnilor ! Sînt un zăpăcit ! Agenda mea este de anul trecut. Sper să ajung cu toate astea la timp acasă.

Cei de faţă izbucniră în rîs, iar redactorul blond şi înalt scoase corectura umedă din buzunarul unde o ascunsese, bucurîndu-se că prin plecarea sa,

Benett n-o să mai apuce să citească în *Le Temps* ştirea referitoare la „pacificarea" Cochinchinei.

Cînd Jules ieşi din redacţie, avea înfăţişarea absorbită ce-l caracteriza în momentele de mare concentrare psihică.

Ziaristul ce plecase pe uşă ca o furtună îi sugerase un personaj extraordinar pentru un foileton în *Le Temps*. Phileas Fogg îşi şi începuse — în mintea marelui vizionar — celebrul său Ocol al Pămîntului în 80 de zile.

*
* *

Ocolul Pămîntului în 80 de zile este una din cărţile cele mai cunoscute ale lui Jules Verne. Stilul vioi, dialogul sprinten, personajele bine conturate, acţiunea palpitantă şi mai ales umorul fin şi sclipitoarea vervă ce îmbracă interesante observaţii de pamflet politico-social reuşesc să facă din acest volum o capodoperă, deşi el nu-i nici pe departe atît de „ştiinţific" şi de „fantastic" pe cît cer canoanele acestui gen[1] sau pe cît au fost lucrările anterioare *(Călătorie în centrul Pămîntului, De la Pămînt la Lună, Împrejurul Lunii, 20 000 de leghe sub mări)* şi cu toate că autorul ar fi putut alege o cauză mai... nobilă decît un pariu care să declanşeze voinţa şi dîrzenia eroului principal.

Farmecul deosebit al acestui roman îl constituie, între altele, cele trei personaje centrale: englezul Phileas Fogg, francezul Passepartout, servitorul său, şi detectivul Fix.

---

[1] De altfel romanele lui Jules Verne, deşi au apărut toate sub eticheta „călătoriilor extraordinare", cuprind şi alte domenii, nu numai anticipaţia. Au, de pildă, subiect istorico-social ca în *Mathias Sandorf* sau în *Misiunea „Barsac*, se ocupă de istoria marilor descoperiri geografice, ca în seria *Descoperirea Pămîntului*, tratează despre geografia şi istoria Franţei, ca în lucrarea scrisă în colaborare cu Lavallé, lansează teorii social-utopice ca în *Naufragiaţii de pe Jonathan* etc. Uneori elemente de anticipaţie se găsesc însă presărate şi în cuprinsul acestor lucrări.

Cititorul urmărește cu răsuflarea întretăiată peripețiile prin care trec aceste trei personaje, dar de la primele pînă la ultimele pagini ale cărții se petrece o mare transformare în modul cum îl apreciază pe Fogg și pe Passepartout.

La început Fogg nu-i este de loc simpatic. Flegmatic, rece, precis în toate, ca un ceasornic. Cum poate merge la inima unui cititor un astfel de personaj ?

În contrast cu stăpînul său, Passepartout este tipul meridionalului expansiv. Ca orice om sărac, rămîne uluit de ușurința cu care Fogg risipește banii ca să-și atingă scopul. Dar cu timpul, descoperă rînd pe rînd că englezul este în fond generos, drept și incapabil de a urî sau de a purta pică cuiva. De aceea valetul începe să țină la stăpînul său. La fel și cititorul *Ocolului Pămîntului în 80 de zile* îl îndrăgește pînă la urmă pe Phileas Fogg, împărtășind împreună cu valetul decepțiile, speranțele și încrederea în succesul final al acestui ciudat cetățean din Marea Britanie.

Fogg ne și apare ca un favorit al soartei, nu numai în calitate de posesor al unei mari averi, ci și în calitate de unic concurent în faimosul său tur al globului în 80 de zile, în care, nu o dată, șansa este de partea sa.

Spre deosebire de celelalte două personaje simpatice, ca o contrapondere, detectivul Fix este personajul negativ al romanului. Prostănac, lipsit de fler profesional, Fix își atrage de la început ironia și disprețul nostru. Mobilul ce-l animă în urmărirea lui Fogg este pe măsura mărginirii sale : îl ispitește o recompensă (credea că Fogg este un hoț). Totuși școala vieții îl face să aibă convingeri interesante. Bunăoară el știe că hoț se numește cel care fură puțin, un soi de „găinar" vrednic de milă, în schimb cine fură sume fabuloase nu mai este hoț, ci „lumea bună" îl consideră pur și smplu... gentleman ! (Indicație prețioasă pentru a ne da seama cum se reflectau „calitățile morale" ale înaltei burghezii capitaliste în ochii înșiși ai servitorilor ei !)

De altfel în acest roman, Jules Verne tratează adesea cu o urzicantă ironie între alții și pe acei savanți anchilozați în rutină. În vreme ce „specialiștii" Societății regale de geografie din Londra califică proiectul de ocol al lumii în optzeci de zile drept irealizabil, un... paralitic oarecare din Anglia este trup și suflet alături de Fogg (admirabilă antiteză care acoperă de ridicol spiritul retrograd al „somităților" științifice în slujba clasei dominante).

Ridiculizînd îngîmfarea clasei cîrmuitoare engleze, Jules Verne îi conferă „apoteoza" unei „cugetări" pe măsura „gomei" ei, atunci cînd un reprezentant al acesteia își exprimă convingerea că proiectul lui Fogg este fără-ndoială utopic, iar dacă ar fi realizabil, atunci cel care ar putea să-l înfăptuiască va trebui să fie neapărat... tot un englez.

*

* *

După cîțiva ani de muncă intensă la Amiens, în liniștea acestui oraș de provincie (Jules Verne dădu cu regularitate în acest răstimp cîte un roman pe an), marele vizionar făptuise în linii generale planul de lucru și tematica ce-și propusese s-o abordeze cu aproape cincisprezece ani în urmă, la prima sa întîlnire cu Hetzel.

Și unul și altul respectaseră cu conștiinciozitate condițiile contractului. Scriitorul preda manuscrisele la timp, iar editorul se îngrijea să-i verse cu promptitudine cotele bănești cuvenite. Nu numai atît, dar romanele lui Jules Verne apăreau în condiții grafice excelente, tipărite pe hîrtie trainică, cu ilustrații admirabile și în tiraje cum nu mai cunoscuse nici un alt scriitor pînă atunci. Este drept că și operele lui Jules Verne aduceau venituri foarte mari — în special reeditările. Bunăoară *Cinci săptămîni în balon,* primul său succes, s-a tras în medie în cîte două ediții pe an în Franța (fără a mai socoti veniturile realizate din traducerea în străinătate)[1].

[1] Astfel în 1874 atinge a 23-a ediție, iar în 1878, a 39-a ediție.

De la Pămînt la Lună are același succes [1].

Dar cel mai formidabil succes îl va cunoaște *Ocolul Pămîntului în 80 de zile*, care va ajunge la vreo zece ediții pe an [2].

Marele scriitor ar fi putut foarte bine să se culce pe laurii victoriei materiale și morale repurtate pînă atunci — și ar fi trăit în bogăție pînă la sfîrșitul vieții numai din drepturile de autor cuvenite de pe urma reeditărilor și a traducerilor apărute în străinătate, fără să mai aibă nevoie să scrie nimic nou.

Dar Jules Verne mai avea ceva de spus. Misiunea sa nu se terminase. Nu-și condusese cititorii prin toate locurile demne de atenție, așa cum îi promisese lui Hetzel cînd l-a cunoscut în cămăruța modestă din rue Jacob, unde erau teascurile editurii sale, în acea vreme.

„Domnul Jules Verne — spunea Hetzel [3] *— începînd seria „Călătoriilor sale extraordinare" a avut de scop să facă cunoscute cititorilor, sub forma romanului, diferite regiuni ale lumii.*

Africa, în **Cinci săptămîni în balon** *și în* **Aventurile a trei ruși și trei englezi,** *Asia centrală în* **Mihail Strogov,** *America de Sud și Australia în* **Copiii căpitanului Grant,** *regiunile arctice în* **Aventurile căpitanului Hatteras,** *America de Nord în* **Pays des fourrures (Țara blănurilor),** *oceanele în* **20 000 de leghe sub mări** *și lumea nouă și lumea veche în* **Ocolul Pămîntului în 80 de zile,** *în sfîrșit un colț din cer în* **De la Pămînt la Lună și Împrejurul Lunii;** *acestea sînt locurile din univers pe unde și-a plimbat el pînă acum cititorii pe urmele eroilor săi imaginari.*

---

[1] În 1867 a 5-a ediție, în 1874 a 14-a ediție, în 1878 a 24-a ediție.

[2] Într-adevăr, la un an după apariție, în 1874, număra a 15-a ediție, iar în 1878 atinge a 48-a ediție.

[3] Într-o notă introductivă apărută la volumul *Hector Servadac à travers le monde solaire*, ed. 1877.

Pe de altă parte, în **Insula misterioasă, Le Chancelor (Norocosul), Doctor Ox, Călătorie în Centrul pămîntului, Un oraș plutitor,** *Jules Verne a adus în scenă felurite fapte ale științei moderne.*

În **Hector Servadac,** *Jules Verne continuă această serie printr-o călătorie în lumea solară. El depășește cu mult orbita lunară și-și duce cititorii pe traiectoriile principalelor planete pînă dincolo de orbita lui Jupiter. E vorba de un roman „cosmografic". Fantezia extremă se leagă aici cu știința, fără s-o altereze. Este povestea unei ipoteze și a consecințelor ce le-ar avea, dacă, prin imposibil, ea s-ar realiza. Acest roman va completa seria de călătorii în universul celest, publicate, ca cea mai mare parte a operelor lui Jules Verne, în* **Magazinul de educație,** *unde a obținut un succes considerabil, și pretutindeni, de la primele capitole publicate, traducătorii autorizați de noi s-au și pus pe lucru.*

Indiile negre, *de curînd apărută, are de scop să ne dezvăluie tainele muncii minerilor. Și un alt roman în pregătire,* **„Un héros de quinze ans** [1]**,** *este destinat să ne conducă în regiunile cele mai ciudate și de curînd explorate ale globului terestru. Să ne fie permis a spune aici că în îndelungata noastră carieră de editor, n-am întîlnit un succes mai universal ca acela al operei lui Jules Verne.*

Este citit, popular, opera și numele său sînt celebre în toate țările și pretutindeni se bucură de același succes. Oriunde. cititorii de toate vîrstele îi fac aceeași primire.

Opera completă a lui Jules Verne este tradusă și se publică simultan în Rusia, Anglia, Statele Unite ale Americii, Germania, Austria, Spania, Brazilia, Suedia, Olanda, Portugalia, Grecia, Croația, Boemia, Canada. Unele din cărțile sale sînt traduse chiar și în Persia.

---

[1] După cum se observă, titlul definitiv *Un căpitan la 15 ani* (nu erou) nu era încă fixat.

Nici un scriitor, pînă azi, n-a dus atît de departe cuvîntul francez și nu l-a făcut să fie primit și iubit în atîtea țări și limbi diferite".

Romanele lui Jules Verne au atras atenția cititorilor și asupra nuvelelor sale din tinerețe[1]. Lumea era dornică să cunoască textul lor spre a constata dacă exista încă de pe atunci în aceste prime producții vreun indiciu al filonului de aur al talentului. De aceea ele au fost reeditate.

„Martin Paz *este, cu* **Maître Zacharius, Un hivernage dans les glaces (Iernatul între ghețari)** *și* **Un drame dans les airs (O dramă în văzduh),** *publicate în volumul de opere al d-lui Verne care are ca titlu general* **Le docteur Ox** *(Doctorul Ox), una din operele de debut ale autorului anterioare publicării celor* **Cinci săptămîni în balon.**

Autorul nu-și găsise încă genul pe care avea să-l creeze și care l-a făcut celebru. Dar prezintă curiozitatea să fie urmărit pînă și în aceste încercări. Ele conțineau încă de pe atunci germenii care fac din opera lui Jules Verne o operă aparte în literatura noastră și în această privință merită să fie păstrate" [2].

Într-adevăr, chiar Academia Franceză recunoaște oficial meritele operei verniene și o premiază, ceea ce îi prilejuiește lui Claretie [3] să se exprime astfel :

„Opera lui Jules Verne este astăzi considerabilă.

---

[1] Parte din ele au fost anterior pomenite. Restul cuprinde : *Contele Chatelaine,* nuvelă istorică, *Spărgătorii blocadei, Răsculații de pe Bounty, Zece ore de vînătoare, Frritt-Flacc, Gil Braltar, Domnul Re-diez și domnișoara Mi-bemol, Destinul lui Jean Morénas, Familia Raton etc.* Producțiile acestea timpurii ale lui Jules Verne s-au publicat fie în *Musée des familles,* fie în *Doctorul Ox* (Hetzel, 1874), fie în sfîrșit în volumul *Ieri și mîine* (Hetzel, 1910).

[2] Semnează J. Hetzel o notă introductivă la nuvela *Martin Paz,* republicată ca anexă în volumul *Le Chancelor.*

[3] Jules Claretie, critic și autor dramatic, contemporan lui Jules Verne.

Colecția de călătorii extraordinare[1] *pe care Academia Franceză a premiat-o se compune din 34 volume (conținînd 47 de opere) și în fiecare an Jules Verne dă* **Magazinului de educație și recreare,** *un roman inedit.*

Aceste cărți de călătorie, aceste povestiri au o originalitate ce le este proprie, o claritate și o vivacitate antrenantă. Ele sînt specific franceze[2].

*

* *

În fața teatrului de la Porte-Saint-Martin, un afiș bătut în ținte vestea publicului că se reprezintă pentru a trei suta oară piesa *Ocolul Pămîntului în 80 de zile* de d'Ennery și Jules Verne[3].

Sala era arhiplină, în seara aceea avînd loc reprezentația de adio. După acest frumos jubileu, trupa pleca în turneu. Printre spectatori erau mulți literați, oameni politici...

---

[1] Pe lîngă colecția aceasta mai existau alte serii de colecții paralele în care excelau alți scriitori — dar bineînțeles nu în măsura în care strălucea Jules Verne. Bunăoară colecția *Les voyages involontaires* (Călătorii fără voie) era dominată de numele lui Lucien Biart. Colecția *Les romans d'aventures* (Romanele de aventuri) de André Laurie (acesta colaborează la un moment dat cu Jules Verne) iar colecția *Les romans d'Histoire naturelle* (Romanele de istorie naturală) de dr. Candezé. În aceste colecții au publicat și alți autori deveniți mai tîrziu celebri: Hector Malot, Dickens (în traducere) etc.

[2] Reprodus dintr-o notă publicitară de la sfîrșitul volumului *Testamentul unui excentric,* ed. Hetzel.

[3] Jules Verne n-a abandonat niciodată teatrul, pasiunea sa din tinerețe. Între 1873 și 1887 el compune șapte piese de teatru: *Un nepot din America,* comedie în 3 acte; *Ocolul Pămîntului în 80 de zile,* dramă în 5 acte, în colaborare cu d'Ennery; *Doctor Ox,* comedie; *Copiii căpitanului Grant,* dramă în 12 scene, în colaborare cu d'Ennery; *Călătoria prin imposibil,* o fantezie în 3 acte; *Keraban încăpățînatul,* dramă în 5 acte și 20 tablouri; *Mathias Sandorf,* dramă în 5 acte, în colaborare cu Busnach. Dar la un moment dat mimo-drama, comedia, melo-drama, nu-l mai satisfăceau. Speciile acestea ale genului dramatic îi impuneau metode de creație ce se depărtau de concepțiile sale despre ceea ce trebuie să fie arta sau îi ofereau un cadru prea îngust de manifestare. De aceea chiar cînd reia din cînd în cînd contactul cu creația dramatică, n-o face, în general, după cum se vede, decît pentru dramatizarea propriilor sale opere epice.

Într-o lojă, alături de familia Verne, se afla Victor Hugo, destul de îmbătrînit, apoi un tînăr, pe nume Alphonse Daudet, lîngă el, alt june, Emile Zola, parizian de baştină, şeful şcolii literare naturaliste...

Hetzel şi Macé, care văzuseră de repetate ori piesa, mai asistau o dată, deşi ştiau replicile aproape tot aşa de bine ca şi actorii.

Max Lelarge, primarul Amiens-ului, îşi rezervase două fotolii pentru el şi nevastă-sa. Un ochi atent ar fi descoperit-o şi pe fosta domnişoară Caroline Tronson, undeva, între cei doi „copii" ai ei, acum oameni în toată firea.

Spectacolul era uluitor.

D'Ennery realizează un scenariu magistral iar montarea întrecea toate aşteptările. Pe scenă apărea pînă şi un elefant care saluta publicul şi de pe spinarea căruia cobora imperturbabil... Phileas Fogg! Publicul reacţiona furtunos, aplauzele ţineau uneori minute întregi iar reţetele de încasări atingeau un plafon nemaiauzit. Jules, între culise, contempla într-o dulce beţie acest spectacol atît de reuşit.

În pauză, Edouard Bonamy, vechiul său prieten veni să-i strîngă mîna:

— Te felicit, dragă Jules, din toată inima! Ai fi crezut vreodată — atunci cînd ne transporta „şacaua ceea plutitoare" pe Loara în sus — că visurile tale se vor împlini mai strălucit chiar decît sperai?

Apoi strecurîndu-i în palmă un bilet:

— Mi-a fost adus din greşeală mie! Trimiţătoarea este a treia pe stînga din rîndul al doilea de scaune. O s-o recunoşti?

Jules desfăcu hîrtia mototolită:

„Dragă Jules,

Biletul acesta l-am scris de acasă. Sînt sigură că piesa ta va fi foarte bună. Sincerele mele felicitări.

Caroline".

Îndoi biletelul de cîteva ori, apoi se uită în sală, dar nu identifică la locul indicat nici o figură cunoscută.

La sfîrşitul spectacolului fu chemat insistent la rampă. D'Ennery îl trase de mînecă şi atunci ieşi

dintre culise. Se-mpiedică ușor, făcu doi-trei pași, își regăsi echilibrul și începu să surîdă...

Lumina rampei îl supăra — de multe ori se întrebase chiar cum de pot juca actorii cu lumina aceea veșnic ațintită drept în ochi ? Și cu toate acestea — ce ciudat ! — imediat ce-și aruncă privirea în sală, o descoperi pe Caroline... Îl aplauda și ea ca și ceilalți spectatori. Nu era pe locul indicat de Edouard, ci în picioare, în fundul sălii, pregătindu-se să iasă mai repede.

Apoi ridică ochii spre loja unde Honorine cu Michel și cele două fiice ale ei strigau și băteau tare din palme. Suzana, fată de măritat aproape, era roșie ca racul la față și țipa cît o ținea gura : „bravo, papa, bravo, papa" !

Peste cîteva ceasuri, acasă, înainte de culcare, Honorine îl întrebă :

— Și acum ce mai ai de gînd să faci, Jules ?

— În primul rînd să ne întoarcem la Amiens ! Pe urmă...

Și se opri, oarecum șovăielnic.

— Pe urmă ? insistă Honorine.

— Vom cumpăra o casă, una mare și frumoasă !

— Și asta-i foarte bine ! Altceva ? iscodi ea mai departe, simțind că Jules îi ascunde sau n-are curajul să-i mărturisească ceva.

— Altceva... știu eu ? Vom trăi și vom vedea ! Poate un voiaj. Fă-mi plăcerea să vii și tu o dată, Honorine, să vezi lumea !

Apoi, pe un ton patetic :

— Astă-seară, la teatru, am văzut-o pe fosta domnișoară Caroline Tronson, din timpul tinereții mele. Ei bine, Honorine, nu știu dacă ți-am spus vreodată, că pe vremuri, am vrut să fug cu o corabie ca să-i aduc Carolinei un șirag de mărgăritare... M-a prins tata la Paimboeuf și mi-a tras o chelfăneală care m-a lecuit de astfel de aventuri... Văzînd-o pe Caroline astă-seară la teatru, mi-am adus aminte de toate astea... Și m-a cuprins un dor de ducă irezistibil... Trebuie să fac o călătorie în lumea largă. În definitiv, Honorine — și glasul lui Jules deveni mai

duios — am scris atîtea cărți, am voiajat prin toate colțurile Pămîntului, dar mai mult cu... gîndul. Oare n-ar fi momentul să calc și cu piciorul prin locurile pe care imaginația mea le-a vizitat încă de mult? Mai ales că, acum, am foarte ușor posibilitatea de a-mi satisface această dorință. N-ar fi păcat — spune, dar sincer, te rog! — să nu încerc să mă conving personal de calitatea fanteziei mele, confruntînd-o cu realitatea? Aventura aceasta mă ispitește în cel mai înalt grad...

* * *

La Amiens, familia Verne se instală într-o casă cu curte vastă și un zid înalt împrejur. Odăile noii locuințe erau spațioase și numeroase. Jules o amenajă după gustul Honorinei și al său.

Deși își făcuse o splendidă cameră de lucru, cînd avea de scris, scria pe unde nimerea. Adesea, chiar într-o poziție incomodă, pe un colț de masă, pe pervazul ferestrei, sau pe un scaun, cu hîrtia pe genunchi, obicei ce și-l formase încă de pe cînd locuiau în odăița de mansardă din Paris și cînd Honorine îi lua măsuța pentru treburi „mai importante", ca gătitul mîncării, călcatul rufelor etc.

Cînd Honorine ar fi putut să jure că Jules a uitat cu totul gîndul plecării cu iahtul — preocupat fiind de vastele stepe ruseşti pe unde își conducea atunci eroul, pe Mihail Strogov, curierul țarului — iată că într-o bună zi, soțul ei îi arătă o scrisoare:

— Hetzel mi-a răspuns că merge și el în croazieră cu *Saint Michel*... Pe de altă parte, Paul va intra în concediu, peste o lună, cînd i se reîntoarce vasul în Franța, așa că-l pot lua și pe el cu mine. Dacă vrei, uite, îți reînnoiesc propunerea să vii și tu cu noi...

— Pe Michel îl iei cu tine?

— Dacă-mi dai voie, tare l-aș lua! Pînă se va ține examenul de admitere la școala de marină, ar putea veni și el cu noi. Ce căpitan strașnic o să iasă din Michel...

— Așadar tot n-ai renunțat, Jules ! Vrei să-l faci căpitan !...

— Da — surîse el calm. E o meserie onorabilă și plăcută pentru copilul nostru. În plus, vede lumea întreagă.

— Te-ai gîndit bine, Jules ? Tu nu vezi cum se chinuiește Paul, fratele tău ? Nouă luni pe an este plecat... Cu un astfel de om nu poți duce nici gospodăria, nici traiul în comun, nici... nimic. Toată viața unei biete neveste de căpitan de cursă lungă se rezumă la așteptare. Așteaptă mereu să-i revină soțul... Asta-i trai ?... Las' că la fiecare plecare trebuie să aibă gata o rochie de doliu... Și o astfel de viață vrei să-i pregătești tu lui Michel ? Și zici că-l iubești !... Eu nu m-aș mărita niciodată cu un căpitan de vas, ți-o jur !

— Te pomenești că nici cu mine, dacă ai avea libertatea s-o mai faci o dată ! rîse Jules.

— Nu spun asta, dar nici tu nu ești un soț comod.

Jules deschise ochii mari. Era pentru prima dată că soția sa vorbea pe un ton atît de hotărît.

— Cum adică ?...

— Da, susținu ea neturburată. Cît erai necunoscut ca scriitor, o bună parte din timp, cea mai mare, ți-o petreceai cu mine, făurind planuri de viitor. Acum însă ți-ai împlinit idealul. În schimb pentru mine nu mai ai vreme, Jules ! Ce faci tu toată ziulica ? Scrii, muncești, ești cu gîndul la celălalt capăt al pămîntului... Pot eu, o sărmană femeie, să-ți aduc gîndurile înapoi și să le țin aici, lîngă mine ?

Honorine aproape lăcrăma la ultimele-i cuvinte. Jules nu era nici el mai puțin tulburat.

— Ei bine, scumpa mea — o liniști el mîngîind-o — dacă am greșit, n-a fost cu voia mea. Bine că mi-ai spus. Voi căuta să mă îndrept. Trebuia să mă faci atent de la început... Poate că ai dreptate... Adică, desigur că ai ! De altfel, cum termin romanul *Mihail Strogov*, iată m-am gîndit să-ți fac o surpriză !

— Dar nu una din acelea care-mi provoacă dureri de cap ! replică Honorine în gardă.

— Sper că de data asta nu. Pe scurt : e vorba să dăm un bal !

— Dar n-am mai oferit niciodată o astfel de petrecere prietenilor noştri !

— Tocmai de aceea ! Trebuia să facem un început.

— Crezi că-i momentul cel mai potrivit, Jules ? insistă Honorine încă plină de suspiciuni.

— De ce nu ? Vom sărbători cum se cuvine stabilirea noastră aici. O să fie lume multă, o să fie vesel... O să-ţi placă, îţi promit, draga mea !

— Bine, Jules, dacă vrei tu...

*
* *

Peste două săptămîni, într-o sîmbătă seara, toate ferestrele masivei locuinţe a scriitorului străluceau de lumină. Cupeele soseau unele după altele, oprind în faţa felinarului de la poartă, unde un lacheu se grăbea să deschidă portiera şi să coboare scăriţele. Dinăuntrul locuinţei răzbeau acordurile melodioase ale unei orchestre, iar prin dreptul ferestrelor, trecătorii care se opreau cîteva clipe ca să asculte muzica, zăreau ca prin ceaţă busturile suple ale femeilor încălzite de dans făcîndu-şi vînt cu evantaiul, iar alături plastroanele albe, imaculate, ale bărbaţilor monoclaţi ce le-nsoţeau.

Honorine era de data asta, în sfîrşit, fericită şi cînd mergea în întîmpinarea cîte unui invitat ce tocmai intra în salon, zîmbetul nu-i era de loc prefăcut, era cel mai sincer cu putinţă.

La braţ cu soţul ei care începuse să încărunţească, Honorine îi întîmpină rînd pe rînd pe Hetzel, pe Nadar, pe Lelarge, pe Hignard... Apoi pe Riou, Montant şi Neuville, ilustratorii de pînă atunci ai cărţilor lui Jules Verne. Le arătă camerele, mobilierul, iar cînd ajunseră în dreptul portretelor celor doi strămoşi, François de Laperrière, navigator în mările sudului şi Alexandre Allotte de la Fuye, mare armator, ale căror tablouri tronau deasupra

căminului din salon, ca pe vremuri în casa părintească din Isle Feydeau, cartierul armatorilor din Nantes, Jules dădu explicațiile de rigoare ce i se-ntipăriseră prea bine în minte încă din copilărie.

Mare interes stîrni tabloul pictat de unchiul Chateaubourg și care îi înfățișa pe cei doi frați Jules și Paul, cu cercul, în pădure... Cine să mai recunoască în băiețașul slăbuț, blond, pistruiat și cu ochi albaștri, pe energicul și destul de masivul bărbat cu barbă care era acum Jules? În glumă, Jules cerea mărturia fratelui său pentru această identitate, iar Paul, de fiecare dată, făcea fel de fel de nazuri și obstrucții pînă consimțea să i-o dea.

Camera de lucru a scriitorului era una din încăperile care reținu iar pe mulți dintre invitații acelei seri. Situată într-un turn, ea îl izola de zgomotele menajere și-i oferea o perspectivă citadină odihnitoare. De la ferestrele ei se vedeau coroanele verzi ale copacilor din curțile învecinate tremurîndu-și frunzele în bătaia vîntului, peste acoperișurile cu olane înnegrite și pe alocuri sparte ale locuințelor din jur...

Pereții încăperii erau căptușiți cu rafturi de cărți. Biblioteca scriitorului cuprindea volume din cele mai variate domenii, unele frumos legate, altele terfelite, cele mai multe însă cu paginile pline de sublinieri și note marginale făcute în timpul lecturii.

Într-un dulap special erau fișele. În ele își însemna scriitorul tot ceea ce socotea că trebuie extras ca fiind mai valoros pentru documentația viitoarelor sale lucrări. Scrisul său mărunt, ordonat umpluse sute, mii de asemenea fișe... Era o deprindere pe care o căpătase încă din tinerețe cînd frecventa Biblioteca Națională și pe care acum nu făcea decît s-o continue.

Atlase, hărți, nenumărate colecții de ziare și reviste, albume cu fotografii din toată lumea, vrafuri de scrisori reprezentînd corespondența primită de peste nouă mări și țări de la admiratorii săi, iată ce se putea vedea de la prima ochire în camera aceasta.

Ceea ce nu se putea cunoaşte cu aceeaşi uşurinţă era felul său de lucru. Munca acestui mare maestru al imaginaţiei ştiinţifice începea în fiecare zi dis-de-dimineaţă, la revărsatul zorilor. Atunci scria el cele mai inspirate pagini. Către prînz, lăsa munca de creaţie la o parte şi se ocupa de şpaltele cu corecturi venite de la tipografie, sau în lipsa acestora, cu corespondenţa. După-amiaza primea vizitatori, se plimba cu ei în parcul locuinţei sau ieşea uneori prin grădina publică a oraşului ascultînd fanfara gardienilor municipali. Seara pe la ora 9—10 se culca întotdeauna. Programul acesta avea uneori mici variante : cîteodată — dar aceasta foarte rar — nu lucra la romanele sale, în schimb citea reviste, ziare, tratate şi făcea fişe cu ultimele discuţii, teorii şi realizări ale ştiinţei, sau asista la spectacolele trupelor artistice în turneu prin Amiens.

Ducea deci o viaţă regulată, modestă, de neobosită muncă de creaţie şi documentare. Prietenii îi cunoşteau extraordinara putere de muncă şi mai ales ritmul neîntrerupt şi îndelungat în care se deprinsese să lucreze. Cînd îşi exprimau convingerea că ar trebui să mai lase munca la o parte, mai ales acum cînd veniturile i-ar fi permis să lenevească, Jules Verne le răspundea întotdeauna că el nu munceşte din lăcomie de bani, ci pur şi simplu fiindcă... s-ar îmbolnăvi dacă n-ar munci.

— Nu simt că-mi curge sînge în vine dacă stau degeaba. Ceva organic mă împinge să lucrez. Aş fi cel mai nenorocit dintre oameni, dacă n-aş mai putea crea. M-aş simţi obosit, dac-aş trîndăvi. Cînd muncesc, abia atunci mi-e bine şi mă simt în largul meu ! erau explicaţiile sale.

În seara acelui bal, după ce toată lumea cină, trecură afară în grădină, unde Paul Verne regizase un fel de spectacol în aer liber. Puţin balet, cîteva declamaţiuni, un scurt recital de canto... La urmă surpriza cea mare : pe aleile parcului apărură... personajele însişi ale operei verniene :

Întîi sosi doctorul Fergusson exact așa cum și-l imaginaseră pictorii Riou și Montant, care fiind de față nu-și putură reține un strigăt de uimire cînd îl zăriră pășind pe cărare. Înainta atît de calm, de sigur, de senin, încît parcă s-ar fi îndreptat chiar atunci către nacela balonului Victoria, unde se știe că-și petrecuse „cele cinci săptămîni".

Cînd ajunse în dreptul lui Jules Verne, îl salută și i se adresă protocolar :

— Parcă ne-am cunoaște noi de undeva, domnule !

Ceea ce stîrni un val de hohote printre spectatori. Apoi Fergusson tot atît de impasibil ca și la început se mistui pe o alee.

Deodată o detunătură groaznică făcu să le bată tuturor inimile, ba unii să și sară de pe scaune. Cînd fumul gros și înecăcios al unei petarde ce explodase lîngă un boschet se împrăștie, de după tufiș apăru... Barbicane la braț cu Michel Ardan. Salutînd cu gesturi largi, ei întrebară cu cel mai firesc ton în ce țară se află, căci tocmai atunci aterizaseră venind din Lună.

Apoi adresîndu-se lui Montant :

— Ai fi putut, domnule, să-ți dai mai multă osteneală cînd ai desenat-o pe Diana. Am fi meritat un cîine mai frumos. Te rog într-o viitoare ediție să ții seama de asta ! îl făcu Michel Ardan atent pe pictor.

În sunetele unui menuet, lady Glenarvan și cei doi copii ai căpitanului Grant trecură prin fața scenei improvizate aruncînd flori privitorilor. Deși bine machiată, toată lumea recunoscu în eleganta lady ce-și răsucea cu cochetărie o umbreluță roșie pe spinare pe Marie-„Creața", sora cea mai mică a scriitorului, iar în băiețașul căpitanului Grant pe Michel, fiul lui Jules Verne. Cît despre fetiță, nimeni nu fu în stare să ghicească cine era, fiindcă de fapt era tot un băiețel, fiul lui Hignard.

Cînd și acești eroi dispărură din văzul spectatorilor, un marinar aduse lui Jules Verne un bilet. Marinarul era autentic. El se numea Alexandre Le-

long și făcea parte dintre invitați. De fapt, în afară de el mai erau cîțiva marinari prezenți — foștii camarazi de arme cu care Jules Verne patrulase pe coasta Normandiei și a Flandrei în timpul războiului, cînd își pusese ambarcațiunea la dispoziția autorităților pentru preîntîmpinarea unei eventuale invazii germane. Cînd fu întrebat ce scrie în bilet, Jules Verne răspunse :

— Căpitanul Nemo — își anunță sosirea numai cu condiția să nu fie... picior de englez de față !

Și într-adevăr faimosul personaj nu întîrzie să-și facă apariția. El era însoțit de un indian care purta în brațe o casetă incrustată cu pietre scumpe. În uralele celor prezenți, Nemo deschise caseta și luînd un colier îl oferi Honorinei...

Dar deodată printre spectatori irupse un om slab, deșirat, cu o pereche de ochelari pe nas (Lidenbrock), agitînd un pergament răsucit în mînă :

— Am descoperit o nouă cale de acces în centrul Pămîntului, oameni buni — strigă el. Nu-i nimeni care să vrea să scrie un nou roman ? De data aceasta, jur că va fi și mai interesant !

Fără îndoială că defilarea acestor personaje a fost cea mai reușită parte a petrecerii din acea seară și cînd invitații reintrară în casă, căci se lăsase cam răcoare între timp, toată lumea era de părere că Paul Verne, în loc de căpitan de cursă lungă, ar fi trebuit să se dedice regiei teatrale.

Desenatorii Neuville și Riou erau însă nemulțumiți. Ei nu-l concepuseră pe Nemo înalt ca o prăjină. Indienii nici nu sînt înalți de statură, protestau ei.

Dansul care începu îi atrase însă pe toți în vîrtejul lui așa că discuția aceasta fu curînd abandonată. Trecuse de miezul nopții, totuși nimănui nu-i venea să plece.

Riou începuse să se amuze făcînd caricaturile celor prezenți.

Hignard trecu la un moment dat la pian și după ce bătu cu degetul stăruitor într-o clapă, cum se făcea pe vremuri la „clubul celor unsprezece" ca

să se obțină liniște, anunță că este dispus să acompanieze pe oricine care dorește să cînte... Marie („Creața") fu prima care se oferi...

Simțind că începe să-l usture ochii, Jules — care era obișnuit să se culce mai devreme — intră pentru cîteva clipe în cabinetul său de lucru ca să-și pună ochelarii, căci de la o vreme vederea îi cam slăbise. După el se strecură și Honorine. Observase că soțul ei este puțin obosit și-i aduse o cafea neagră ca să-l învioreze.

— Bună idee, Honorine ! aprobă Jules inițiativa. Tocmai la timp sosește cafeluța asta !

— Ca și colierul tău, dragul meu ! îi mulțumi ea sărutîndu-l și strecurîndu-se apoi grăbită afară ca să nu-i observe musafirii lipsa.

Așezîndu-se în fotoliu, Jules începu să soarbă din lichidul fierbinte și aromat. Ridicînd ochii la pendula din perete, observă că mai erau numai cîteva minute pînă la ora trei.

*
* *

Ușa biroului se întredeschise și doctorul Fergusson vîrî capul, apoi se strecură în întregime înăuntru. Jules îl privi mirat : de ce i l-o fi trimis Paul din nou ?

— Nu vă supărați, maestre, n-am să vă rețin mult, dar trebuie să am o explicație cu dumneavoastră.

Jules căscă prelung :

— Mă rog !... Deși nu-i nici timpul, nici locul...

— Vă foarte mulțumesc, maestre. Știam că n-o să mă refuzați... Sînt eu sau nu prima dintre creațiile dumneavoastră ? Vreau s-o știu !

— Desigur, primul dintre așa-zișii eroi ai genului — aprobă scriitorul. Ei și, ce-i cu asta ?

— Țineți mult la mine, maestre ? Spuneți drept ! — reluă Fergusson cu insistență.

— Desigur ! confirmă Jules fără nici o ezitare.

— Uf — răsuflă Fergusson — atunci s-ar putea să am noroc. Totul depinde însă de dumneavoastră, maestre, nu de mine.

— Nu înțeleg nimic, Fergusson — dădu plictisit din umeri scriitorul. Vorbești misterios, cum nu-i în firea ta să fii. Nu te prinde rolul ăsta, ți-o spun eu care te cunosc mai bine decît tu pe tine însuți. Te-am creat cu alte caractere, te-am făcut altfel de om.

— Aveți dreptate, desigur, n-am ce spune, dar vedeți, tocmai aici e... buba. Maestre — veni Fergusson aproape de creatorul său — dacă mă iubiți și țineți la mine promiteți-mi c-o să-mi îndepliniți rugămintea!

— Fergusson, pentru numele lui dumnezeu, dar nu te mai recunosc! Tu nu mai ești tu! Cine și-a permis să te „retușeze" în halul ăsta? Am văzut șpaltele, corecturile în pagină, nicăieri nu apăreai așa! Ce s-a întîmplat?

— Nimic altceva, maestre, decît că mă roade gelozia!

— Fergusson gelos! Dar e... cel puțin caraghios!

— Da, sînt gelos pe frații mei, pe cei născuți cronologic, după mine, din pana dumneavoastră genială, maestre. Nu-i pot suferi pe Barbicane, Lidenbrock, pe Ardan, pe Nemo... De ce le-ați dat aceeași strălucire artistică ca și mie? Nu-i drept. În Anglia, știți bine, primul născut moștenește averea, ceilalți nimic...

— În Anglia, dar nu în Franța...

— Bine, dar eu sînt englez... doar așa m-ați creat!

— Să lăsăm discuția asta și mai ales meschina-ți cerere!

— Ba de loc, maestre. Cînd m-ați creat am fost fericit. Eram primul și singurul dumneavoastră erou, unicul în felul meu, acum nu mă mai pot mîndri cu asta! Și doar v-am adus bani, bani buni și grei...

— Fergusson, mi se pare că-ți iei nasul la purtare! se supără Jules. Eu te-am creat și eu te pot distruge!

— Vă înşelaţi profund, maestre. Este drept că dumneavoastră m-aţi creat, dar o dată creat, eu rămîn nemuritor. Pe mine nu mă puteţi distruge ca pe orice muritor de rînd. O dată lansat în lume, nici o putere nu poate şterge din mintea cititorului un erou care i-a plăcut. Aşa că zadarnic mă amenin-ţaţi...

— Fergusson — se mînie scriitorul, care începuse să bănuiască vreo farsă din partea vreunui invitat deghizat în hainele personajului — nu meriţi nici un pic de consideraţie. Am să creez pe viitor eroi care te vor eclipsa complet, ca să te învăţ minte că eu te pot totuşi aneantiza într-un fel. Acum fă bine şi lasă-mă să-mi beau cafeaua în tihnă. Paul ar fi făcut bine să nu te fi trimis pe capul meu.

În acel moment uşa se deschise din nou şi în cameră intră Barbican.

— Dar tu ce mai vrei ? i se adresă Jules Verne fiind acum aproape sigur că vreunul din prietenii săi şi-a pus în minte să-l tachineze în acest fel. Ai şi tu ceva să-mi reproşezi ?

— Eu, maestre, ferească Dumnezeu ! Ţineam numai să vă rog...

— Ştiu — îl întrerupse scriitorul — vrei exclusivitate, vrei monopol, vrei dreptul de a nu fi niciodată întunecat de gloria vreunui erou similar.

— Eu ? greşiţi — se apără Barbican — cu tonul cel mai liniştit. Dimpotrivă, cu permisiunea dumneavoastră, aş vrea să mai alegeţi dintre membrii Gun-Clubului pe cineva demn de a-l transforma în erou şi să ne daţi amîndurora o nouă „călătorie extraordinară" pe mînă... M-am plictisit să vegetez. Este şi păcat ca personajele reuşite ale operei dumneavoastră să mucegăiască în vreme ce ar putea colinda prin lumea solară de pe o planetă pe alta...

Jules Verne respiră uşurat : Barbicane nu l-a făcut de rîs. Dar tocmai atunci uşa se deschise pentru a treia oară şi căpitanul Nemo intră şi el în birou. Mai calm acum, Jules Verne îl invită să

ia loc, îi invită apoi și pe ceilalți și de data aceasta fu el cel dintîi care-i ceru părerea :

— Căpitane, aș vrea să știu ce părere ai despre mine, despre felul cum te-am creat, și în general dacă ești mulțumit de colegii tăi, ceilalți eroi cu care populați lumea romanelor mele ?

Scriitorul se lăsă mai bine în scaun. Fergusson îl decepționase cu egoismul său, Barbicane reușise să-i restabilească speranțele. Cît privește Nemo, era sigur că va auzi numai cuvinte de laudă și mulțumiri.

Nemo își încrucișă brațele și privindu-și creatorul drept în ochi îi spuse :

— Maestre, multe greșeli am făcut și eu în lume și multe ați făcut și dumneavoastră. În primul rînd mi-ați divulgat taina și asta n-o să vă iert niciodată.

— Fără de asta n-ai fi putut veni pe lume...

— Știu, dar preferam, vă rog să mă credeți, să rămîn anonim în imperiul meu submarin... Dar, în sfîrșit... aceasta este altă chestiune. Ceea ce mă miră în privința eroilor dumneavoastră este faptul că mai credeți și azi în ideea înfrățirii tuturor, dincolo de clasa socială, credințele religioase și politice și așa mai departe !... Cum este posibil acest lucru ? Eu, personal, o știți prea bine, am plătit greu pentru că am crezut pînă la un timp în acest mit și pînă la urmă tot a trebuit să iau arma în mînă...

Jules Verne plecă fruntea :

— Într-adevăr, căpitane, ideea asta mi-e scumpă, ți-o jur, dar parcă înclin și eu să cred că m-am înșelat... Ce-i de făcut ? Să te „retușez" și pe tine și pe ceilalți eroi ai mei în viitoarele ediții... ?

— Ar fi un lucru de mîntuială, o treabă de cîrpaci... Dar ați putea remedia lucrurile de acum încolo... Creați noi eroi, cu alte idei...

— Nu, te rog ! Îi fi dumneata căpitanul Nemo, dar asta nu ți-o permit ! sări Fergusson aprins. N-avem nevoie de concurenți... Eu mă simt bine și așa... N-am nevoie de alte idei politico-sociale. Și

pe urmă n-am nici un chef să apară dubluri mai deştepte decît mine.

— Fergusson, Fergusson — îl ameninţă Jules cu degetul arătător — vrei să ne despărţim supăraţi în astă-seară, după cum văd !

— Mi-e indiferent, maestre, dar trebuie să cunoaşteţi adevărul. M-am întrebat adesea : încotro merge creatorul nostru ? Ce vrea el ? Dumneavoastră v-aţi pus aceste întrebări ? Le-aţi pus, probabil, dar mă-ndoiesc că ştiţi unde veţi ajunge... Să vă spun eu, maestre. Aţi avut şi aveţi mare noroc în viaţă. Aţi creat „noul" gen de literatură aşa cum v-a tăiat capul şi pe noi, eroii dumneavoastră, la fel. S-a întîmplat să iasă bine. Acum nu stricaţi lucrurile amestecîndu-le mereu. În propriul dumneavoastră interes, nu mai scrieţi nici o carte, sau nu mai creaţi nici un personaj, nu mai puneţi în circulaţie nici o idee. Aţi avut succes cu opera dumneavoastră aşa cum este ea ; dacă o veţi migăli prea mult s-ar putea s-o stricaţi. Cine garantează că abundenţa de volume şi de personaje n-o să ducă implicit la repetare, la şablonizare, la clişeu literar ? Dacă îl ascultaţi pe Barbicane, vă paşte păcatul acesta, cel mai mare şi care compromite total cariera unui scriitor. Nu vă luaţi după căpitanul Nemo... Înfrăţire, neînfrăţire, puţin ar trebui să vă intereseze aceste principii din moment ce acum aveţi situaţie şi avere... Ascultaţi sfatul meu, maestre : nu mai scrieţi un rînd căci s-ar putea să creaţi sub nivelul lucrărilor dumneavoastră de pînă acum... Gloria noastră ar fi în schimb nepieritoare, dacă vom rămîne aşa cum sîntem...

Fergusson tăcu. Şi curios, nici unul din cei de faţă nu luă cuvîntul. Tăcerea domni grea, cîteva momente.

În cele din urmă, cu capul în palme, Jules Verne se decise să vorbească :

— Da ! Mă judecaţi voi pe mine ! Foarte bine ! Fie şi aşa ! Unii vreţi una, alţii alta... Am impresia că voi credeţi că v-am creat cu anumite defecte din cauză că m-am grăbit, din nebăgare de seamă...

N-aveți dreptate. O mamă poartă un copil nouă luni în pîntece, gestația voastră a fost de ani și ani de zile. Nici nu știți că fiecare din voi, eroii, personajele mele bune sau rele, mi-au populat mintea, zilele și visurile nopților mele... Nu v-am văzut pe nici unul clar, dintr-o dată. Apăreați și dispăreați, răsăreați și apuneați adesea, dar urma nu v-o pierdeam niciodată. Și cînd în sfîrșit începeam să vă văd mai deslușit, mai aproape, să vă aud glasurile, să vă ghicesc intențiile, atunci abia porneam marea muncă de creație... La întîmplare n-am lucrat niciodată. A fost, este drept, o vreme cînd nu vă întîlnisem încă, o vreme cînd iubeam personaje din altă lume, din lumea rampei pe care le puneam să joace, să cînte, să danseze, să rîdă și să plîngă într-adevăr la întîmplare. Pe acelea le luam tot de pe scenă; nu făceam decît să folosesc păpuși pe care le mai animase și altul. Eram tînăr atunci. Dar cu voi a fost altceva. Pe voi nu v-am luat de la orfelinat, voi n-ați fost copii adoptivi, voi sînteți sînge din sîngele meu... Nu sînteți mulțumiți cum v-am creat? Ei bine, dragii mei, aflați că și eu, pe zi ce trece, încep să văd defectele voastre pe care înainte nu le întrezărisem. Dar ce pot să fac? De voi nu mă mai ating. Umblați în lume așa cum sînteți, voi ați corespuns momentului cînd v-am zămislit. Voi crea alți eroi, care să corespundă cerințelor de azi sau de mîine, e mai bine așa. Nu mă tem de șablon, de autopaștișare sau de mai știu eu ce. Știu că mulți mă critică în fel și chip. Socotind că mă denigrează, spun că genul meu este minor, destinat numai copiilor. Sînt fericit însă că voi ați reușit adesea să descrețiți frunțile atît ale bătrînilor cît și ale copiilor. Ce-i mai sublim decît să faci un copil fericit? Dacă reușesc acest lucru, puțin mă interesează în ce raft vor trece cărțile mele catalogate de criticii literari. Pot trece și la „literatura minoră", n-are importanță. Principalul este să găsesc acest drum care merge la inima tineretului. Și pentru asta trebuie să caut, să creez, să muncesc mereu. Așa că nu vă supă-

rați dacă voi crea și de aci încolo noi eroi, noi romane, noi „călătorii extraordinare". Nemo, tu îmi spuneai că m-am înșelat punîndu-mi speranța în „înfrățirea tuturor". Se prea poate... Într-adevăr, uneori mi-e și mie clar că lumea nu este încă coaptă pentru această înfrățire. Că vrajba este deocamdată prea mare, interesele diverselor clase sociale prea opuse... Dar sînt convins că va veni o zi cînd totuși nu va mai fi vrajbă, cînd nu vor mai fi interese opuse. Cum? Cînd? Asta nu știu. Dar va veni. De aceea voi încerca și de acum încolo să lansez eroi în lume, cum am făcut și cu voi, poate că pînă la urmă voi reuși să găsesc calea justă. Am mare încredere în viitorul științei și tehnicii. Ele vor reuși poate pînă la urmă să împace lucrurile.

Cuvintele maestrului fură întrerupte de ivirea pe ușă a... meșterului Zaccharius.

— Bună seara, oameni buni, îi salută ceasornicarul elvețian.

Și către Jules Verne :

— Așadar, maestre, după cîte am înțeles, susțineți că n-ați creat încă eroul perfect, eroul preferat, eroul care să vă mulțumească. Prea bine, maestre. Dacă vreți, eu vă descotorosesc repede de nesuferiții ăștia — arată el cu mîna spre cele trei personaje. Niște ingrați ca ei ar trebui să fie pedepsiți. Iată, cînd va bate pendula de trei ori, îi pot face să dispară pentru totdeauna și niciodată vreun cititor nu-și va mai aduce aminte de ei.

Fergusson rînji în batjocură :

— Ești ramolit, bătrîne. Ai fost creat cu mult înaintea noastră și totuși nimeni nu te cunoaște. N-ai avut succes. Nu te măsura cu noi. Du-te de te culcă !

Dar meșterul Zaccharius întinse degetul arătător spre grupul personajelor și, aplecîndu-și urechea spre mașinăria care începea să huruie ca să vestească peste cîteva clipe ora 3 spuse cu voce cavernoasă :

— Timpule, înghite aceste creaturi!

— Oh, nu, nu-i nevoie să piară! vru să protesteze scriitorul. Mai am nevoie de ele. Ce-ar spune cititorii? Aş fi un părinte degenerat...

Însă orologiul începu să bată sacadat, şi una după alta cele trei personaje se topiră în aer...

* * *

Jules se trezi la timp ca să-i mai răsune în urechi ultimul ecou al pendulei din perete care sunase ora trei din noapte. Îşi aminti că privise pendula puţin mai înainte. Deci nu aţipise cu capul pe birou decît cîteva minute, cel mult trei-patru... Şi cîte nu visase în acest extrem de scurt răstimp. Împinse ceaşca cu cafea la o parte, se sculă, îşi puse ochelarii pentru care venise în birou şi merse din nou în salon printre invitaţi. Dar multe zile după aceea, a meditat scriitorul la acest straniu vis, care totuşi a avut darul să-i limpezească o mulţime de idei.

* * *

După cum s-a văzut, balul a avut loc, petrecerea a fost bine organizată... Dar Jules tot n-a renunţat la „marea sa aventură". Tot a pornit cu iahtul *Saint-Michel,* în croazieră pe Mediterană, cu consimţămîntul pînă la urmă deplin al Honorinei.

CROAZIERA ÎN MEDITERANA

Jules Verne a călătorit cu iahtul său pe apele Mediteranei cîțiva ani în șir...

Atît coasta meridională a Europei cît și coasta africană le-a vizitat pe îndelete.

Vigo, Cadix, Tanger, Gibraltar, Oran, Alger, Tunis, Malta, Sicilia, Napoli, Roma... au fost rînd pe rînd cutreierate de „marele călător"... Pretutindeni, guvernatorii, personalitățile influente și mult popor se aduna pe chei, cînd iahtul său își făcea apariția în rada portului, pentru a saluta și a primi pe celebrul scriitor.

Era o deosebită cinste pentru guvernatorul cîte unui oraș să se poată făli că l-a avut pe Jules Verne oaspete sau că a fost invitat pe puntea lui *Saint-Michel* la o serbare dată de ilustrul vizionar.

Faima sa îl făcuse legendar. Bunăoară în portul Vigo, un tînăr în costum alb, cu cască colonială și ochelari, în momentul cînd puse piciorul pe punte, scoase un oftat de ușurare :

— Ah ! Acum n-o să mă mai azvîrliți în apă, așa că pot să vă spun scopul vizitei mele. Sînt reporterul Concordiei și vreau să dau ochii cu senior Julio Verne ! Unde e ? Cum arată senior Verne ? E adevărat că are o pisică neagră, care cînd toarce, lui senior Verne îi vine inspirația ?

La rîsetele celor de față, reporterul dezamăgit insistă totuși :

— Dar că e orb și-i dictează soției romanele, nici asta nu-i adevărat ? Atunci ce mai scriu ? Nimic senzațional, deci !... Măcar spuneți-mi atît : a stat într-adevăr, cînd era tînăr, cîteva luni la un ospiciu de nebuni ? Nu ? Nici măcar la secția de neurastenici ? Cum, nici la spital n-a fost vreodată ?...

Căpitanul iahtului, un normand bărbos, ars de soare, se ținea de pîntece și sălta rîzînd cînd pe-un picior, cînd pe altul. Reporterul, înciudat că nu descoperă nimic senzațional, coborî în barcă și strigă de-acolo :

— Las' că scriu eu la gazetă că senior Verne a venit aici să facă... spionaj !... Da, da... Scornesc eu ceva...

— Vezi, rîse Hetzel, se povestesc și ți se pun în seamă atîtea, dragul meu Jules, încît nimeni n-o să mai știe mai tîrziu ce-i adevărat și ce nu. Ai început să treci în legendă.

*
* *

„Mediterana este frumoasă mai ales prin cadrul ei atît de armonic și prin vioiciunea, prin transparența aerului și a luminii.

Sînt două Mediterane pe globul pămîntesc : una în Lumea Nouă. Mediterana americană e golful Mexic. Ea acoperă o rază de nu mai puțin de patru milioane și jumătate kilometri.

Dacă Mediterana latină n-are decît o suprafață de 2 885 522 km pătrați, adică jumătatea celeilalte, în schimb e mai variată în planu-i general, mai bogată în bazinuri și golfuri, în largi subîmpărțiri hidrografice care merită numele de mări. Exemple : Arhipelagul grecesc, Marea Cretană, în sudul insulei cu acest nume, Marea Lybică, Marea Adriatică între Italia, Austria, Turcia[1] și Grecia,

[1] La data cînd Jules Verne scrisese rîndurile de mai sus, imperiul turc se întindea într-adevăr în Balcani pînă la Adriatica.

Marea Ionică, Marea Tyreniană, în partea de apus a Italiei, Marea Eoliană în jurul grupului insulelor Lipari, golfurile Lyon, Genova, Gabes".

Aceste locuri au fost străbătute de iahtul lui Jules Verne cîțiva ani de-a rîndul. De pe urma croazierei în Mediterana a apărut mai tîrziu romanul *Mathias Sandorf*, căruia întreaga Mediterană îi slujește de cadru în desfășurarea acțiunii sale complexe și bogate.

Personajul principal este Mathias Sandorf, nobil maghiar, organizatorul unui complot contra opresorilor austrieci. Conspirația nu izbutește, fiind descoperită de doi oameni, care pentru bani vînd taina al cărui fir l-au interceptat întîmplător.

Arestat și condamnat la moarte, Mathias Sandorf reușește să evadeze chiar în ajunul execuției. Ascunzîndu-se sub numele de doctor Antekirtt, nobilul maghiar urmărește în decursul întregii sale vieți să răzbune moartea prietenilor arestați o dată cu el și care nu au putut fugi. De asemenea el ajută cu promptitudine și discreție pe toți acei care i-au fost de folos cînd s-a aflat la strîmtoare.

Pînă la urmă, Mahtias Sandorf își atinge scopul. Trădătorii care au predat pe conjurați impilatorilor și dușmanilor revoluției își primesc pedeapsa binemeritată. În plus, la bătrînețe, soarta îi mai rezervă o bucurie : își regăsește fiica a cărei urmă o pierduse încă cu mulți ani în urmă.

Întreaga carte este o caldă pledoarie pentru independență și dreptate socială. După propria-i mărturisire, Jules Verne l-a avut de model pe Contele de Monte Cristo cînd l-a conceput pe Mathias Sandorf și, de altfel, el a dedicat cartea lui Dumas-fiul, în amintirea prieteniei cu Dumas-tatăl. Însă eroul lui Dumas-tatăl trece prin peripețiile unei răzbunări personale în vreme ce eroul

vernian este centrat pe ideea însăşi a eliberării ungurilor de cătuşele monarhiei austriece. *Mathias Sandorf* este un roman al independenţei naţionale maghiare. Partea sa slabă este însă faptul că nicăieri în cuprinsul său nu se vede legătura şi sprijinul maselor populare ungare, dornice de luptă pentru eliberare naţională. (Doar nu trecuse prea mult de cînd Kossuth luptase în fruntea lor în timpul revoluţiei de la 1848.)

Cu toate acestea, *Mathias Sandorf* este una din cele mai reuşite scrieri ale lui Jules Verne şi ea umple şi azi sufletele tinerilor cititori cu înalte sentimente omeneşti de dreptate şi echitate politică şi socială, învăţîndu-i să urască pe asupritorii de toate felurile. De altfel, este caracteristic pentru Jules Verne să simpatizeze cu revoluţionarii, dar potrivit concepţiei sale, revoluţiile se datoresc unor personalităţi puternice, excepţional înzestrate de natură şi care se detaşează prin aceasta de restul omenirii, schimbînd cursul istoriei (inventînd uneori, în acest scop, arme noi), viziune în fond idealistă asupra istoriei, din care derivă la el multe incertitudini şi chiar un vag misticism.

Şi deşi nu se poate spune că Jules Verne nu are simţul colectivităţii, în romanele sale, ştiinţa nu e încă în serviciul celor mulţi : ea este mînuită doar de o mînă de oameni excepţional dotaţi care vor să facă să triumfe, cu ajutorul ei, dreptatea şi fericirea în lume.

Dar în afară de *Mathias Sandorf*, şi *Arhipelagul în flăcări*, şi *Keraban încăpăţînatul* îşi trag obîrşia tot din călătoriile în Mediterana. *Hector Servadac în lumea solară* a fost scris însă înainte ca Jules Verne să fi văzut ţărmul Africii de Nord.

În *Arhipelagul în flăcări* se vede limpede că pe Jules Verne l-au impresionat nu numai neasemuit de frumoasele peisaje ale Mediţeranei, ci în mai

mare măsură l-au indignat inechitățile sociale și asuprirea națională din această parte a lumii.

Întrețesînd fragmente din lupta pentru independență a grecilor cu lupta împotriva piraților localnici și cu o poveste de dragoste între un francez și o băștinașă, autorul folosește acest prilej pentru a ne înfățișa groaznica mizerie a poporului și barbara practică a sclavagismului, făcînd pe cititor să se cutremure de silă, dar și de mînie, atît față de traficanții de sclavi cît și față de financiarul lor, bancherul Elizundo. (Acesta este personajul corespondent al bancherului Toronthal din *Mathias Sandorf*, făcînd parte împreună cu el din galeria personajelor capitaliste demne de dispreț din opera verniană.)

Arhipelagul în flăcări inspiră, neîndoios, cititorilor simpatie față de mișcările de eliberare națională, după cum alte romane *(Un căpitan la 15 ani, Insula cu elice* etc.) inspiră ură împotriva colonialiștilor, deși Jules Verne, democrat-burghez, n-a putut ajunge în operele sale, în general, pînă la negarea absolută a sistemului colonialist. Poziția sa este mai degrabă a aceluia care reprobînd atrocitățile colonialismului ar dori să vadă din partea colonialiștilor o purtare omenească față de indigeni, care să-i ridice încetul cu încetul din punct de vedere material și cultural.

Să nu uităm că Franța se afla în plină expansiune colonială în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și Jules Verne nu putea condamna de aceea deplin pe colonialiști — mai ales dacă erau francezi.

* * *

Primul oraș cu care a făcut cunoștință, Gibraltarul, straja Mediteranei, l-a impresionat pe Jules Verne mai ales prin populația sa cosmopolită și animată.

— Dacă n-aș fi știut nimic despre destinația vasului nostru, nu aș fi putut ghici în ce anume punct al globului am pus piciorul cînd am debarcat la Gibraltar! obișnuia el să spună adesea prietenilor cînd le vorbea despre această posesiune engleză din Peninsula Iberică. Vezi în primul rînd cheiul, apoi un zid de fortăreață, mărginit de cazărmi înalte și, în sfîrșit, capătul unei uliți lungi, strîmbe, întortocheate, denumită Main-Street [1].

În marginea acestui drum, al cărui caldarîm e umed tot timpul, printre hamali, contrabandiști, văxuitori de ghete, vînzători de țigări și băuturi, printre cărucioarele de lemne și fructe, forfotesc, într-un amestec cosmopolit, maltezi, marocani, spanioli, italieni, arabi, francezi, portughezi, germani — cîte puțini din fiecare — și chiar și cetățeni ai Regatului Unit (Marii Britanii), reprezentați îndeosebi prin infanteriști în tunică roșie și artileriști în tunică albastră.

Te afli totuși la Gibraltar, iar această Main-Street deservește întreg orașul, de la Poarta Mării pînă la Alamede. De aici, ea se prelungește peste Capul Europei, printre vile multicolore și squaruri înverzite, pe sub umbrarul copacilor uriași, printre parcuri de obuze și baterii de tunuri, pe o lungime de 4 300 m.

Stînca Gibraltarului, înaltă de 485 m, este armată cu peste 700 piese de artilerie — „dinții bătrînei" — cum le spun spaniolii. Tunurile își scot țevile printre nenumăratele ochiuri ale fortului. La poalele muntelui scăldat în apele golfului sînt grupați 20 000 de locuitori și 6 000 de soldați din garnizoană.

Din vîrful muntelui, domini strîmtoarea, observi tot țărmul marocan, descoperi de o parte Mediterana, Atlanticul de alta, și lunetele au cîmp de

[1] Strada Mare — denumire generică pentru artera principală a unui oraș.

vedere de 200 km lungime. Aici, la Gibraltar, fac escală miile de nave din Europa septentrională și din cele două Americi. Pe aici intră sau ies puternice pacheboturi și vase de război. Nimic mai pitoresc ca acest canal strîmt, încadrat între munți cu înfățișare atît de diferită. La nord, se profilează Sierrele Andaluziei. La sud, pe coasta admirabil accidentată de la capul Spartei pînă la capul Almina, se înalță piscurile negre ale Bullonilor. Pe dreapta și pe stînga apar orașe pitorești, dosite în văile golfurilor, așezate pe coastele capurilor, risipite pe șesurile dominate de Tarifa, Algesiras, Tanger, Ceuta.

Nimeni nu poate rămîne indiferent la splendorile pe care ambele continente, Europa și Africa, le pun față în față pe dubla panoramă a Gibraltarului!

Saint-Michel luînd-o de-a lungul coastei de nord a Africei a făcut adesea popasuri în golfulețe adăpostite, unde apele verzi erau așa de transparente, încît se vedea clar fundul cu pietre negre și cu nisip mărunt în care înfigea ancora.

Pe țărm, la poalele micilor dune presărate cu tamarin, se înălțau corturi pestrițe. Printre corturi pășteau oi și capre, care păreau de departe ca niște corbi negri.

Cîteva cămile, unele întinse pe nisip, altele nemișcate de parcă ar fi fost împietrite, rumegau lîngă un șir de stînci.

Să navigheze de-a lungul coastei de nord a Africei, să se apropie de golful Syrtei și să nu vadă ruinele Cartaginei, ar fi fost o... impietate. Jules Verne nu putea să treacă nepăsător pe lîngă acest loc istoric. De aceea, după ce stătu puțin pe gînduri ce mijloc de locomoție să întrebuințeze — să meargă pe plajă, al cărui nisip fin și tare oferă un admirabil loc de plimbare, sau să ia o trăsură — se decise pentru acest din urmă mijloc.

Trecu printre vilele somptuoase locuite de bogătaşii tunisieni, printre palatele lui Keredin şi Mustafa ridicate pe litoral în marginea vechilor porturi ale cetăţii cartagineze şi vizită capela Saint-Louis, construită pe o înălţime de 200 de picioare, în acelaşi loc chiar unde se crede că ar fi murit în anul 1270 regele Franţei, Ludovic cel Sfînt, care în ultima cruciadă, a opta, şi-a găsit sfîrşitul în apropiere de Tunisul de azi.

De aici contemplă cîteva palate în pur stil arab, care la poalele colinei îşi profilau gingaşele coloane pe oglinda mării.

Dar Jules Verne n-a fost impresionat numai de monumentele naturii şi de ruinele lumii antice, ci şi de colibele în care locuiau nevoiaşii ţinutului, pierdute în cutele unui sol cenuşiu, aproape impropriu muncii. Cei mai mulţi n-aveau altă meserie decît să caute la suprafaţă sau la o mică adîncime rămăşiţe mai mult sau mai puţin preţioase din perioada cartagineză : bronzuri, pietre, medalii şi monede pe care le ofereau vizitatorilor străini.

Jules s-a simţit, bineînţeles, atras şi de faimoasele bazare ale arabilor, îngrămădire de barăci, magherniţe joase, înguste, umede, între care flutură pînze viu şi felurit colorate, întinse pe frînghii, spre a feri întrucîtva pe trecători de bătaia necruţătoare a soarelui.

Mătăsuri, broboade, ceaprazuri, papuci, burnusuri multicolore, olărie, bijuterii (coliere, brăţări, cercei), într-un cuvînt tot ce se găseşte curent şi în magazinele de seamă ale marilor oraşe europene se află prezentat de-a valma şi în aceste dughene cercetate de maure acoperite cu voal negru pînă la ochii expresivi, de evreice cu faţa descoperită, de arabi şi de marocani înghesuindu-se sau umblînd prin bazar de colo pînă colo.

Bineînţeles că icoana Africei arabe n-ar fi fost completă dacă Jules nu ar fi cercetat şi o piaţă arabă

în care te izbește în primul rînd mulțimea corturilor pestrițe, cîrpite cu pînze, împodobite cu ciucuri și steaguri multicolore, printre care ici-colo se văd cai focoși cu șei orientale, măgăruși și cîini, catîri cu enorme șei înalte semănînd cu cocoașele cămilelor, apoi călăreți cu arma pe spate, cu picioarele încălțate într-un fel de papuci de călărie, purtînd două săbii la brîu și galopînd printre femei și copii, fără să se sinchisească de cei pe care i-ar putea stîlci sub copitele cailor.

După ce a cunoscut țărmul african, Jules Verne a îndreptat iahtul spre nord și *Saint-Michel* porni spre principatul Monaco.

— Vreau să văd celebrul cazino de la Monte-Carlo și să scrutez cîteva fizionomii de-ale jucătorilor mai pasionați ai ruletei spre a încerca să ghicesc ce se petrece în sufletul lor și să pot, eventual într-un viitor roman, să le descriu viciul hîd — mărturisi el lui Hetzel.

I-a plăcut orașul populat pe atunci cu numai o mie două sute de locuitori, cocoțat pe terasele minunate ale stîncilor Monaco, scăldate din trei părți de mare și pierdute sub verdeața eternă a palmierilor, arbuștilor de geranium, aloes-ilor și mirților plasați ici-colo — cum spunea el — într-un minunat talmeș-balmeș.

De aici, Jules Verne s-a îndreptat spre Sicilia ca să vadă legendarele ținuturi ale lui Odiseu. În fața frumuseților Siciliei și a vestigiilor ei milenare, pînă și neîntrecutul făuritor de peisaje rămase extaziat... Marea de un albastru cum nu există nicăieri pe lume, coasta și munții dominați de Etna cu piscul înzăpezit erau aceleași ca în vremurile lui Homer : fără rival !

Dacă pădurea, în care Eneas găsise pe Arhemenide, a dispărut, în schimb grota Galateei, grota lui Polifem[1], insulele ciclopilor[2] și ceva mai la nord,

[1] Eroi din mitologia greacă.
[2] Personaje legendare de statură uriașă, avînd un singur ochi.

stîncile Scylei și Caribdei[1] erau tot la locul lor. Puteai și acum coborî exact în același punct în care a debarcat eroul troian cînd a venit să întemeieze noul regat.

De altfel cu acest prilej, Jules își aduse aminte că pe vremuri Elisée Reclus făcuse o remarcă :

— E foarte probabil — spunea el — ca faimosul ciclop legendar să fi fost în realitate Etna. Etna pur și simplu, al cărei crater licărește în timpul erupțiilor ca un ochi enorm deschis pe creasta muntelui, lăsînd să cadă din înălțimi bucăți de stînci, care devin mici insule, cum sînt insulițele Faraglioni.

Aceste „Faraglioni", situate la cîteva sute de metri de țărmul mării și de șoseaua ce duce la Catana, șosea dublată de calea ferată Siracuza-Messina, reprezintă vechile insule ale ciclopilor. Grota lui Polifem nu-i departe, iar de-a lungul acestei coaste se răsfrînge asurzitorul zgomot pe care marea îl produce sub peșterile bazaltice.

Jules știa că bucata de pămînt care se cheamă Sicilia este un fel de chintesență a globului terestru, căci se găsesc acolo : munți, vulcani, văi, livezi, fluvii, izvoare, lacuri, cascade, orașe, sate, cătune, porturi, golfuri, promontorii... etc. Populația de aproape două milioane de locuitori nu este răspîndită pe întreaga suprafață de 26 000 km p cît are insula, ci mai mult pe coastă și la poalele Etnei.

Ca orice turist, bineînțeles că și Jules Verne a ținut să urce muntele spre a vedea gura vulcanului. A debarcat pe cheiul Catanei, unde o călăuză luată de la secția Clubul Alpin, via Lincoln nr. 17, îl aștepta cu caii. A străbătut orașul și după ce a apucat pe drumul Belvedere, începu să urce primele

[1] Denumiri ale unor regiuni marine primejdioase pentru navigație, mai ales din cauza „cîntecului sirenelor" ce populau aceste locuri și care ademenind pe marinari îi ducea la pieire — (Mitologie).

trepte ale muntelui al cărui diametru este de vreo patruzeci și cinci de kilometri.

Șoseaua accidentată și întortocheată ocolea adesea, pentru a evita scurgerile de lavă, stîncile de bazalt pietrificate în decursul a milioane de ani sau rîpile secate pe care primăvara le transformă în torente năvalnice. Cu toate acestea, regiunea era plină de măslini, portocali, roșcovi, frasini și uneori viță de vie.

După două ceasuri, în timpul unui popas de cîteva minute, necesar mai mult cailor decît călătorilor, Jules a putut să vadă la picioarele sale întreg orașul Catana cu șirul principalelor sale străzi paralele cu cheiul, clopotnițele a o sută de biserici, numeroasele și pestrițele schituri, casele în stilul destul de încărcat al secolului al XVII-lea, toate înconjurate de un fermecător cordon de arbori înverziți.

Apoi, ceva mai departe, portul, căruia Etna i-a creat diguri naturale, după ce le-a înecat parțial în groaznica erupție de la 1669, erupție care a distrus patrusprezece orașe și sate și a făcut optsprezece mii de victime, acoperind pămîntul cu mai bine de un miliard de metri cubi de lavă.

— Sicilia nu a sucombat sub avalanșa de cenușă fierbinte, pentru că structura ei este foarte solidă, explică ghidul, destul de prietenos și îndatoritor. Vulcanul nu are un caracter permanent și este foarte capricios. Astfel se explică „marele" număr de „mici" vulcani, zîmbi sicilianul încîntat de jocul său de cuvinte. (Era de altfel un tînăr instruit, anume ales pentru a-l însoți pe marele scriitor.) În trei luni — continuă el — pe o înălțime de o sută treizeci și șapte metri, din nisipul și zgura erupției de la 1669, s-au format Frumento, Simoni, Stornello și Crisinico asemeni clopotnițelor din jurul unui dom de catedrală, fără a socoti craterele de la 1809, 1811, 1819, 1838, 1852, 1865, 1879 — încheie el lungul pomelnic de vulcani... stinși.

După ce trecură prin cătunul Belvedere, ghidul luă un drum mai scurt, străbătînd a doua zonă a muntelui, cea forestieră... Ici-colo, de-a lungul coastelor cu lavă, la marginea prăpăstiilor, dădură peste grupuri de fagi, peste stejari, smochini cu frunzișul aproape negru și, într-o regiune ceva mai ridicată, peste brazi, pini, mesteceni.

Pe la opt seara se găseau la înălțimea de trei mii de metri, aproape de limita zăpezilor eterne. În față se înălța conul propriu-zis al vulcanului, unde cîteva fanerogame formau ici-colo smocuri de verdeață. Solul începea să se clatine sub picioare.

Vibrațiuni provocate de acea muncă plutonică ce frămîntă neîncetat masivul etnian răzbăteau pe sub stratul de zăpadă. Aburi sulfuroși pe care vîntul îi împrăștia chiar de la orificiul craterului se abăteau uneori pînă la baza conului și o pînză de zgură incandescentă cădea pe covorul alb de zăpadă, dar se stingea imediat sfîrîind.

Temperatura era rece — cîteva grade sub zero — și Jules respira anevoie nu numai din cauza urcușului, ci și a rarefierii aerului. Ca și însoțitorii săi se învălui strîns în mantaua de călătorie. Un vînt tăios, amestecat cu fulgi mărunți de nea zburătuită, dădea tîrcoale muntelui.

De aici însă Jules putea observa, sub gura de foc a vulcanului, alte cratere secundare, strîmtori sulfatice sau puțuri mohorîte în fundul cărora pîlpîiau flăcări subpămîntene. Auzea de altfel destul de bine un freamăt continuu, cu răbufneli de uragan, asemeni unui imens cazan ale cărui supape au fost ridicate sub presiunea aburilor. Nu era totuși nici o erupție în perspectivă.

Cerul strălucea de numărul infinit al stelelor. Slaba densitate a atmosferei, la această altitudine, le făcea și mai scînteietoare. Luna se îneca la vest în apele Mării Eoliene. „Dacă muntele nu ar fi un

Paul şi Jules Verne — copii.
(Pictaţi de unchiul lor,
Chateaubourg)

Felix Nadar — prieten
al lui Jules Verne.

Hetzel — editorul lui Jules Verne.

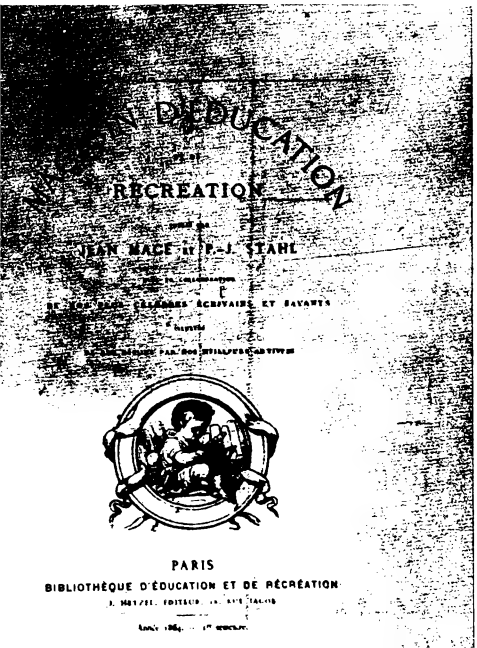

Coperta revistei lui Hetzel — *Magasin d'education et de recreation* (*Magazin de educaţie şi recreare.*)

Barbicane — autorul proiectului călătoriei în Lună. (Desen de Montant.)

Căpitanul Nemo, eroul cărţii *20 000 de leghe sub mări*, văzut de Neuville şi Riou.

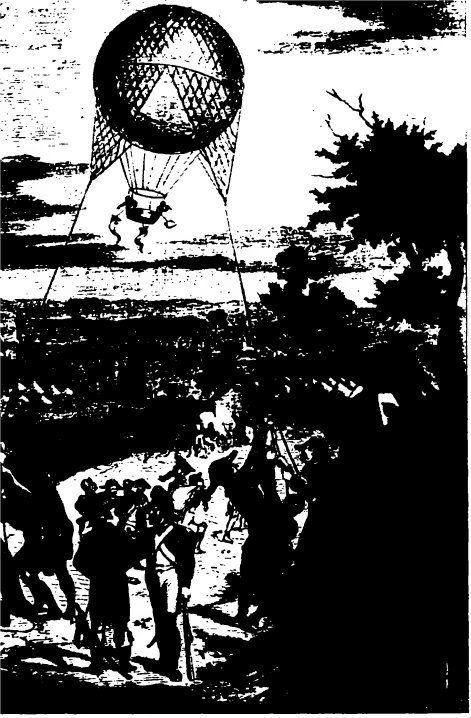

Înălțarea unor baloane captive, la Paris, destinate observațiilor militare în timpul Războiului franco-prusac (1870).

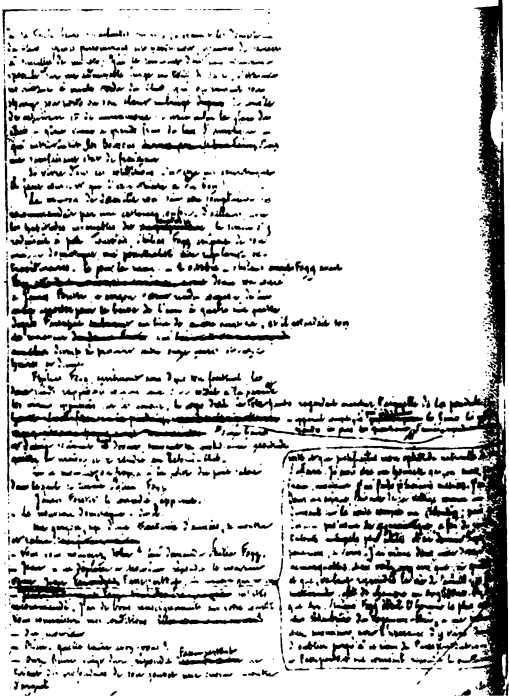

Manuscris din *Ocolul Pământului în 80 de zile.*

Geograful Paganel în interpretarea lui Riou.

Phileas Fogg şi valetul său Passepartout în timpul călătoriei lor în jurul lumii. (Desenul executat de ilustratorii Neuville şi Benett).

Inginerul Cyrus Smith și tînărul Harbert eroii romanului *Insula misterioasă*, văzuți de J. Ferat, în prima ediție.

Coperta romanului *Un căpitan la 15 ani* desenată de Meyer.

Casa din Amiens a lui Jules Verne. Aici şi-a scris el cea mai mare parte din romanele sale.

Doctorul Ferguson în imaginaţia desenatorilor Riou şi Montant, ilustratorii primei ediţii a cărţii *„Cinci săptămîni în balon“*.

Savantul Otto Lidenbrock — văzut de Riou, ilustratorul cărţii *Călătorie în centrul pămîntului.*

Lady Glenarvan şi copiii căpitanului Grant în viziunea lui Riou.

Jules Verne, în grădina casei din Amiens.

Marele scriitor, în biblioteca sa din Amiens.

JULES VERNE

Jules Verne şi soţia sa în grădina casei din Amiens.

vulcan în activitate, calmul acestei nopți ar fi sublim" — gîndi Jules contemplînd măreția din jurul său.

Din Sicilia, Jules a trecut în Italia, și după o audiență la papa Leon al XIII-lea, s-a reîntors în sfîrșit acasă, spre marea mulțumire a Honorinei, care n-avusese liniște în tot timpul lipsei lui.

TENTAȚII POLITICE

Saint-Michel era un bastiment frumos, cu mașini puternice, în care te puteai încrede. Era al treilea iaht pe care și-l construise Jules Verne, nemaifiind o improvizație, ci un vas așa cum și-l dorise de mult. O duzină de marinari îi forma echipajul. Cele mai frumoase clipe erau cele din amurg, cînd Jules și prietenii săi tăifăsuiau la pupă, aruncînd din cînd în cînd priviri soarelui ce se cufunda în baia de sînge a asfințitului...

Într-o zi, Hetzel îl întrebă foarte serios pe Jules de ce nu „face" politică. O politică militantă, activă. Cu renumele ce-l are, ar reuși să fie ales. În privința aceasta, succesul îi va fi asigurat. Politica este tot atît de necesară omenirii cît și arta. Ba, poate, arta de a guverna este mai utilă omenirii decît arta literară.

— Sper că ai citit ultimul roman al „Fecioarei roșii"? îl întrebă Hetzel.

— *La Misère?* Da! Mă interesează tot ce scrie Louise Michel, doar o cunosc încă din timpul Comunei.

— Ei bine — continuă editorul — atunci știi că a început ca simplă institutoare, publicînd cîteva cărți de gramatică, apoi s-a gîndit să dea educație nu numai copiilor, ci și femeilor muncitoare, și a militat pentru popor, în timpul Comunei... Acum,

după ce s-a reîntors din deportare, a început să scrie literatură cu subiect social. Are în pregătire un roman cu un interesant titlu : *Microbii umani.* Vrea să scrie și piese de teatru... Ea a început cu politica și a ajuns la literatură, socotind că și literatura este o armă pentru scopuri politice... Tu ai pornit de la literatură și poți ajunge foarte bine la politică...

Jules era mai sceptic. Politica este o sabie cu două tăișuri. Poți să te rănești singur dacă nu știi s-o mînui — spunea el. Nu-i și așa destul de ocupat ? Doar scrie în fiecare an două cărți... Este drept că prin politică poți face mult bine omenirii, și aceasta i-ar plăcea, dar de unde are siguranța că n-o să greșească ? Dacă va face mai mult rău decît bine, n-o să regrete ? În fond, el crede că nici nu se pricepe în politică.

Dar editorul stărui, susținînd că nu se poate ca un om care cunoaște atîtea principii științifice și sociale să nu fie capabil să le și aplice corect.

Jules se apăra răspunzînd că într-adevăr cunoaște multe principii sociale, dar una este să le aplici în romane și alta în viață... Poate că ar face politică, dacă ar avea certitudinea că nu dă greș. La drept vorbind — mărturisea Jules foarte sincer — numai în romane, cele cîteva principii sociale aplicate i-au reușit... Ca și cele științifice, de altfel... Eroii săi se conduceau în actele lor numai după principii umanitare, sociale, etice — în general — și n-au avut să se plîngă niciodată de neajunsurile acestei conduite. Avea el grijă, în cursul acțiunii, ca pînă la urmă toate să iasă bine... În paginile cărților sale nu există discriminări de rasă. Rasa albă n-a înfățișat-o niciodată cinstită și inteligentă, numai fiindcă din ea făcea și el parte și ca atare trebuia să fie „superioară", ci i-a arătat după împrejurări specificul psihologic, caracterul și temperamentul, eticul, calitățile și defectele... Perseverența, răbdarea, înțelepciunea au fost merite pe care le-a distribuit personajelor sale fără deosebire de rasă, religie, clasă socială sau cultură.

Hetzel admitea, desigur, că ficțiunea literară nu-i totuna cu realitatea, dar socotea că Jules ar fi foarte bun ca primar, de pildă, la Amiens, dacă n-are chef să se ia la ceartă în parlament, la Paris, cu ceilalți deputați, așa cum se obișnuiește de la o vreme încoace. Jules, rîzînd, promitea că ar accepta să fie primar la Amiens, numai spre a face o grădină zoologică și una botanică model.

Dar Hetzel îi răspundea foarte serios că un om ca dînsul merită mai mult. Cîți miniștri nu ajung nici la degetul mic al lui Jules... La rîndu-i, scriitorul mărturisea în glumă că, de fapt, și el este ministru : oare nu guvernează și nu dispune el de soarta tuturor personajelor sale ? El își asumă dreptul de viață și de moarte asupra lor... Deci, mai mult decît un ministru... E la fel de puternic ca și... tiranul din Siracuza...

*
* *

În momentul cînd, scoțînd cheia din buzunar, o vîrî în broasca porții, o detunătură răsună în imediata apropiere a lui Jules Verne.

Scriitorul se întoarse brusc și tocmai la timp pentru a zări pe trotuarul de peste drum un tînăr cu părul vîlvoi, cu ochii de halucinat, și cu un revolver în mînă. Deși simțea o vie usturime la picior, Jules se repezi asupra agresorului, îi smulse arma și-l propti de zidul unei case. Apoi, gemu ușor și leșină, lunecînd încet pînă jos, la pămînt.

Atentatorul — în vîrstă de vreo douăzeci și cinci de ani, sărăcăcios îmbrăcat — tremura ca apucat de friguri, cu ochii ațintiți la corpul ce zăcea pe caldarîm.

Victima nu strigase după ajutor, dar bubuitura armei atrăsese lumea. Cîțiva bărbați puseră mîna — lesne de altfel — pe agresor. În curînd începură să sosească vecinii și să îngenuncheze lîngă rănit, clătinînd compătimitor din cap și mirîndu-se de această neașteptată întîmplare.

Între timp, Honorine, vestită de o vecină, alergă într-un suflet lîngă soțul ei. Mulțimea adunată mai să-l linșeze pe agresor, care nu scăpă cu viață decît pentru că avea comportamentul și gesturile unui iresponsabil, ale unui smintit.

A doua zi o mică pată de sînge pe caldarîm fu singura dovadă a acestei ciudate tentative de asasinat.

Era în martie 1886.

*
* *

Nadar bătu încetișor la ușă, apoi împinse clanța și intră.

— Vai, bunul meu prieten — șopti el în vreme ce luă mîna lui Jules într-a sa — cine ar fi crezut c-o să ți se întîmple una ca asta!... Tocmai dumneata care n-ai făcut rău în viață nici unei muște, tocmai dumneata...

— Nu-i nimic, dragă Felix; e și asta o încercare și va trece și ea cum au trecut toate pînă acum!

— Dar cine-i dementul și de ce a tras? A vrut să te jefuiască? A fost plătit să te asasineze? Ce-i cu el?

— E nebun; nimic altceva, nebun! La interogatoriu a mărturisit că voia să mă omoare fiindcă scrierile mele sînt imorale și zăpăcesc mințile tinerilor...

Nadar izbucni indignat:

— Trebuia ucis în bătaie! Curat nebun!

— Atunci de ce să-l mai batem? glumi Jules.

— Am citit într-o gazetă de tentativa aceasta de asasinat și m-am grăbit să vin încoace. Dar ceea ce mă nedumirea în articolul care relata atentatul era mobilul ce-l indica. Se spunea acolo că... zău, Jules, nu te supăra... Mai bine, lasă, nu-ți spun!

Jules se ridică puțin pe perne:

— Ba da, mai ales acum că m-ai făcut curios! Spune-mi orice, numai să-mi spui adevărul. Să nu te apuci să falsifici crezînd că-mi faci plăcere... M-ar supăra să știu că m-ai mințit, oricît de nobil ți-ar

fi scopul pentru care m-ai induce în eroare. Hai, Felix, vechiul și bunul meu prieten, nu te sfii ! Ce scrie în gazeta aceea ?

Nadar vorbi cu vocea mohorîtă, încet, uitîndu-se în altă parte :

— ... Că alegerile comunale ce se apropie dau de lucru tuturor partidelor... și că, încă de pe acum, candidații își fac atmosferă. Că, bunăoară, tu ai înscenat acest atentat pentru a culege mai ușor voturile... Prostii, porcării, nu ți-am spus ? Scîrboasă meserie și gazetăria asta !

Atunci un al treilea ins se amestecă în discuție :

— Te înșeli, este o meserie din cele mai generoase și demne de stimat, domnule Nadar, însă nu toți cei ce o profesează sînt oameni de caracter !

Cel care intervenise se afla de mult în cameră, înainte de sosirea lui Nadar, și nu era altul decît Paschal Grousset, fostul ministru de Externe al comunarzilor din Paris.

După ce evadase din Noua Caledonie unde fusese deportat, Paschal s-a refugiat întîi în Statele Unite, apoi în Anglia. Acolo și-a agonisit traiul dînd lecții de franceză copiilor de oameni înstăriți și scriind diverse reportaje pentru marele ziar londonez *Times*. Însă preocuparea sa principală a rămas tot timpul aceea de a ajuta pe deportații din Noua Caledonie. A tipărit nenumărate articole și a trimis numeroase memorii pe la potentații zilei spre a le ușura foștilor săi tovarăși de suferință cumplita viață de condamnați politici într-o insulă de la capătul lumii.

După amnistia generală din 1880 a revenit în Franța. Hetzel, editor cu fler, îl angajă imediat colaborator. Acolo, la Hetzel, Jules și Paschal s-au reîntîlnit. Paschal, în timp ce fusese forțat să colinde prin străinătate, studiase sistemele de educație și instrucție din școlile respective. El începu o serie de romane avînd ca subiect „scene din viața școlară din diferite țări ale lumii", pe care le publică sub pseudonimul André Laurie.

În 1885 scrisese în colaborare cu Jules romanul *Epava Cynthei*. Astfel, împreună cu Macé și Jules

Verne, Grousset devenise unul din principalii colaboratori ai lui Hetzel.

Lelarge intră pe uşă fluturînd o gazetă :

— Ai ajuns arhipopular, Jules ! Uite, aici scrie că...

— Ştiu, zîmbi bolnavul întinzînd mîna către primar. Ştiu şi mă amuză teribil...

— Ba, ar trebui să dai o dezminţire ! strigă înciudat Nadar şi bătu cu palma peste articolul din ziar.

— Nici nu mă gîndesc !

— Atentatorul este nebun ! interveni Paschal ridicînd şi el din umeri. Nebunii, de obicei, omoară oamenii de mare popularitate. Dacă te-a preferat, înseamnă că te bucuri de o largă popularitate. Cred că printr-o stranie asociaţie de idei, acesta a fost motivul care a făcut pe rivalii dumitale să atribuie atentatului o însemnătate electorală.

— Îmi pare rău că nu pot să mă mişc din pat. V-aş arăta o scrisoare pe care am primit-o din partea unui bogătaş grec de la Atena, care vrea să mă vadă — nici mai mult, nici mai puţin — senator !

— Ce vorbeşti ? Şi cine e grecul acesta ? fu Nadar curios să ştie.

— Un anume Dimitros Zanini. Îmi oferă 500 000 franci pentru campania electorală numai să ajung în senat.

— Uite ce-i, Jules, interveni Lelarge. Pe grec l-ai refuzat, dar pe mine ca prieten, n-ai să mă refuzi !

— Ce vrei să spui ?

— Candidează pentru postul de primar al oraşului !

— Fii serios, dragul meu !

— Sînt foarte serios. În alegerile ce vin, eu nu voi mai candida, deoarece intru în parlament. Doresc însă ca scaunul de primar să nu-l ocupe Le Gonidec, care-i un dobitoc. În cazul în care ai can-

dida tu, succesul ţi-e asigurat. Îmi vei face mie personal un serviciu, şi oraşului la fel.

— Ah, rîse Jules. Dacă aş fi primar aş avea o mulţime de pretenţii. Aş face cu banii cetăţenilor un teatru, un muzeu, o grădină zoologică, una botanică... Aş pune impozite pe bogătaşi ca să pot introduce tramvaiul în acest oraş şi nu m-aş lăsa pînă ce n-aş face o uzină electrică model. Dar în afară de asta, aş apăra cu orice prilej libertatea de conştiinţă a fiecăruia...

— Uite ce-i, interveni Lelarge, proiectele asta n-ai decît să le expui în faţa viitorilor tăi alegători. Fii sigur c-o să-ţi aducă şi mai multă simpatie. E tocmai ceea ce are nevoie oraşul nostru. Voi îngriji să fii numit de mîine consilier comunal ca în aceste cîteva luni, pînă treci în locul meu, să te obişnuieşti cu ambianţa de primar...

*
* *

— Domnul consilier municipal vă primeşte ! îl pofti cameristul pe omuleţul bondoc ce aştepta în anticameră.

Cameristul era foarte intrigat. Niciodată pînă acum un ajutor de primar nu stătuse de vorbă cu nişte... saltimbanci de circ şi iată că de data aceasta, solicitantul e primit şi încă imediat. Aşteptau acolo încă o duzină de persoane şi dintre toţi, consilierul a chemat să vină în primul rînd caraghiosul acesta de comediant de bîlci. E aici negustorul de catifea Gaillard, cu o afacere urgentă, mai aşteaptă şi ziaristul acela american care l-a tratat cu o havană parfumată şi i-a dat şi un bilet de „one dollar" [1] ca să-l anunţe şi să intre înaintea celorlalţi, şi totuşi consilierul l-a preferat pe acest clovn care se

[1] Adică „un dolar", valoarea imprimată pe bancnotă.

intitulează pompos director de circ, dar de fapt este un mizerabil grăjdar.

Nici „directorului" nu-i prea venea să creadă că tocmai el este primit primul în audienţă, de aceea după ce cameristul repetă invitaţia, se ridică încet, pe jumătate, de pe scaun, şi învîrtindu-şi pălăria în mîini, aruncă o privire circulară prin anticameră ca şi cum şi-ar fi cerut scuze, şi abia apoi se strecură pe uşa capitonată în cabinet.

Un bătrînel bărbos, cu fruntea largă, luminoasă, se ridică din scaun şi îi veni şchiopătînd în întîmpinare cu mîna întinsă. (Alt lucru neobişnuit, căci de obicei i se făcea o cu totul altă primire.)

— Ia loc, directore ! îl pofti consilierul arătîndu-i un scaun. Spune-mi cu ce te pot servi ?

„Şiret om bătrînelul acesta şchiop. Mă ia cu binişorul, dar n-o să-mi cumpere nici un bilet. Cu ăsta n-o să meargă tactica mea obişnuită", conchise în sine directorul de circ.

Într-adevăr, în mod normal, directorul de circ începea întotdeauna, în situaţii similare, să înşire marile calităţi ale trupei sale, turneele strălucite, succesele repurtate, ofertele refuzate... şi în cele din urmă, scopul audienţei : asigurarea unui număr oarecare de bilete pe care să le cumpere municipalitatea în semn de încurajare a „slujitorilor artei".

De data aceasta însă, directorul de circ oftă greoi şi se aşeză cu obidă în fotoliu. O pendulă dintr-un colţ al camerii sună ora prînzului. Se gîndi că dacă şi consilierului i-o fi foame cum îi este lui (şi mai ales întregii trupe), audienţa va fi foarte scurtă şi infructuoasă (pentru că, se ştie, pe stomacul gol omul este mai nervos şi mai puţin dispus să asculte necazurile altuia).

— Am sosit azi dimineaţă în oraşul dumneavoastră. În splendida capitală a Picardiei — începu el desfăşurînd un afiş al circului pe care figurau

diferite numere acrobatice și de dresură cabalină. Sîntem douăzeci și opt de persoane, din care optsprezece artiști și restul personal de serviciu. Să nu ne refuzați, domnule consilier, căci nu mai avem unde ne duce... Vă rog să mă credeți. Ni s-a terminat ovăzul, n-avem fîn pentru cele patru perechi de cai ce ne trag vagonetele, și dacă nu ne refacem aici, în Amiens, circul Magnus se va desființa și va dispărea de pe firmamentul artistic al Franței... Abia am ieșit din iarnă, domnule consilier. Mi-au murit cei doi urși de foame, credeți-mă, mărturisesc spre rușinea mea, iar zebra și maimuțoiul biciclist au făcut pneumonie din cauza frigului și s-au dus și ei pe urma urșilor... Am avut douăsprezece gîște dresate și le-am mîncat pe rînd, în fiecare duminică cîte una... Acum nu mai putem face formidabilul număr al lui „André cu gîștele sale capitoline". Am avut și un purceluș socotitor și l-am prefăcut și pe el în... salam. Numai așa am izbutit să ieșim din iarnă. Dacă cerul ospitalier al Picardiei nu ne ajută, atunci...

Consilierul se apropie de director care tocmai își strîngea afișul și-i puse mîna pe umăr :

— Mai aveți vreo fiară sălbatică vie ?

Directorul clipi nedumerit. Era oare o întrebare batjocoritoare ? În cele din urmă răspunse :

— Un lup și doi vulturi, asta-i tot ce ne-a rămas.

— Păcat — făcu consilierul — m-ar fi bucurat să fi avut un elefant, niște lei...

— Ah — rînji directorul — n-am fîn să-mi hrănesc caii și n-am carne pentru personalul artistic, darmite s-o arunc la lei ! Dar — rectifică el grăbit — să nu credeți că circul Magnus n-are numere senzaționale, chiar dacă nu posedă cămile, tigri și elefanți. Trio „dracii zburători" la trapez și triplul lor salt mortal au uimit Franța, domnule consilier, iar dansatoarea pe sîrmă, Silvette, care în treacăt

fie spus a trecut Rhonul pe un cablu, de la un mal la celălalt, vă va face să-i admiraţi talentul şi curajul. Cît priveşte dresura de cai şi numerele de echitaţie superioară pe care cu onoare le prezint personal publicului, nu mai găsiţi circ în Europa...

Consilierul îl bătu iar amical pe umăr :

— Vreun scamator aveţi ?

— Cum să nu ! Pe maestrul Radjnaputra ! Veţi rîde în hohote cînd va scoate panglici pe nas şi vă va şterpeli inelul din deget fără să simţiţi. Veniţi numai la spectacol, deseară, domnule consilier, vom fi foarte onoraţi să vă avem printre noi...

— Voi veni — surîse Jules.

Directorul se dădu un pas înapoi. Aşadar cîştigase partida.

— Vă reţin loja de onoare ! îl salută el făcînd un gest larg cu pălăria, de parcă s-ar fi aflat pe scenă.

Era într-adevăr o mare reclamă pentru circ să aibă un public „atît de select".

De aceea încercă asaltul final :

— Sîntem mult prea onoraţi de făgăduinţa dumneavoastră, domnule consilier, dar poate că bunăvoinţa dumneavoastră se va manifesta şi de altă manieră asupra noastră. Nu puteţi oare să ne cumpăraţi din fondurile primăriei vreo sută-două de bilete ?

Dar regretă numaidecît această încercare, căci consilierul se depărtă şchiopătînd — cu o mutră posomorîtă, i se păru lui — şi trecînd dindărătul biroului se lăsă greoi în scaun. Făcu chiar o strîmbătură ca de durere cînd se aşeză pe locu-i.

— Iartă-mă — vorbi Jules în cele din urmă — dar mă chinuie rău reumatismul la piciorul beteag. Cît despre bilete, am rezervat fondurile primăriei pentru alte scopuri. Vreau să fac o grădină zoologică la Amiens şi de aceea te-am întrebat dacă mai

ai animale... Dar vom face altceva, directore : desigur, am să iau un stoc de bilete pentru municipalitate, însă te pot ajuta mai concret în alt mod : n-o să mai plătești taxele comunale.

Directorul de circ se simți dator să se arate și el generos :

— Jumătate din ele vi le rezerv ; cota dumneavoastră — să n-aveți nici o grijă !

Dar nu știa cu cine avea de-a face. Jules zîmbi indulgent și dădu negativ din cap.

— Atunci chiar două treimi pentru dumneavoastră ! acceptă directorul crezînd că nu fusese destul de mărinimos.

Consilierul făcu semn cu mîna :

— N-am nevoie de nimic, directore. Cumpără fîn și satură-ți caii. Am să dau de altfel ordin să ți se dea din grajdurile comunale cîțiva saci de ovăz pentru patrupedele dumitale. Am să aranjez ca personalul trupei să ia masa la restaurantul municipal pe un preț foarte mic... Sper să-l conving pe primar să vă aplice o reducere de cincizeci la sută și la masă.

— Am colindat toată Franța, dar un consilier ca dumneavoastră n-am mai întîlnit ! Dați-mi voie să vă strîng mîna, domnule... Sînteți binefăcătorul circului Magnus... Iarna asta mi-am vîndut cortina, o cortină roșie de pluș greu, o frumusețe rară... Ei bine, cînd îmi voi cumpăra alta, vă rog să-mi permiteți să scriu pe ea numele dumneavoastră ca protector al circului Magnus !

În acest moment, cameristul deschise ușa :

— De la domnul Gaillard ! întinse el o carte de vizită.

— Spune-i să intre ! ordonă Jules cameristului, după ce o citi.

Directorul de circ începu să se retragă de-a-ndăratelea, căci înțelesese că audiența se terminase. Dar consilierul îl reținu.

— Nu, stai și dumneata ! Te interesează în mod direct !...

Gaillard intră grăbit. Era nervos și roșu ca racul la față. Ar fi renunțat la audiență, căci o anticameră atît de îndelungată era jignitoare pentru un om de vază ca el, dar era în joc o sumă frumușică : consilierul trebuia să-i răspundă la oferta ce făcuse ca să tapiseze cu catifea scaunele teatrului municipal și să furnizeze tot pentru aceasta o cortină și un fundal de pluș.

Jules îl întîmpină fără prea multă formalitate :

— Domnule Gaillard, oferta dumitale se acceptă. Dar, care este... comisionul meu ?

Negustorul holbă ochii și se uită stingherit la a treia persoană din încăpere. Era oare o cursă ? Dar consilierul insistă fluturînd oferta scoasă dintr-un dosar :

— Fără comision nu se aprobă ! Hai, domnule Gaillard, cîștigi destul la afacerea asta, nu fi zgîrcit ! Răspunde o dată : cît îmi dai ?

Negustorul începu să respire repede. Broboane de sudoare îi apărură pe frunte și bărbie. Se întoarse și măsură semnificativ din cap pînă în picioare pe bonomul și mărunțelul director de circ.

Dar Jules nu-i dădu prea mult răgaz :

— Poți vorbi și față de dînsul ! Numai decide-te o dată, domnule Gaillard !

Cu voce scăzută, negustorul îngăimă în sfîrșit speriat :

— Zece la sută, cum se obișnuiește, nu ?

Consilierul începu să calculeze repede cu creionul pe spatele facturei, apoi adresîndu-se directorului de circ :

— Îți ajung o mie de franci, pentru cortină ? Ce spui ?

Omulețul bondoc, aiurit, nici nu înțelese prea multe, de aceea scutură nedumerit capul.

Jules se întoarse atunci spre negustor.

— Nu-i ajunge ! Vezi ? O să mai adaugi cinci sute de franci, dragul meu, și afacerea s-a făcut. După amiază te rog să dai acestui domn, din depo-

zitele dumitale, pluş roşu de cortină, în valoare de o mie cinci sute de franci. Vreau ca deseară, la reprezentaţia de gală, circul Magnus să aibă cortina mult visată.

Întinse mîna negustorului în semn că audienţa s-a sfîrşit şi în vreme ce acesta ieşea cu desăvîrşire năucit, Jules se adresă directorului care nu ştia ce să mai creadă de norocul ce-i căzuse pe cap:

— Cu dumneata mai am ceva: te rog să nu cumva să brodezi numele meu pe cortină, aşa cum spuneai adineauri că ai de gînd să faci! E singura condiţie, dacă vrei să fim prieteni şi dacă vrei să mai obţii vreodată vreun ajutor de la mine.

Omuleţul căscă gura să spună ceva, dar nici un cuvînt nu-i ieşi din gîtlej. Era emoţionat, tocmai el, care nu-şi pierduse firea nici cînd leul Cezare sărise asupra dresorului Manzini, şi nici cînd la Lyon, unul din „dracii zburători" s-a prăbuşit din înaltul circului de pe trapez...

— Deci ne-am înţeles, bate palma! veni consilierul spre el. Deseară la reprezentaţie o să mai stăm de vorbă. Poate o să reuşesc să-ţi sugerez vreun număr... Ce ar fi să introduci tehnica în circ... Mă gîndesc la un om proiectat din ţeava unui tun, ca un obuz, drept spre un trapez în formă de Lună, suspendat de bolta cerului... S-ar putea intitula „Zborul în Lună"! Ce zici, maestre? Sau nişte scamatorii cu substanţe chimice... De pildă, ştii că dacă torni pe gheaţă puţin praf de carbid se dezvoltă un gaz, acetilena, care aprins arde cu flacără puternică? Un truc de ăsta, „gheaţa în flăcări", ar fi grozav! Ce părere ar avea maestrul Radjanaputra?

Ceasornicul-pendulă sună grav ora două după amiază. Atunci Jules îşi aduse aminte că mai are şi alte persoane de primit. Se întrerupse deci, reveni la birou şi agită clopoţelul. Apoi dădu încă o dată mîna cu directorul de circ şi-l rugă din nou să fie discret.

Cînd apăru cameristul, omulețul bondoc tocmai se pregătea să deschidă ușa. Cameristul îl privi mirat pe directorul de circ : avea lacrimi pe obraz.

„Ce ți-i și cu clovnii ăștia — dădu el din umeri — plîng și rîd la comandă. Ăsta varsă lacrimi de crocodil ca să-și poată plasa cîteva bilete".

Acesta a fost însă numai începutul acțiunii de protejare a artiștilor, inițiată de Jules Verne. Peste cîțiva ani, Amiens-ul avea un circ impunător, masiv, cu instalație electrică proprie. Planurile fuseseră întocmite chiar de consilierul municipal al orașului, maestrul Verne : mărturie era un turn înalt al circului, prin care ieșea ca dintr-un coș de fabrică fumul mașinii cu aburi ce producea curent electric pentru circ.

MUNCĂ ASIDUĂ PÎNĂ ÎN ULTIMA CLIPĂ

Academia din Amiens se întrunise în şedinţă obişnuită. Pe fotoliul ocupat odinioară de Grasset stătea venerabilul Jules Verne, un unchiaş spătos, cu barba căruntă, pe care copiii îl vedeau uneori plimbîndu-se în grădina publică cu o carte subsuoară şi trăgîndu-şi greoi piciorul drept... Părinţii lor îl salutau ducîndu-şi pălăria pînă la pămînt, iar în casă se vorbea despre el cu tot respectul.

În acea şedinţă a Academiei, unchiaşul spătos, cu privirea blîndă, prezidase o comemorare solemnă: se împliniseră cinci ani de la moartea lui Hetzel. Nu a făcut parte din nici o Academie fostul director al casei de editură J. P. Hetzel, e drept. Nu a aparţinut nici unui cenaclu literar — e iarăşi just — dar a fost un mare om. Nu atît pe tărîmul literelor — cu toate că şi pe acest ogor a tras cîteva brazde însemnate — cît pe tărîm instructiv-educativ.

Editura sa a fost cel mai bun mijloc de educare a tineretului. Dar în afară de acest aspect cunoscut al activităţii sale, Hetzel a îndrumat şi a editat scriitori celebri în Franţa şi în lumea întreagă. Printre cei care l-au preţuit şi stimat se numără: Balzac, Zola, George Sand, Alfred de Musset, T. Gautier, Stendhal, Dumas-tatăl şi fiul, Lamartine, Victor Hugo, Michelet, Prosper Mérimée, Saint-Beuve, Beaudelaire... etc.

Voluntari romîni în armata franceză. (Fotografie reprodusă din lucrarea „Resbelulu franco — teutonicu din 1870—1871“ de A. Bujor. Edit. Paul Cislariu, 1872.)

Parcul de artilerie de la Buttes Montmartre, la 18 martie 1871. (Fotografie reprodusă din lucrarea lui Georges Bourgin „La guerre de 1870—1871 et la Commune", Edition nationales. Paris, 1958.)

Proclamarea Comunei din Paris. (După Georges Bourgin.)

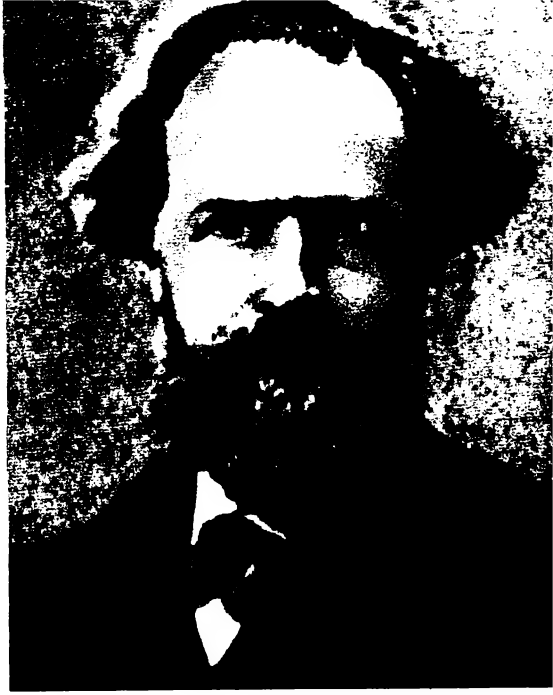

Elisée Reclus
(1830—1905) (După
Georges Bourgin.)

Louise Michel
(1830—1905) (După
„Komuna Paryska
— 1871" Varșovia,
1954.)

Louise Michel

Comunarzii (în cimitirul Père — Lachaise) se pregătesc pentru ultima luptă. (După „Komuna Paryska".)

Pe locul ultimei bătălii (cimitirul Père — Lachaise) comunarzii capturați înfruntă plutonul de execuție strigînd: „Trăiască Comuna!" „Trăiască umanitatea!"

După ședință, Jules s-a dus acasă încet, cu pasul și mai tărăgănat, cu capul plecat...

Constata cu mîhnire că, unul cîte unul, apropiații săi devotați îl părăseau treptat, săvîrșindu-se din viață.

Alți oameni se ridică acum în jurul lui. Altă lume pășește în viață ; o lume nouă, proaspătă, cu dor de muncă și puteri nesecate.

Cîteodată îi plăcea să se reîntoarcă cu amintirile în lumea tinereții sale. Să se revadă alergînd pe cheiul Loarei după vaporașe de hîrtie pe care el și Paul le lansau la vale...

Nantes... Leagănul copilăriei... Ce splendide corăbii luau pe atunci calea mărilor... Ce romantică profesiune avea un căpitan de vas pe vremea aceea... Văduva Sambin, de-ar fi trăit, și-ar mai fi așteptat și azi soțul, căpitan de cursă lungă, dispărut pe mare... Oare lui Chateaubourg are cine să-i pună flori proaspete, din cînd în cînd, pe mormînt ?... Varsă cineva o lacrimă pe țărîna ce acoperă osemintele unui mîndru văr al lui Chateaubriand ? „Pasajul de nord-vest" l-o fi descoperit sau nu înaintașul unchiașului breton, dar febra imaginației, Chateaubourg a sădit-o în inima lui Jules.

*
* *

Doi mari scriitori, Jules Verne și Edmondo de Amicis stăteau față în față. E drept că al doilea număra cu vreo douăzeci de ani mai puțin, dar și unul și celălalt făceau să tresalte inimile a milioane de tinere vlăstare din lumea întreagă cu povestirile lor.

Jules Verne, gîrbov, adîncit în fotoliu, cu un șal pe umeri, vorbea mai încet și mai rar, în vreme ce Edmondo de Amicis, cu ținuta-i dreaptă (deprinsă încă din vremea cînd făcea școala militară de la Modena), vorbea tare și răspicat.

Marele scriitor italian discutase cîteva zile mai înainte cu Zola, șeful școlii naturaliste franceze și

cu Victorien Sardou, celebrul dramaturg şi acum venise la Jules Verne acasă, căci ţinea să vorbească neapărat şi cu „părintele" literaturii de un „gen nou" (şi care pe atunci nu-şi primise încă numele de ştiinţifico-fantastic [1]).

— În primul rînd, maestre — explica el volubil, gesticulînd larg — despre dumneavoastră circulă o mulţime de legende.

Jules surîse conciliant.

— Poate că şi despre mine se spun cine ştie ce poveşti — urmă de Amicis — dar cele ce se pun pe seama dumneavoastră sînt şi contradictorii şi... fantastice. Numele Jules Verne este foarte popular, viaţa dumneavoastră însă e puţin cunoscută. Eu am călătorit prin cîteva ţări ale Europei : în Ţările de Jos, în Spania, în Turcia... În nu mai ştiu ce ţară, unii pretind că nu v-aţi mişcat toată viaţa din oraşul acesta şi că toate descrierile pe care le-aţi redat sînt pur şi simplu imaginare. În Maroc însă, se pare că v-a văzut lumea, cu iahtul. În schimb acolo se spune altceva : că sînteţi un glob-trotteur fără patrie, cu domiciliu nestabil, un nomad modern. Denigratorii pretind — nu vă supăraţi de sinceritatea mea, maestre — că cele aproape o sută de opere care au pe copertă numele Jules Verne sînt în bună parte scrise de „negrii" [2] *Societăţii de literatură Jules Verne* şi că dumneavoastră aţi încetat de mult să mai lucraţi...

Jules Verne surîdea în barbă.

— Aveţi o mare influenţă educativă asupra tineretului, şi mulţi bărbaţi de seamă vă stimează profund. Savantul rus Mendeleev, de pildă, a declarat că sînteţi un geniu ştiinţific şi recită din memorie pasaje din cărţile dumneavoastră.

— Să nu exagerăm, scumpul meu de Amicis !...

[1] Această denumire (science-fiction) aparţine lui Hugo Gerusbach şi a fost creată abia în 1927.

[2] Practica degradantă prin care un scriitor cu renume, gustat de public şi uzînd de acest fapt, exploatează talentul altor confraţi mai puţin norocoşi punîndu-i să scrie pentru el şi semnînd în locul lor.

— De loc, maestre, de loc ! Şi ceea ce e mai surprinzător este faptul că nimeni nu vă poate imita. Nici chiar americanii, care se prăpădesc după asemenea povestiri...

— Hm — rîse înfundat Jules — pe vremuri Dumas m-a întrebat din ce şcoală literară fac parte... şi i-am răspuns că... dintr-a mea ! Se pare deci că n-am greşit ! Iată — întinse el mîna spre birou de unde luă o revistă — ce am publicat în *The Forum.*

Şi în vreme ce de Amicis răsfoia revista americană care tipărea *„În secolul XXIX — ziua unui ziarist american în 2889"*, Jules îi explica :

— Această nuvelă nici n-a apărut încă în limba franceză. Am scris-o special pentru americani. Ţi-o dăruiesc. Ia-o şi citeşte-o. O să constaţi cum îi consider eu pe cei de dincolo de Ocean : expansionişti.

— Mulţumesc, maestre — răspunse de Amicis şi o vîrî în buzunar. La noi în Italia, sînteţi de asemenea iubit şi stimat. Doresc să public interviul acesta pentru ca cititorii italieni să vă cunoască în sfîrşit într-o înfăţişare adevărată, nu numai din legendele ce s-au ţesut în jurul personalităţii dumneavoastră. De aceea daţi-mi voie, ca oricărui jurnalist, să încep cu prima întrebare : cum vă explicaţi succesul pe care l-aţi avut şi-l aveţi ?

Jules se adînci în fotoliu şi-şi strînse mai tare şalul pe umeri.

— Să nu o luaţi drept falsă modestie, dar nu-mi prea place să vorbesc despre mine însumi. De obicei nu dau interviuri. Nu sînt mulţi gazetari care se pot lăuda că le-am acordat vreunul. Dar sînt sigur că dumneavoastră nu mă priviţi cu ochii ziaristului profesionist care în căutare de senzaţional nu mai cunoaşte nici o margine şi nici un bun simţ.

— Maestre, vă asigur că am cele mai bune intenţii.

— Nici nu mă îndoiesc. De aceea am acceptat să răspund. De ce au avut succes scrierile mele ? Simplu : fiindcă au corespuns cerinţelor timpului !

Cîteva clipe domni linişte. După această pauză, de Amicis zîmbi şi reluă :

— N-aţi vrea să dezvoltaţi puţin ideea ? Orice carte de succes „corespunde" cerinţelor timpului şi cu toate acestea nu e tradusă pînă şi în limbile arabă sau japoneză, cum e cazul cu romanele dumneavoastră.

— Este adevărat, dar romanele mele corespund în special epocii noastre. Şi veţi vedea imediat de ce. Trebuie însă mai întîi să acceptaţi plictiseala unei mici dizertaţii strict necesară... care vă va lămuri cum se face că un „jurist" ca mine, adică un om fără pregătire ştiinţifică de specialitate, ci mai curînd de formaţie umanistă, s-a apucat să creeze în acest domeniu atît de contingent ştiinţei...

— Voi fi încîntat să vă ascult, maestre ! îşi pregăti de Amicis blocnotesul şi creionul.

— Secolul al nouăsprezecelea, începu Jules, a cunoscut un avînt extraordinar al fizicii, al chimiei şi în general al ştiinţelor naturii. De aceea, pe baza ultimelor descoperiri ale ştiinţei, lumea este îndreptăţită să se întrebe dacă marile taine ale naturii (originea universului, originea vieţii, viaţa pe alte planete) vor putea fi vreodată pe deplin cunoscute ; dacă se vor inventa oare mijloace de locomoţie mai comode şi mai rapide şi dacă ne vor putea ele duce pe uscat, pe apă, sub apă sau în aer, pretutindeni unde dorim, în cel mai scurt timp şi în cea mai mare securitate.

Apoi se mai întreabă oamenii : oare în curînd nu se va termina cu explorarea completă a uscatului ? N-ar trebui să pătrundem şi sub pămînt ? Poate acolo vom găsi cheia enigmelor ce ne frămîntă ? Poate că sub pămînt au rămas îngropate vestigiile omenirii şi bogăţiile ei cele mai fabuloase.

Cum s-ar putea ajunge acolo ?

Sau poate răspunsul acestor secrete zace pe fundul mărilor ! Dacă este adevărat că viaţa s-a născut în primul rînd în mediul marin, atunci sub mări trebuie căutat începutul acestei vieţi. Dar s-ar putea coborî cumva în fundul mărilor ?

În orice caz, dacă marile enigme ce ne pasionează de secole sau de milenii nu-şi vor găsi pe planeta

noastră dezlegarea, atunci poate că surpriza acestei soluționări ne-o rezervă altă planetă ? Luna este cea mai apropiată de noi. N-am putea ajunge acolo ? Ce forță ar fi capabilă să străbată o distanță atît de mare și ce vehicul ne-ar putea duce în peisajul lunar ?

Marile invenții din secolúl al nouăsprezecelea puteau îndeplini un astfel de proiect ? Bacon în secolul al treisprezecelea în Anglia, Leonardo da Vinci în secolul al șaisprezecelea în Italia, Locke, Victor Hugo, toți l-au dorit, toți l-au visat.

Și întinzînd iar mîna spre birou luă o carte :

— Iată *Quatre-vingt-treize* [1], în care fostul meu prieten, Victor Hugo, spune : „Folosiți natura — acest imens rezervor disprețuit. Faceți să lucreze pentru voi cea mai mică adiere a vîntului, orice cădere de apă, toate emanațiile magnetice. Globul terestru are o rețea de vine subterane ; există în această rețea o prodigioasă circulație de apă, cărbune, foc ; străpungeți vinele globului și faceți să țîșnească această apă pentru fîntînile voastre, acest cărbune pentru lămpile voastre, acest foc pentru sobele voastre. Gîndiți-vă la mișcarea valurilor, la flux și reflux, fluctuația mareelor. Ce-i oceanul ? O enormă forță pierdută".

Așadar, toate marile probleme ale științei au ajuns în secolul nostru într-o etapă bogată în perspective și lumea era și este dornică să știe unde se va ajunge cu progresul tehnic. Așa e sau nu, domnule de Amicis ?

Interlocutorul său clătină doar capul, aprobativ, adîncit în urmărirea firului ideilor expuse.

— Ei bine, colega — reluă Jules — în *Ocolul Pămîntului în 80 de zile*, în *Cinci săptămîni în balon*, în *Robur Cuceritorul*, în *Hector Servadac în lumea solară* am arătat cu ce mijloace de locomoție reale și... ireale s-ar putea înfăptui acest deziderat. În *Călătorie în centrul Pămîntului* am satisfăcut dorința cititorilor mei de a pătrunde sub pămînt

[1] *Nouăzeci și trei.*

și de a da peste vestigiile și tainele vieții. *In 20 000 de leghe sub mări* i-am condus pe fundul miraculos al oceanelor, iar în *De la Pămînt la Lună* le-am oferit desfătarea unei croaziere intersiderale.

În *Copiii căpitanului Grant*, în *800 leghe pe Amazon*, în *Aventurile căpitanului Hatteras*, în *Căpitan la 15 ani* și în multe altele, am pătruns cu cititorii în regiuni necunoscute, unele necălcate încă de picior de om. De altfel eu nu cred în existența unor regiuni de nelocuit. Prin sacrificii și folosind resursele științei omul va izbuti să fertilizeze chiar și asemenea regiuni.

De asemenea am imaginat un nou Robinson Crusoe, unul modern, înarmat cu toate datele științei, dar aruncat pe o insulă pustie fără altceva decît cămașa de pe el și cunoștințele din mintea sa. În *Insula misterioasă* am arătat ce pot face oamenii de rase diferite cînd vor să muncească și nu așteaptă darurile naturii, ci i le smulg.

M-am amuzat să-mi imaginez ce se va întîmpla cu Pămîntul nostru dacă, printr-o *Întîmplare neobișnuită*, și-ar schimba planul de înclinație pe orbită ; ce efecte asupra climei și civilizației noastre ar avea acest fenomen.

— Dar cum ați ajuns la asemenea ipoteze îndrăznețe ? insistă scriitorul italian.

— Cred că sînteți de acord că după observație, primul pas în descoperirea științifică este ipoteza ; ipoteza bună sau rea, care te duce sau nu la îndeplinirea scopului urmărit. Ipoteza este copilul fanteziei, cel mai legitim și iubit copil al ei... Acest copil poate formula uneori lucruri absurde, alteori pline de adevăr... Fiindcă îl iubim cu toții atît de mult, ne și amăgește din cînd în cînd... Cu toate festele pe care uneori ni le joacă, noi îi acordăm întotdeauna cel mai deplin credit, fiindcă ne ajută în definitiv să constatăm că oricît de mari ar fi minunile naturii, ele sînt întotdeauna explicabile pînă la urmă pe cale fizică... Ipoteza a fost copilul cel mai răsfățat al imaginației mele, beneficiarul între-

gii mele avuții de cunoaștere științifică — dacă se poate spune că posed oarecare documentație în știință...

— După cîte știu și problemele social-politice v-au preocupat, maestre — strecură de Amicis o nouă întrebare.

— Bineînțeles — aprobă Jules. Mi-e foarte scumpă ideea egalității popoarelor de orice naționalitate, sau rasă, ideea neatîrnării, ideea eliberării naționale, a desființării colonialismului și a salvării celor oprimați social. Dar cea mai concludentă operă din care să se vadă atitudinea mea în problemele sociale n-am publicat-o încă. Se va intitula probabil *Insula cu elice* și va fi antiteza *Insulei misterioase* din... „tinerețea mea"... Va fi o satiră îndreptată contra Americii în expansiune. *Insula cu elice* va fi disputată aprig de două tabere în goană după profit și va fi pînă la urmă distrusă tot de ele în această luptă...

— Va să zică, maestre — lăsă de Amicis creionul jos — oricît ar părea de paradoxal, literatura „fantastică" pe care ați scris-o este destul de... realistă!

— Știu eu — dădu Jules din umeri, zîmbind — ia-o cum vrei! Astfel privite, firește, călătoriile eroilor mei nu mai sînt atît de... extraordinare, de utopice, cel puțin în parte și nici eroii nu sînt chiar atît de excepționali cum par la prima vedere. Ei sînt produsul idealizat, desigur, al epocii lor, dar corespund totodată cerințelor vremii și de aceea, poate, au avut succes. Mulți m-au criticat... Și încă violent. În special pentru „aberațiile mele științifice". Unii chiar pe bună dreptate. Mi-au scăpat și mie cîteva inexactități.

— Cred că n-o să vă supărați — interveni de Amicis — dacă o să vă pomenesc de o asemenea inadvertență, remarcată chiar de mine în *De la Pămînt la Lună*... Mi s-a părut ciudat că ați trecut-o cu vederea... În obuzul care transportă pe cei trei aeronauți în spațiul cosmic există o fereastră care este adesea deschisă pentru ca cei din interior să se

debaraseze de anumite gunoaie și resturi alimentare...

— Da! surîse și Verne. De la prima deschidere cît de mică a ferestrei este de presupus că s-ar pierde instantaneu tot aerul din interiorul obuzului. Mi s-a mai semnalat greșeala aceasta, precum și altele. Mi s-a dovedit cu creionul în mînă că este imposibil ca un tun enorm de trei sute metri folosind optsprezece vagoane de pulbere să imprime unui obuz cu un calibru de circa trei metri o viteză de 16,5 km/s, pentru ca proiectilul să iasă de sub atracția gravității terestre. Mi s-a dovedit negru pe alb că nu s-ar putea realiza decît cel mult 1,5—2 km/s, cu totul insuficienți pentru scopul urmărit. Dar și în ipoteza că printr-un explozibil incomparabil superior celor actuale s-ar realiza viteza necesară, infernala temperatură produsă prin frecarea obuzului de pereții tunului și formidabila rezistență opusă de aer ar preface obuzul metalic în numai cîteva secunde într-o masă incandescentă...' Cu toate acestea n-am modificat nimic în edițiile ulterioare. Cine acceptă jocul la care l-am invitat, știe de la început că este păcălit. La ce bun atunci astfel de intervenții? Din romanul *De la Pămînt la Lună* cititorul scoate doar ideea majoră, aceea a încrederii neclintite în posibilitățile de progres ale omului. Sau mi s-a mai spus că în *Insula misterioasă* am pus să coexiste plante și animale ce nu pot sta alături. Știam și eu asta, dar ce importanță are? Insula misterioasă e doar un simbol. Poate că nici oameni de rase, religii și clase sociale diferite nu s-au mai găsit constrînși să existe într-o insulă în condițiile în care s-au aflat eroii mei. Asta înseamnă că nu-i posibil acest lucru? Insula mea simbolizează întreg Pămîntul cu flora și fauna lui, cu oamenii din rase și clase sociale diferite care se înfrățesc în muncă...

Toți medicii mi-au reproșat explicația „fantezistă" ce am dat-o faptului că Strogov, curierul țarului, n-a orbit fiindcă începuse să plîngă în momentul cînd pleoapele i-au fost arse cu fierul în-

roşit în foc... Stratul de lacrimi abundente, arăt eu, i-a protejat ochii...

— Cu ce emoţie am citit această cutremurătoare scenă! Ce talent aveţi, maestre! mărturisi sincer de Amicis închizînd carnetul. Însuşi talentul dumneavoastră a fost format de epoca noastră. Acest adevăr va fi clar acum pentru cititorii din Italia. Aţi imaginat nu numai maşina timpurilor moderne, ci şi portretul moral al omului nou: dezinteres faţă de profitul personal, sacrificiu pentru colectivitate şi pentru ştiinţă, generozitate, vitejie, umanitate. Aceasta şi explică, maestre, de ce eroii pe care i-aţi creat plac atît de mult tineretului şi de ce stîrnesc emulaţie în rîndurile lui. Fiţi sigur, maestre Verne, că eroii dumneavoastră vor trăi chiar după ce „marile lor invenţii" vor fi depăşite.

— Aceasta o va decide posteritatea — se ridică Jules greoi din fotoliu — dar ceea ce pot afirma cu siguranţă este că am dorinţa, cînd scriu o carte, ca ea să constituie pentru tinerii în mîinile cărora va cădea un luminos punct de reper, o icoană de viaţă trăită spre binele şi în folosul întregii omeniri. Şi dacă după ce o vor citi, se vor simţi şi ei animaţi de gînduri şi sentimente bune dacă îşi vor promite — măcar în entuziasmul proaspăt al paginilor abia citite — că vor încerca să fie şi ei mai buni, mai drepţi, mai fericiţi, atunci înseamnă că mi-am atins ţelul. Căci a trăi nu înseamnă să-ţi satisfaci numai nevoile materiale. Înseamnă să fii conştient de demnitatea umană, să nu te bizui decît pe tine, dar să te şi dăruieşti altora, să fii tare, dar să fii şi bun!

Edmondo de Amicis îi strînse mîinile cu putere:

— Aţi exprimat propriile mele gînduri despre misiunea noastră, a scriitorilor!

Întorcîndu-se în Italia, Edmondo de Amicis publică sub formă de membrii întîlnirea sa cu Jules Verne[1].

[1] În *Nuova Antologia*, anul XXXI, vol. 66, 1 noiembrie 1896, pag. 5—23.

El arată în primul rînd că „Societatea de negri", presupuşi a scrie în locul marelui vizionar cărţile sale, nu există decît în fantezia acelora care nu pot înţelege cît de fecundă poate fi inspiraţia şi puterea de muncă a maestrului din Amiens.

De Amicis a văzut cele 20 000 de fişe scrise personal de Jules Verne şi în care acesta strînsese tot ce i s-a părut interesant ca date geografice, biologice, etnografice etc., admirase documentata bibliotecă a celebrului scriitor, în curent cu tot ce se publica în principalele ţări din lume cu privire la descoperirile ştiinţifice şi contemplase îndelung zecile de mii de foi manuscrise acoperite cu litera uniformă şi citeaţă a distinsului său confrate. Pe masa de birou văzuse ceva şi mai interesant : un glob terestru pe care Jules Verne trasase cu creionul itinerariul tuturor călătoriilor sale „extraordinare". Păienjenişul rutelor îl pusese în mare încurcătură şi numai cu ajutorul autorului lor reuşise să se descurce ; încît a înţeles profund mărturisirea marelui scriitor : „*Munca este pentru mine o necesitate vitală. Dacă nu lucrez, mi se pare că nu trăiesc*".

De aceea el luă poziţie hotărîtă împotriva acelora care au lansat calomnia *Societăţii de literatură Jules Verne*. „Nu există o societate Jules Verne — scrie el — există numai Jules Verne".

*
* *

Calomniatorii lui Jules Verne n-au înţeles multe lucruri. N-au înţeles de pildă că apariţia literaturii ştiinţifico-fantastice şi succesul ei se datora în primul rînd faptului că dezvoltarea tehnico-ştiinţifică atinsese un asemenea nivel, încît făcea posibil orice vis, sau se întrevedea transformarea acestei posibilităţi în realitate în viitorul apropiat.

Detractorii lui Jules Verne n-au priceput nici în ce constă originalitatea noului gen creat de el. Departe de a fi un eclectic, lipsit de simţ critic, părintele literaturii ştiinţifico-fantastice a intuit just

coordonatele între care trebuie să-şi mişte eroii. El a preluat de la romantici şi de la realiştii critici ceea ce era convenabil noului gen. Jules Verne are eroi cu atribute tipic romantice, dar şi tipic realiste, aşa cum în general sînt şi oamenii în realitate. Dacă romanticii au deschis gustul pentru ştiinţă în literatură, apoi Jules Verne a arătat ce înseamnă poezia ştiinţei. Ca şi romanticii, el a încercat uneori să împace contrariile pe baza socialismului utopic, de aici erorile şi divagaţiile de care n-a putut fi scutit.

Dar Jules Verne apare şi ca realist critic în modul cum şi-a conceput eroii. În primul rînd, în mare parte din scrierile sale el smulge masca generozităţii sub care se ascundea chipul hîd al exploatatorilor de orice fel. Ca toţi realiştii critici, Jules Verne rupe aşadar păienjenişul iluziilor convenţionale burgheze, pune la îndoială ideea veşniciei orînduirii burgheze, zdruncină optimismul lumii burgheze în stabilitatea regimului instaurat de ea, chiar dacă nu oferă soluţii juste pentru remedierea răului social. Din acest punct de vedere, Jules Verne a îndeplinit misiunea fundamentală a realismului critic de a submina încrederea în veşnicia orînduirii capitaliste.

În general, realismul critic lărgeşte considerabil hotarele creaţiei, înglobînd în ele şi aspectele mai „umile", mai puţin spectaculoase, uneori banale sau chiar „urîte" ale vieţii. Jules Verne adaugă la această lărgire şi latura ştiinţei, socotită pînă atunci ca neaptă a fi obiect al literaturii. (Naturaliştii vor relua ideea sub altă formă.) Astfel între graniţele cuprinzătoare ale realismului întregit ia loc şi „visul" ştiinţifico-fantastic vernian.

Romantismul decade în Franţa după 1855. Nici Jules Verne nu l-a putut salva, dar a preluat din această moştenire literară tot ceea ce era progresist, îmbinîndu-l cu trăsăturile realist critice, care încep să domine de acum încolo creaţia literară. De la realişti critici a preluat scriitorul metoda observării atente a naturii, a realităţii vieţii, sesizarea

relațiilor dintre oameni. Tot de la ei se folosește el de metoda investigației psihologice, introspecționiste pe alocuri.

De altfel Jules Verne nici nu putea să facă abstracție de realismul critic, fiindcă acesta a apărut ca o metodă specifică de creație literară tocmai în perioada ascuțirii luptei de clasă în Franța, luptă de clasă pe care el a sesizat-o și la care a fost martor.

Dar literatura realist critică are un mare păcat: este lipsită de un ideal social. Jules Verne a simțit acest lucru și de aceea în locul lipsei de ideal a realismului și a romantismului, pune el un ideal, acel al socialismului utopic pe care l-a crezut cel mai nimerit pentru specificul literaturii sale științifico-fantastice.

De ce n-a putut depăși scriitorul de la Amiens faza realismului critic în creația sa? Nu numai balastul ideilor socialist-utopice, ci însăși situația de fapt a societății dau o explicație acestei întrebări. Jules Verne a creat într-o epocă în care suflul revoluționar burghez era pe cale de dispariție, iar avîntul revoluționar al proletariatului, deși în creștere, nu ajunsese la maturitate. (Să ne amintim numai de înfrîngerile suferite de proletariat în 1848 și 1871!) El a creat genul științifico-fantastic, eroii săi, în cea mai mare parte, într-o vreme cînd nu exista încă în Franța o forță socială capabilă să răstoarne orînduirea capitalistă.

Nu este deci de mirare că Jules Verne, ca și ceilalți realiști critici, creează în această perioadă eroi care nu pot da soluții în stare să schimbe radical aspectul societății. În această perioadă de carență Jules Verne, ca și alți scriitori, n-a văzut în clasa muncitoare forța capabilă să realizeze această răsturnare socială.

Dacă n-a putut depăși faza realismului critic, în schimb Jules Verne s-a ferit și de exagerările naturalismului, deși genul ce l-a creat ar fi putut constitui un teren prielnic pentru excese naturaliste sau chiar simboliste.

Literatura ştiinţifico-fantastică a lui Jules Verne nu este o evaziune, o fugă de realitate. Lumea visului constituie pentru el doar o treaptă, prima, ce duce spre realizarea în viitor a unui plan concret, realist prin faptul că porneşte de la posibilităţile existente în clipa de faţă. O astfel de visare este necesară, ea îmbie tineretul spre fapte mari. Pornind de la premiza ultimelor date din ştiinţă, un astfel de vis nu are nimic de-a face cu modernismul fantast şi irealist, de pildă.

Morbiditatea, incoerenţa, obscurul, ermetismul nu există în opera verniană. Dimpotrivă, prin valoarea sa educativă, visul lui Jules Verne, genul său ştiinţifico-fantastic se apropie de clasicismul şi neoclasicismul pilduitor.

Iată dar de ce genul creat de scriitor este un gen aparte, de ce a avut dreptate să considere încă de la prima întîlnire cu Dumas că „şcoala" ce o urmează îi este proprie şi mai ales de ce a avut atîţia imitatori care neînţelegînd precis între ce coordonate se mişcau eroii lui Jules Verne, n-au putut aduce pe lume decît jalnice pastişe literare destinate să pună şi mai mult în valoare strălucirea creaţiei originale a vizionarului de la Amiens.

*
* *

Venise multă lume la proces. Era într-adevăr un proces răsunător. După zeci şi zeci de opere publicate, cineva îndrăznise să-l dea în judecată pe Jules Verne.

În ultima sa carte, *În faţa steagului*, personajul Thomas Roch, inventator al unui explozibil, apărea în postura unui mizerabil trădător.

Un anume Turpin, inventator francez, probabil dornic de publicitate, pretinse că se recunoaşte pe sine în personajul Thomas Roch şi că este profund lezat de această asemănare... Că Jules a scris cartea ca să-şi bată joc de el... În consecinţă, cere satisfacţii morale şi materiale...

În ziua procesului, sala tribunalului gemea de lume. Reclamantul și avocatul său, amîndoi deopotrivă de scorțoși și siguri de victorie, luaseră de mult loc pe băncile respective.

Cînd intră președintele, publicul avu o decepție. Împricinatul, care nu apăruse pînă atunci, nu-și făcea apariția nici acum. Așadar, aceasta însemna că nu se va prezenta la proces... Păcat !... Ziariștii se înarmaseră pentru o ședință furtunoasă. Așteptau cuvîntul pîrîtului... Atras de faima lui publicul umpluse sala...

În locul lui s-a prezentat un avocat... oarecare... Se spunea că-i era prieten... Cineva din sală pretinse însă că avocatul — deși tînăr — se pricepea în meserie...

Avocatul părții adverse, văzînd cine-l apăra pe Jules Verne, nu-și mai găsea astîmpăr de bucurie. Dacă nu era de față popularul scriitor care să cucerească sala numai prin simpla-i prezență, misiunea i se ușura considerabil.

De aceea se aplecă șoptind la urechea clientului său :

— Procesul e ca și cîștigat ! Numai să nu ceară partea adversă vreo amînare.

N-a cerut.

Atunci Turpin și avocatul său au prins și mai mult curaj. Atacurile și invectivele lor începură să cadă ca grindina asupra pîrîtului absent, dar tocmai de aceea cu și mai multă vigoare. Concluziile lor : trebuie pedepsit detractorul, calomniatorul care țintește un succes ieftin, profitînd de notorietatea cazului Turpin, pentru a da circulație mărfii sale literare... De ce maestrul Verne n-a ales alt subiect, de ce s-a oprit tocmai la acesta ?

Au fost audiați martorii acuzării și ai apărării. Pe urmă președintele a dat cuvîntul apărării. Avocatul n-a vorbit prea mult. Dar s-a făcut o liniște deplină în sală.

— Va să zică domnul Turpin se recunoaște pe sine în eroul cărții clientului meu ? Este o pură coincidență. Martorii au dovedit-o. Dar nu-i oare

liber fiecare să scrie ce vrea? Dacă toți cocoșații Parisului s-ar fi recunoscut în Quasimodo și s-ar fi simțit jigniți personal, ce de procese ar fi avut de susținut Victor Hugo! Scriitorii se inspiră din viață și redau realitatea. Aceasta e misiunea lor. Dar fiecare din ei vede un anumit aspect din realitate și îl interpretează în felul lui. Chiar dacă Jules Verne a pornit de la realul caz Turpin, ce importanță are? Flaubert ar fi trebuit să se războiască cu toate doamnele „Bovary", dacă fiecare femeie care se știa în situația acesteia s-ar fi simțit măcar parțial vizată... Julien Sorel a făcut poate să pălească pe mulți cititori care își regăseau crîmpeie din viața lor oglindită în paginile scrise de Stendhal, dar ar fi fost ridicol să pretindă cineva că *Roșu și negru* a fost scris ca să-l defăimeze anume pe el.

Și de-ar fi fost așa, ce importanță avea faptul acesta? Opera lui Stendhal rămîne un document, un cap de acuzare, un caz tipic pentru o epocă și o mentalitate. Literatura a cîștigat cu *Roșu* și *negru*. A îndrăznit cineva să facă vreun reproș lui Stendhal pentru că atunci cînd a scris respectiva operă a plecat de la un caz real?

Jules Verne n-are nimic personal contra domnului Turpin și a invențiilor sale. Cartea nu e scrisă pentru a batjocori sau a slăvi o persoană anumită... E vorba de un principiu pe care îl ilustrează. Dacă domnul Turpin găsește similitudine între soarta sa și aceea a eroului principal din romanul despre care-i vorba, îl privește... Însă nu poate avea pretenția ca scriitorul să nu se inspire din lumea în care trăiește... Pentru a fi sigur că nu va supăra pe nimeni, nu poate ocoli realitatea, realitatea care a creat ea însăși un Turpin.

Asistenții începură să zîmbească. Tonul ironic și argumentarea strînsă a tînărului avocat cîștigă încetul cu încetul publicul.

— Acest proces, continuă avocatul lui Jules Verne, mai poate fi interpretat și altfel. Să nu fie nimănui cu supărare, dar domnul Turpin, inventatorul melinitei, vrea să facă în jurul acestui caz o

explozie ce întrece în putere pe aceea a explozivului său... Atacînd un scriitor celebru, legîndu-şi numele de această mică hărţuială, el îşi închipuie că va scăpa de anonimat şi va avea mai mult succes decît i-au îngăduit meritele sale să-l aibă în chestiunea melinitei...

Găsesc că este caraghios ce susţine onorabilul confrate avocat al părţii adverse : Jules Verne a vrut să profite de vîlva şi renumele cazului Turpin spre a-şi... lansa un nou roman ! Cine ar putea crede măcar o iotă din insinuarea aceasta ? De faima şi renumele cui a uzat maestrul Verne cînd a creat pe faimoşii săi eroi : Phileas Fogg, Căpitanul Nemo, Doctor Fergusson, Otto Lidenbrock, Mathias Sandorf... şi alţii ?

Mai degrabă e de crezut contrariul : că domnul inventator Turpin vrea să intre în galeria acestor eroi şi de aceea a înscenat acest proces, care să-i statornicească locul în rîndul marilor figuri create de Jules Verne... Cu alte cuvinte, domnul Turpin vrea să-şi asigure un loc la nemurire... Dar o face nedibaci, necavaleresc, lipsit de tact. A mai încercat cineva acum vreo treizeci de ani o asemenea manevră — Pont-Jest — care susţinea sus şi tare că romanul *Călătorie în centrul Pămîntului* e un plagiat după *Cărăbuşul de aur* a lui Edgar Poe... Astăzi, ar fi tare greu de spus dacă mai citeşte cineva vreunul din numeroasele romane ale domnului Pont-Jest, care nu mai sînt de mult în circulaţie... Nu aşa se cîştigă nemurirea, nu astfel devine cineva celebru...

Nu-l interesează pe Jules Verne să facă nici şicane personale domnului Turpin... Punînd problema armelor de exterminare în masă, el urmăreşte un scop infinit superior în acest roman. Nu e vorba deci nici măcar numai de o simplă problemă ştiinţifică în sensul îngust al cuvîntului, ci de una mai mult politică. Este clar ca lumina zilei ce vrea să demonstreze clientul meu şi în ultima sa carte care face obiectul acestui litigiu ; ştiinţa prin definiţie nu poate servi decît spre binele omului, cine vrea s-o

Jules Verne pe patul de moarte.

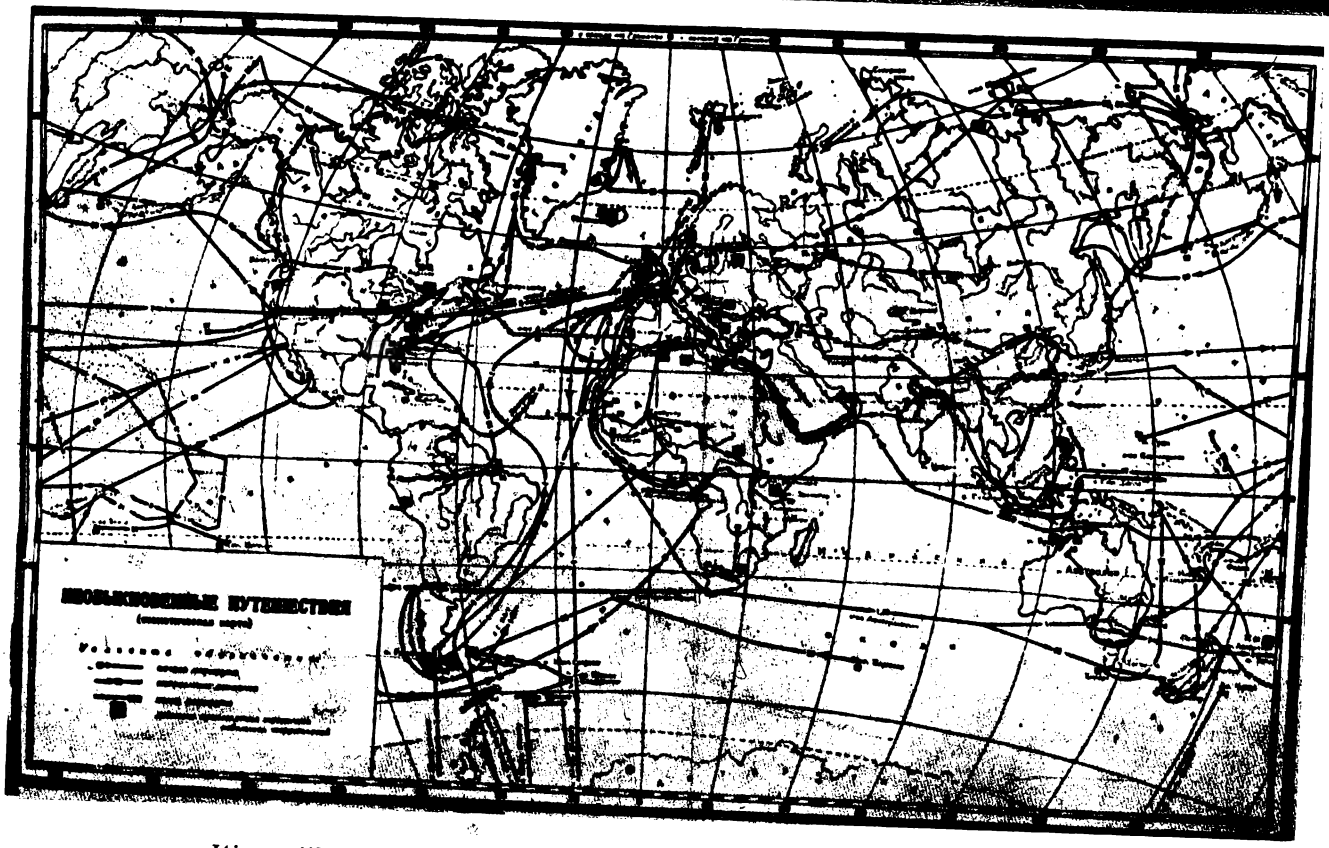

Itinerariile călătoriilor despre care se vorbește în romanele lui Jules Verne.
Hartă reprodusă din Kiril Andreev: Jules Verne, Moscova 1960

abată de la această menire nu-i decît un scelerat...

Asistența aplaudă furtunos... Lumea fu convinsă de aceste argumente. Tribunalul respinse acțiunea lui Turpin.

Tînărul pe care nimeni nu-l cunoștea încă în acel an 1896 și care a apărat atît de frumos pe marele vizionar era un om despre care se va vorbi mai tîrziu mult în Franța: Raymond Poincaré [1]. Însă mai tîrziu, opinia publică, pe bună dreptate, nu l-a mai privit, din cauza atitudinii sale politice, cu simpatia de atunci.

* * *

Peste un an, Jules Verne scria *Le Sphinx des glaces* [2]. Era cea din urmă „călătorie extraordinară" pe care o mai făcea în Nordul înghețat. Cartea fu dedicată „memoriei lui Edgar Poe și prietenilor din America". Astfel scriitorul „dădu cezarului ce aparține cezarului". Poe i-a deschis gustul pentru fantastic, se cuvenea să închine acestui mare poet o parte din gîndurile sale și socoti nimerit s-o facă cu acest prilej (mai ales că încă din tinerețe el se gîndise la o completare și-o continuare a aventurilor lui Gordon Pym în Nordul înghețat). Recunoscînd geniul marelui poet american, Jules Verne, spre deosebire de acesta, socotea că dacă este adevărat că poți prezenta orice „minune", adică extra-

[1] Au fost doi frați Poincaré. Unul Henri (1854—1912), matematician celebru, și celălalt Raymond (1860—1934), avocat, om politic burghez. Într-adevăr, despre Raymond Poincaré s-a vorbit mult în Franța și în lumea întreagă, căci a fost rînd pe rînd ministru, prim-ministru și președinte al Republicii Franceze. Evoluția ideilor lui Poincaré în cariera sa politică s-a vădit însă a fi purtătoarea intereselor celor mai agresive ale imperialismului francez. Reacțiunea burgheză și clericală din Franța au avut în el un exponent de seamă. Spirit războinic și revanșard (fusese poreclit „Poincaré-războiu"), a pregătit împreună cu Clemenceau intervenția împotriva tînărului stat sovietic după Revoluția din Octombrie 1917. În același spirit agresiv, în 1923 a ocupat Ruhrul. Raymond Poincaré a fost un dușman al Partidului Comunist Francez și al U.R.S.S.

[2] *Sfinxul gheților.*

ordinarul în literatură, în schimb eşti obligat în acelaşi timp să şi explici ştiinţific acest „supranatural", pentru ca cititorul să rămînă convins că în realitate el se baza pe o lege fizică şi, că din momentul cunoaşterii ei, nimic nu mai apare drept „minune".

* * *

Anii trec... Jules Verne constată cum rînd pe rînd „utopiile" sale încep să se realizeze. Între altele, marele scriitor avu satisfacţia de a asista la lansarea unui submarin conceput de inginerul Dupuy de Lôme. „Nautilus" nu mai era o legendă. Devenise aşadar o realitate. De fapt, vase submersibile existau din secolul al XVIII-lea, dar erau folosite în scopuri războinice. Jules Verne prin submarinul căpitanului Nemo dă încă o aplicare paşnică unei arme războinice, aceea de cercetare a fundului marin.

În curînd însă îl lovi moartea fratelui său, Paul, căpitanul de cursă lungă, prietenul şi povăţuitorul său dintotdeauna. A fost una din cele mai mari pierderi.

Honorinei i-a fost frică să-i anunţe această veste. Dar spre surprinderea tuturor, Jules s-a ţinut tare cînd a aflat-o. Mărturisi însă că doreşte să nu-l lase pe Paul prea mult să-l aştepte.

De multă vreme nu mai ieşea din casă. Porţile locuinţei sale se deschideau însă adesea pentru a primi vizitatori de seamă : miniştri, savanţi, scriitori, artişti. Cutia cu scrisori îi era plină, în fiecare zi, de plicuri şi manuscrise trimise din toate colţurile Franţei şi ale lumii.

Unii îi prezentau nuvele ştiinţifico-fantastice cerîndu-i părerea, alţii îi comunicau diverse planuri şi invenţii, solicitîndu-i sprijinul pentru realizarea lor...

Dar Jules Verne nu le mai putea citi şi nici răspunde.

„Văd din ce în ce mai prost, draga mea soră, nefiind încă operat de cataractă — scrie el surorii sale măritate Crest de Villeneuve.

Cît voi mai putea citi și scrie, voi mai aștepta. Și de-o ureche sînt surd... N-o să mai am prilejul de a asculta decît jumătate din prostiile sau răutățile ce vîntură lumea, ceea ce mă consolează..."

Totuși nu se dă încă bătut. Cu ultimele forțe el lucrează la o nouă operă, *Orașul aerian,* în care, darwinist convins, va imagina existența în Africa ecuatorială a unui trib misterios, reprezentînd o verigă a transformismului de la maimuță la om.

Observă însă cu amărăciune cum lumea devine din ce în ce mai învrăjbită. Pacifist și umanitar, constată cu durere că se pregătea un nou război pe care-l prevedea îngrozitor și nenorocit pentru toată omenirea, de orice parte a baricadei s-ar afla. Nuvela *Eternul Adam* a ieșit din aceste gînduri pesimiste.

Aici, Jules Verne face chiar dovada unui adînc scepticism în ce privește viitorul și progresul omenirii, arătînd că ea este destinată să recadă ciclic în primitivitate, după ce și-a atins apogeul. Din fericire acest moment de deznădejde al scriitorului reprezintă o excepție, în opera sa predominînd optimismul și încrederea în viitorul luminos al omenirii.

De pildă în *Maison a vapeur* (tradusă de mult la noi cu titlul Elefantul de oțel) există un dialog în care unul din personaje își exprimă părerea că civilizația noastră, după ce va atinge culmea, va dispărea o dată cu planeta pe care s-a dezvoltat, la care interlocutorul răspunde că această opinie este greșită și că omenirea, după ce va cunoaște perfect legile naturii și ale cosmosului, nu va pieri, ci, stăpînă pe ele, va dispune de noi forțe pentru continuarea progresului.

Pesimismul lui Jules Verne din *Eternul Adam* a avut însă cauze politico-sociale reale. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, capitalismul trecea la stadiul imperialist, nemulțumind tot mai mult pe scriitor, care-și pierdea astfel treptat încrederea în ideea sa că progresul științifico-tehnic va salva omenirea de marasmul social în care se zbătea.

Realitatea apogeului capitalist și al Republicii a III-a venea tot mai mult și mai des în contradicție cu ideile democratice și umanitariste ale lui Jules Verne.

Într-adevăr, față de această situație, trebuie să recunoaștem că îndreptarea răului numai pe cale de progres științifico-tehnic era o speranță în care Jules Verne avea dreptate să nu se mai încreadă !... De altfel Saint-Simon, de la care Jules Verne împrumutase ideea că știința poate singură să învingă orice și oricînd, chiar și nedreapta orînduire socială, era de mult depășit, ca și ceilalți socialiști utopici : Fourier, Owen, Cabet...

Jules Verne nu și-a abandonat însă ideile, în special cele utopice, deși ele îl decepționaseră. În înfrățirea generală nu mai credea de mult, dar nici n-a avut puterea să adopte crezul în victoria clasei muncitoare. Totuși Jules Verne n-a trecut, ca alții, în tabăra opusă, antirealistă. El s-a menținut pînă la capăt ceea ce a fost dintotdeauna : un realist critic cu elemente romantice și embrion clasicist căutînd să rezolve prin prizma socialismului utopic problemele majore ale realității. Originea sa de clasă mic-burgheză, ideile ce i-au adăpat tinerețea, mediul în care a trăit l-au frînat și l-au ținut locului. El n-a putut depăși așadar aceste limite inerente, dar nici n-a fost un transfug desperat.

* * *

Se-mprimăvăra...

Vedea destul de slab și nu mai auzea decît cu greu, dar într-o bună dimineață, cînd soarele a irupt cu razele lui călduțe și strălucitoare dindărătul perdelelor grele de catifea ale camerei, Jules a rugat să se deschidă ferestrele...

Susținut de Marie („Creața"), sora sa care îl îngrijea de cînd fusese împușcat în picior, scriitorul merse încet-încet spre fereastră și se rezemă greoi pe prichici.

Prin firele-i de păr alb, zefirul adia ușor răvășindu-le. Niște vrăbii gureșe se fugăreau într-un tufiș țepos de cătină.

Jules clipi și-și ridică fața spre soare. Căldura razelor îi făcea bine, îi strecura parcă în trup vlaga minunată pe care natura o revărsa pretutindeni pe fața pămîntului, în primăvara aceea. Jules își trecu degetele răschirate prin barbă și zîmbi...

Dacă ar vedea bine, ar încerca să mai privească tabloul „de familie" pictat de Chateaubourg, înfățișînd pe cei doi frați Verne, Paul și Jules jucîndu-se cu cercul, în fața unei păduri. Nici nu-și mai aduce aminte cum arăta cînd era copil. Figura bucălată a lui Paul și-o amintește destul de bine, dar pe a sa nu mai e chip să și-o reprezinte...

„Am îmbătrînit — recunoscu Jules surîzînd — dacă îmi place să mă gîndesc la aceste amintiri din tinerețe"... Dar oare au fost acestea „fapte fără importanță" ? N-au plămădit ele în chip hotărîtor sufletul lui de copil ?

Și învățătorul din seminarul St. Donatien cu morile sale de vînt și anticarul Bodin cu ghereta lui modestă, și Caroline care prin refuzul ei l-a ambiționat să cucerească Parisul, și mulți alții, toți au contribuit într-un fel sau altul la destinul său.

Nu tot într-o primăvară ca aceasta a urcat pe șlepul acela hodorogit în susul Loarei și a descins la Paris, unde revoluționarii i-au sădit în inimă sămînța setei de dreptate socială ?

Ce timpuri plăcute cînd fusese secretarul lui Seveste la teatru ! Dar oare ce influență au putut avea asupra sa interminabilele melodrame ale lui d'Ennery care pe atunci storceau șiroaie de lacrimi de la un public ușor emoționabil ? Prieteniile cu celebrul explorator Arago, cu Elisée Reclus, marele geograf, cu Felix Nadar, „balonistul, au contribuit desigur la formarea sa ca scriitor de romane în „noul gen". Dar teatrul ?

Cu toate acestea, poate că tocmai anilor de ucenicie petrecuți în teatru le datorește el conturarea atît de vie a eroilor săi. Tehnica dialogului aici a

învățat-o. Tot aici a înțeles ce extraordinară însemnătate au conflictele pentru intensitatea dramatică a acțiunii. Cît de important este pentru reușita unei lucrări, ca personajele să se ciocnească în idei și sentimente opuse. Fără această luptă a intereselor contrare, prezentă în intriga pieselor marilor clasici, operele lor n-ar fi putut trăi.

„Nimic din ce întîmpină omul în viață nu e zadarnic. Orice experiență îi este folositoare. Oare au înțeles cititorii mei acest lucru, citindu-mi cărțile?" se întreabă Jules respirînd adînc și luîndu-și capul în palme. „Dacă m-aș naște iar, aceeași carieră mi-aș alege", murmură el. Și cînd își spunea acestea, nu se gîndea de loc la succesele materiale recoltate de pe urma cărților sale. Pînă au venit și acestea, numai el și biata Honorine știu cît au îndurat în mansarda din bulevardul Bonne Nouvelle, unde ajungeau sfîrșiți de oboseală după ce urcau 120 de trepte...

Se gîndea în schimb la plăcerea unică pe care a simțit-o în ziua cînd, în urma apariției extraordinarei odisei a obuzului lui Barbicane, ziarul *Débat* a publicat cîteva scrisori primite de la diverși tineri în care aceștia își exprimau dorința să fie primii voluntari într-un eventual raid în Lună.

Reușise așadar să stîrnească interesul pentru cuceriri științifice, izbutise să creeze o mentalitate printre tinerii din toată lumea. Altă profesiune, mai cu anevoie i-ar fi dat posibilitatea să ajungă la acest țel. A fost profesorul aventurii științifice în sensul sănătos al cuvîntului și îi părea bine de acest lucru.

— Marie, dă-mi te rog bastonul! ceru Jules.

Cînd sora sa i-l aduse, îl pipăi cu emoție. Era un baston obișnuit de alun, al cărui lemn lustruit strălucea la soare. Dar pentru el avea mai multă însemnătate decît un sceptru regesc: i-l dăruiseră niște copilași din asociația *Boy's Imperial League*[1] cînd auziră că în urma atentatului a rămas șchiop.

[1] *Asociația imperială a copiilor.*

Delegatul care i l-a adus a ținut să precizeze că cei cîțiva gologani cu care s-a cumpărat bastonul au fost strînși din cotizațiile copiilor, membri ai asociației.

Și atunci ca și acum, ochii lui Jules s-au umezit: de cîte acadele și covrigi nu s-or fi lipsit micuții ca să-i poată face acest dar!... Tot aurul din lume nu poate plăti acest baston, pentru că el a fost dăruit cu prețul înghițiturilor în sec și al înfrînărilor de pofte ale bieților copilași!... Dar ce răsplată mai mare poate fi pe lume, decît să te iubească copiii!...

— Nu ți-e frig? îl întrebă Marie punîndu-i un șal pe umeri.

Dar Jules nici n-o simți. Căldura sufletească îl învăluise și nimic nu-l mai putea tulbura. Era senin și împăcat în cuget.

A muncit mult în viață.

Foarte mult...

Niciodată, cînd era tînăr, nu s-a gîndit că o să fie capabil de o muncă atît de îndîrjită. Dacă își pipăie degetul mijlociu al mîinii drepte, simte o bătătură lîngă unghie, într-o parte, acolo unde ține tocul strîns, cînd scrie...

O făcuseră sutele, miile, zecile de mii de pagini așternute pe hîrtie... Scria pînă i se împăienjeneau ochii și îl usturau pleoapele... Poate de aceea l-a părăsit acum vederea...

„Dar tot nu-mi pare rău de truda mea! Și de-ar fi s-o iau de la început, aș lua-o bucuros. Niciodată nu m-a speriat munca. Am fost fericit și sînt fericit că am muncit atîta și singurul lucru de care-mi pare rău e că nu mai pot munci ca pe vremuri. Aș avea încă multe de spus", conchise el.

Honorine care intră pe ușă stîrni în cameră un curent rece care umflă perdelele și-l trezi pe Jules din visare.

— Azi nu lucrăm? întrebă ea.

— Ba da, Honorine, lucrăm, trebuie să lucrăm! Primăvara asta îmi strecoară puteri noi în vine. Să profităm de ele. N-ai vrea să terminăm *Invazia mării?* o rugă el îndreptîndu-se spre un fotoliu,

sprijinit de cele două femei și de bastonul lui *Boy's Imperial League.*

Honorine îi propti o pernă la spate și luînd o mapă se așeză alături, adăstînd calmă să înceapă șirul vorbelor pe care urma să le aștearnă pe hîrtie.

Și bătrînul scriitor nu se lăsă mult așteptat. Poate era ultimul său mesaj, trebuia să-l pornească cît mai curînd în lume. Milioane de cititori îl așteptau... Teancul de scrisori zilnice i-o confirmau...

EPILOG

În ziua de 24 martie 1905, vecinii au văzut la poarta masivă a locuinței lui Jules Verne semnul doliului, și au dedus numaidecît ce se întîmplase : marele călător pornise în „ultima sa călătorie extraordinară" din care nu mai avea să se întoarcă.

Deși se așteptau la această tristă veste, au fost cu toții consternați. Știau, bineînțeles, că o paralizie progresivă îl cuprindea încetul cu încetul în înlănțuirea ei încremenitoare, însă — ca totdeauna în asemenea împrejurări — sperau să nu-l doboare atît de... curînd.

Cei 77 de ani ai scriitorului au fost siliți însă să se dea învinși, în cele din urmă, în această desperată luptă cu moartea.

Cînd știrea a ajuns la Paris, în redacțiile ziarelor a fost mare fierbere. Mai ales la Le *Temps* și la *Journal de Débat*, unde Jules Verne colaborase ani de-a rîndul cu foiletoanele sale, vestea produse incomparabil mai mult regret decît dacă s-ar fi aflat despre moartea vreunui cap încoronat. Acesta ar fi fost „deplîns oficial", cu fraze cizelate dar stereotipe, într-un necrolog de circumstanță, diplomatic. Dar Jules Verne fusese un coleg. Romanele lui reprezentau, de fapt, tot un fel de reportaje, dar

proiectate în viitor. Marele merit al operelor verniene nu era oare de a fi înfățișat cele mai fantastice situații drept rezultatul unei anchete trăite? Bătrînul scriitor din Amiens ar fi putut fi, în această privință, decanul tuturor reporterilor din lume... De aceea articolul care urma să anunțe publicului moartea lui Jules Verne nu putea fi un articol oarecare... L-a scris bunul său prieten și colaborator A. Laurie (Paschal Grousset).

Cînd vînzătorii de ziare din Paris au apucat să alerge pe străzi cu foile în mînă, răcnind cît îi țineau gura vestea morții lui Jules Verne, publicul i-a asaltat din toate părțile. Jules Verne era mai cunoscut decît oricare prim-ministru din istoria Franței și pierderea lui a întristat adînc și sincer o lume întreagă. Căci deși aparținuse unei epoci și unei clase sociale, el reușise să scrie pentru popor, să fie un scriitor al poporului.

Opera sa era atît de populară, încît numele multora dintre eroii săi ajunseseră generice pentru anumite împrejurări. Nimeni nu mai putea concepe un mare călător fără să se gîndească la Phileas Fogg și la al său *Ocol al Pămîntului în 80 de zile*. Dacă voia cineva să caracterizeze un copil curajos și chibzuit, îl compara cu Dick Sand, căpitan la 15 ani... Otto Lidenbrock devenise prototipul cel mai iubit al savantului îndrăzneț în ipoteze, perseverent în realizarea lor, romantic prin pornirea sa entuziastă. Cîți căpitani n-au fost supranumiți de echipaj cu numele de *Nemo*, neasemuitul comandant din *20 000 de leghe sub mări !...*

Telegraful și, mai ales, undele herțiene au împrăștiat fulgerător, într-o noapte, peste tot pămîntul, trista veste a săvîrșirii din viață a vizionarului de la Amiens. Însă imediat după aceea, pe aceeași cale, a început să sosească o avalanșă de telegrame și scrisori de condoleanțe din toate colțurile lumii. Oameni din toate categoriile sociale și de toate vîr-

stele asigurau familia de profunda părere de rău ce au încercat-o la auzul tristei veşti.

Jerbe şi coroane imense de flori umplură curînd camera spaţioasă a locuinţei unde se afla catafalcul.

Pînă la cimitirul Madeleine în urma carului funerar, în afară de rude, prieteni şi cunoştinţe, au păşit în ritmul solemn al marşului funebru delegaţii guvernului francez, membrii legaţiilor străine din Paris, trimişi ai asociaţiilor ştiinţifice şi profesionale şi — bineînţeles — un uriaş număr de admiratori fideli care ţinuseră să-şi aducă astfel ultimul prinos de admiraţie celui care i-a instruit, educat şi desfătat.

Deşi Jules Verne lăsase cu limbă de moarte să fie înhumat cît mai simplu şi cît mai puţin ceremonios, o armată de reporteri şi corespondenţi de ziare mişunau tot timpul pe traseul parcurs de cortegiul funebru, fotografiind şi notînd mereu amănunte şi date din viaţa lui.

S-au rostit — firește — şi discursuri. Dar cel mai emoţionant pe care l-ar fi putut pronunţa cineva ar fi fost fără-ndoială acela al delegatului lui *Boy's Imperial League*, dacă acesta ar fi fost de faţă... Jules Verne a ţinut strîns în mînă bastonul dăruit de copiii acestei asociaţii pînă în ultimele clipe ale vieţii sale...

I s-au purtat pe pernă decoraţiile primite în viaţă ; i s-au purtat pe străzi nenumărate şi splendide jerbe şi coroane de flori. Dar nici una din aceste mărturii nu avea însemnătatea şi valoarea efectivă a acelui baston primit în dar de la nişte copii necunoscuţi dar recunoscători...

Cînd s-au terminat discursurile, cînd au căzut şi ultimii bulgări de ţărînă peste sicriu, atunci, în sfîrşit, cel care fusese cîndva *mobilis in mobili*, punct călător într-o lume călătoare, rămase singur pentru totdeauna.

* * *

De la moartea lui Jules Verne a trecut mai bine de jumătate de secol.

În curînd se va împlini un veac de cînd a apărut primul său roman ştiinţifico-fantastic, *Cinci săptămîni în balon,* cartea care l-a lansat şi l-a consacrat ca părinte al noului gen de literatură.

S-a scurs, aşadar, destulă vreme ca să putem avea perspectiva destul de clară a vieţii şi operei create de el.

În definitiv în ce constă „previziunea ştiinţifică" de care a dat dovadă Jules Verne în romanele sale?

Prelungind capetele convergente a două drepte din acelaşi plan se poate extrem de simplu „prevedea" unde se vor intersecta ele. Vizionarul de la Amiens a făcut în mare, şi bineînţeles mult mai complex, aproximativ acelaşi lucru. Bazat pe cunoaşterea legilor obiective ale ştiinţei, slujindu-se de ele ca de nişte jaloane, a dedus din aceste repere mersul fenomenelor viitoare. Previziunea ştiinţifică nu este posibilă fără cunoaşterea şi considerarea strictă a legilor naturii ca legi obiective ale realităţii. Dar cunoscînd aceste legi, constatînd că în natură, cu toată diversitatea ei, există legătură generală şi interdependenţă între fenomene, că întotdeauna cauza produce efectul, dar adesea efectul devine la rîndu-i cauză pentru alt efect, Jules Verne a putut prevedea anumite lucruri graţie tocmai modului său dialectic de a considera fenomenele naturii.

Dialectica marxistă ilustrează legile ei cele mai importante cu exemple din ştiinţele naturii. Şi pe măsură ce ştiinţa progresează, ea confirmă prin noile ei descoperiri trăsăturile de bază ale materialismului dialectic şi istoric.

Jules Verne n-a fost marxist. Este clar. Dar operele sale se integrează în şirul lucrărilor valoroase

care ajută la formarea unei concepții dialectice despre lume. Șirul impozant al romanelor sale științifico-fantastice deprinde pe cititori să observe că în natură nimic nu este fix, totul se transformă, evoluează uneori în contrariul său, iar noul, la început slab și nedezvoltat, crește și înlocuiește curînd vechiul, atît în natură cît și în societate...

Fiu al epocii și al clasei sale, Jules Verne a fost ca atare dependent, într-o oarecare măsură, de ideologia republicii burghezo-democrate, ceea ce i-a îngustat orizontul politico-social al operei.

Totuși ea rămîne în ansamblu o grandioasă epopee a științei și un valoros îndemn la progres politico-social.

Jules Verne, „poet al științei", a murit la începutul unui secol plin de promisiuni. Apucase realizarea multora dintre previziunile sale, altele erau pe cale de a se înfăptui.

„Încă puțin — declară el, în 1904, corespondentului lui *Neues Wiener Jurnal* — *și telefoanele și telegrafele noastre vor părea caraghioase, iar căile ferate prea zgomotoase și îngrozitor de încete. Cultura va pătrunde în cele mai îndepărtate colțuri ale satelor... Concomitent vor fi rezolvate și problemele aeronauticii*[1]. *Fundul oceanului va fi obiectul unui larg studiu. Va veni ziua cînd oamenii vor ști să exploateze fundul mărilor, tot așa cum se exploatează azi minele de aur*[2]."

Atît de convins era Jules Verne de atotputernicia științei omenești, încît nu s-a sfiit să declare

[1] Într-adevăr, un an după moartea lui Jules Verne, profeția i s-a realizat, căci Traian Vuia reușește la Paris, la 18 martie 1906, să fie primul om din lume care zboară ridicîndu-se de pe sol prin propriile mijloace de bord ale avionului său. Pînă atunci avioanele se lansau de pe înălțimi, erau remorcate de autovehicule, trase de animale etc. ca să se poată desprinde de pe sol. Traian Vuia a reușit să decoleze datorită motorului avionului său.

[2] Batiscafurile moderne coboară în zilele noastre pînă la peste 10 000 m, cea mai mare adîncime oceanică cunoscută.

de repetate ori că va veni timpul în care ficțiunile sale literare vor ajunge să fie mai prejos de realitate, realizările științei întrecînd cu mult puterea imaginației, fiindcă *„tot ce omul e capabil să-și închipuie cu fantezia, alții vor ști să traducă în viață"*.

Călăuzit de aceste convingeri, Jules Verne a sădit conștient în inimile cititorilor săi dorința marilor înfăptuiri.

„Năzuința spre călătoriile cosmice mi-a fost insuflată de cunoscutul fantast Jules Verne", mărturisește K. E. Țiolkovski [1].

Și acesta este numai un exemplu, luat din multe altele ce ar putea fi citate.

Odinioară, vrăjiți de minunata călătorie a lui Michel Ardan, cîțiva cititori ai romanului *De la Pămînt la Lună* s-au adresat ziarului în care a apărut acest roman în foileton, oferindu-se să plece și ei în fantasticul obuz al lui Barbicane... Pînă nu de mult, pe adresele legațiilor sovietice din diferite țări și adesea și la institutele științifice din U.R.S.S., soseau mereu scrisori de la diverși oameni, care, auzind din ziare de strălucitele succese ale sputnicilor, lunicilor și ale altor rachete sau nave cosmice sovietice, rugau cu toții să fie neapărat ei primii pămînteni care să zboare în spațiul cosmic... Cu siguranță că nici unul din acești voluntari cosmonauți nu ignoră opera lui Jules Verne, și cu atît mai puțin Iuri Alexeevici Gagarin, primul om care a zburat în spațiul cosmic... Ziarul *Izvestia* a publicat la puțină vreme după performanța extraordinară a maiorului sovietic o scrisoare primită de acestă din partea Christinei Allotte de la Fuye, nepoată a lui Jules Verne: „Vreau să-mi exprim admirația față de fapta dvs. eroică — îi scrie ea. Ați împlinit visul lui Jules Verne. Dacă el ar fi fost în

[1] K. E. Țiolkovski, Lucrări privind tehnica rachetelor, Moscova, 1947, pag. 103.

viață, s-ar fi aflat desigur lîngă dvs. împărtășind bucuria țării dumneavoastră".

Așa că dacă numai foarte puține din previziunile lui Jules Verne au mai rămas să se înfăptuiască în zilele noastre, aceasta se datorește, în parte, și stimulentului pe care l-a dat el însuși prin „călătoriile sale extraordinare" grandioaselor cuceriri ale științei contemporane.

BREVIAR BIOBIBLIOGRAFIC

1828, 8 februarie — Naşterea lui Jules Verne.

1837 — Fraţii Verne la seminarul St. Donatien.

1839 — Jules Verne face prima încercare de „călătorie extraordinară" pe velierul de cursă lungă **La Coralie.**

1848 — Jules Verne soseşte în Parisul revoluţionar, pentru studii de drept.

1850, 21 iunie — Premiera piesei **Paie frînte.**

1851 — Jules Verne este angajat secretar la Teatrul Liric. Scrie **O dramă în văzduh** (Un voyage en ballon) şi studiul istoric **Primele vase ale marinei mexicane;** de asemenea **Castelele în California** sau **Piatra ce se rostogoleşte nu prinde muşchi,** comedie-proverb într-un act în colaborare cu Pitre Chevalier.

1852 — Încep să apară nuvelele sale în **Musée des familles.**

1853, 21 aprilie — Premiera operetei **Colin-Maillard.**

1854—1855—Apar: **Maître Zaccharius** şi **Iernatul între gheţari.**

1857, 10 ianuarie — Jules Verne se căsătoreşte cu Honorine Anne Hébé Morel, născută du Fraysne de Viane.

1859 — Premiera operetei muzicale **Hanul din Ardeni.** Călătoria în Scoţia. Apare studiul asupra lui Edgar Poe.

1861 — Călătorie în peninsula Scandinavă. Naşterea fiului său, Michel. Prietenia cu Nadar (Felix Tournachon). Premiera piesei **Unsprezece zile de asediu.**

1863 — Apare **Cinci săptămîni în balon.**

1864 — Apare **Călătorie în centrul Pămîntului.**

1865 — Apare **De la Pămînt la Lună.**

1866 — Călătoria în Statele Unite ale Americii (pe vasul Great-Eastern). Apare **Aventurile căpitanului Hatteras.**

1867 — Călătorii prin Franţa în vederea descrierii ei (în colaborare cu Th. Lavallée) şi apare **Géographie Illustrée de la France.**

1868 — Apare **Copiii căpitanului Grant.**

1870 — Apar : **Împrejurul Lunii** şi **20 000 de leghe sub mări.** Iar de la 1870—1877 apar şase volume din **Istoria marilor călătorii şi călători.** Scrie **Descoperirea Pământului** (I-II Descoperirea Pământului, III-IV Navigatorii secolului al XVIII-lea şi V-VI Călătorii secolului al XIX-lea).

1871 — **Un oraş plutitor.**

1872 — Jules Verne se mută la Amiens. Apare **Aventurile a trei ruşi şi trei englezi.**

1873 — **Ocolul Pământului în 80 de zile.**
Ţara blănurilor.

1874 — **Doctor Ox.**

1875 — **Insula misterioasă. Norocosul** (Le Chancelor).

1876 — **Mihail Strogov.**

1877 — **Indiile negre. Hector Servadac în lumea solară.**

1878 — Vizitează Mediterana. Apare **Un căpitan la 15 ani.**

1879 — **Cele 500 milioane ale văduvei. Necazurile unui chinez.**
Vizitează din nou Scoţia şi coboară în minele ei.

1880 — **Casa pe roate** (La maison a vapeur) — tradusă la noi sub titlul **Elefantul de oţel.**

1881 — Vizitează Kiel-ul. Apare **Jangada (800 de leghe pe Amazon).**

1882 — Vizitează din nou Mediterana. Apar **Raza verde** şi **Şcoala robinsonilor.**

1883 — **Keraban încăpăţînatul** şi **Cristofor Columb.**

1884 — **Steaua Sudului** şi **Arhipelagul în flăcări.**

1885 — **Mathias Sandorf, Epava Cynthei** (în colaborare cu A. Laurie).

1886 Atentatul împotriva lui Jules Verne. Apar **Robur Cuceritorul, Un bilet de loterie.**

1887 — **Nord contra Sud. Drumul Franţei.**

1888 — Jules Verne, consilier municipal în Amiens. Apare **Doi ani în vacanţă.**

1889 — **Intîmplări neobişnuite, Familie fără nume.**

1890 — **Cezar Cascabel.**

1891 — **Mistress Branican.**

1892 — **Castelul din Carpaţi.**

1893 — **Claudius Bombarnac, Om bun** (P'tit bonhomme).

1894 — **Minunatele aventuri ale lui Antifer.**

1895 — **Insula cu elice.**
1896 — **În faţa steagului, Clovis Dardentor.**
1897 — **Sfinxul gheţurilor.**
1898 — **Superbul Orenoc.**
1899 — **Testamentul unui excentric.**
1900 — **A doua patrie.**
1901 — **Oraşul aerian, Întîmplările lui Jean Marie Cabidoulin.**
1902 — **Fraţii Kip.**
1903 — **Burse de călătorie.**
1904 — **Stăpînul lumii, O dramă în Livornia.**
1905 — **Invazia mării.** Moartea lui Jules Verne.
1906—1910 — Opere postume : **Farul de la capătul lumii, Vulcanul de aur, Agenţia Thompson and Co., Vînătoarea de meteori, Pilotul Dunării, Naufragiaţii de pe Jonathan, Secretul lui Wilhelm Stokitz, Uimitoarele aventuri ale misiunii Barsac.**

BIBLIOGRAFIE

Karl Marx: *Luptele de clasă în Franța 1840—1848*, în Karl Marx—Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, E.S.P.L.P., București, 1955.

Karl Marx: *18 Brumar al lui Ludovic Napoleon*, în Karl Marx —Fr. Engels, *Opere alese*, vol. I, E.S.P.L.P., București, 1955.

Karl Marx: *Războiul civil în Franța. Opere alese*, vol. I, E.S.P.L.P., București, 1955.

Fr. Engels: *Dialectica naturii*, E.S.P.L.P., București, 1954.

V. I. Lenin: *Statul și revoluția*, E.S.P.L.P., București, 1954.

Studii, articole, portretizări:

Unsere Zeit — Deutsche Revue der Gegenwart, Jg. XI, Erste Hälfte, Leipzig, 1875, p. 321—335 (*Julius Verne, eine literarische Studie*, von J. J. Honegger).

Nuova Antologia, revista di scienze, letteri ed arti, anno XXXI, vol. 66, 1.XI.1896, p. 5—23. (*Una vista a Jules Verne e a Victorien Sardou* — Edmondo de Amicis).

Frank Bernard — *Jules Verne et ses voyages*, ed. Flammarion, 1942.

Dinu Moroianu — *Romanul lui Jules Verne și al călătoriilor sale extraordinare*, ed. Așezămintele pentru cultura poporului 1947.

L'Humanité din 24 ianuarie 1952 (*Jules Verne ou la confiance poétique*, par Claud Roy). *Idem* din 24.III.1955 (*Jules Verne un classique du peuple*, par Jean Marcenac).

Paralèle 50, nr. 279 din 26 ianuarie 1952 (*Jules Verne ce méconnu*, par Pierre Castex).

L'Avant Garde nr. 432 din 11—17 martie 1953 (*Jules Verne, romancier de l'avenir*, par Charles Hirsch). *Idem*, nr. 526 din 9—15.III.1955 (*Un professeur d'optimisme*, par Jean Marcenac).

A. Parménie şi C. Bonnier de la Chapelle — *Histoire d'un éditeur et de ses auteures,* P. J. Hetzel (Stahl), Albin Michel, Paris, 1953.

Kiril Andreev: *Studiu introductiv* (în vol.: *Jules Verne, Sobranie Socinenii v dvenadţati tomah,* Goslitizdat, 1954—1957.

Lettres françaises, nr. 561 din 24—31 III 1955 închinat lui Jules Verne.

Europe, nr. 112—113, aprilie-mai 1955, închinat lui Jules Verne.

Viaţa Romînească nr. 11, noiembrie 1955 (Ovidiu Drimba, *Jules Verne,* studiu).

Jules Verne: Index bibliografic la a 50-a aniversare a morţii sale, Moscova, 1955.

E. Brandis: *Jules Verne,* studiu asupra vieţii şi creaţiei sale, Leningrad, 1956.

Kiril Andreev: *Jules Verne* (Cele trei existenţe ale lui Jules Verne), Moscova, 1960.

Precum şi alte materiale documentare extrase din diverse reviste, enciclopedii, dicţionare etc.

CUPRINS

Prima călătorie „extraordinară" a lui Jules Verne	5
O istorioară de dragoste cu gust amărui	23
Printre revoluționarii din Paris	35
„Alea iacta est"	65
Printre revoluționarii din Paris	46
„Clubul celor unsprezece"	69
Om la casa lui...	84
Dor de ducă	111
Norocul începe să-i surîdă	120
În lumea nouă	146
Războiul franco-prusac și zilele Comunei din Paris	162
Începe „ocolul Pămîntului"	217
Croaziera în Mediterana	245
Tentații politice	258
Muncă asiduă pînă în ultima clipă	272
Epilog	297
Breviar biobibliografic	305
Bibliografie	309

Redactor responsabil : GHEORGHE BUZATU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Dat la cules 15.12.1961. Bun de tipar 10.03.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 3637. Tiraj 20.180. Broșate 18.100 + Legate 2080. Hîrtie semivelină de 65 g/m², 84×108/32. Coli editoriale 17. Coli de tipar 19,5. Planșe 8 tiefdruck. A. 01125. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 (R).

Tiparul executat sub com. nr. 12.036 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, București — R.P.R.

8.115

A6

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025